

8-9

БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ

МЕНСК
1930

У НУМАРЫ: Перагавор Бараньба на два франты ў нацыянальным пытанні — барацьба за дыктатуру пралетарыяту. В. Красіна. Абвядкадзяржаўным шавінізме. А. Сянкевіч. Клясавая барацьба ў беларускай літаратуры. О. Конакшын. Абвядкадзяржаўнае клясавая барацьба ў беларускай літаратуры ў перыяд сацыялістычнай рэканструкцыі. Шчарбакі. Пытанні культуры і асветы на XIII з'ездзе КП(б)Б. Г. Бондар. Аграрная палітыка беларускай «андрацьцёўшчыны». Потап. Аб вывучэнні гісторыі КП(б)Б падрыхтоўцы кадраў у гэтым абсягу. П. Корчак. V з'езд камуністычнай партыі Польшчы аб нацыянальна-вызвольным руху.

Матэрыялы і дакументы.

Крытыка і бібліяграфія.

(110 (82005))

1111 10530

БД 855-

Б

Пролетары ўсіх краін, злучайцеся!

БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ

ЧАСОПІСЬ ПОЛІТЫКІ І ПРАКТЫКІ
ПАРТЫЙНАЙ ПРАЦЫ
ОРГАН ЦК КП(б)Б

№ 8—9

ВЕРАСЕНЬ—КАСТРЫЧНІК

МЕНСК—1930

1955
1953
БД 855

З Ь М Е С Т

	<i>Стар</i>
Перадавая. Барацьба на два фронты ў нацыянальным пытаньні—барацьба за дыктатуру пролетарыяту	3
Н. Красіна. Аб вялікадзяржаўным шавінізьме	7
А. Сянкевіч. Клясавая барацьба ў беларускай літаратуры	15
О. Конакоцін. Абвастрэньне клясавай барацьбы ў беларускай літаратуры ў перыяд соцыялістычнай рэканструкцыі	31
Шчарбакоў. Пытаньні культуры і асьветы на XIII зьездзе КП(б)Б	58
Г. Бондар. Аграрная політыка беларускай кандрацьцеўшчыны	72
Поташ. Аб вывучэньні гісторыі КП(б)Б і падрыхтоўкі кадраў у гэтым абсягу	90
П. Корчык. V зьезд камуністычнай партыі Польшчы аб нацыянальна-вызваленчым руху	94
Матар'ялы і дакуманты	
Нацыянальна вызваленчы рух і задачы партыі	101
Крытыка і бібліяграфія	
Аб двух памылковых артыкулах у „Бальшавіку Беларусі“	111
Л. Якаўлеў. Клясавы твар беларускага нацыянал-дэмакрата	111

Барацьба на два франты ў нацыянальным пытаньні—барацьба за дыктатуру пралетарыяту

Ажыццяўляючы задачу далейшага разгортваньня сацыялістычнага наступу на грунце рашэньняў XVI зьезду УсеКП(б), КП(б)Б дасягнула вялізарных посьпехаў, вядучы рашучую барацьбу з усімі ўхіламі і адхіленьнямі ад генэральнай лініі і, у першую чаргу, з правым ухілам, які прадстаўляе галоўную небясьпеку. КП(б)Б разам з усёй УсеКП(б) дала рашучы адпор права-„лявацкаму“ блёку. У гэтым блёку аб'ядналіся для сумеснай барацьбы супроць партыі і яе ЦК правыя анартуністы, „левакі“ і рэшткі трацкістаў, узяўшы за грунт, на якім магчыма было аб'яднацца, лёзунгі і пляцформу правай аназыцыі.

Гэты беспрынцыповы блёк, адбіваючы аб'ектыўныя суадносіны ў клясавай барацьбе, сьведчыць аб кансалідацыі перад тварам пасьпяховага сацыялістычнага наступу ўсіх клясава-варожых сіл. У якасьці агентаў гэтых ворагаў сацыялізму і выступае блёк правых капітулянтаў і „левых“ рэнэгатаў і двурушнікаў. Абвайстрэньне атак на партыю суадпавядае абвайстрэньню клясавая барацьбы ў СССР. Гэтае абвайстрэньне ў сваю чаргу сьведчыць аб посьпехах сацыялістычнага будаўніцтва і праяўляецца на ўсіх яго вучастках, у тым ліку і на фронце нацыянальна-культурнага будаўніцтва. На гэтым апошнім фронце клясавая барацьба праяўляецца ў выглядзе вялікадзяржаўнага расійскага шавінізму, беларускага нацыянал-дэмакратызму, яўрэйскага, польскага ды іншых шавінізмаў.

Было-б вялічэзнай палітычнай памылкай намаганьня пасьпяховага вырашэньня пытаньняў будаўніцтва сацыялізму, ігнаруючы правільнае разьвязваньне нацыянальнага пытаньня. Такая пастаноўка пытаньня азначала-б здачу пазыцыі клясаваму ворагу, агаленьне фронту клясавая барацьбы менавіта на гэтым вучастку. Марксызм-ленінізм вучыць разьвязваць пытаньні з улікам усіх даных канкрэтнае абстаноўкі. Таму „нігілізм“ у нацыянальным пытаньні, яго заняйдбаньне і ігнараваньне служыць на руку клясаваму ворагу. Наадварот, пасьпяховае сацыялістычнае будаўніцтва абумоўлена, разам з барацьбой супроць правых, „левакоў“, супроць іх блёку, супроць прымірэнства да іх, таксама і бальшавіцкай барацьбой на два франты ў галіне нацыянальнага пытаньня, барацьбой як з вялікадзяржаўным расійскім шавінізмам, так і з нацыянальнымі шавінізмамі іншых нацыянальнасьцяў.

„Галоўную небясьпеку на даным этапе,—гаворыцца ў пастановах Кастрычнікавага пленуму ЦК КП(б)Б па нацыянальным пытаньні,—прадстаўляе вялікадзяржаўны ўхіл, які спрабуе рэвізаваць асновы ленінскай нацыянальнай палітыкі і які пад сыцягам інтэрнацыяналізму прыкрывае імкненьне аджываючых клясаў панаваўшай раней вялікарасейскай нацыі зьвярнуць сабе страчаныя прывілеі“.

Гэтым палажэннем вызначаецца значэнне барацьбы супроць вялікадзяржаўнага шавінізму і ступень яго небяспекі.

Вялікадзяржаўны шавінізм зьяўляецца галоўнай небяспекай таму, што ўсе яго імкненні накіраваны на ліквідацыю дыктатуры пралетарыяту, на аднаўленне панавання вялікарасійскае буржуазіі, на аднаўленне—„турмы народаў“—былой Расійскай імперыі. Пад выглядам інтарэсаў „агульнанацыянальных“, „агульнаславянскіх“ вялікадзяржаўныя шавіністы захоўваюць прагненне аднавіць царскую палітыку прыдушэння інтарэсаў прыгнечаных нацый, аднавіць прывілеі буржуазіі і дваранства вялікарасійскай нацыі, якія (у выглядзе Расійскай імперыі) спакон веку імкнуліся „лічыць Эўропу айчынай славянскае расы, і, у асаблівасці, адзінае моцнае складанае часткі гэтай расы—расійцаў“¹⁾, імкнуліся да захвату і каленізацыі тых краін, на якія вастрыў зубы расійскі капітал.

Рэакцыйная сутнасць гэтага шавінізму стане яснай, калі прыпомніць нацыянальную палітыку царскага ўраду, Мілюковых-дарданельскіх і эсэраўска-меншавіцкіх міністраў.

„Эсэры і меншавікі цярпелі тое, што часовы ўрад кадэтаў, г. ё. контррэвалюцыйных буржуа, ня выканаў свайго элементарнага дэмакратычнага абавязку, не абвясціў, што ён за аўтаномію і за поўную свабоду аддзялення Украіны...

Адмаўленне ў гэтых вагromістых і законнейшых патрабаваннях з боку часовага ўраду было нячуванай бессаромнасцю, дзікім нахабствам контррэвалюцыянераў, сапраўднай праявай палітыкі вялікадзяржаўнага „дзяржыморды“, і эсэры з меншавікамі... цярпелі гэта ва ўрадзе і абараняюць гэта зараз у сваіх газэтах“²⁾.

Вялікадзяржаўны шавінізм—гэта ёсць прагненне зьвярнуць страчаныя прывілеі з боку тых, хто разам з контррэвалюцыйнымі, белгвардзейскімі арміямі пісаў на сваіх сьцягах „За адзіную, непадзельную Расію“, прадаючы адначасова кавалкі гэтай Расіі французам і ангельцам.

Працэс „прампарты“ паказаў, што галоўная небяспека інтэрвенцыі супроць СССР пагражае з боку ідэёвых натхніцеляў—дзянікіншчыны, Рабушынскіх, Нобэляў, Дзянісавых—і іх гаспадароў—Францыі, Ангельшчыны з васаламі—Польшчай, Румыніяй і г. д. Вялікадзяржаўны шавінізм—ідэалёгія гэтых былых магнатаў расійскага капіталізму, які прагне зьвярнуць свае фабрыкі, заводы, зямлю, і іх прыхільнікаў, паплечнікаў і лёкаў. Таму ён, вялікадзяржаўны шавінізм, зьяўляецца галоўнай небяспекай. Таму, мацуючы падрыхтоўку да аховы СССР ад інтэрвенцыі, ліквідуючы змовы ворагаў, пралетарыят павінен бязьлітасна ўдарыць па ідэалёгічнай „таргпромаўшчыне“—вялікадзяржаўным расійскім шавінізме.

„Сьцьвярджэнне, што вялікадзяржаўны шавінізм зьяўляецца галоўнай небяспекай на даным этапе, не азначае паслаблення барацьбы супроць беларускага, а таксама польскага, яўрэйскага ды іншых шавінізмаў“³⁾.

Гэтыя шавінізмы зьяўляюцца выразам прагнення буржуазіі прыгнечаных раней нацый вылучыцца—ад дыктатуры пралетарыяту—у рамках сваёй нацыі з тым, каб у гэтых рамках устанавіць сваю

¹⁾ К. Маркс. „Рэвалюцыя і контррэвалюцыя ў Нямеччыне“.

²⁾ Ленін. ХІХ, 205. Падкрэслена ў арыгінале. Рэд.

³⁾ Рэз. Кастр. пленуму ЦК КП(б)Б. 1930 г.

дыктатуру. Для гэтага буржуазія прыгнечаных раней нацый імкнецца супроцьставіць клясавай барацьбе ў агульным маштабе адзіны нацыянальны фронт, затушоўваючы клясавыя супярэчнасці, адмаўляючы клясавую барацьбу ўнутры нацый. Яскравым прыкладам нацыянальнага шавінізму гэтага тыпу зьяўляецца беларускі нацыянал-дэмакратызм.

Нацыянал-дэмакратызм контррэвалюцыйная ідэалёгія беларускае буржуазіі і кулацтва, якія прагнуць адлучыць Беларусь ад СССР і наладзіць сваё клясавое панаваньне. З гэтай мэтай нацыянал-дэмакраты высоўваюць ідэю адзінства беларускай нацыі і яе „самабытнасці“, супроцьстаўляючы яе фронту клясавай барацьбы пралетарыяту ўсіх нацыянальнасцяў СССР супроць буржуазіі ўсіх нацыянальнасцяў. Гэтым нацыянал-дэмакраты хочуць аслабіць гэты фронт, каб наладзіць у БССР замест дыктатуры пралетарыяту дыктатуру беларускае буржуазіі.

Агульнасць антысавецкіх намераў вялікарускае, беларускае, яўрэйскае ды інш. буржуазіі, намераў нізрынуць дыктатуру пралетарыяту стварае адзіны контррэвалюцыйны фронт шавінізмаў усіх колераў. Таму мы бачым пад сеньню адных лозунгаў і вялікадзяржаўнага „дзяржыморду“, і беларускіх нацыянал-дэмакратаў, і яўрэйскага шавініста. Як папы ўсіх рэлігій забываюць аб узаемнай варожасці, калі справа ідзе пра аб'яднаньне для барацьбы супроць бальшавікоў, гэтак і шавіністы ўсіх колераў знаходзяць агульную мову у барацьбе супроць дыктатуры пралетарыяту.

„Вельмі часта — бадай нават у большасці выпадкаў — буржуазія прыгнечаных краін хоць яна і падтрымлівае нацыянальны рух, у той-жа час у згодзе з імперыялістычнай буржуазіяй, г. ё. разам з ёю, змагаецца супроць усіх рэвалюцыйных рухаў і рэвалюцыйных клясаў“¹⁾ —

казаў У. І. Ленін, паказваючы на варожасць нацыянальнай буржуазіі да ўсякага рэвалюцыйнага руху. Яскрава аб гэтым піша і Маркс, аналізуючы гістарычную варожасць польскай арыстакратыі да Расіі:

„Калі-ж некаторыя польскія арыстакраты і былі палкімі патэрыстамі, дык яны ведалі, што пад расійскім ярмом яны згубяць менш, чым ад паўстання сваіх уласных прыгонных сялян“²⁾.

Агульнасць клясавых інтарэсаў сусветнае буржуазіі і ў іх варожасці да пралетарыяту, да СССР — бацькаўшчыны пралетарыяту — дапамагае знайсці агульную мову, калі справа ідзе аб нападзе на Савецкі Саюз „Нацыяналізм“ і „патрыятызм“ вялікадзяржаўных шавіністаў, прагненне да „адзінай, непадзельнай“ дыктатуры буржуазіі не перашкаджае яе эпігонам прадаваць Украіну і Беларусь, Грузію і Азербайджан, далёкаўсходнія акраіны і поўнач СССР Францыі, Англіі, Польшчы, Японіі ды інш., абы забяспечыць сабе панаваньне над рэшткай усёроўна, якой цаной.

„Нацыяналізм“ і „патрыятызм“ беларускай буржуазіі, прагненне да „незалежнае“ — ад бальшавікоў — Беларусі, не перашкаджае нацыянал-дэмакратам прадаваць Беларусь Польшчы, усёроўна, абы атрымаць магчымасць эксплёатаваць беларускага рабочага, батрака, бедняка, серадняка.

Так, пад „нацыяналізмам“ захоўваюцца зубы і капцюры эксплёататараў, пад словамі аб „незалежнасці“ ад СССР — жаданьне запрыгожыць, прадаць рабочых і працоўнае сялянства БССР у рабства капіталістам Францыі і Польшчы. Так, замест паборнікаў адзінства нацыі, мы бачым гандляроў крывёю працоўных Беларусі.

¹⁾ Ленін, ХІХ, 224.

²⁾ К. Маркс. „Рэвал. і контррэвалюцыя ў Нямеччыне“.

Сапраўдную незалежнасьць, сапраўднае нацыянальнае вызваленьне пралетарыят і працоўнае сялянства прыгнечаных раней нацыянальнасьцяй дамагліся толькі ў сьціслым яднаньні ў братэрскім Саюзе Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Гэтае яднаньне дало магчымасьць працоўным Беларусі дамагчыся вялічэзных посьпехаў у справе разьвіцьця беларускае пралетарскае культуры і пралетарскае культуры іншых нацыянальнасьцяй (яўрэйскае, польскае ды інш.). Разьвіцьцё культуры сацыялістычнай па зьместу і нацыянальнай па форме, арганізацыя працы дзяржаўнага апарату на мове, зразумелай масам, забесьпячэньне інтарэсаў нацменшасьцяй забясьпечваюць сапраўды актыўны ўдзел працоўных усіх нацыянальнасьцяй у сацыялістычным будаўніцтве. Гэтыя посьпехі сталі магчымы толькі пры правільным ланіскім вырашэньні нацпытаньня УсеКП(б) і яе атраду—КП(б)Б. Пралетарыят БССР, пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі, пры гэтых умовах захоўвае поўную і самую шырокую магчымасьць кіраваць самі працоўнага сялянства БССР. Таму ўсякая спроба парушыць ланіскую нацпалітыку спаткае жорсткі ўдар пралетарскае дыктатуры.

„Для таго, каб забясьпечыць наша існаваньне да наступнае вайсковае сутычкі паміж контррэвалюцыйным Імпэрыялістычным Захадам і рэвалюцыйным нацыялістычным Усходам, паміж цывілізаванейшымі дзяржавамі сьвету і дзяржавамі, па ўсходняму адсталымі, якія, аднак, складаюць больш, — гэтай большасьці трэба пасьпець цывілізавацца. Нам таксама не хапае цывілізацыі для таго, каб перайсьці непасрэдна да сацыялізму, хоць мы і маем для гэтага палітычныя прадпасьылкі“¹⁾ — так у свой час ставіў пытаньне т. Ленін.

Мы зараз ужо ўступілі ў пэрыод сацыялізму. Аднак, задача „пасьпець цывілізавацца“ ў прадбачаньні неабходнасьці абараняць дыктатуру пралетарыяту ўзброенай рукой ад інтэрвэнтаў выклікае неабходнасьць разьвіцьця сацыялістычнае культуры нацыянальнай па форме.

Гэта задача нагадвае неабходнасьць бязьлітаснай барацьбы з буржуазным нацыяналізмам усіх колераў і, у першую чаргу, з галоўнай небясьпекай—вялікадзяржаўным расійскім шавінізмам. Гэта задача патрабуе бязьлітаснай барацьбы з нацыянал-апартуністамі, — агентамі клясавага ворага, „нацыянал-дэмакратамі з партбілетамі ў кішэні“, разаблачэньня сутнасьці нацыянал-апартунізму.

Партыя выкрыла контррэвалюцыйную сутнасьць нацдэмакратызму і моцна ўдарыла па нацпартунізму—ідэалёгіі нікчэмнай групы інтэлігентаў, у вялізнай большасьці—выходцаў з іншых партый, на справе адвяргаючых прынцыпы ланіскае нацпалітыкі, прынцыпова прапаведаючых уступкі буржуазнаму нацыянал-дэмакратызму, прымаючых шмат у чым погляды нацдэмакратаў. Практычна—нацыянал-апартуністы дапамагалі нацэмам у правядзеньні іх антысавецкай работы, забясьпечваючы нацыянал-дэмакратам магчымасьць праз іх уплываць на асобныя зьвеньні савецкага апарату. Нацыянал-апартуністы зьяўляліся простымі агентамі контррэвалюцыйных нацыянал-дэмакратаў ў справе скарыстаньня ў нацдэмаўскіх мэтах НКА, НКЗ, БАН, БДВ.

Барацьба з нацпартунізмам зьяўляецца працягам барацьбы на два франты за чыстату ланіскіх радоў, за генэральную лінію партыі, барацьбы за сацыялізм.

¹⁾ Ленін, XVIII, г. 2, стр. 128.

Н. Красіна

Аб вялікадзяржаўным шовінізьме

Яшчэ на першым сваім зьездзе (1898 г.) партыя формулявала сваю пазыцыю ў нацыянальным пытаньні наступным чынам: „Партыя прызнае за кожнай нацыянальнасьцю права самавызначэньня“. Гэта палажэньне ўвайшло потым у першую програму партыі, прынятую ў 1902 г.; гэта-ж палажэньне зьмяшчаецца і ў другой праграме партыі, зацьверджанай VIII зьездам у 1919 г. Права нацый на самавызначэньне, г. зн. права нацый на самастойнае дзяржаўнае ўстройства, прызнаньне поўнага роўнапраўя ўсіх нацый, адмаўленьне якіх-бы то ні было форм прымусу ў адносінах нацыянальнасьцяў, неаднакроць пацвярджалася шматлікімі рашэньнямі партыі і да і пасьля Кастрычнікавай рэвалюцыі.

У пэрыод да Кастрычнікавай рэвалюцыі прызнаньне права кожнай нацыі на самавызначэньне зьяўлялася ў руках партыі бальшавікоў моцнай зброяй змаганьня супроць політыкі царскага ўраду—політыкі нацыянальнага ўціску і нястрыманага разгулу нацыяналізму панаваўшай рускай нацыянальнасьці.

Іменна на аснове прызнаньня права нацый на самавызначэньне складалася політыка нашай партыі, якая падтрымлівала рэвалюцыйна-вызваленчы рух у Польшчы і на Каўказе, рашуча выступала супроць яўрэйскіх пагромаў, армяна-татарскай разаніны і ўсіх іншых спроб нацкоўваньня аднае нацыянальнасьці на другую. „Толькі змаганьне ў поўнай згодзе пролетараў усіх нацыянальнасьцяў пад адзіным сьцягам соцыял-дэмократыі зможа даць належны адпор нацыянальнай політыцы царызму“,—гаворыць рэзолюцыя канфэрэнцыі соц.-дэмократычных організацый у верасьні 1905 г.

Лёзунг права нацый на самавызначэньне азначаў рашучае і бязлітаснае змаганьне супроць вялікадзяржаўнага шовінізму, супроць нацыяналізму панаваўшай нацыі. Што справа была іменна так, даводзіць, напрыклад, рашэньне так званай жніўнянскай нарады ЦК РСДРП з партыйнымі работнікамі ў верасьні 1913 г., што адбывалася пад непамерным кіраўніцтвам Леніна: „Што датычыцца права прыгнечаных царскай монархіяй нацый на самавызначэньне, г. зн. на аддзяленьне і ўтварэньне самастойнай дзяржавы, дык с.-д. партыя бязумоўна павінна адстойваць гэтае права. Гэтага патрабуюць... нячуваны ўціск большасьці насяленьня Расіі царскай монархіяй... Гэтага патрабуе нават справа свабоды самога вялікарускага насяленьня, якое няздольна стварыць дэмократычную дзяржаву, калі ня будзе вытручаны чорнасоценны вялікарускі нацыяналізм, што падтрымліваецца традыцыйнай раду крываваых распраў з нацыянальнымі рухамі і выхоўваецца сыстэматычна ня толькі царскай монархіяй ды ўсімі рэакцыйнымі партыямі, але і халопствуючым перад монархіяй вялікарускім буржуазным лібэралізмам, асабліва ў эпоху контррэвалюцыі“.

З асаблівай вострасьцю наша партыя вяла змаганьне супроць шовіністычнага чаду ў часе імперыялістычнай бойні. Гэтая бойня была вайною за новы перадзел сьвету паміж буйнымі дзяржавамі. Царская Расія ў гэтай вайне мела задачу аслабіць і разьбіць моцнага і блізкага конкурэнта—Нямеччыну—і захапіць Канстантынопаль з пратокамі, Галіцыю, частку аўстрыйскай і нямецкай Польшчы, а заадно пашырыць свае ўладаньні ў Малой Азіі, Гэта азначала паднявольне новых мільёнаў розных народнасьцяў пад ярмо рускага царызму і рускай буржуазіі. Шовіністычны чад, іменна вялікадзяржаўны расійскі шовіністычны чад, упарта насаджваўся рускай буржуазіяй. Рускія дробнабуржуазныя партыі (эсэры, меншавікі) разам з усім II Інтэрнацыяналам адкрыта перайшлі ў лагер староньнікаў „вайны да пераможнага канца“. У гэты час зьявіўся тэрмін „соцыял-шовіністы“, і разгарнулася лютае змаганьне партыі бальшавікоў супроць імперыялістычнай бойні і імперыялістычнага грабязу.

У 1915 г. Ленін пісаў: „Таму ў праграме с.-д. цэнтральным месцам павінен быць іменна той падзел нацый на прыгнятаючыя і прыгнечаныя, які становіць істасць імперыялізму і які ілжыва абыходзяць соцыял-шовіністы і Кауцкі. Гэты падзел ня істотны з пункту гледжаньня буржуазнага пацыфізму або мяшчанскай утопіі мірнай конкурэнцыі незалежных нацый пры капіталізьме, але ён якраз істотны з пункту гледжаньня рэволюцыйнага змаганьня супроць імперыялізму. А з гэтага падзелу павінна выплываць наша паслядоўна-дэмакратычнае, рэволюцыйнае і адпавядаючае агульнай задачы безадкладнага змаганьня за соцыялізм, акрэсьленьне „права нацый на самавызначэньне“. У імя гэтага права, адстойваючы яго нефальшывае прызнаньне, с.-д. прыгнятаючых нацый павінна патрабаваць свабоды аддзяленьня нацый прыгнечаных, бо ў адваротным выпадку прызнаньне роўнапраўя нацый і Інтэрнацыянальнай згоднасьці рабочых было-б на справе толькі пустым словам, толькі крывадушнасьцю. А с.-д. прыгнечаных нацый у вяршыню кута павінны ставіць адзінства і зьліцьцё рабочых прыгнечаных нацый з рабочымі прыгнятаючых нацый, бо ў адваротным выпадку гэтыя с.-д. стануць мімаволі саюзьнікамі тае або іншай нацыянальнай буржуазіі, якая заўсёды здраджвае інтарэсам народу і дэмакратыі, заўсёды гатова, у сваю чаргу, да анэксіі і да ўціску іншых нацый“ (т. XVIII, стар. 324—325). І далей (стар. 326): „Імперыялізм нашых дзён прывёў да таго, што ўціск нацый вялікімі дзяржавамі стаў агульнай зьявай. Іменна пункт гледжаньня змаганьня з соцыял-шовінізмам вялікадзяржаўных нацый, якія вядуць цяпер імперыялісцкую вайну дзеля ўзмацненьня ўціску над нацыямі і якія ўціскаюць большасьць нацый сьвету і большасьць насяленьня зямлі, іменна гэты пункт гледжаньня павінен быць выразальным, галоўным, асноўным у нацыянальнай праграме с.-д.“.

Неабходнасьць змаганьня ў першую чаргу з шовінізмам і соцыял-шовінізмам вялікадзяржаўных нацый, прызнаньне гэтага змаганьня рашаючым, галоўным, асноўным у нацыянальнай праграме партыі найшчыльнейшым чынам увязана з усёй бальшавіцкай пастапоўкай пытаньня аб вайне, з прызнаньнем неабходнасьці змагацца ў сябе ў краіне супроць сваёй буржуазіі, з прызнаньнем неабходнасьці змагацца за паражэньне царскага ўраду ў імперыялістычнай бойні. Іменна ў эпоху імперыялістычнай вайны Ленін асабліва падкрэсьліваў неабходнасьць адрозьніваць нацыі прыгнятаючыя і прыгнечаныя. У полеміцы за Розай Люксэмбург па нацыянальным пытаньні, што разгарнулася ў гады вайны, Ленін рашуча змагаўся супроць недаацэнкі рэволюцыйнага значэньня вызваленага руху „малых“ прыгнечаных

нацый. Пярэчачы супроць высунутага Розай Люксэмбург палажэння— „больш ня можа быць нацыянальных войнаў“. Ул. І. пісаў: „Гэта памылка вельмі шкодная: з яе выводзяць недарэчную пропаганду „разбраення“, бо як быццам-бы ніякіх войнаў, апрача рэакцыйных, быць ня можа; з яе выводзяць яшчэ больш недарэчную і проста рэакцыйную абыякасць да нацыянальных рухаў. Такая абыякасць становіцца шовінізмам, калі члены эўрапейскіх „вялікіх“ нацый, г. зн. нацый, якія ўціскаюць масу дробных і колёніяльных народаў, заяўляюць з нібыта вучоным выглядам: „нацыянальных войнаў больш быць ня можа!“ Нацыянальныя войны супроць імперыялістычных дзяржаў ня толькі магчымы і імаверны, яны няўхільны і прогрэсыўны, рэвалюцыйны...“ і г. д. (т. XIX, стар. 184).

Пасля Кастрычнікавай рэвалюцыі лёзунг права нацый на самавызначэнне набыў практычны змест. Партыя засталася, вядома, на тых-жа прынцыповых пазіцыях у нац. пытанні, г. зн. асноўная ўстаноўка партыі—роўнапраўе і суверэннасць нацый, прызнанне права на аддзяленне, адмаўленне гвалту ў адносінах якіх-бы там ні было нацыянальнасцяй—засталася ранейшая. Але канкрэтны змест змяніўся—гутарка ішла ўжо не аб змаганні супроць нацыянальнай палітыкі царызму. На чаргу дня стала пытанне аб практычнай арганізацыі супрацоўніцтва розных нацый пры дыктатуры пролетарыяту. Вырашэнне гэтай задачы партыя цесна ўвязала са змаганнем супроць перажыткаў мінуўшчыны, супроць спадчыны, пакінутай царскай палітыкай нацыянальнага ўціску.

„Гэта спадчына,—акрэслівае XII з'езд РКП(б),—заклучаецца, па-першае, у перажытках вялікадзяржаўнага шовінізму, які зьяўляецца адлюстраваннем былога прывілеяванага становішча вялікарусаў. Гэтыя перажыткі жывуць яшчэ ў галовах нашых савецкіх работнікаў, цэнтральных і мясцовых, яны гнязьдзяцца ў нашых дзяржаўных установах, цэнтральных і мясцовых; яны атрымліваюць падмацаванне ў выглядзе „новых“, зменаветых вялікарускіх шовіністычных веянняў, якія ўсё больш узмацняюцца ў сувязі з нэпам. Практична яны выяўляюцца ў пышліва-пагардлівых і бядушна-бюрократычных адносінах рускіх савецкіх чыноўнікаў да нястач і патрэб нацыянальных рэспублік. Шматнацыянальная савецкая дзяржава можа зрабіцца сапраўды моцнай, а супрацоўніцтва народаў у ёй—сапраўды братэрскім толькі ў тым выпадку, калі гэтыя перажыткі будуць вытрочаны ў практыцы нашых дзяржаўных устаноў рашуча і неўзваротна. Становішча ў некаторых нацыянальных рэспубліках (Украіна, Беларусь, Азербайджан, Туркестан) ускладняецца тым, што значная частка рабочае клясы, якая зьяўляецца асноўнай апорай савецкай улады, належыць да вялікарускай нацыянальнасці. У гэтых рэспубліках сувязь паміж горадам і вёскай, рабочай клясай і сялянствам, сустракае вельмі моцную перашкоду ў перажытках вялікарускага шовінізму як у партыйных, так і савецкіх органах. У гэтых умовах гутаркі аб перавагах рускай культуры над культурамі больш адсталых народаў (украінскай, азербайджанскай, узбекскай, кіргіскай ды інш.) ёсць ня што іншае, як спроба замацаваць панаванне вялікарускай нацыянальнасці. Таму рашучае змаганне з перажыткамі вялікарускага шовінізму ёсць першая чарговая задача нашай партыі“ (падкрэслена намі.—Н. К.).

Такім чынам, асноўны лёзунг партыі ў нацыянальным пытанні—права нацый на самавызначэнне—і да і пасля Кастрычніка змяшчаў у сабе прызнанне неабходнасці змагання супроць вялікадзяржаўнага расійскага шовінізму. Ёсць яшчэ і другі бок у гэтым

пытанні. Гэта—змаганьне супроць нацыяналізму і шовінізму раней прыгнечаных царызмам нацыянальнасцяй, якое вынікае з прызнання права нацый на самавызначэнне. Адсюль—змаганьне бальшавікоў супроць культурна-нацыянальнай аўтономіі Бунду, супроць раду іншых нацыяналістычных дробнабуржуазных партый. Мы ня спыняемся на гэтым моманце, каб не расшыраць рамак гэтага артыкулу.

Кожны раз, калі партыі трэба было ўлічыць змяніўшыся суадносіны класавых сіл, вырашаць новыя праблемы, звязаныя з развіццём і ростам рэвалюцыйнага руху, з заваяваннем улады і яе ўтрыманнем, і ў далейшым—задачу пабудовы сацыялізму пры дыктатуры пролетарыяту, іншымі словамі, на кожным павароце ад аднаго этапу да другога,—перад партыяй паўставаў нацыянальнае пытаньне. Гэта натуральна і няўхільна. „Нацыянальнае пытаньне ёсць частка агульнага пытання пролетарскай рэвалюцыі, частка пытання аб дыктатуры пролетарыяту“ (Сталін). „Нацыянальнае пытаньне ёсць у істоце справы пытаньне сялянскае“ (Сталін). Аснову нацыянальнага пытання становіць пытаньне аб узаемаадносінах пролетарыяту пануючай нацыі да сялянства прыгнятамай або раней прыгнечанай нацыянальнасці.

Вядома, кастрычнікавая перамога рабочае класы, стварэнне рэспублікі саветаў далі ўсе неабходныя прадпасылкі для вырашэння нацыянальнага пытання. Пролетарыят, узяўшы ў свае рукі ўладу, знішчыў усякі нацыянальны ўціск, увёў поўную роўнасць нацыянальнасцяй, адкрыў дарогу для эаанамічнага і культурнага развіцця раней прыгнечаных нацый. Але дыктатура пролетарыяту ня можа адным ударам знішчыць матэрыяльную і культурную адсталасць раней прыгнечаных нацый, што склалася ў выніку шматгадовай політыкі кіруючых клас б. Расійскай імперыі. Патрэбна шмат год сур'ёзнай работы па падняццю эаанамічнага і культурнага ўзроўню нацыянальных рэспублік і вобласцяй. Партыя праводзіць гэту работу паслядоўна і няўхільна. Саветкі Саюз мае вялізарныя дасягненні ў гэтай справе.

Аднак, наколькі пры дыктатуры пролетарыяту яшчэ існуюць розныя класы,—працягваецца класовае змаганьне і за канчатковае вырашэнне нацыянальнага пытання. Гэтае змаганьне, натуральна, абвастраецца ў момант агульнага абвастрэння класовага змаганьня. Іменна таму, у сувязі з пераходам партыі да політыкі ліквідацыі кулацтва як класы, з поспехамі індустрыялізацыі і сацыялістычнай рэканструкцыі сельскае гаспадаркі, якія выклікаюць абвастрэньне класовага змаганьня,—у цяперашні час робіцца больш актыўным і ўзьнімае галаву вялікадзяржаўны шовінізм і шовінізм мясцовы, які на Беларусі прадстаўлены, галоўным чынам, нацыянал-дэмакратызмам. Настроі і актывізацыя вялікадзяржаўнага шовінізму, так сама як і мясцовых шовінізмаў, пранікаюць у рады партыі і ствараюць унутры яе ўхіл у бок вялікадзяржаўнага шовінізму або шовінізму іншых колераў. „Сутнасць ухілу да вялікадзяржаўнага шовінізму“,—гаварыў т. Сталін на XVI з'ездзе партыі,—„заклучаецца ў імкненні абыйсці нацыянальныя адрозненні мовы, культуры, быту, у імкненні падрыхтаваць ліквідацыю нацыянальных рэспублік і вобласцяй, у імкненні падарваць прыцып нацыянальнага роўнапраўя і разв'янчаць політыку партыі ў галіне нацыяналізацыі апарату, нацыяналізацыі прэсы, школы ды іншых дзяржаўных і грамадзкіх арганізацый“.

У гэтай характарыстыцы вялікарускага шовінізму яскрава акрэслена твар аджываючых клас раней панаваўшай вялікарускай нацыі—рускай буржуазіі, рускага кулацтва. Вялікадзяржаўныя шовіністы

імкнуцца ўваскрасіць старую царскую політыку нацыянальнага ўціску, пагарды, зьдзеку і зьневажаньняў у адносінах да так званых малых нацый. Ухіл у бок вялікарускага шовінізму „адлюстроўвае імкненьне аджываючых кляс панаваўшай раней вялікарускай нацыі вярнуць сабе страчаныя прывілеі“ (Сталін). Што справа стаіць іменна так, што вуснамі члена партыі, які кпіць з поваду беларускае мовы, зрывае і ігноруе беларусізацыю, гаворыць ня хто іншы, як добра нам вядомы рускі буржуа і нацыяналіст, можна бачыць на прыкладзе... Паўла Мікалаевіча Мілюкова. Адзін з найбольш разумных правадыроў рускай буржуазіі, лідэр кадэцкай партыі і б. міністар замежных спраў буржуазнага часовага ўраду ў вольны час у эміграцыі займаецца гісторыяй і публіцыстыкай, калі ня лічыць некаторых клопатаў па арганізацыі інтэрвэнцыі супроць Савецкага Саюзу і па кіраваньню справамі шкоднікаў з рамзінскай шайкі. У Парыжы ў 1927 г. гэты паважны старык выдаў кніжку „Россия на переломе“, у якой ён старанна даводзіць агульнасьць і адзінства былой расійскай імперыі, агульнасьць, якую ён разумее як адсутнасьць украінскай і беларускай нацыянальнасьцяў. У гэтай кніжцы чорным па белым напісана:

„Як бачым, у Расіі ранейшага часу рускія ўсіх трох адгаліненняў рускага племені складалі 65 проц. насяленьня (вялікаросы—43,3 проц., маларосы—17,4 проц. і беларусы—4,5 проц.)... Вядома, само рускае насяленьне не становіць адзінага цэлага: антагонізм украінцаў і беларусаў з вялікаросамі надзвычайна ўзмацніўся іменна ў апошні час. Староньнікі ўкраінскага і беларускага сэпаратызму заклікаюць на дапамогу гісторыю і з большым ці меншым посьпехам (ня будзем тут разглядаць грунтоўнасьці іхных аргументаў) стараюцца давесьці, што іх мовы і нацыянальнасьці зьяўляюцца не адгаліненнямі ўсходня-славянскае групы, а ў поўнай меры незалежнымі членамі агульнай славянскай сям'і... Як бы там ні было, ці зьяўляюцца ўкраінская (маларуская) і беларуская мовы сапраўды мовамі ці толькі гаворкамі аднае мовы, іх прыметнае зьяўленьне ў гісторыі належыць да досыць позняга часу (XII—XIV век), і да цяперашняга часу абедзьве апошнія мовы, як літаратурныя мовы, яшчэ не пасьпелі ў поўнай меры скласьціся, а як звычайная мова не адыйшлі ад рускай настолькі далёка, каб страціць магчымасьць узаемнага разуменьня. Натуральна, што руская культурная і гісторычная традыцыя, іменна як руская, а не як вялікаруская, да гэтага часу жыве, ня гледзячы на ўсе намаганьні зацерці яе, а „вялікаруская“ нацыянальная сьвядомасьць, іменна як вялікаруская, да гэтага часу зусім адсутнічае, зьліваючыся з „агульнаруская“ нацыянальнай сьвядомасьцю наогул“ (стар. 206—207).

Як бачым, пазыцыя Мілюкова заключаецца ў наступным: 1) ня існуе ні ўкраінскай, ні беларускай нацыянальнасьцяў; 2) ня існуе адпаведна ні ўкраінскай, ні беларускай мовы; 3) ня існуе і не існавала ні вялікарускага шовінізму, ні вялікадзяржаўнай політыкі ўціску і прыдушэньня ўкраінскай і беларускай нацый; 4) існуюць „адгаліненні ўсходня-славянскай групы“, якія ня могуць прэтэндаваць на сваю нацыянальную сьвядомасьць, маларасійская і беларуская гаворка „аднае мовы“ (вядома, рускай) і „агульнаруская“ нацыянальная сьвядомасьць наогул (пад сьцягам якой дзесяткі гадоў тварыў рускі царызм сваю зьвярыную расправу з „чужакамі“).

Комуністычная партыя бальшавікоў Беларусі неаднокраць устанавляла агульнасьць ідэолёгіі мацерых буржуазных і дробнабуржуазных беларускіх шовіністаў і тых элемэнтаў у радох партыі, якія вядомы як нацыянал-опартуністы. Іменна з гэтай прычыны важна падкрэсьліць.

што той з членаў партыі, які думае і сьцьвярджае, што ніякай беларускай мовы няма, што беларуская мова—толькі „сапсаваная руская мова“, такі член партыі паўтарае зады рускага чорнасоценства і „халопствуючага перад монархіяй вялікарускага буржуазнага лібэралізму“.

Не заўсёды, аднак, вялікадзяржаўны шовінізм у радок партыі праяўляецца ў такіх простых і прымітыўных формах, як кпіны, супраціўленьне беларусізацыі і г. д. Ён вельмі часта апрачаецца ў нібы рэвалюцыйныя і нібы інтэрнацыяналістычныя адзежы. Да такіх замаскаваных праяўленьняў вялікадзяржаўнага шовінізму належыць, напрыклад, вядомая тэорыя барацьбы дзвёх культур. Гэта тэорыя адмаўляе магчымасьць братэрскага супрацоўніцтва культур розных нацыянальнасьцяў Савецкага саюзу ў справе стварэньня адзінай інтэрнацыянальнай соцыялістычнай культуры. Адгэгуль тэорыя барацьбы дзвёх культур робіць вывад аб няўхільнасьці змаганьня рускай і ўкраінскай культуры на Украіне, рускай і беларускай на Беларусі і г. д. Больш моцная руская культура павінна перамагчы, выціснуць больш слабыя ўкраінскую, беларускую ды інш. культуры. Перад на-яўнасьцю такой пэрспэктывы падтрымліваць і разьвіваць культуру ўкраінскую, беларускую і г. д.—значыць тармазіць ход гістарычнага працэсу, значыць займаць рэакцыйную пазыцыю. Вось першы і асноўны вывад „тэорэтыкаў“ барацьбы дзвёх культур. Ёх вывады на гэтым ня сьпяваюцца. Другі вывад—адмаўленьне магчымасьці стварыць культуру нацыянальную па форме і пролетарскую, соцыялістычную па зьместу. Дзеля таго што, гавораць яны, у нацыянальных рэспубліках і вобласцях рабочая кляса пераважна руская, сялянства ўкраінскае, беларускае, узбекскае, армянскае і г. д., дык, значыцца, іменна руская культура зьяўляецца носьбітам пролетарскага пачатку ў культурным будаўніцтве. Паводле гэтых поглядаў разьвіваць культуру нацыянальную па форме азначае тармазіць і адцскаць культуру пролетарскую па свайму зьместу. Лёгка бачыць, што ўсе намаганьні гора-„тэорэтыкаў“ накіраваны на тое, каб абараняць русіфікатарскую політыку, увесць сэнс іх размоў зводзіцца да нястрымнага вялікарускага шовінізму. Калі-б партыя пайшла па шляху, які ўказваюць прыхільнікі тэорыі барацьбы дзвёх культур,—ёй не заставалася-б нічога іншага, як паўтараць і пераймаць нацыянальную політыку рускай буржуазіі. Няма чаго і казаць, што пры такой політыцы было-б згублена тое давер'е, якое партыя і пролетарыят заваявалі з боку сялянства раней прыгнечаных нацый, зьнішчыўшы нацыянальны ўціск. Ажыццяўленьне сувязі пролетарыяту і сялянства стала-б немагчымым.

Другая адмена вялікадзяржаўнага шовінізму фарсіць ультра-„інтэрнацыяналістычнымі“, ультра-„рэвалюцыйнымі“ фразамі. Марксызм—ленінізм устанаўляе ня толькі зьніштажэньне кляс, але і зьніштажэньне нацый пры перамозе соцыялізму. Вялікадзяржаўныя ўхілісты, робячы свае вывады, з няпримушанай лёгкасьцю пераскокваюць праз усе этапы, прапаведуюць неабходнасьць ліквідацыі нацыянальных рэспублік. Яны „забываюць“ пры гэтым, што зьніштажэньне нацый нельга ажыццявіць у межах аднае дзяржавы, пакуль соцыялізм не пераможа ў сусьветным маштабе. „Нацыянальныя і дзяржаўныя ад-розыненні паміж народамі і краінамі... будуць трымацца яшчэ вельмі і вельмі доўга, нават пасля ажыццяўленьня дыктатуры пролетарыяту ў сусьветным маштабе“,—пісаў Ленін ¹⁾.

¹⁾ Цытуецца паводле дакладу т. Сталіна на XVI партэсэзызе

„Можа здацца дзіўным“,—гаварыў тав. Сталін на XVI зьездзе, „што мы, староньнікі зьліцця ў будучым нацыянальных культур у адну агульную (і па форме і па зьместу) культуру, з адной агульнай мовай, зьяўляемся разам з тым староньнікамі росквіту нацыянальных культур у даны момант, у пэрыод дыктатуры пролетарыяту. Але ў гэтым няма нічога дзіўнага. Трэба даць нацыянальным культурам разьвіцця і разгарнуцца, выявіўшы ўсе свае потэнцыі, каб стварыць умовы для зьліцця іх у адну агульную культуру з адной агульнай мовай. Росквіт нацыянальных па форме і соцыялістычных па зьместу культур ва ўмовах дыктатуры пролетарыяту ў адной краіне для зьліцця іх у адну агульную соцыялістычную (і па форме і па зьместу) культуру, з адной агульнай мовай, калі пролетарыят пераможа ва ўсім сьвеце і соцыялізм увойдзе ў побыт,—у гэтым іменна і заключаецца дыялектычнасьць ленинскай пастаноўкі пытаньня аб нацыянальнай культуры“.

Найбольш небясьпечным і ўтончаным відам вялікадзяржаўнага шовінізму зьяўляецца іменна той, які прыкрываецца сыцягам „інтэрнацыяналізму“ і спэкулюе на дасягнутых ужо посьпехах соцыялістычнага будаўніцтва.

XVI зьезд партыі, прадаўжаючы ленинскую лінію ў нацыянальным пытаньні, прызнаў, што „галоўнай небясьпекай на даным этапе зьяўляецца вялікадзяржаўны ўхіл, які спрабуе рэвізаваць асновы ленинскай нацыянальнай політыкі і пад сыцягам інтэрнацыяналізму прыкрывае імкненьні аджываючых кляс панаваўшай раней вялікаруускай нацыі вярнуць сабе страчаныя прывілеі“.

Глеба для існаваньня вялікадзяржаўнага шовінізму ў БССР абумоўліваецца тым фактам, што беларускія гарады, як гэта мае месца і ў некаторых іншых нац. рэспубліках, моцна русіфікаваны. Нацыянальны склад гарадскога насяленьня ў Беларусі выражаецца ў наступных лічбах: беларусаў—40 проц., яўрэяў—40 проц., рускіх—15 проц. і інш.—5 проц. Аднак, значная частка гарадскога насяленьня, беларускага па нацыянальнасьці, фактычна карыстаецца рускаю мовай. Русіфікатарская політыка царскага ўраду, які забараняў беларускую мову і друкаваньне літаратуры на беларускай мове, прывяла да таго, што к моманту Кастрычнікавай рэзолюцыі, пры агульным нізкім узроўні грамадзянскай ў межах БССР (каля 30 проц. грамадзян), людзі, якія ведалі беларускую мову, чыталі і пісалі па-беларуску, налічваліся нямногімі дзесяткамі і сотнямі.

У цяперашні час нацыянальны склад рабочае клясы разьмяркоўваецца наступным чынам: беларусаў—47 проц., яўрэяў—38 проц., рускіх—8 проц., іншых—7 проц. Такі склад, аднак, утварыўся ў выніку політыкі, якую партыя сьвядома праводзіць у справе інтэрнацыяналізацыі рабочых прадпрыемстваў, уцягненьня рабочых-беларусаў у прамысловасьць. Да рэвалюцыі колькасьць рабочых-беларусаў была значна меншая. Пры гэтым частка беларусаў-рабочых, папрацаваўшы некалькі год на фабрыках і заводах, усвойвала рускую мову і часамі запазычыла тое-сёе з пагардлівых адносін да „вясковай, мужыцкай“ беларускай мовы, што насаджваліся русіфікатарскай політыкай. Імя дзіва, што настроі вялікадзяржаўнага шовінізму пранікаюць і ў рады КП(б)Б.

Паступовае ўзбуйненьне Беларусі, далучэньне ў 1924 г. Віцебскай губ. і ў 1927 г. Гомельскай, улівала ў рады КП(б)Б і асоб, настроеных ваража да нацыянальнай політыкі партыі, у часнасьці да беларусізацыі. Компартыі Беларусі прыходзілася адольваць гэтыя настроі, пашыраючы ўжываньне беларускай мовы і паступова пераво-

дзячы на беларускую мову партыйную, савецкую і профэсійнальную работу. У гэтай справе на працягу раду гадоў зроблены вялікія дасягненні.

Аднак, настроі вялікадзяржаўнага шовінізму прадаўжаюць жыць і ў сувязі з абвастрэннем класовай барацьбы актывізавацца ў партыйнай арганізацыі, сярод моладзі, сярод жыхароў гораду наогул, маючы свае каранні ў рускім чыноўніцтве, у рускім і зруслым дробнабуржуазным пасяленні гарадоў. Праведзеная ў 1928 г. анонімная анкета сярод вучняў вышэйшых навучальных устаноў паказала наяўнасць цэлага раду вельмі рэзкіх настрояў, накіраваных супроць беларусізацыі. Аркушы гэтай анкеты стрыкаюць адказамі ў такім духу: „беларуская мова—мова гісторычная, лепш ведаць рускую, а замест беларускай вывучаць нямецкую“, „беларусізацыя дарэмна адбірае шмат часу, энэргіі і сродкаў“, „да беларусізацыі прымушаны...“ і г. д. і да т. п.

Жывучасцю вялікадзяржаўных настрояў тлумачацца і тыя прарывы ў беларусізацыі, якія мелі месца ў апошні час. Абследаванне работы партыйнай арганізацыі ў двух гарадзкіх раёнах г. Віцебску (пачатак 30 г.) дае такі малюнак: „беларусізацыя ў раёнах не праведзена, гутарка вядзецца пераважна на рускай мове, усе партыйныя пасяджэнні і сходы вядуцца на рускай мове... Беларускаю мову ведае невялікая колькасць партыйнага актыву, а партыйная маса толькі ў паасобных выпадках. Бываюць выпадкі супраціўлення беларусізацыі, „разговорчики“ сярод партыйцаў аб „кітайскай мове“, мове „адсталай“ і г. д. і да т. п.

Падобныя-ж прарывы былі ія толькі ў партыйнай, але і ў комсамольскай арганізацыі. Абследаваннем ЦК ЛКСМБ, праведзеным у канцы 1929 г., выяўлены факты супраціўлення ўвядзенню беларускай мовы ў комсамольскай рабоце. Фактычна ў некаторых арганізацыях КСМ к моманту абследавання беларуская мова аказалася поўнасьцю выціснутай рускай. Абследаванні больш позняга перыяду (Кастрычніцкі, Фрунзаўскі раёны Менску) паказалі, што да цяпершняга часу беларусізацыя ў некаторых арганізацыях праводзіцца слаба.

КП(б)Б вяла і вядзе сыстэматычнае змаганне супроць вялікадзяржаўнага шовінізму. Вялікадзяржаўны шовінізм на Беларусі выяўляецца, галоўным чынам, у выглядзе пасыўнага і актыўнага супраціўлення беларусізацыі, заўсёды даючы сябе адчуваць на практыцы, але не падмаючыся да тэорытычнага абагулення і прынцыповага абгрунтавання сваіх пазыцый. Гэта перашкаджала, вядома, у некаторай ступені мобілізацыі партыйнай арганізацыі для змагання з праявамі вялікадзяржаўнага шовінізму. Мясцовыя партыйныя арганізацыі вельмі часта праходзяць міма, не заўважаючы і не рэагуючы на нярэdkія выпадкі выяўлення вялікадзяржаўнага шовінізму.

У апошні час кампартыя Беларусі на аснове рашэнняў XVI партз'езду праводзіць змаганне з вялікадзяржаўным шовінізмам, як з галоўнай небяспекай на даным этапе. Кастрычніцкае пленум ЦК КП(б)Б абавязаў партыйную арганізацыю мобілізаваць усіх членаў партыі на змаганне з усімі праявамі вялікадзяржаўнага шовінізму і ўзмацніць работу па беларусізацыі партыйных, савецкіх, профсаюзных і коопэрацыйных органаў.

А. Сянкевіч

Клясавая барацьба ў беларускай літаратуры

(Апрацаваная стэнограма дакладу, які прачытаны да беларускага тыдню ў Комакадэміі)

IX і XII зьезды РКП(б), гаворачы пра гаспадарчую і культурную адсталасьць ускраін былой царскай Расіі, паказалі, што перамагчы гэтую адсталасьць магчыма толькі шляхам сапраўднай і працяжнай дапамогі расійскага пролетарыяту адсталым народам Саюзу ў справе іх гаспадарчага і культурнага росту.

XV зьезд УсеКП(б) у дырэктыве пра „пяцігодку“ паставіў: „Пяцігадовы плян павінен удзяліць асаблівую ўвагу пытанням уздыму, эканомікі і культуры адсталых нацыянальных ускраін і астатніх раёнаў, выходзячы з неабходнасьці больш хуткай ліквідацыі іх культурнай і эканамічнай адсталасьці“.

Як-жа выконваюцца паставы зьездаў нашай партыі ў адносінах да БССР? Дзякуючы дапамозе ўсяго Саюзу, на аснове правільнай ленінскай політыкі нашай партыі, БССР, у адносінах росту эканомікі і культуры, зьяўляецца лепшым паказам і адначасна яркім довадам правільнасьці нацыянальнай політыкі камуністычнай партыі.

З краіны эканамічна і культурна адсталай, зруйнаванай капіталістычнай вайной і окупацыямі, з ускраіны, якая зьяўлялася „чертой оседлости“ і самага грубога нацыянальнага прыгнёту, Беларусь за параўнаўча кароткі пэрыод існаваньня савецкай улады хутка ператвараецца ў краіну сацыялістычнай індустрыі і земляробства.

На месца паўсаматужнай прамысловасьці, з нязначнымі кадрамі індустрыяльнага пролетарыяту, БССР тэмпамі, якія перавышаюць тэмпы другіх частак Саюзу, разьвівае прамысловасьць, будуе новыя фабрыкі і заводы, пашырае пролетарскую базу, адначасна ствараючы ўмовы для росквіту беларускай пралетарскай культуры і пралетарскай культуры нацыянальных меншасьцяў.

Пра гэта гавораць наступныя факты: прырост прадукцыі цэнзавай прамысловасьці па ўсяму Саюзу за пэрыод 1924-25—1928-29 г.г. складае 26 проц.; у БССР за гэты-ж пэрыод часу гэты прырост складае 34 проц. Удзельная вага прамысловасьці БССР у саюзным маштабе адпаведна павялічваецца: у 1925-26 г.—0,99 проц., у 1926-27 г.—1,11 проц. 1928-29 г.—1,43 проц., пры ўдзельнай вазе насельніцтва ў 3,79 проц. Гэтыя лічбы гавораць пра тое, што ў тэмпах мы ідзем вышэй другіх частак Саюзу, але што ўзровень нашай эканомікі яшчэ значна адстае.

У БССР скончана будаўніцтва шэрагу буйных фабрык і заводаў: Гомсельмашу, дзвюх запалкавых фабрык, фабрыкі штучнага шоўку ў Магілёве, шэрагу швейных і другіх фабрык і заводаў. У 1929-30 г. распачата будаўніцтва 30 новых прадпрыемстваў.

У XIII гадавіну Кастрычніка пушчана першая раённая станцыя, Асігрэс імя Сталіна, якая дала ток віцебскім, магілёўскім, аршанскім фабрыкам і заводам; закладаецца другая раённая станцыя недалёка ад Гомеля, і проектуецца трэцяя моцная раённая станцыя на Магілёўшчыне.

БССР мае значныя дасягненні і ў галіне сацыялістычнае рэканструкцыі сельскае гаспадаркі. Калі ў 1924 г. тэрыторыя сацыялістычнага сектару складала каля 20 проц. усяе с.-г. плошчы, то ўжо на 1-X 1930 г. плошча пад колгасамі перавышае 14 проц. усяе сельска-гаспадарчай тэрыторыі БССР. Удвое павялічана за апошнія два гады плошча пад саўгасамі, якая складае звыш 4,5 проц. усяе с.-г. плошчы СССР.

Найвялізарныя дасягненні мае Савецкая Беларусь у галіне развіцця беларускай нацыянальнай культуры і культуры нацыянальных меншасцяў. У спадчыну ад царызму Беларусь атрымала вялікі процант няпісьменных: на 1000 душ сельскага насельніцтва, згодна перапісу 1897 г., прыходзілася 142 пісьменныя (у межах сённяшняй РСФСР—191 чалавек); сярод жанчын на 1000 чал. прыходзілася толькі 70 пісьменных жанчын. На Беларусі ня было ніводнай вышэйшай школы, выкладанне на роднай мове забаранялася. Да рэвалюцыі 1905 г. не друкавалася ніводная газета ці брошура на беларускай мове.

На сённяшні дзень мы маем амаль удвое павялічаны лік вучняў у школах у параўнанні з 1914 г. (518.000 замест 273.000); па колькасці росту пачатковай школы БССР займае першае месца ў Саюзе. Згодна перапісу 1927 г., лік вучняў на 100 душ насельніцтва складае ў БССР—8,5 проц., у РСФСР—6,7 проц., у СССР—7,2 проц.

Па пляну Наркомасветы БССР да канца 1932 году павінна быць ліквідавана няпісьменнасць сярод насельніцтва ва ўзросце ад 8 да 45 гадоў.

Сёння ў БССР працуюць 12 вышэйшых навучальных устаноў, сотні профшкол і тэхнікумаў. Беларусь, якая была цёмнай плямай на фоне царскай Расіі ў галіне навукова-даследчай работ, сёння пакрыта шырокай сеткай навукова-даследчых устаноў: І-т сацыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі, прамыслова-эканомічны інстытут, Беларуская акадэмія навук і інш.

Адначасна з гэтым ідзе хуткі рост тыражу беларускай кнігі і газеты. Тыраж газет цэнтральных і раённых разам з шматтыражкамі складае 550 тыс. экзэмпляраў. Дзесяткі часопісаў, з іх 3 літаратурныя—„Полымя“, „Маладняк“, „Узвышша“, выдаюцца ў БССР.

Мы маем у БССР бурны рост літаратуры і мастацтва. Два беларускія стацыянарныя тэатры, рабочы тэатр, перасовачная арганізацыя беларускай оперы, значныя дасягненні ў прадукцыі белдзяржкіно—усё гэта гаворыць пра рост культурнага абслугоўвання працоўных мас.

Ня меншыя дасягненні ёсць па лініі ўзвышэння матэрыяльнага і культурнага ўзроўню нацыянальных меншасцяў БССР. Праводзіцца вялікая работа па эканомічнаму ўпарадкаванню яўрэйскага мястэчка, значная маса местачковага яўрэйскага насельніцтва, галоўным чынам яўрэйскай беднаты, пераводзіцца на вытворчую працу. На першае мая 1930 г. 4.812 яўрэйскіх сем'яў арганізавана ў арцелі і колгасы; тысячы яўрэйскай моладзі ўцягваюцца ў фабрычна-заводскую вытворчасць.

Па лініі культурнага абслугоўвання мы маем вялікі рост яўрэйскіх, польскіх і другіх школ нацыянальных меншасцяў, што забяспечвае выкладанне ў школах на роднай мове. У Беларускім дзяр-

жаўным універсітэце ёсць яўрэйскае і польскае аддзяленьні пэдфаку. Яўрэйскае і польскае аддзяленьні ёсць таксама і ў Беларускай акадэміі навук. Выдаецца шэраг газет і часопіс на яўрэйскай, польскай і літоўскай мовах: штодзённая яўрэйская газета „Акцябр“, комсамольскія і піонёрскія газеты, літаратурная часопісь „Штэри“, польская газета „Орка“, літоўская газета „Чырвоны араты“.

Шэраг нацыянальных сельсаветаў: яўрэйскіх, польскіх, латыскіх і іншых, нацыянальных судовыя камэры—усё гэта дае магчымасьць абслугоўваць нацыянальныя меншасьці на іх роднай мове.

Барацьба з ухіламі ад ленінскай лініі ў нацполітыцы

Разгорнуты соцыялістычны наступ, рашучае выкарчованьне капіталістычных элемэнтаў выклікалі шалёнае супраціўленьне нашых клясавых ворагаў—нэпманаў у горадзе, кулака на вёсцы. Адначасна з гэтым наглядаецца актывізацыя варожных нам элемэнтаў і на фронце ідэолёгічным, на фронце нацыянальна-культурным.

У БССР, як і ў другіх частках Саюзу, мае месца актывізацыя шовіністычных элемэнтаў: вялікадзяржаўнага расійскага шовінізму, шовінізму беларускага, яўрэйскага і іншых.

Вялікадзяржаўны шовінізм, які ставіць пад пытаньне самое існаваньне нацыянальных рэспублік і вобласьцяў, які бярэ курс на ліквідацыю нацыянальнай політыкі партыі, які актыўна і пасыўна супраціўляецца політыцы партыі ў галіне беларусізацыі, зьяўляецца найбольш небясьпечным ухілам і для БССР.

Беларускі нацыянал-дэмократызм выявіў свой контррэвалюцыйны інтэрвэнцкі твар, што пацьвердзілася выкрыцьцём органамі ДПУ контррэвалюцыйнай групы з былых міністраў Беларускай рады і беларускай інтэлігенцыі. Беларускі нацыянал-дэмократызм правёў значную шкодніцкую работу як у галіне эканамічнага будаўніцтва (хутарская політыка былога кіраўніцтва НКЗ БССР), так і ў галіне нацыянальна-культурнага будаўніцтва. Акапаўшыся ў Беларускай акадэміі навук, контррэвалюцыйная група нацыянал-дэмократаў працягнула свае шчупальцы на шэраг вучасткаў культурнага фронту: Наркомасьветы, Белдзяржвыдавецтва і інш.

Беларускі нацыянал-дэмократызм на этапе аднаўленьня народнай гаспадаркі БССР жыў надзеяй на капіталістычнае перараджэньне, на рэстаўрацыю. Пераход да соцыялістычнай рэканструкцыі народнай гаспадаркі, шырокі наступ на капіталістычныя элемэнты прымусіў іх узяць стаўку на інтэрвэнцыю. У саюзе з нацыянал-фашыстымі заходняй Беларусі яны падрыхтоўвалі глебу для гэтай інтэрвэнцый сіламі, у першую чаргу, польскага фашызму.

Асноўн і ў ідэолёгіі нацыянал-дэмократызму зьяўляецца тэорыя адлінай, бясклясавай беларускай нацыі, адмаўленьня клясавай барацьбы, тэорыя беларускай самабытнасьці, ідэалізацыя мінулага Беларусі.

Ідэолёгія буржуазнага нацыянал-дэмократызму характарызуецца тым, што для таго каб беларусы маглі конструявацца як нацыя, неабходна перш за ўсё давесці гісторычнасьць беларускага народу, адшукаць якія-небудзь адзнакі нацыянальнага „залатога“ веку ў мінулым, давесці гісторычнасьць нацыянальнай літаратуры, адшукаць гісторычных нацыянальных герояў і ўваскрэсьці іх для таго, каб стварыць легенду пра нацыянальнае мінулае, якое будзе падтрымліваць нацыяналізм сёньня.

Ідэямі нацыянал-дэмократызму былі заражаны і паасобныя няустойлівыя зьвеньні куністычнай партыі Беларусі. Нацыянал-опорту-

ністыя БССР у асноўным падзялялі ідэолёгію нацыянал-дэмакратызму. Яны зьяўляліся рупарам нацыянал-дэмакратызму, што выявілася і ў час дыскусіі пра Беларускі тэатр і кіно, дыскусіі пра шляхі беларускай літаратурнай мовы і ў другіх выступленьнях. У гэтых дыскусіях асабліва ярка выявілася і тэорыя беларускай самабытнасьці, і орыентацыя на „культурны“ Захад, у процівагу Чырвонай Маскве, і супроцьстаўленьне дзьвюх культур — расійскай і беларускай. Беларускія нацыянал-опартуністыя ідэалізавалі дробнабуржуазныя партыі, як Беларускую соцыялістычную грамаду, давалі няправільную ацэнку Кастрычнікавае рэволюцыі, выпуклялі роль інтэлігенцыі, як дзейнай сілы рэволюцыі. Зрастаючыся ідэолёгічна з беларускім нацыянал-дэмакратызмам, беларускія нацыянал-опартуністыя зьяўляліся ня толькі рупарам, але аб'ектыўна зьяўляліся шчытом, які прыкрывае шкодніцкую дзейнасьць нацыянал-дэмакратаў ва ўсіх галінах нашага будаўніцтва.

У мастацкай літаратуры асабліва рэльефна выявіліся нацыянал-дэмакратычныя тэндэнцыі і ўстаноўкі ў такіх творах, як „Вечер з Усходу“ Дурача, і ў яго контррэволюцыйным вершы „Пасеклі наш край“, а таксама ў такіх творах, як „Падарожжа на новую зямлю“ і „Крывічы“ М. Зарэцкага, „Лісты да сабакі“ Пушчы, „І пурпуровых ветразей ўзылівы“ Дубоўкі і інш.

Увесь перыод росту беларуска-мастацкай літаратуры з дня ўстаўленьня савецкай улады на тэрыторыі Беларусі характарызуецца барацьбой, з аднаго боку, за пролетарскую літаратуру, за будаўніцтва нац. культуры з соцыялістычным зьместам, з другога — за літаратуру, нацыяналістычную, за нацыянальную буржуазную па зьместу культуру; характарызуецца адначасна барацьбой за літаратурныя кадры. Компартыя Беларусі правяла рашучую барацьбу з вялікадзяржаўным шовінізмам, шовінізмамі другіх колераў і беларускім нацыянал-дэмакратызмам, выкрыўшы контррэволюцыйны інтэрвэнцкі твар апошняга.

Сёньняшняя барацьба на літаратурным фронце, як і барацьба на фронце ідэолёгічным наогул, ня будзе зразумелай без экскурсу ў дакастрычнікавую літаратуру.

Літаратура нашаніўскага перыоду

Пачаткам зараджэньня мастацка-беларускай літаратуры, як літаратуры сапраўды народнай, а не літаратуры для беларусаў, трэба лічыць перыод рэволюцыі 1905 г. У гісторыі беларускай літаратуры гэты перыод вядомы пад назвай „нашаніўскага“ перыоду. Гэтая назва ўзята ад газэты „Наша Ніва“, навакол якое групаваліся беларускія пісьменьнікі таго часу. Гэты перыод, з другога боку, характарызуецца як перыод „адраджанізму“ (адраджэньне Беларусі). Такія пісьменьнікі, як Купала, Колас, Бядуля, Гартны і інш., ішлі і тварылі ў той час пад лёзунгамі дробнабуржуазнай арганізацыі Беларускай соцыялістычнай грамады. Б. С. Г. на этапе ўздыму рэволюцыі 1905 г. т. Ленін характарызаваў, побач з партыямі эсэраў, ППС і інш., як дробнабуржуазную рэволюцыйную арганізацыю, якая ў значнай ступені адлюстроўвала імкненьні сялянства, таго сялянства, інтарэсы якога ў той час у аснове супадалі з інтарэсамі пролетарыяту па лініі барацьбы супроць фэўдалізму, супроць памешчыкаў.

Рэакцыя 1907 г. зьмяніла твар Б. С. Г. Яна ператвараецца ў лібэральную арганізацыю кадэцкага тыпу і пачынае выдаваць, замест рэволюцыйнай газэты „Наша Доля“, лібэральную газэту „Наша Ніва“. Характэрнымі для ідэолёгіі „нашаніўства“ зьяўляюцца ідэалізацыя мінулага Беларусі, адмаўленьне клясавай барацьбы, пропаганда адзінай, бясклясавай беларускай нацыі.

Літаратурная творчасць перыоду да рэакцыі 1907 году ў асобе такіх прадстаўнікоў, як Купала, Колас, Бядуля і Гартны, выяўляла сабою народнае, дэмакратычнае слова беларускіх сялянскіх мас, якія вышлі ў рэвалюцыю 1905 г. на чале з пролетарыятам на барацьбу з фэўдалізмам, на барацьбу з царызмам, на барацьбу супроць соцыяльнага і нацыянальнага прыгнечання.

Характэрным для літаратурнай творчасці да рэакцыі 1907 г. і зьяўляецца тое, што гэтая творчасць у асноўным была прасякнута нянавісцю да нацыянальнага гнёту, папоўнена заклікам да нацыянальнага вызвалення. Паколькі мастацкая літаратура ў асобе Купалы, Коласа, Гартнага і інш. заклікала на гэтую барацьбу, паколькі ў мастацкім слове выяўляўся пратэст супроць нацыянальнага прыгнёту, пастолькі гэтая літаратура, бясспрэчна, адыгрывала прогрэсыўна-рэвалюцыйную ролю.

Але беларускія поэты „адраджэнцкага“ перыоду ў сваіх соцыяльных мэтаімях ня ідуць далей ідэолёгаў „нашаніўства“,—гэта даць магчымасць беларускаму селяніну набыць уласны кавалачак зямлі і ня мець над сабою апекі пана і чыноўніка.

Трэба адзначыць, што і другія характэрныя рысы ідэолёгіі нашаніўства—ідэалізацыя мінулага Беларусі, ідэя адзінай, бясклясавай беларускай нацыі—складаюць непадзельную частку і мастацкай літаратуры, у асаблівасці літаратуры пазьнейшага перыоду.

Беларускія тэорэтыкі нацыянал-дэмакратызму імкнуцца сёння барацьбу працоўных мас за сваё соцыяльна-нацыянальнае вызваленне за той перыод зрабіць асноўнай часткай таго, што вядома пад назвай „адраджэнства“, з мэтай паказаць апошні, як прогрэсыўную і нават рэвалюцыйную зьяву. На самай-жа справе адраджэнства перыоду „Нашай Нівы“ зьяўляўся рэакцыйнай ідэяй, паколькі ён бачыў (і бачыць сёння) адраджэнне беларускай культуры не ў рэвалюцыйным уздыме і барацьбе пролетарскіх і працоўных мас, а ў далёкім фэўдальным мінулым.

Калі ў першы перыод рэвалюцыі 1905 г. мы маем толькі тэндэнцыю гэтага „чыстага“ адраджэнства ў мастацкай творчасці такіх поэтаў, як Купала, то ў перыод рэакцыі гэтая ідэолёгія пануе ўжо ў творчасці гэтых поэтаў.

У творах Янкі Купалы, напісаных у гэты перыод, „Сон на кургане“, „Раскіданае гняздо“, ужо яўна гучаць адраджэнцкія мотывы. Усё гэта не магло не адбіцца і на форме творчасці Купалы; poeta, сыходзячы з пазыцыі рэалізму, на якой ён цвёрда стаяў раней, аддае ў гэтых творах даніну і романтизму і сымбалізму.

Вось з гэтай ідэолёгіяй адраджэнства, з ідэяй адзінай, бясклясавай беларускай нацыі і падышлі старыя беларускія пісьменьнікі да Кастрычніка Беларусі. Кастрычнік прынёс поўнае разняволенне працоўным Беларусі ад памешчыцкага, капіталістычнага і нацыянальнага прыгнёту. Здавалася-б, беларускія пісьменьнікі, якія аплаквалі долю беларускага селяніна, якія заклікалі яго на барацьбу за нацыянальнае вызваленне, павінны былі радасна спаткаць вялікі Кастрычнік і на тэрыторыі Беларусі, але, знаходзячыся ў палоне буржуазна-нацыяналістычнай ідэолёгіі, яны спаткалі Кастрычнікавую рэвалюцыю паіншаму. Яны спаткалі Кастрычнік, б'ючы трывогу ў нацыянал-дэмакратычны „звон“. Мастацкае беларускае слова ў асноўным было накіравана супроць працоўных, супроць дыктатуры пролетарыату; яно было аддадзена на службу эксплёататарам і окупантам.

І зусім меў рацыю Дзям'ян Бедны, калі з прычыны вершу Янкі Купалы, прысьвячанага прыходу на тэрыторыю Беларусі Пілсудскага, ён прысьвяціў Купалу наступныя радкі:

Изменил поэт народу,
Заплясал панам в угоду,
Янки посвист соловьиный
Обратился в шип змеинный.
Да змеинный, да в змеинный.

У нацыянал-дэмакратычных газетах, што выдаваліся ў перыод нямецкай і польскай окупацыі („Вольная Беларусь“, „Беларускі звон“ і інш.), мы маем шэраг вершаў Купалы, Бядулі, Гаруна, Коласа і інш., прасякнутых атрутай нянавісьці да саветаў, да пролетарскай дыктатуры.

Вось некаторыя выняткі з вершу Купалы, прысьвячанага прыезду ў Менск Пілсудскага (з газеты „Звон“):

П'ўстань з народу нашага прарок,
Праяваў бураломных варажбіт,
І мулым словам скінь з народу ўрок,
Якім быў век праз ворагаў спавіт.

Зьблыў ў вадну ўсю Беларусь сям'ю,
Вазьмі з яе прысягу і зарок,
Што не прадасьць сябе, сваю зямлю.
Зьняць пугачоўшчыны ўстань, прарокі

У нацыянал-дэмакратычнай газэце „Вольная Беларусь“ у фэлье-
тоне „Народ і інтэлігенцыя“ за подпісам З. Бядуля чытаем наступнае:

„Гэта ўзбудзіла падазронасьць народу да інтэлігенцыі, гэта ска-
рысталі хітрыя людзі, нявольнікі натоўпу, сучасныя Пугачовы, кат-
орыя ўзялі народ пад сваю апеку. Яны завабілі прыгожымі падатлі-
вым да яго словам, карыстаючыся яго цёмнымі інстынктамі, і народ
за ім пайшоў... Пад выкрыкам і гіканьнем сучасных Пугачовых на-
род ахмялеў, і брат на брата пайшоў, і сын на сына... Дзікім віхарам
пусьціліся на нашай зямельцы азьвярэлыя людзі, яны гарцуюць цэ-
лымі бандамі і нішчаць, і грабяць, і забіваюць... Чорныя рыцары ў
соцыялістычных забралах дзеля блізеру ўскалыхнулі ў народзе зьвя-
рыную помсту за мінулае... Гэтыя вучыцелі разьдзялілі яго на дзьве
часткі: на „таварышоў“ і „буржуяў“.

Бядуля канчае гэты поўны нянавісьці да бальшавікоў фэлье-
тон наступнымі словамі:

„Інтэлігенцыя і народ зразумеюць адзін аднаго і сальюцца ў
адно сэрца, у адну душу, і ніякага разьдзелу паміж імі ня будзе“.

З гэтым фэльетонам гармонуе і наступны верш З. Бядулі („Ясакар“):

Усе вочы малаккай палаюць, гараць.
Ня можна чапаць гэтых мас,
Бо „вока за вока“ мінулы закон
Зноў зробіцца панам у нас.

Усё гэта гаворыць пра тое, што беларускае мастацкае слова ў
самы цяжкі перыод існаваньня Беларусі, перыод окупацыі, у асноў-
ным выконвала заказ не пролетарыяту, а ягоных клясавых ворагаў—
буржуазіі і памешчыкаў.

1920/23—гады

Пасьля гадоў вайны і окупацыі, якія ўнеслі вялікае руйнавань-
не ў народную гаспадарку Беларусі, пачынаецца вялікая будоўля,
спачатку па аднаўленьню, а далей па соцыялістычнай рэканструкцыі
народнай гаспадаркі БССР. Частка беларускіх пісьменьнікаў, і між

імі. А. Гарун, застаецца ў белай эміграцыі. Купала, Бядуля, а раней Гартны працуюць у Савецкай Беларусі. У 1921 годзе вяртаецца з РСФСР Я. Колас.

Як-жа адгукаецца старое пакаленне на тое бурнае будаўніцтва, якое праводзіцца працоўнымі БССР? З. Бядуля мяняе вехі і дае некалькі вершаў, прысьвячаных нашаму будаўніцтву, але сваё ідэалёгічнае мінулае ён выжывае з цяжкасцямі і па сённяшні дзень. Колас за гэты час канчае тры свае монументальныя творы: поэмы „Новая зямля“, „Сымон музыка“ і апавесць „У Палескай глушы“. Адначасна Колас дае некалькі твораў, прысьвячаных савецкай рачаіснасці. У сваіх першых трох творах Якуб Колас увесць у мінулым; ён у іх звонка дайгравае наймацнейшыя акорды тае літаратурнай сымфоніі, якая пачала складацца за шмат гадоў да Кастрычніка. Гэтыя тры рэчы, як і шэраг дробных твораў, напісаных Коласам за гэтыя гады, гавораць нам пра тое, што Колас яшчэ ня зусім вышаў з кола нацыянал-дэмакратычных ідэй, што ён яшчэ далёкі ад савецкай рачаіснасці. Пра гэта красамоўна гаворыць наступнае лірычнае адступленне ў поэме „Новая зямля“, якая закончана аўтарам у 1923 г.:

Прасторны шляхі! Калі-ж, калі
Ты закрасуеш на зямлі
І злучыш нашы ўсе дарогі.

У зборніку вершаў Коласа „Водгульле“ за 1919—21 г.г. мы чытаем:

Кавалі другія,
А ланцуг той самы,
Песні ўсе старыя
Не аджытай гамі.

У вершы „Беларускаму народу“, напісаным з прычыны Рыскага міру, Колас піша:

Нас падзялілі,
Хто — чужаніцы,
Цёмных дарог махляры.

Усё гэта гаворыць пра тое, што творчасць Коласа далёка не гарманавала з савецкай рачаіснасцю, што ён знаходзіўся ў ралоне адраджанізму. Толькі ў шэрагу дробных твораў, а таксама ў апавесці „На прасторах жыцця“, дзе Колас малюе вёскі, якая колектыўна асушвае балота, творчасць гэтага пісьменніка некалькі набліжаецца да савецкай літаратуры.

Я. Купала яшчэ ў большай меры, чым Колас, застаецца ў коле ідэй адраджанізму. Я. Купала ў працягу двух гадоў не адгукаецца на савецкае сёння — яго ліра маўчыць. Адзінае, што было надр. кована з твораў Купалы за 1920—22 гады — гэта яго пераклад Песні пра паход Іара. Дзе-ж крыеца прычына маўчаньня Купалы? Адказ ясны. І яго маўчаньне, і ягоны адыход у далёкую старыну зьяўляюцца сваяасаблівым пратэстам супроць сучаснасці, паказваюць на няпрыняцце ім гэтай сучаснасці. Калі Купала пачаў пісаць, то з-пад яго пера мы маем ці шэраг варожых нам рэчаў, з нацыянал-дэмакратычным зместам, ці творы з уласцівасцю, якую трэба браць пад сумненне. У 1925 г. выдадзены зборнік твораў Купалы пад назвай „Безназоўнае“. Возьмем хоць-бы першы верш, якім пачынаецца гэты зборнік:

О так, я пролетар!
Яшчэ ўчора рэб пакутны —
Сягоньня я зямлі ўладар
І над царамі цар магутны.

Мне бацькаўшчынай цэлы сьвет,
Ад родных ніў я адварнуўся
Адно... ня збыў яшчэ ўсіх бед
Мне сыняца сны аб Беларусі

А. Бабарэкам у той час, калі ён стаяў яшчэ на пазыцыях „Маладняка“, зусім правільна заўважана, што ў гэтым вершы гучыць тайная ўсьмешка. Тайная ўсьмешка адчуваецца і ў вершы Купалы, напісаным з прычыны запрашэння тав. Леніна на Генуэскую канфэрэнцыю ў 1921 г.:

І звалі вас на пір піроў,
І звалі вас за волю стаць
І далі ула, у пугы рвань
І далі ўладу біць цароў,
Зрабілі з вас гаспадароў...
І ўсё вы ўзялі, усё як ё-льць:
Фабрычны дым, сяўбы загон,
І панскі двор, і царскі трон.

Такім чынам, мы бачым, што дасталося пролетарыяту пасля Кастрычніка на Купалу яму дастаўся фабрычны дым, а селяніну — „сяўбы загон“.

Сама назва „Безназоўнае“ ўжо характэрна тым, што яна зьяўляецца чымсьці неакрэсьленым. З гэтай неакрэсьленасьці і пачынаецца гэты твор:

З пачатку яно шлісяцела
Вельмі нясьмела,
А потым лізнула ваконца
Ціха, як сонца.

І чамусьці яно далей называецца ліха:

Бо як пачалося ў нас шха
Тое ўсе ліха,
Што на беларускія межы
Усталі з залежы

Ці далей:

Сяляне і сялянкі,
Цэцанкі-абяцанкі
Збываюцца для вас

Або:

Спраўляюцца заручыны
Вясельныя засмучанай
З вясёлым жаніхом

Навошта гэты эпітэт „засмучаны“, і хто гэты вясёлы жаніх? — запытаем мы. Купала даў пару твораў такіх, якія сапраўды адказваюць савецкаму сёньня — „На сьмерць Булата“ і „Арлянятам“.

Падводзячы высновы літаратурнай творчасьці Купалы і Коласа за савецкі пэрыод, можна сказаць, што ў асноўным у сваёй творчасьці яны заставаліся ў коле нацыянал-дэмакратычнай ідэалёгіі і толькі часамі, у залежнасьці ад політычнай абстаноўкі, падыходзілі да пазыцый савецкай літаратуры.

Першыя парасткі пролетарскай літаратуры

„Босыя на вогнішчы“ М. Чарота ставяць рэзкую дэмаркацыйную рысу між адраджэнцкай літаратурай і рэвалюцыйнай савецкай літаратурай. Поэма М. Чарота, якая сваімі надворнымі формальнымі настроямі нагадвае „Двенадцать“ Блока, выводзіць на сцэну босых — пролетарыят і паўпролетарскія масы Беларусі. „Босыя на вогнішчы“ выклікалі ажыўленую дыскусію на тэму: ці зьяўляецца гэта поэма

пролетарскім творам, ці не? Характэрна, што ў гэтай дыскусіі таварышы Ігнагоўскі і Жылуновіч адмаўлялі пролетарскі характар гэтай поэмы. У артыкуле „Мертвы трымае жывога“ т. Кнорын паказвае, што мёртвы эсэр Ігнагоўскі цягне жывога поэта Чарота, які першы ў Беларусі даў узор пролетарскай поэзіі.

Хто-ж гэтыя „Босыя на вогнішчы“? Пра гэта гаворыць наступнае поэмы:

На вогнішчы басанож,
У руках ынтоўка, нож..
Здабываюць галодным славу:
„Даёш Варшаву“.
Нам ня трэба гарады:
Волі сьцяг нясе „туды,
Іскры гонім мы пажару,
Сьмялей ударым.
Нам дарогу — уцякай.
Чувань крыкі: а-я-яй..
Бач, улан астатні едзе:
„Ах по то бэндзе...“
А чырвоныя ідуць,
Песьні волі зноў пяюць,
Адусюль бягуць к ім людзі:
— Нам цёпла будзе!

Даючы характарыстыку „босых“, Чарот адначасна ірве з традыцыямі адраджэнства і з адраджэнцамі — здраднікамі працоўных:

Мы — дзеці краіны,
Дзе бура бушуе.
Мы на прадвечных руінах
Працы палац пабудуем.
Ня любяць нас, босых,
Хто век быў абуты;
На нас узіраецца скоса,
Хто, як і мы, быў закуты..
І вы, хто гімны пеў гаротным,
Хто ў цемру слаў жыцця праменьні,—
У руках трымаеце каменны
І нас лабілі-бы ахвотна
А можа чырвань Сонца Волі
Вам асьляніла раптам вочы.
А помніце, як вы кляліся
Братом, сялянам і рабочым,
Што вы ня здрадзіце ніколі?
Пявун не прапаяў тры разы,—
Вы адракліся..

Сунастаты...

Бяз вас раць наша ўзрастае,
Радзі шчыльнаеюць, крэпне дух
Вы чуйце. Песьня ня сьпіхае:
Паўстань, хто з голаду век пух..

Хутка растуца выдавецкая дзейнасьць БССР, рост беларускай прэсы, школ, тэатру, на аснове аднаўленчых процэсаў народнай гаспадаркі,—усё гэта паднімае з нізоў рабочых і сялянскіх мас новыя кадры літаратурнага маладняка. За Чаротам на літаратурную сцэну выступаюць Зарэкі, Пушча, Дудар, Дубоўка, Кузьма Чорны, Крапіва, Александровіч, П. Трус і інш.

У лістападзе 1923 г. маладыя літаратурныя сілы аб'ядналіся ў літаратурную арганізацыю „Маладняк“. У выдадзеным арганізацыяй

„Замест дэкларацыі“ гаворыцца, што „Маладняк“ зьяўляецца ўсебеларускім аб'яднаньнем поэтаў і пісьменьнікаў, якое арганізавалася для таго, каб ідэі матэрыялізму, марксызму і ленінізму ажыццяўляць у беларускай мастацкай творчасьці.

Больш выразна задачы „Маладняка“ формуляваны ў рэзолюцыі пленуму „Маладняка“ (21-23 жніўня 1926 г.) па дакладу пра месца „Маладняка“ у беларускай мастацкай літаратуры. Пункт першы гэтай рэзолюцыі гаворыць: „Мастацкая літаратура ў руках рабочых і сялян зьяўляецца прыладай клясавай барацьбы і соцыялістычнага будаўніцтва“. І далей: „Кастрычнікавая рэволюцыя высоўвае новыя задачы перад літаратурай.. Вырастаюць новыя мастацкія сілы з гушчы працоўных мас, якія і ствараюць літаратуру Кастрычніка. Гэтыя новыя маладыя сілы паднімаюць сыяг станаўленьня новага жыцця, у аснову літаратурнай работы кладуць калектывізм, жыццятворчасць і жыццярэадаснасьць... Гэты новы літаратурна-грамадзкі кірунак характарызуецца ўбіраньнем у сябе ўсяго каштоўнага і прогрэсыўнага з папярэдняй літаратуры, як пераапрацоўкай і творчасцю новай, маладой формы мастацкай літаратуры, якая адказвае соцыяльным умовам жыцця. Новы літаратурна-грамадзкі кірунак „Маладняк“—гэта форма, у якой матэрыялізуецца, а праз яе і аб'ектывізуецца клясавая сьвядомасьць пролетарска-сялянскай клясы (Падкрэсьлена мною —А. С.) у эпоху Кастрычніка на Беларусі“.

У адносінах прадстаўнікоў другіх літаратурных плыняў „Маладняк“ ставіць задачай барацьбу з адраджанізмам, барацьбу з носьбітамі буржуазнай і мяшчанскай ідэалёгіі і адначасна супрацоўніцтва з тымі, у каго прыкмячаецца імкненьне перамагчы гэтую ідэалёгію і ўспрыняць ідэалёгію пролетарскую.

Рэзолюцыя гэта сьведчыць аб неаднароднасьці аб'яднаньня, аб недастатковай політычнай сьпеласьці (чаго варт „пролетарска-сялянская кляса“), аднак, яна зьявілася, бясспрэчна, шагам наперад у цэлях маладнякоўцаў, у вершах, поэмах, апавяданьнях якіх даюцца малюнкі грамадзянскай вайны, гэроічнай барацьбы за Кастрычнік на Беларусі, у творчасьці якіх пляецца пра бурнае будаўніцтва эканомікі і культуры БССР. Трэба адзначыць, што творчасць „Маладняка“ за гэты перыод абвешана дымкай рэволюцыйнай романтикі.

„Маладняк“ даў шмат і ў галіне тэматыкі і ў галіне сапраўды мастацкіх твораў.

Вялікія дасягненьні меліся ў „Маладняку“ і ў адносінах мастацкага аформленьня сваіх твораў. „Маладняк“ прарабіў вялікую работу па лініі крышталізацыі літаратурнай мовы, па лініі папярэньня і стварэньня новых поэтычных вобразаў, па лініі ўнясеньня новай рытмікі і рыфмы. Адным словам, „Маладняк“ шмат зрабіў па ўзьняцьцю беларускай мастацкай літаратуры да ўзроўню мастацкай літаратуры іншых народаў.

Арганізацыя „Маладняка“ даволі хутка расла і колькасна. З сямі членаў пры яго заснаваньні (1923 г.) „Маладняк“ вырас да 507 членаў за 2 з лішкам гады (на 28/IX-25 г.). Арганізуецца цэлы шэраг філій „Маладняка“ у Віцебску, Полацку, Магілёве, Клімавічах, Воршы, Слуцку, Гомелі, Бабруйску, Барысаве, Мазыры і інш. „Маладняк“ праводзіць шырокую грамадскую работу шляхам набліжэньня і прасоўваньня мастацкага слова ў шырокія пролетарскія і сялянскія масы. Гэта дасягалася наладжваньнем літаратурных вечароў у клубах, на заводах, у вёсках і г. д.

Соцыяльны склад „Маладняка“ быў даволі рознастайным. Пролетарскі і камуністычны касцяк быў параўнальна невялікі, большасць жа яго членаў зьяўляліся дзяцмі сялян і інтэлігенцыі, галоўным чынам, выхаванцамі сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў. Гэты рознастайны склад уплываў у значнай ступені на далейшую творчасць і дыферэнцыяцыю ў шэрагах „Маладняка“. Ужо ў першыя гады нэпу ў творчасці больш няўстойлівых элементаў „Маладняка“ прыкмячаюцца элементы ўпадніцтва, некаторая частка трапляе пад уплыў „богэмы“ у яе горшым разуменні. Ясеніншчына, як мы бачым, мела сваіх наступнікаў і на Беларусі.

На маладнякоўскія кадры пісьменьнікаў узьдзеяннічалі адначасова дзве сілы: з аднаго боку, партыйнае ўздзеянне, а роўна і ўздзеянне пролетарскай грамадзкасці, з другога боку, ўздзеянне нацыянал-дэмакратычных элементаў. Над некаторымі пісьменьнікамі, якія ўвайшлі ў „Маладняк“ (Пушча), панавала ідэолёгія адраджэнства. Пад уплывам гэтых фактараў у „Маладняку“ ужо з самага пачатку яго існавання акрэсліваюцца дзве тэндэнцыі. Адна частка літаратараў цвёрда становіцца на пазыцыі Кастрычніка і разам з пролетарыятам змагаецца за далейшае соцыялістычнае развіццё гаспадаркі і культуры БССР, другая частка ўспрымае Кастрычнікавую рэвалюцыю ў тэй яе частцы, у якой яна вырашыла нацыянальнае пытанне, і ў тэй меры, у якой яна садзейнічала адраджэнню сялянскай гаспадаркі.

За перыяд нэпу, калі ішоў аднаўленчы процэс у нашай гаспадарцы, гэтыя нацыяналістычныя тэндэнцыі былі няпрыкметны. Яны пачынаюць выяўляцца і аформляцца ў момант пераходу ад аднаўлення да соцыялістычнай рэканструкцыі нашай гаспадаркі. Калі, у сувязі з разгорнутым соцыялістычным наступам, абвастраецца клясавая барацьба, тады гэтая барацьба ўзмацняецца і на ідэолёгічным фронце.

Хроналёгічна пачатак гэтага аформлення можна аднесці да ўяўлення зборніка вершаў Дубоўкі „Трысьце“ і коментарыю да гэтага зборніку А. Бабарэкі ў крытычным артыкуле „З далін на ўзвышшы“. У гэтым артыкуле А. Бабарэка ірве з асновамі марксысцкай крытыкі, на пазыцыі якое ён пачаў быў станаўліцца, і ў імкненні стварыць сваю самабытную беларускую крытыку кідаецца ў абдымкі псыхолёгізму і формалізму. Адыход ад дыялектычнага метад прыводзіць Бабарэку да прымірэння з корыфэямі адраджэнства—Купалай, Коласам і Багдановічам, а ў далейшым—да поўнага пераходу яго на пазыцыі нацыянал-дэмакратызму.

У канцы 1926 году група пісьменьнікаў, даволі таленавітых, як Дубоўка, Пушча, Кузьма Чорны, Крапіва, выходзіць з „Маладняка“ і стварае літаратурнае аб'яднанне „Узвышша“ ў выпушчаных тэзісах „Узвышша“ лічаць „факт самагоннай бурапеннай творчасці ці навучальнай і протакольнай творчасці службовай, казённай радзёй, адмоўным фактам у літаратуры“. Прыведзены тэзіс ясна гаворыць аб адыходзе „Узвышша“ ад пазыцый пролетарскай літаратуры, ад яго накіраванасці ў бок „чыстага мастацтва“, аб адыходзе ад кіраўніцтва камуністычнай партыі. Гэты адыход „Узвышша“ прывёў большасць яго членаў у балота нацыянал-дэмакратызму, а яго кіраўнікоў—у стан контррэвалюцыі.

Нацыянал-дэмакратычная ідэолёгія знайшла найлепшае сваё мастацкае аформленне ў творчасці некаторых „узвышанцаў“. Пушча, з яго поэмамі, дзе ён аплаквае „распятую на крыжы“ Беларусь, з ягонымі „Лістамі да сабакі“, Дубоўка з ягонымі поэмамі

„І пурпуровых ветразей узьвівы“, „Комбайн“ і інш. Характэрна, што адыход Дубоўкі на нацыянал-дэмакратычныя пазыцыі адбіўся на формальных дасягненнях гэтага таленавітага паэты. Яго апошнія поэмы пазбаўлены ўжо тае сакавітасці мовы, якая ўласціва творам рэвалюцыйнага перыяду ягонай творчасці. Яны стаяць значна ніжэй па рытму і рыфмоўцы і хутчэй паходзяць на сацыялёгічны трактат, чым на поэму.

Адколам „Узвышша“ не абмежавалася дыфэрэнцыяцыя „Маладняку“, і ў далейшым мы маем адпачкаваньні, якія прывялі да стварэння літаратурных арганізацый „Проблеск“, а пазьней „Літаратурна-мастацкай камуны“. Гэтыя арганізацыі, праіснаваўшы нядоўга, распаліся, і большасць членаў гэтых арганізацый вярнулася зноў у „Маладняк“. Трэба адзначыць, што гэтыя адколы і расколы ў „Маладняку“, зьяўляючыся ў асноўным вынікам процістаўленняў, меўшых месца ў краіне, адбываліся і не бяз уздзеяння і азначанай работы з боку нацыянал-дэмакратычных элементаў. Наступным сур'ёзным адколам „Маладняка“ быў выхад у 1927 г. кіруючай групы гэтай арганізацыі Чарота М., Зарэцкага Т., Глыбоцкага (Дудара), Александровіча. Хоць у рэзолюцыі навожа высунатага кіраўніцтва „Маладняка“ і адзначаюцца формальныя прычыны адыходу вышэйпамянёных таварышоў, але трэба сказаць, што гэтыя прычыны былі больш глыбокай уласцівай. Яны заключаліся ў тым, што мікроб нацыянал-дэмакратычнай хваробы апанаваў і частку літаратараў з былога кіраўніцтва (Зарэцкі, Глыбоцкі, часткова Александровіч). Гэта не выяўлялася ў іхнай творчасці за той адцінак часу, але нацыяналістычныя тэндэнцыі ў гэтай групе таварышоў, пачуццё нацыянальнай абмежаванасці рэзка выявіліся, калі было пастаўлена пытанне пра ўваход „Маладняка“ у аб'яднанне пролетарскіх пісьменьнікаў саюзу (ВОАПП). Гэтаму ўваходу і аб'яднанню беларускіх пролетарскіх і сялянскіх пісьменьнікаў з пролетарскімі пісьменьнікамі другіх рэспублік былое кіраўніцтва „Маладняка“ аказвала пасыўнае супраціўленне. Яны аказвалі актыўнае супраціўленне гэтаму аб'яднанню, вышаўшы з „Маладняка“, у асаблівасці на першай канфэрэнцыі БелАПП. М. Зарэцкі ў сваім выступленні на гэтай канфэрэнцыі заяўляе: „Некаторыя таварышы могуць убачыць супярэчнасці ў тым, што я, стоячы за збліжэнне з расійскай літаратурай, усё-ж недаверліва адношуся да ўваходу „Маладняка“ у ВОАПП, быццам-бы я настроен супроць ВОАПП. Паўтараю, я гляджу на гэтую справу вельмі асыярожна, я ня выказваюся ні за, ні супроць і вось чаму: ВОАПП не паказаў сябе да апошняга часу, як галоўны правадыр нацыянальнай сувязі між нацыямі Саветаў Саюзу, і ніякай ролі не адыграў яшчэ ў гэтай справе, а ВОАПП існуе ўжо доўгі час, вось чаму ў мяне зьяўляюцца сумненні. Мы маем сувязь між Украінай і Грузіяй і між другімі рэспублікамі, я і азначаю, што ня ведаю ніводнага выпадку, калі-б гэта сувязь ішла па лініі ВОАПП. У нас, напрыклад, ёсць вельмі добрыя адносіны з Украінай, перапіска, узаемныя паездкі і г. д., але якую ролю тут адыграў ВОАПП у справе збліжэння Украіны і Беларусі? Ніякай. Чым гэта тлумачыцца? Можна быць, гэта зьяўляецца прычынай таго, што большасць нацыянальных секцый зьяўляецца падгалоскам часткі расійскай пролетарскай літаратуры. Справа ня ў тым, што вас пусьцяць у Маскву на з'езд, што вы там прабудзеце некаторы час. А справа ў тым, каб быў другі погляд на беларускую літаратуру, каб беларускую літаратуру лічылі роўнай з другімі літаратурамі. Справа ня ў тым, каб быў падыход у сэнсе большай самастойнасці, каб больш выяўлялася гэта „злачынная самабытнасць“. Вось чаму я ня

ўплэўнен у тым, што ВОАПП правядзе сваю місію збліжэння народаў СССР, вось чаму я прытрымліваюся погляду „пажывем—пабачым“.

Група пісьменьнікаў, якая адкалолася ад „Маладняка“ (Чарот, Зарэцкі, Глыбоцкі, Александровіч), аб'яднаўшыся з пісьменьнікамі старога пакаленьня (Купала, Колас і інш.), стварыла новае літаратурнае аб'яднаньне „Полымя“¹⁾

Ужо вышэй было адзначана супраціўленьне былых кіраўнікоў „Маладняка“ ўваходу апошняга ў ВАПП. Гэтым і тлумачыцца, чаму аб'яднаньне з пролетарскімі організацыямі Саюзу адбылося з некаторым спазьненнем. Гэтая-ж затрымка фактычна прывяла „Маладняк“ у тупік. Клясавая барацьба на ідэалёгічным фронце і на фронце літаратуры, якая разгортвалася, патрабавала ад „Маладняка“ вядучай ролі ў гэтай барацьбе, патрабавала актыўнага чыстопу на варожыя элемэнты з яго боку, але, застаючыся ізоляваным, ня звязаным з пролетарскімі організацыямі нацыянальных меншасцяў самой Беларусі, не апіраючыся на пролетарскія організацыі ўсяго Саюзу,—Маладняк свае ролі барацьбіта за пролетарскую гэгемонію ў літаратуры ня мог выканаць. Вось чаму стала задача безадкладнага аб'яднаньня пролетарскіх сіл на літаратурным фронце як на Беларусі, так і з пролетарскімі сіламі ўсяго Саюзу. У выніку—арганізацыя БелАПП з нацыянальнымі секцыямі (яўрэйскай, польскай, літоўскай і інш.) і ягоны ўваход у ВОАПП. БелАПП уносіць новую старонку ў гісторыю беларускай літаратуры. З кожным днём ён заваёўвае ўсё новыя пазыцыі на літаратурным фронце, заваёўвае ролю гэгемона ў галіне літаратуры.

Літаратурнае жыццё Беларусі ня ішло ізолявана ад жыцця і барацьбы, якая адбываецца на літаратурным фронце Саюзу паасобных нацыянальных рэспублік. Вышэй я ўжо адзначыў уплыў ясенішчыны ў беларускай літаратуры. Вялізарным уплывам карысталася і карыстаецца пролетарская плынь у расійскай літаратуры, на чале якой стаіць РАПП і „напастаўцы“. Прынцыпы грамадзкай работы „Маладняка“ сярод рабочых і сялянскіх мас Беларусі, творчыя мэты РАПП усё гэта ня толькі дыскусавалася, але і ператваралася ў жыццё ва ўсёй рабоце асноўных пролетарскіх кадраў „Маладняка“, пазней БелАПП. Уплыў расійскай літаратуры характарызуецца яшчэ і такімі момантамі, як арганізацыя літаратурнага аб'яднаньня „Літаратурна-мастацкая комуна“, дзе на Беларусі была аддадзена даніна неалефаўству і Маякоўскаму.

Калі гаварыць пра асобныя нацыянальныя рэспублікі Саюзу, то Украіна зьяўляецца лепшым прыкладам, даводзячым, што адны і тыя-ж эканамічныя і політычныя фактары выклікаюць паралельныя процэсы ў літаратурным жыцці гэтых дзвюх сумежных рэспублік. Нацыянал-дэмакратызм і яго агентура ў партыі—нацыянал-опартунізм маюць адпаведнае праламленьне і ў мастацкай літаратуры СССР і БССР.

Калі мы возьмем літаратурнае жыццё і Украіны і Беларусі, то мы знайдзем яскравыя прыклады паралелізму ў адносінах цэлага шэрагу процэсаў і зьяў у літаратурным жыцці абедзвюх рэспублік. Хвільлёвізм, які высунуў лёзунг орыентацыі на „культурны Захад“, мае ў Беларусі сваіх. Хвільлёвых у асобе Зарэцкага, Глыбоцкага і інш., праўда, некалькі пазней выступіўшых з лёзунгамі нацыянальнай самабытнасці Беларусі і тае-ж орыентацыі на Захад у процівагу Чырвонай Маскве. Тэорыя барацьбы дзвюга культур: расейскай, з аднаго боку, украінскай і беларускай, з другой,—праходзіць чырвонай ніткай цераз увесь перыяд барацьбы на культурным фронце, у прыватнасці, на фронце

¹⁾ Характарыстыку творчасці літаб'яднаньня „Полымя“ гл. ніжэй у арт. т. Конакоўна.

літаратурным. На Украіне нацыянал-апортуністы Хвільлёвы скачваюцца да пазыцыі фашызму ў яго романах „Вальдшнепы“, а на Беларусі па тым-жа шляху ідзе М. Зарэцкі, які ад самабытнасці і орыентацыі на Запад скачваюцца да напісання фашысцкага роману „Крывічы“.

Падводзячы падрахункі літаратурнага жыцця Беларусі за асветлены мною перыод, мы можам констатаваць, што толькі дзякуючы Кастрычнікавай рэвалюцыі, дзякуючы правільнаму кіраўніцтву камуністычнай партыі, Савецкая Беларусь стала ў першыя шэрагі народаў СССР па сваіх дасягненнях у галіне мастацкай літаратуры і мастацтва. Мы на сённяшні дзень ужо маем лепшыя ўзоры ўсіх форм літаратурнай творчасці, пачынаючы ад романаў, драм і канчаючы поэмамі і другімі формамі мастацтва. Тыя скажэнні і адхіленні ў бок варожых нам плыняў перамагаюцца і будуць пераможаны ў той меры, як мы перамагнем скажэнні, ухілы, шкодніцтвы і інш. на другіх участках сацыялістычнага будаўніцтва. БССР ідзе цвёрдымі крокамі наперад па шляху будаўніцтва культуры, нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па змесце, каб у далейшым разам з усімі працоўнымі сьвету ісьці да адзінай інтэрнацыянальнай культуры.

Пытанні крытыкі і літаратуразнаўства

Марксысцкая крытыка зьяўляецца вельмі добрай зброяй у барацьбе з варожымі нам плынямі ў мастацкай літаратуры, а роўна і сродкам у справе выхавання маладых літаратурных кадраў і перавыхавання папутнікаў. Трэба констатаваць, што марксысцкай крытыкі ў БССР амаль ня маем, калі ня лічыць выпадковых экскурсаў у галіну літаратуры паасобных таварышоў камуністых па тым ці іншым пытанні, якое набыло асаблівую актуальнасць. Гісторыя літаратуры, пытанні літаратуразнаўства знаходзіліся ў асноўным да апошняга часу ў руках махровых беларускіх нацыянал-дэмакратаў і ў руках ідэалістых, формалістых і эклектыкаў расійскай школы. І да гэтага часу адыгрываюць ролю навучальных дапаможнікаў да вышэйшай і сярэдняй школы такія рэчы, як „Гісторыя беларускай літаратуры“ М. Гарэцкага; такая-ж „Гісторыя беларускай літаратуры“ проф. Піотуховіча, выпіскі з беларускай літаратуры В. Чаржынскага і інш. Для таго, каб мець уяўленне, чым зьяўляюцца гэтыя „навучальныя“ дапаможнікі, дастаткова сказаць, што палова месца ў іх адведзена так званай старажытнай беларускай літаратуры—Скарыне, К. Смаляцічу і іншым духоўным „отцам“ і сярэднявечным „монахам“. Добрая трэць адведзена так званым хлопаманам (Рыпінскі, Дуцін-Марцінкевіч і інш.) літаратуры, да слова кажучы, напісанай для беларусаў прыгоннікамі і прыхільнікамі прыгоннага права, якія імкнуліся знайсці выхад у змягчэнні прыгону перад сялянскай рэвалюцыяй, што насоўвалася. І вось гэтых паноў з прыгоннага лягеру ўсе тры вышэйназваныя аўтары залічваюць у разрад народнікаў. Ідэалізуючы мінулае ў галіне беларускай літаратуры, шукаючы карэнняў сучаснай беларускай літаратуры ў працах сярэднявечных монахаў і хлопананаў канца XVIII стагоддзя, беларускія крытыкі ў асобе М. Гарэцкага, Чаржынскага і Піотуховіча імкнуцца гэтым давесці гісторычнасць беларускай літаратуры, садзейнічаючы, такім чынам, замацаваньню і распаўсюджваньню беларускага нацыяналізму сёння.

У гэтых дапаможніках астатняя трэць аддаецца нашаніўскаму перыоду і амаль нічога, калі ня лічыць пару-другую старонак, савецкай мастацкай літаратуры. Пра тое, як крытыкі з лягеру нацыянал-дэмакратаў імкнуцца выкарыстаць прыладу літаратурнай крытыкі

ў сваіх нацыянал-дэмакратычных мэтах, лепшым прыкладам зьяўляецца літаратурнае практыкаваньне крытыка Чаржынскага. Вышэй я адзначаў, што і Купала і Колас у сваёй творчасці ня выходзілі з кола нацыянал-дэмакратычнай ідэалёгіі. Чаржынскі імкнецца давесці якраз адваротнае, і вось якімі метадамі. Ён сьцьвярджае, што поэма Коласа „Новая зямля“ зьяўляецца творам, сугучным савецкай эпосе.

Прыкрываючыся марксысцкай фразэолёгіяй, Чаржынскі дае наступны аналіз сацыяльнай значнасьці поэмы „Новая зямля“. „Якуб Колас у „Новай зямлі“, піша Чаржынскі „ва ўсёй мастацкай шырыні паказаў нам, што пад грубай сярмагай б'ецца магутнае сэрца, б'ецца нястрымны пульс імкненьняў, што пад гэтай грубай сярмагай — нявычэрпная крыніца моцы і энэргіі, упартасьці і настойлівасьці, але разам з гэтым ён нам паказаў трагедыю згубы клясавай сьвядомасьці, паказаў нам процэс дэклясаваньня азначанай часткі сялянства напярэдадні сацыяльнай рэвалюцыі“.

Тое, што Якуб Колас паказаў процэс дэклясаваньня азначанай часткі сялянства, правільна, але крытыку тут-жа трэба было паказаць, якавы адносіны аўтара „Новай зямлі“ да гэтага процэсу дэклясаваньня, а роўна паказаць і тое, дзе аўтар бачыць выхад для свайго гэроя, які стаў ахвярай дэклясаваньня. „Уся бяда і ўвесь трагізм у тым (па Чаржынскаму), што селянін згубіў свой клясавы інстынкт, што ён спадзяецца палепшыць сваё становішча тым-жа шляхам, якім ідуць яго клясавыя ворагі. Клясавы інстынкт селяніна, — сьцьвярджае Чаржынскі — гэта інстынкт колектывістага, і трагізм коласаўскага гэроя заключаецца ў тым, што ён, згубіўшы гэты інстынкт, узыходзіць на шлях індывідуальнай барацьбы за ўласны кавалак зямлі“. Адкуль гэта Чаржынскі ўзяў, што селянін зьяўляецца колектывістам нават па клясаваму інстынкту? Мы-ж думалі, і заўсёды сьцьвярджалі і сьцьвярджаем, што носьбітам колектывізму і колектывізму зьяўляецца пролетарыят, узьдзеінічаючы на бяднейшыя і сярэдняцкія пласты сялянства; пролетарыят паказвае гэтаму сялянству адзіны выхад — гэта шлях колектывізнай барацьбы супроць капіталізму, гэта шлях колектывізнага будзуніцтва пасьля перамоны пролетарскай рэвалюцыі. Колас сапраўды паказаў з усёй глыбінёй гэты ўласны інстынкт селяніна, з яго імкненьнем да ўласнага кавалачку зямлі, але тут-жа крыецца ключ да таго, ці зьяўляецца Коласава „Новая зямля“ сугучнай савецкай эпосе. Яна была-б такой, калі-б Я. Колас паказаў выхад з таго трагічнага становішча, у якім апыніўся яго гэрой і ў якім знаходзіцца мільёны сялян у капіталістычных краінах. Колас ня толькі не паказаў гэтага выхаду, але больш таго — кожны радок яго лірычных адступленьняў гаворыць нам пра тое, што імкненьні аўтара, яго ідэалы — тыя-ж, што і ідэалы ягонага гэроя, што выхад ён бачыць у набыцьці дэклясаваным селянінам уласнага кавалачку зямлі.

У другім месцы У. Чаржынскі, гаворачы пра „Новую зямлю“, ужо адкрыта прапагандуе нацыянал-дэмакратычную ідэалёгію: „Барацьба Міхала за ўласную зямлю сымбалізуе беларускі працоўны народ, той народ, які на працягу стагодзьдзяў ня меў свае бацькаўшчыны, які быў чужым у гэтай бацькаўшчыне, той народ, каторы, як і Міхал, толькі і лятуцеў, толькі і імкнуўся да гэтай бацькаўшчыны, да ўласнае зямлі, як сымбалічна паказвае поэт у сваёй поэме“.

Яшчэ з большай стараннасьцю той-жа Чаржынскі імкнецца прыцягнуць творчасць Купалы да савецкай рэчаіснасьці. Падрахоўваючы паасобныя моманты творчасці Янкі Купалы ў пасьлякастрычнікаўскі пэрыод, Чаржынскі піша: „Ліра поэты не маўчыць, але адклікаецца на важнейшыя падзеі гэтай сучаснасьці, і калі яна

адклікаецца ня так часта, як таго-б нам хацелася, то ў гэтым пункце мы павінны памятаць, што маем справа з мастацтвам, гэта ёсць з такой катэгорыяй, якая не падапарадкавана матэматычным вымерам і якая пакуль што ня живе па календару, хоць-бы нават і савецкаму". Зьвярнеце ўвагу на гіронічнае падкрэсьліваньне наконт „савецкага календара“.

Якімі-ж зьяўляюцца літаратурныя выступленьні Янкі Купалы за апошні пэрыод? Чаржынскі адказвае, што літаратурныя выступленьні поэты не зьяўляліся дысонансам эпасе, а, наадварот, як нельга лепей гарманавалі з эпохай. Найбольш характэрным паказальнікам таго, як нацыянал-дэмакратычны крытык імкнецца прыкрыць і завуаляваць нацыянал-дэмакратычную сутнасьць таго ці іншага твору, зьяўляецца ацэнка, дадзеная Чаржынскім драме „Тутэйшыя“, напісанай Купалай у 1923 г., драме, да слова сказаць, яўна шовіністычнай. У сваёй ацэнцы гэтай драмы Чаржынскі лоўка абыходзіць сацыяльную сутнасьць і накіраванасьць драмы і гаворыць выключна пра яе формальны бок. Бо бачыце, гэты твор, па словах Чаржынскага, ня глядзячы на сваю схэматычнасьць, падобен да мольераўскіх рэчаў. Бо Мольер у сваіх комэдыях так блізка падыходзіў да рэалізму, даючы шэраг жывых фігур; гэты самы Мольер там, дзе хацеў сьмехам бічаваць сваю сучаснасьць, дзе ён хацеў выклікаць сьмех,—карыстаўся схэмамі. Загэтым п'еса „Тутэйшыя“ ва ўсёй сваёй драматычнай пабудове зьяўляецца вяньнем мольераўскага генія на глебе беларускай літаратуры.

Паглядзім, якую сучаснасьць бічуе сваім сьмехам Я. Купала ў „Тутэйшых“. „Тутэйшыя“ даюць малюнак окупацыі Беларусі, пры чым Купала падводзіць і час побыту бальшавікоў на Беларусі пад паняцьце окупацыі. Значыць, у драме „Тутэйшыя“ ён бічуе нашу савецкую рачаіснасьць, ён паднімае на шчыт свайго сьмеху бальшавікоў, якіх ён у гэтым творы ставіць на адну дошку з польскімі окупантамі.

Прыведзеныя прыклады як нельга лепей характарызуюць становішча літаратуразнаўства на Беларусі на сёньняшні дзень. Ня лепш абстаіць пытаньне і з катэдрамі літаратуразнаўства ў Беларускай дзяржаўным унівэрсытэце і Беларускай акадэміі навук. У апошні катэдру ўзглаўляе профэсар б. Варшаўскага унівэрсытэту пры царызме, які прымаў актыўны ўдзел у грамадзянскай вайне на баку Дзянікіна,—проф. Замоцін. Літаратуразнаўства ва унівэрсытэце вядзе проф. Вазьнясенскі—супрацоўнік белэмігранцкай часопісі „Slavonic Rewiwe“, якая выдаецца на ангельскай мове ў Лёндоне, які прызнаў у пададзенай заяве ў праўленьне БДУ, што ён увесь час у сваіх лекцыях і працах праводзіў ідэалістычную і формалісцкую тэорыю. Гісторыю беларускай літаратуры вядзе проф. Піотуховіч. У мінулым годзе, наездамі з Масквы, марочыў галовы студэнтам псэўдомарксызмам яры пераверзевец Фохт.

Сёньня мы маем невялікую групу таварышоў марксыстых, якія ўзяліся за работу і ў галіне літаратурнай крытыкі і ў галіне гісторыі беларускай літаратуры, за выяўленьне тае нацыянал-дэмакратычнай спадчыны, якую мы атрымалі. Задачай сёньняшняга дня зьяўляецца стварэньне марксысцкай крытыкі на Беларусі, неадкладнай задачай зьяўляецца стварэньне марксысцкай гісторыі беларускай літаратуры і выхаваньня новых навуковых сіл для работы ў гэтай галіне.

О. Конакошн

Абвастрэньне клясавай барацьбы ў беларускай літаратуры ў пэрыод соцыялістычнай рэканструкцыі

Класавая барацьба ў беларускай мастацкай літаратуры і публіцыстыцы складае непадзельную частку тых процэсаў абвастрэньня клясавай барацьбы, якія мы наглядаем на Беларусі і ва ўсім Савецкім саюзе ў выніку нашага рашучага наступу на ўсяму фронту соцыялістычнага будаўніцтва і на ўсяму фронту барацьбы за стварэньне культуры соцыялістычнай па зьместу і нацыянальнай па форме.

Мы маем факты, калі клясавы вораг займаўся шкодніцтвам на чыгуны, пазпальваў саўгасы і колгасы, прасякаў у культурныя органы і там праводзіў шкодніцкую работу; клясавы вораг выступаў у выглядзе антысэмітызму, зьдзекваючыся над работніцай Баршай на гуце „Кастрычнік“ у Бабруйскай акрузе або выпальваючы вочы вапнаю аднаму з прыкладных рабочых будаўнікоў Бабруйскага дрэва-апрацоўчага камбінату тар. Нэйману. Ён (клясавы вораг) зьбіваў беларускую жанчыну, якая пажанілася з яўрэем, выступаючы у даным выпадку ў выглядзе клясава-варожага яўрэйскага шовінізму. На пасабных вучастках соцыялістычнага будаўніцтва ён шкодзіў нам у выглядзе вялікадзяржаўнага шовінізму, выступаючы супроць беларусізацыі, узводзячы паклёп на партыю абвінавачваньнямі ў прымусовым правядзеньні беларусізацыі і імкнучыся давесці, што няма беларускай мовы, а ёсьць „наречіе“ ў расійскай мове. Клясавы вораг у выглядзе беларускага нацыянал-дэмакратызму, зьвязанага цеснымі сувязямі з нацыянал-фашызмам Заходняй Беларусі, пралез у такія ўстановы, як Наркомасьветы, Наркомзем, БАН, якая ў большай частцы сваіх катэдр знаходзілася ў палоне ў контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму, які карыстаўся інстытутамі і ўстановамі, аб'яднанымі Беларускай акадэміяй навук, для папулярызацыі шкодных нацыяналістычных тэорый, карыстаўся Акадэміяй, як месцам для сваіх контррэвалюцыйных вылазак. Клясавы вораг пралез і ў Дасьледчы. інстытут сельскай і лясной гаспадаркі. Ён распрасьцёр свае шчупальцы і на мастацкую літаратуру, дзе процэсы клясавай барацьбы, процэсы абвастрэньня гэтай барацьбы, былі даволі ярка выражаны.

Беларускі нацыянал-дэмакратызм, апіраючыся на кулацтва і дробную буржуазію, праявіў вялікую актыўнасьць у сваёй шкодніцкай рабоце і на фронце культурнага будаўніцтва і, у прыватнасьці, літаратуры.

Партыя мобілізавала ўвагу на барацьбу з нацыянал-дэмакратызмам, пролетарская грамадзкасьць пад кіраўніцтвам партыі пашла ў штыхі на контррэвалюцыйны нацыянал-дэмакратызм, у выніку чаго

органы пролетарскай дыктатуры ДПУ ўскрылі і арганізацыйную структуру беларускага контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму.

Апошні пленум ЦК КП(б)Б, які адбываўся ў кастрычніку месяцы, даў наступную характарыстыку беларускаму нацыянал-дэмакратызму:

„Беларускі нацыянал-дэмакратызм, гаворыцца ў рэзолюцыі па нацыянальнаму пытанню, характарызуецца барацьбою за капіталістычную рэстаўрацыю і орыентаўкай на Захад, у прыватнасці на фашысцкую Польшчу у процілегласць пролетарскай Маскве. Нацыянал-дэмакратызм прапаведуе тэорыю самабытнасці, тэорыю, якая ўзводзіць у догму вузкую провінцыяльную абмежаванасць.

Тэорыя самабытнасці вяла да ідэалізацыі фэўдальнага і буржуазнага мінулага і знайшла сваё адлюстраванне, у прыватнасці, у шуканнях росквіту беларускай культуры ў эпоху сярэднявекі, у ідэалізацыі шляхецкіх рэвалюцыянераў накшталт Кастуся Каліноўскага і г. д.

Нацыянал-дэмакратызм напружвае ўсе свае сілы да таго, каб накіраваць культурнае будаўніцтва БССР па шляху стварэння культуры буржуазнай па сваім зьмесце і нацыянальнай па сваёй форме.

Падобна вялікадзяржаўнаму шовінізму беларускі нацыянал-дэмакратызм стаіць на глебе прызнання няўхільнасці барацьбы дзвюх культур: расійскай і беларускай. Выходзячы з гэтай тэорыі, беларускі нацыянал-дэмакратызм стварае агульны фронт з беларускім нацыянал-фашызмам па той бок мяжы (Луцкевіч, Астроўскі, Станкевіч і інш.). Ён з'яўляецца, такім чынам, агентурай беларускага нацыянал-фашызму—сустаўной часткай польскага фашызму“.

Усе гэтыя характэрныя рысы беларускага нацыянал-дэмакратызму знайшлі сваё адлюстраванне і ў беларускай мастацкай літаратуры. На літаратурным фронце контррэвалюцыйны нацыянал-дэмакратызм выступаў праз сваіх агентаў, якіх ён завербаваў з меней устойлівых у класавых адносінах прадстаўнікоў беларускай культуры, ці проста пасылаў сваіх агентаў у шэрагі беларускіх літаратурных аб'яднанняў. Нам ужо вядомы такія факты, калі „свае людзі“ пасылаліся беларускімі нацыянал-дэмакратамі ў шэраг устаноў, у шэраг галін нашага культурнага і гаспадарчага будаўніцтва з мэтай там шкодзіць, з мэтай быць сапраўднымі агентамі гэтай контррэвалюцыйнай групы. Беларускі нацыянал-дэмакратызм і на літаратурным фронце пасылаў за гэтыя гады ня мала прынесці нам шкоды. Ад скрытых, замаскаваных вылазак ён пераходзіць у адкрыты наступ, у адкрыты контррэвалюцыйны вылазкі супроць пролетарскай дыктатуры.

Трэба сказаць, што мы мелі ня толькі паасобныя выступленні паасобных прадстаўнікоў, якія ўваходзілі ў тое ці іншае аб'яднанне беларускіх літаратараў, але ў нас былі і такія з'явы, калі пэўныя арганізацыі, у пэўныя моманты абвастрэння класавай барацьбы, выступалі з ідэямі нацыянал-дэмакратызму, выступалі супроць нас. Праўда, выступалі не з дэкларацыямі ўсяго аб'яднання, а адзін за другім з вызначанай лініяй супроць нас.

Абвастрэнне класавай барацьбы на літаратурным фронце выклікае тую класавую дыферэнцыяцыю, якая адбываецца спачатку ў выглядзе адыходу ад „Маладняка“ дзвюх груп пісьменьнікаў, а потым і ў выглядзе арганізацыйнага аформлення класава-дыферэнцыяваных груп пісьменьнікаў.

Організацыйнае аформленьне клясавай дыфэрэнцыяцыі ў беларускай літаратуры

Класавая дыфэрэнцыяцыя 26-27 г., якая адбывалася ў беларускай літаратуры, вядома нам ня толькі адыходам дзвюх груп ад „Маладняка“, якія потым увашлі ў наноаа арганізаваныя літаратурныя аб'яднаньні—„Полымя“ і „Узвышша“, але і тым, што да гэтых новых аб'яднаньняў прыходзяць людзі, якія стаяць у баку ад будаўніцтва, людзі з яўна зьменавахайскімі ўстановамі, прымушаныя пасья доўгага маўчаньня прызнаць, што савецкая ўлада цьвёрдая. Гэтыя маўчальнікі з двух-і трохгадовым стажаам літаратурнага маўчаньня ўваходзяць далёка не з пролетарскімі ідэямі ў беларускую літаратуру.

Мы маем, апрача спамянёных трох аб'яднаньняў, яшчэ два „Пробліск“ і „Літаратурна-мастацкую комуну“, якія ўзьніклі таксама ў выніку клясавай дыфэрэнцыяцыі. Бо і тыя офіцыйныя заявы гэтых груп аб разыходжаньні ў творчых мэтадах мелі, бяз сумненьня, сваю клясавую сутнасьць. „Пробліск“, не пасьнеўшы замацавацца, распаўся і пашоў зноў за „Маладняком“; „Літаратурна-мастацкая комунa“, праіснаваўшы некалькі месяцаў, распадаецца.

Такія-ж процэсы клясавай дыфэрэнцыяцыі адбываліся і сярод літаратурных груп нацыянальных меншасьцяў. Група яўрэйскіх пісьменьнікаў „Юнгер Арбэйтэр“ мела адыход людзей з упадніцкімі настроямі і людзей, якія ўпалі ў містыцызм. У расійскай групе „Звенья“ дыфэрэнцыяцыя ішла па шляху арганізацыйнага адхону новай групы „Перавал“.

Некаторыя публіцысты таго часу імкнуліся змазаць клясавую сутнасьць дыфэрэнцыяцыі, якая адбывалася ў беларускай літаратуры, прыцягваючы за валасы такія довады, што адколы груп адбываюцца „па прыцыпу літаратурнага стажу“, па формальных прыёмах творчасці; на жаль, гэтыя тлумачэньні тагды ня былі разьбіты да канца і гулялі дзе-ні-дзе да 28-29 г. І калі прыхільнікам змазваньня клясавай сутнасьці меўшай месца дыфэрэнцыяцыі не ўдавалася выступіць у друку БССР, тагды яны ўводзілі блытаніну праз расейскія часопісы, прыклад—артыкул Ф. Купцэвіча ў № 11 за 1929 г часопісі „Печать и революция“.

Перш чым гаварыць пра аформленьне і характарыстыку паасобных арганізацый, мы лічым неабходным зрабіць такую заўвагу, што арганізацыйнае замацаваньне клясавай дыфэрэнцыяцыі ішло, галоўным чынам, па дзвюх лініях: па лініі набліжэньня да пролетарскай літаратуры, потым барацьбы за стварэньне беларускай пролетарскай літаратуры—„Маладняк“ (які пасья ўвайшоў у ВОАПП і рэарганізаваньня ў БелАПП) і па лініі самабытніцтва і „бясклясавага ўзвышэньства“ беларускай літаратуры—„Полымя“ і „Узвышша“.

Літаратурнае аб'яднаньне „Полымя“, ня глядзячы на вялікую розніцу ў творчасці ўвайшоўшых у гэта аб'яднаньне асоб, знайшло адзіную ідэю, якая зьвязвае ўсіх членаў. „Полымя“ склалася з часткі старых пісьменьнікаў пэрыоду „Нашай нівы“ і з тае групы пісьменьнікаў, якая пасья адколу ад „Маладняка“, у выніку клясавай дыфэрэнцыяцыі, прымыкае да гэтай групы.

Такім чынам, мы бачым як-бы два ярка выражаныя крыльлі „Полымя“. Тут нявольна ўзьнікае пытаньне: што-ж аб'яднала гэтых розных людзей: з аднаго боку, групу, выхаваную ў пэрыод „Маладняка“, у пэрыод разьвіцьця рэвалюцыйнай беларускай літаратуры і з другога боку, групу, праслаўленую ў пэрыод, калі „Наша Ніва“

была амаль не на службе кадэтаў, праслаўленую ў дні польска-нямецкай окупацыі служэннем кайзэру, а пасля Пілсудскаму? Што-ж аб'яднала гэтыя дзве групы ў адну арганізацыю „Полымя“? Гэтыя дзве групы аб'яднала ідэя так званай самабытнасці беларускай літаратуры. Тыя таварышы, якія вышлі з „Маладняка“, падмянілі моманты клясавыя момантамі нацыянальнымі. Нацыянальныя моманты трымалі іх моцна ў сваіх руках. Група „Полымя“ з'яўлялася ня чым іншым, як папутніцкай групай, і да гэтай групы павінны былі быць вядомыя адносіны, як да групы папутніцтва. Калі партыя ў сваіх дакументах, у сваіх пастановах такім чынам гэтую групу і расцэньвала, то паасобныя прадстаўнікі нават з кіраўнічых таварышоў, як мы ўбачым (ніжэй мы пра гэта будзем гаварыць), адносіліся да „Полымя“ далёка ня так, як да папутніцкай групы. І сёння можна яшчэ чуць развагу, што „Полымя“ склалася не пад уплывам адзінай ідэі самабытнасці, якая яднае гэтыя дзве групы, не пад уплывам ідэі нацыяналістычнай а што яно склалася па другіх адзнаках. Вось адно з такіх найбольш неабсягечных, азначэнняў, падкрэсліваю, маючых месца на сённяшні дзень: „Полымя“ па ягонаму складу можна назваць конгломэратам розных плыняў. Нельга яму даць якую-небудзь аднааобразную політычную характарыстыку, бо гэта арганізацыя арганізавалася па адзнацы „старых“, а не па адзнацы політычнай і нават мастацкай. Як бачыце, у гэтым азначэнні на першым месцы стаіць „конгломэрат“ ідэй, а на другім месцы „адзнака“ „старых“. І на тэй і на другой адзнацы наўрад ці можна аб'яднаць арганізацыю, якая далёка не па-старыкоўску дзейнічала на вядомых этапах клясавай барацьбы ў літаратуры. Мы сьцьвярджаем, што менавіта ідэі нацыяналістычнай самабытнасці былі зьвязном, якое зьвязвала і аб'яднала „Полымя“, а ніяк ня прынцып старыкоўства.

І толькі пасля таго, як гэтая ідэя нацыяналістычнасці самабытнасці прывяла частку „Полымя“ да адкрытых вылазак нацыянал-дэмакратызму, другая частка пачынае перацэньваць шляхі, па якіх ідзе аб'яднаньне.

Другая літаратурная арганізацыя, „Узвышша“, якая таксама стварылася ў выніку клясавай дыфэрэнцыяцыі беларускай літаратуры, аб'ядналася па прынцыпу ўзвышэння над рачыснасцю, па прынцыпу стварэння беларускага „залатога веку будучыны“, а на самай справе карэнні гэтых прынцыпаў жывіліся сокамі кулацкай зямлі, карэнні гэтых высокіх прынцыпаў—залатога веку будучыны Беларусі—заходзілі ў „залаты век мінулага“ Беларусі.

Гэтая пазыцыя прывяла „Узвышша“, асабліва правую яго частку, да адкрытых вылазак нацыянал-дэмакратызму. Праўда, мы ў сучасны момант ужо маем дакладныя дадзеныя, што ня толькі ідэя нацыяналізму штурхала „Узвышша“ да гэтых антыпролетарскіх, антысавецкіх выступленняў: „Узвышша“, да нацыянал-дэмакратычных выступленняў, штурхала і контррэвалюцыйная арганізацыя былых міністраў беларускай народнай рады, так як частка членаў „Узвышша“ знаходзілася ў цеснай арганізацыйнай сувязі з контррэвалюцыйным нацыянал-дэмакратычным цэнтрам.

У процівагу гэтым дзвюм арганізацыям па іншых шляхах ідзе „Маладняк“ па шляхах набліжэння да пролетарскай літаратуры, з цягам часу па шляху барацьбы за пролетарскую літаратуру. Гэты шлях прыводзіць „Маладняк“ да ўваходу ў ВОАПП.

Праўда, шлях ад стварэння першай арганізацыі пісьменьнікаў, якой з'яўляўся „Маладняк“, да БААПП быў ня лёгкі, але быў правільным, як шлях барацьбы за пролетарскую беларускую літаратуру.

Неаднароднасць соцыяльна-класавага складу літаратурных аб'яднанняў

Літаратурныя аб'яднанні, якія арганізацыйна аформіліся, усё-ж ня былі аднароднымі па свайму соцыяльна-класаваму складу. Было-б памылковым сцвярджаць, што ўсе групы ў іх складзе можна падстрыгчы пад адзін арэбен. БелАПІ — пад пролетарскі, а „Узвышша“ і „Полымя“ пад нацыянал-дэмакратычны. Неаднароднасцю соцыяльна-класавага складу і тлумачыцца тое, што ў момант абстрагавання класавай барацьбы мы наглядаем азначаныя працэсы далейшай дыферэнцыяцыі сярод усіх аб'яднанняў і нават паасобных выхадцаў з аб'яднанняў. З аднаго боку, выхадцы з рабочых і бядняцкіх сямейскіх мас, якія ўваходзяць ў літаратурныя аб'яднанні, пачынаюць пераацэньваць свае няправільныя нацыяналістычныя ўстаноўкі, па якіх яны пашлі ў гэтых аб'яднаннях, груп, якія арганізацыйна аформіліся: „Полымя“ і „Узвышша“; з другога боку, правая група, нацыяналістычная група, група буржуазных пісьменьнікаў, пачынае больш актывізавацца, пачынае адкрыта выступаць, вядучы абстрэл пролетарскай літаратуры з сваіх нацыянал-дэмакратычных пазыцый.

Працэсы дыферэнцыяцыі ідуць ня толькі ў „Полымі“ і „Узвышшы“, але і ў БелАПІ. Праўда, большасць яе членаў складаецца з выхадцаў з бядняцкіх пластоў вёскі і з рабочых гораду; але, аднак, і ў БелАПІ мелася частка, праўда нязначная, соцыяльна чужая нам, якая ўлілася сюды з агульным струменем рэвалюцыйнага ўздыму, уздыму, які быў і на літаратурным фронце.

У „Полымі“, як мы ўжо гаварылі, побач з былымі маладнякоўцамі, былі такія людзі, як Купала, Грамыка, Ляжневіч, Дыла, Гурло і ня ў меншай меры меўшы значэнне па свайму мінуламу Колас. Гэтыя людзі прыйшлі ў „Полымя“ дзяка ня з тымі ідэямі, пра якія яны пісалі ў сваіх дэкларацыях. Карэньні іх творчасці моцна ўраслі ў нашаніўскі перыод і ня меней моцна ўраслі ў перыод абслугоўвання окупантаў кайзераўскіх і окупантаў польскіх. Але там былі і выхадцы з рабочага асяроддзя, як Александровіч, як камуністы Чарот, як Вольны — былы партызан. У „Полымі“ знаходзіліся і такія людзі, як Жылуновіч і Зарэцкі, якія скаціліся да нацыянал-дэмакратызму. Пра гэта яны заяўляюць у сваіх прызнаннях, і калі Жылуновіч больш расшуча асуджае свае старыя пазыцыі, то Зарэцкі яшчэ і да гэтага часу спасылаецца на асьлепленасць, якая прывяла яго ў абдымкі нацыянал-дэмакратызму. Як быццам ён зьяўляецца цёмным, несвядомым, прабыўшы шэраг гадоў у камуністычнай партыі.

Надкрэсьмляем, што ў моманты абстрагавання класавай барацьбы наогул і на літаратурным фронце ў прыватнасці, пасьля шэрагу нацыянал-дэмакратычных выступленняў, у групе „Полымя“ ідзе дыферэнцыяцыя, у групе „Полымя“ няма адзінства. У выніку гэтай дыферэнцыяцыі выходзіць з „Полымя“ Александровіч, адыходзіць з прычыны прымірэнцкіх адносін да нацыянал-дэмакратызму ў „Полымі“ Чарота і Нёманскага. Калі Чарот ад прымірэнцтва часамі пераходзіў да саудзейнічання, змяшчаючы нацыянал-дэмакратычныя артыкулы ў газэце, рэдактарам якой ён зьяўляўся, то цяпер Чарот ужо б'е нацыянал-дэмакратаў сваімі вершамі.

Такім чынам, толькі абстрагаванне класавай барацьбы прымушае т. т. глыбей удумацца ў працэсы, якія адбываюцца, прымушае гэтых таварышоў рэзка павярнуць у бок ад нацыянал-дэмакратаў.

Тую-ж класавую неаднароднасць складу і класавых карэняў творчасці мы маем у групе „Узвышша“. Для „Узвышша“, як і для

„Полымя“ характэрна, што кіруючую ролю ў гэтым аб'яднанні адыгрывалі людзі, карэннямі свае творчасці звязаныя з нацыянал-дэмакратызмам. Такія людзі, як Бабарэка, Пушча і ў той час камуніст Купцэвіч, які аказаўся перабежнікам да нацыянал-дэмакратызму, адыгрываюць кіруючую ролю і правядзяць, як цяпер апавядаюць т.т. з „Узвышша“, нацыянал-дэмакратычную апрацоўку, не саромячыся запалохвання і дыскрэдытацыі сваіх т.т. па аб'яднанню як літаратурных бяздарнасьцяй.

Ізноў такі процэс абвастрэння клясавай барацьбы прыводзіць так званую левую частку „Узвышша“ да перацэнкі тае лініі, па якой яны ішлі. Тут дыфэрэнцыяцыя адбылася ня столькі дзякуючы такім моцным процэсам нутраной пераацэнкі каштоўнасьці і нутраной барацьбы, але, галоўным чынам, пад напорам пролетарскай грамадзкасьці і крытыкі, якую разгарнуў камуністычны друк.

Праўда на сёньняшні дзень левая частка „Узвышша“ яшчэ даўка не стаць на правільным шляху, але яна пераглядае свае ўстаноўкі, яна асудзіла былых сваіх ідэолёгаў, адмежавалася ад іх.

Ня глядзячы на тое, што БелАПП у пераважнай сваёй большасьці зьяўляецца блізкім нам па соцыяльна-клясаваму складу, усё-ж і ў БелАПП ёсьць адзінкі-выхадцы з чужога нам асяродзьдзя. Праўда БелАПП увесь час вядзе лінію на самаачыстку, БелАПП чысьціць свае шэрагі ад соцыяльна-чужых, ад звязаных з чужою нам клясаю людзей, але гэта ня здымае пытаньня з парадку дню работы БелАПП, што яшчэ трэба весці вялікую, працяжную барацьбу па ачышчэньню сваіх шэрагаў.

Такім чынам, мы бачам, што ў зусім законамерным парадку адбываецца далейшая соцыяльна-клясавая дыфэрэнцыяцыя ў беларускай літаратуры. Са славаўтай беларускай самабытнасьці ў літаратуры маска сарвана, самі літаратурныя арганізацыі ўскрываюць нацыянал-дэмакратычныя тэндэнцыі, чышчаючы свае шэрагі ад нацыянал-дэмакратычных агентаў.

Расстаноўка творчых сіл у сучаснай беларускай літаратуры

Сучасную беларускую літаратуру можна разьмежаваць па чатырох асноўных літаратурных кірунках: літаратура пролетарская, сялянская, папутніцкая і буржуазна-нацыяналістычная—нацыянал-дэмакратычная літаратура.

Пытаньне пра беларускую пролетарскую літаратуру настолькі цікавае і шырокае, што яно ня можа быць у дадзенай рабоце цалкам ахвачана, загэтым абмяжуемся некалькімі заўвагамі.

Крыніцай беларускай пролетарскай літаратуры зьяўляецца Кастрычнікавая рэвалюцыя. У першыя гады пасьля Кастрычнікавай рэвалюцыі заўважваецца ўздым у творчасці беларускай літаратуры. Першым нашым творам, які зьявіўся ў 1921 г. у беларускай літаратуры, мы маем поэму Чарота „Босыя на вогнішчы“, якая і зьявілася ў той час першым творам у разьвіцьці беларускай пролетарскай поэзіі.

Расійская пролетарская літаратура, якая аформілася і склалася шмат раней, чым беларуская, зьявілася вялікай дапамогай для стварэння беларускай пролетарскай літаратуры.

Рост, уздым гаспадаркі—прамысловасьці і сельскай гаспадаркі Беларусі,—зьявіліся падставай пасьляховага разьвіцьця пролетарскай літаратуры. Між іншым, яшчэ і да гэтага часу дзе-ні-дзе імкнуцца

давесці, што пролетарская літаратура на Беларусі вырасла не ад Кастрычніка, а ад пэрыоду „Нашай Нівы“ і заходзіць сваімі каранямі да Скарыны і Сямёна Тураўскага. Гэта ня што іншае, як нацыянал-дэмакратычная ідэалізацыя феўдальнага і буржуазнага мінулага Беларусі, гэта шкодніцкая тэорыя класавога ворага.

Мы далёкі нават і ад таго, каб лічыць прабацькам пролетарскай літаратуры і такіх пісьменьнікаў, як Гартны, на чым вельмі ўпарта настойваюць некаторыя тэорэтыкі беларускай літаратуры.

Цішка Гартны з яго дарэволюцыйнай творчасцю не зьяўляецца пролетарскім пісьменьнікам. У Цішкі Гартнага ў ягонай дарэволюцыйнай творчасці ёсць пратэсты і бунтарства, але пратэсты, якія ня ідуць далей бунтарства. У сваёй дарэволюцыйнай творчасці ён не падняўся да вышні сьвядомасці волі пролетарыяту. Там няма разуменьня вялікіх задач пролетарскай рэволюцыі, якая ў тых часы надыходзіла. Загэтым нельга сьцьвярджаць, што Цішка Гартны зьяўляецца прабацькам беларускай пролетарскай літаратуры.

Трэба адзначыць, што наперакор прароцтва нацыянал-апортуністых, якія гаварылі, што на Беларусі ня можа быць пролетарскай літаратуры, наперакор надрыўнаму крыку з нацыянал-дэмакратычнага лягеру пра тое, што на Беларусі ня можа быць пролетарскай літаратуры, затым што гэта краіна самабытная, вясковая, наперакор прароцтвам трацкістых, якія гаварылі, што ў пэрыод пераходу да соцыялізму пытаньне магчымасці існаваньня беларускай пролетарскай літаратуры зьяўляецца пытаньнем даволі спрэчным (пра гэта пісаў у сваім артыкуле Купцэвіч), наперакор усім гэтым прароцтвам як нацыянал-шовінізму, так і нацыянал-дэмакратызму і трацкізму мы на сёньняшні дзень можам констатаваць налічча беларускай пролетарскай літаратуры. Гэтая літаратура можа яшчэ ня зусім склалася, ня зусім аформілася, ня зусім выкрышталізавалася, як пролетарская літаратура, яна ў некастрычаных сваіх творах, можа быць, недастаткова чотка адлюстроўвае задачы і ролю пролетарыяту, — што тлумачыцца тым, што беларуская пролетарская літаратура зьяўляецца маладой літаратурай, і тым, што яшчэ сам БелАПП недастаткова моцна ў сваёй творчасці звязаны з узрастаючай з кожным днём нашай соцыялістычнай прамысловасцю і з рабочай клясай, — але ва ўсякім выпадку на сёньняшні дзень мы можам сказаць, што беларускую пролетарскую літаратуру мы маем.

Мы бачым хуткі тэмп разьвіцьця прамысловасьці і разам з тым хуткі рост пролетарыяту Беларусі. Рост прамысловасьці Беларусі па пяцігодцы быў прадугледжан на 442 проц. Калі мы параўнаем гэта з 282 проц. агульнага росту ўсяго Савецкага Саюзу, мы ўбачым колёсальную розніцу ў тэмах, якімі падмаецца прамысловасьць Беларусі.

Мы бачым, як на практыцы ажыццяўляецца правільная ўстаноўка партыі на падцягваньне эканомічнага ўзроўню адсталых нацыянальнасьцяў да ўзроўню эканомікі перадавых, пераможных нацыянальнасьцяў.

Бяз сумненьня, што база для пролетарскай літаратуры на Беларусі з кожным днём пашырэнца. БелАПП цяпер вядзе вялікую работу па выхаваньню новых кадраў літаратараў з рабочых-ударнікаў. БелАПП арганізуе гурткі на фабрыках і заводах. БелАПП цяпер мае такіх прадстаўнікоў пролетарскай літаратуры, як Лынькоў, Галавач, Мурашка, Ліманюскі, Александравіч. Чарот і памёршы ў мінулым годзе Трус, які і раней зьяўляўся яркім прадстаўніком інтарэсаў бядняцкіх сялянскіх мас, які паступова падняўся на ўзровень разуменьня задач рабочай клясы і даў нам таленавіта напісаную поэму „Дзесяты падмурак“.

Усе гэтыя сілы растуць ад Кастрычніка, яны зразумелі Кастрычнік, ішлі з рабочай клясай пад кіраўніцтвам партыі, выхаваны ёю.

Ітак, не ад Скарыны, не ад сьпевакоў фэўдалізму—Дуніных-Марцынкевічаў і не ад „Нашай Нівы“ расьце беларуская пролетарская літаратура, а толькі ад вялікага Кастрычніка.

Сялянская літаратура на Беларусі мае даволі шмат маладых кадраў. Праўда, над гэтымі кадрамі мы яшчэ мала працуем. Сярод прадстаўнікоў сялянскай літаратуры ёсьць імёны ўпаўне аформленых сялянскіх пісьменьнікаў, як Каваль, Баранаў, Нікановіч, Сташэўскі. Гэтыя таварышы правільна адлюстроўваюць працэс рэканструкцыі сельскай гаспадаркі, правільна ўспрымаюць кіруючую ролю пролетарыяту і партыі. Яны ня толькі адлюстроўваюць у мастацкай форме працэс, які адбываецца ў вёсцы, але спрабуюць працаваць над зьмэнай самога жыцця вёскі, разумеючы правільна задачы партыі і рабочай клясы.

Хуткі рост колгаснага руху, вырошчваньне ў колгасах новага тыпу чалавека, колгасніка-ўдарніка, бяз сумненьня, будзе зьяўляцца тэй базай, на якой будуць працаваць беларускія сялянскія пісьменьнікі. Мы мелі ня дрэжны вопыт, калі газэта „Беларуская вёска“ выпускала часопісь „Чырвоны сейбіт“, дзе выключна пісалі новыя кадры з сялькораў. Мы маем цяпер добры вопыт Бабруйскай раённай газэты „Комуніст“, якая выдае дадатак пад назвай „Вясна“. Вакол гэтага дадатку цяпер ужо налічваецца не адзінкі, а дзiesiąткі маладых сялькораў, колгаснікаў, ўдарнікаў, якія робяць даволі шмат, што кадры ў нас ёсьць. Але калі ўзяць раённыя філіі БелАПП, як філіі Амсьціслаўскую, Аршанскую, Полацкую і нават Магілёўскую, то гэтыя філіі БелАПП па сваёй сутнасьці складаюцца з сялянскіх пісьменьнікаў, пачынаючых сялянскіх пісьменьнікаў. Такім чынам, рэзэрвы для сялянскай літаратуры Беларусі, бязумоўна, ёсьць.

У гэтай галіне патрэбна вялікая работа па выхаваньню новых кадраў, па скляпаньню тако кадра, вакол якога павінна стварыцца аб'яднаньне беларускіх сялянскіх пісьменьнікаў.

Папутніцкая беларуская літаратура, і „Полымя“ і „Узвышша“, у сваіх шэрагах маюць ня мала папутнікаў, і нават у БелАПП ёсьць папутнікі Агульнай характарыстыкай для нашых папутнікаў можа зьявіцца, так сказаць, нацыянальная „шыльда“, за якую яны ня бачаць клясавай сутнасьці рэчаў. Нашы папутнікі вельмі часта хваляюць гэтым нацыяналізмам. Але адсюль ні ў якім выпадку нельга ставіць пытаньне пра тое, што гэты нацыяналізм павінен нас адштурхоўваць ад работы над імі, мы не адмовімся ад выхаваньня такіх папутнікаў, як Крапіва, Кузьма Чорны, які ў сваёй сялянскай тэматыцы да апошняга часу ня можа перамагчы дробнабуржуазнага погляду на сялянства. Кузьма Чорны ўсімі сіламі стараецца перамагчы гэты культ моцнага індывідуума-селяніна, па сутнасьці кулака. Але гэта з цяжкасьцямі яму даецца. Ёсьць у нас і таварышы, якія блукаюць у нетрах упадніцкай лірыкі; Маракоў, Кляшторны, якія ніякім чынам ня могуць узьняцца на вышыню тых задач, якія стаяць перад пролетарскай літаратарай, хоць яны гэтага ўпарта дамагаюцца.

Слабасьць марксысцкай крытыкі у значнай ступені затрымляе выхаваньне папутнікаў, адваёўваньне лепшай іх часткі, набліжэньне іх да нас. Я гавару пра папутнікаў таму, што, па масе думцы, пытаньне пра папутнікаў беларускай літаратуры ні ў якім выпадку ня здымаецца. Над папутнікамі нам трэба працаваць.

Пераходжу да буржуазна-нацыяналістычнай часткі нашай літаратуры, да літаратуры нацыянал-дэмакратычнай. На гэтай частцы

неабходна застанавіцца больш падрабязна таму, што вялізарную ўвагу ў барацьбе на літаратурным фронце нам прыйшлося накіроўваць на нацыянал-дэмакратычную літаратуру. Сярод пісьменьнікаў буржуазна-нацыяналістычнай, нацыянал-дэмакратычнай літаратуры мы маем такія імёны, як Дубоўка, Пушча; Зарэцкі, Мрый, Грамыка, М. Гарэцкі, Янка Купала, які ўпэўніў у сваім юбілейным зборніку яшчэ раз, з кім ён ідзе.

Дубоўка, у мінулым маладняковец, які перайшоў пасля ва „Узвышша“, Дубоўка, стаўшы на пазыцыю нацыянал-дэмакратызму, дае нам два цікавых творы: „І пурпуровых ветразей узьвівы“ і „Комбайн“. У першым з гэтых твораў ён падае разважаньні поэта-лірыка і матэматыка (бальшавіка). Матэматык у яго ня толькі сухі, але ў сваіх развагах і проста дурны. У спрэчках лірыка і матэматыка пераможцам становіцца лірык. Матэматык застаецца ў дурным становішчы. Дубоўка, паказаўшы, такім чынам, матэматыка, ставіць на суд чытача абодвух і гаворыць: „Скажэце, з кім вы пойдзеце: з лірыкам, ці з матэматыкам?“ Прасьцей гаворачы, з кім вы пойдзеце: з бальшавіком дурнем, ці з намі?

Больш паказальным зьяўляецца яго другі твор „Комбайн“. У „Комбайне“ Дубоўка піша пра тое, як аршанскі кондуктар, пад якім ён разумее партыю, пасадзіў у вагон кур'ерскага цягніка селяніна для таго, каб павезьці яго ў колектыў і пачаў угаворваць селяніна, каб той згадзіўся добраахвотна ўступіць у колектыў. Селянін адказвае, што ён на гэта ня згодзен. Кондуктар працягвае настойваць, прычым у сваіх довадах кондуктар паказан адмоўным тыпам, а селянін, наадварот, паказан моцнай асобай, з псыхолёгіяй, якую гэтаму кондуктару не надламаць. І недарэмна Дубоўка ўкладае душу ў адказы гэтага селяніна, калі ён парыруе кондуктару. Селянін гаворыць кондуктару:

„Цябе салавей не дагоніць,
Калі, нават, возьме локотку,
І ночы ня хопіць сягоньня,
І ноч можа здацца кароткай
Ды ўсё яно добра ў дарозе,
Кал, ты ляжыш на паліцы,
Калі ты ні ў якой трывозе,
Ніякой няма наважыцы..
А вось, як узойдзеш у хату,
Як глянеш на шэрыя сыцені,—
Згадаеш і дзеда і тату,
Радно да дзесятых каленьняў,—
Дык надта і не паскачаш,
Дык надта і не падскачэш.
Хоць горка калі паплачаш,
Хоць хочаш ты сам ці ня хочаш.
Здалёку даваць парады
Бадай што ня вельмі цяжка.
І казка здаецца, як праўда,
І праўда здаецца, як казка.
Бліжэй паді ідзі, чал. веча,
Да гэтай пласковай сідзібы,
Кал, ласувае на вечэр,
Калі партыяюцца хібы..
Ты думаеш, лёгка пакінуць
Усё, што ў стагодзьдзях зьбірана?
Ня выганіш гэтага кліна,
Бо будуць няўгойныя раны..
Мне кожны памежак знаёмы,
Сьмяецца мне кожны лісточак,
Дык што ты мне радзіш для злему?
Дык што ты мне радзіш, браточак?
Павінен я кінуць, зрачыся
Усяго, што з маленства мне міла?“

Увесь твор прасякнут ідэяй моцнай асобы селяніна, які супраціўляецца партыі.

Адсюль ня цяжка выясьніць і мэту, якую прасьледуе поэма.

У гэтай поэме ў лірычным адступленьні Дубоўка апавядае казку,—а ён, між іншым, вялікі мастак на лірычныя адступленьні,—казку пра тое, што была некалі Мазырская княжна, якая ўдавілася косткаю. Гэтая княжна, па звычаю заходніх народаў, была пакладзена ў склеп. Прыходзіць злодзей, пачынае яе рабаваць. Злодзей рабуе да апошняй кашулі, і калі пачынае зьнімаць з гэтай княжны, якая ўдавілася косткай, кашулю, тады ад нялоўкага штуршка злодзея костка выскаквае з горла, і княжна пачынаецца крычыць. Злодзей кідае рэчы, баючыся, што яго зловіць вартаўнікі. Такі, прыкладна, зьмест казкі. Беларусь—гэта княжна, якая ўдавілася косткай, цяпер абрабованая балышавікамі, абабраная да апошняй кашулі, закрычыць і закрычыць так, што прыбяжыць вартаўнік з Захаду і прагоніць злодзея-балышавіка.

Па гэтых двух творах, які, да слова гаворачы, мастацкі напісаны, з усёю ўпэўненасьцю можна сказаць, што Дубоўка зьяўляецца сьпеваком клясавага ворага.

Ня менш характэрным зьяўляецца такі нацыянал-дэмакратычны пісьменьнік як Зарэцкі. У аповесьці „Голы зьвер“ Зарэцкі апявае моцнага індывідуума, чалавека-самца, у другім творы „Падарожжа на новую зямлю“, ён выслаўляе кулака.

„Падарожжа на новую зямлю“ зьявілася мастацкім аформленьнем кулацкай політыкі былога парткомзему Прышчэпава, накіраванай на хутарызацыю Беларусі. Зарэцкі ў мастацкай форме праводзіць нацыяналістычныя ідэі самабытнасьці вёскі, пра немагчымасьць калектывізацыі Беларусі, даводзіць, што для Беларусі зьяўляецца „вышэйшым ідэалам хутарызацыя, а не калектывізацыя“.

Апошні твор Зарэцкага „Крывічы“ сапраўды зьяўляецца „вышэйшым дасягненьнем“ нацыянал-дэмакратызму ў літаратуры. Тут Зарэцкі паказвае падрыхтоўку нацыянал-дэмакратычнага паўстаньня супроць савецкае ўлады. Зарэцкі дае моцную індывідуальнасьць правадыра нацыянал-дэмакратаў Беразоўскага, які пасля сьмерці зьяўляецца сьцягам, што яднае ўсіх нацыянал-дэмакратаў, правадыра, які пасля сваёй сьмерці пакідае заповіт, у процівагу заповіту Леніна, пра тое, што трэба зьбіраць усе сілы з нізін, з балот, зьбіраць народ на паўстаньне супроць „пануючых балышавікоў“. Прывядзем некалькі вытрымак з гэтага роману. У першай—Зарэцкі і паказвае, за што змагаюцца нацыянал-дэмакраты, гаворыць ён вуснамі аднаго з саратнікаў Беразоўскага—Сьлепня: „Аўтономнае беларуска-літоўскае княства (цяпер рэспубліка, край ці яшчэ як-небудзь), асьвечанае гісторычнымі традыцыямі, зьявілася б цэнтрам, які-б мог прыцягнуць да сябе як заходніх, так і ўсходніх беларусаў... і літоўцаў... Разумееш? Ха-ха... Яна-б і зрабіла гэта, каб не баялася залішняга сэпаратызму. Аўтономія можа хутка перайсьці ў незалежнасьць“.

Далей аўтар паказвае апрацоўку вясковага хлапца, прывезенага адным з наступнікаў Беразоўскага да Сьлепня: „Аражановіч запыталася ў Ліпіна, адкуль ён прыехаў. За яго адказаў Сьляпеня: „Прыехаў з вёскі ў Менск шукаць Беларусь. З ліхтаром у руках, як некалі Дыоген—чалавека. І вось... шукаў Беларусь, а знайшоў беларусізацыю... Хо-хо... Праўда Сяргей?“ І на словы хлапца, што прыехаў, Сьляпень, успыліўшы, закрычаў: „Малайцы, хлопцы, працуйце вы на вас, працуйце. Зьнізу браць трэба, зьнізу—з зямлі, з балот..“

Ха-ха... Растуць, брат, растуць, як грыбы... Нічога, Мікола, не бядуй. Тысячы ўжо ёсьць. Будуць дзесяткі тысяч і сотні... Толькі ўзварушыць трэба, кліч клікнуць на ўсю нашу сонную Крывію...

Падмайся з нізін, сакаліна сям'я,
Над крыжамі бацькоў, над хурганамі.

„Беларускае адраджэньне будзе ісьці з карэньняў беларускага народу. Усякія штучныя формы, у якія-б захацеў хто-небудзь уклаць яго, адпадуць, рассыпацца ў прах. У сваім магутным посьпехе яно знайдзе свае асаблівыя формы, якія арганічна вырастуць з самае сутнасьці гэтага гісторычнага працэсу... Разумеце вы мяне, хлопцы, га... Усякія апякуны беларускага руху, хто-б яны ні былі і з якой-бы—ці добрай, ці дрэннай—мэты яны над намі ні апекаваліся, усе яны адмятуцца гісторыяй. Зьнізу, з зямлі вырасьце наш рэнэсанс... І ён расьце ўжо, узьнімаецца, ён бушуе ўжо такімі магутнымі хвалямі, якія многа чаго могуць пазьмятаць на сваёй дарозе... І пазьмятуць яшчэ, пазьмятуць... Пачакайце толькі...“

Каліхасца апрапоўка такою развагай пра беларусізацыю: „А вы ведаеце, што такое беларусізацыя? Га? Хо-хо-хо... Гэта, брат, хітрая, ой хітрая штука... Гэта сьмелка на форму... Так, так, на форму... Аўладаць формай, адлучыць яе ад зместу, вылягчыць яе, выкруціць, высушыць... і выкінуць вон... ха-ха-ха... Што, хітра, га? Тонка? Ха-ха.“

У гэтым-жа романае ёсьць такія развагі пра нацыянальную палітыку: „Навучыцца аўладаць беларускай мовай, каб лягчэй было агарварвацца з сялянамі, скажам пры зьбіраньні падатку, гэта ня будзе вырашэньне нацыянальнага пытаньня. Гэта будзе толькі ўсяго замена колёніяльнай палітыкі „салдацкай“ на колёніяльную палітыку „езуіцкую“. Гэта страшэнна шкоднае звужэньне проблем нацыянальнай культуры. Гэта палітыка гандляроў з рынку, якія (я спэцыяльна гэта назіраў) зьвяртаюцца заўсёды да сялян у роднай іхняй мове, каб... лягчэй абдурыць іх...“

Далей Зарэцкі мастаі і здэкеуецца з таварышоў з БелАПП'у і ў канцы разваг пра БелАПП напамінае ўжо вядомае нам яго выступленьне на 1-м зьездзе БелАПП'у пра тое, што таварышы езьдзяць у Маскву па падачкі. Прыкладна такі сэнс гэтай часткі яго роману.

Гэроі яго роману ня любяць Беларусі фабрычнай, Беларусі рабочай, таму што там няма таго беларускага, што складае іхны нац.-дэмакратычны ідэал.

Мы думаем, што і прыведзенных вытрымак зусім дастаткова, каб сказаць з упэўненасьцю, што Зарэцкі сьпявае нацыянал-дэмакратызму. Між іншым, гэты роман быў зьняты з друку, Зарэцкага ўзялі ў штыхі, але ён ня гэтак скоро здаў свае пазыцыі і прызнаўся з вялікім спазьненьнем, як прызнаўся, аб гэтым казалі раней.

Трэці, найбольш яркі прадстаўнік нацыянал-дэмакратызму Дудар-Гамбурскі пасьля твору „Кіпер і Усход“, у якім трактуе, што ўвесь расклад у студэнцкім цэнтры гэта адбываецца ад уплываў з Усходу — з Масквы, піша верш „Пасеклі край наш папалам“. На Дудару бальшавікі пасеклі Беларусь, адарвалі ад агульнага цэлага. Дудар піша ў тон тым, хто ў час заключэньня Рыскай умовы пісаў так:

„Нас падзялілі
Хто?
...
Цёмных дарог махляры“

Мы мелі такога зместу песеньку вялікадзяржаўных шовіністых у момант далучэння былой Гомельскай губерні да Беларусі, па свайму зместу і гэтая песня аднародна з вершам Дудара і з вершам пра Рыскую ўмову. Вось яе змест, за выключэннем чатырох радкоў.

На смерць губернии.

Время дорого. Не до говора
Полчаса разбирали вопрос.
И в конце концов Белоруссия
Нам предлинный состроила нос.

Против выступить думал некий друг,
Но не смел и вернуться язык:
Прошептал што-то, поперхнулся вдруг.
Друг наш, видно, к покорству п. и. выж

И губернии нашей, Гомельской,
Больше в списках губерний уж нет.
Только слышится недовольный вой,
Помутился в глазах белый свет

Разделили нас, не спросившись,
Распродали родимый наш край,
Утешенье есть только в лозунге—
Бсяк, кто может, скорей удирай

Як бачыце, ня толькі беларускі нацыянал-дэмакратызм выступае ў сваёй контррэвалюцыйнай сутнасці, але і вялікадзяржаўны шовінізм паказвае свой клясавай твар даволі ярка. Мы маглі б прывесці шэраг прыкладаў, але гэта не ўваходзіць у тэму дакладу. Тут мы толькі прывялі гэты прыклад для навочнага доваду, што клясаварожая сутнасць твораў гучыць аднолькава на ўсіх мовах, клясавага ворага лёгка пазнаць.

Цельга абыйсці такога поэты, як Пушча, які напісаў „Асеньня песні“, „Лісты да сабакі“, які аплакваў Беларусь расьпятую (па Пушчу) на крыжы.

Ён пра сучаснасць гаворыць у такіх вобразах:

„У полі, на кургане, вепер дзіка вьё,
Крыльям лінуць чорных птушак зграі,
Віхар на кургане танец смерці грэе.
Ніла ў эскіме у шаленым спрыце..
Сёння восень—дама, сёння віхар—рыцар“.

У Пушчы Беларусь расьпята на скрыжаваньні ўсходня-заходніх дарог, пра што ён гаворыць такімі словамі:

„На ростані ўсходня-заходніх дарог
Цябе, дарагая, яны ўкрыжавалі“

І пасля дадае:

„Хто-ж з крыжа крэнну расьпятую здыме?
Узываю, маюся ў грэшнай істоце...“

У сваіх „Лістох да сабакі“ Пушча просіць свайго вернага дружка (сабаку, зразумела) вяртаваць яго хату ў вёсцы, затым што каля хаты ходзяць „злыя людзі“...

І калі савецкая грамадзкасць адкідае падобную творчасць, Пушча заяўляе:

„Што для іх вось зараз песня
І поэзі ўзлёт?
Дома ўсе ў пакоях цёплых

Пазахаюць смачным сном,
У пантоплях мякка цёпкаць
Па каспёх вялікіх дзён"

А потым цынічна прызнаецца:

"Усе, усе мы носім маскі,
На'т скінуць дома баімося..."

Амаль ўся поэзія Пушчы такога зместу, калі ня лічыць яго апошніх твораў, дзе ён адзяваў вельмі ўмела маску. Пролетарская грамадзкасьць сказала Пушчы: ты—ня наш.

Мы ня маем магчымасьці застанаўлівацца больш падрабязна на другіх нацыянал-дэмакратычных пісьменьніках, а загэтым абмяжувемся толькі заўвагамі пра Гарэцкага, Мрыя і Лужаніна. Першы і ў сваёй гісторыі беларускай літаратуры і ў мастацкіх творах да канца застаецца нацыянал-дэмакратам; другі, Мрый, у апавесьці "Самсон Самасуй" высьмейвае савецкую рачаіснасьць, і апошні, Лужанін, піша злыя, прасякнутыя нянавісьцю аповесьці "Случчына" і "Госьці", а ў поэзіі ў дзень дзесяцігодзьдзя Кастрычніка заяўляе вельмі адкровенна:

"Кожны дзень прыходзіць расьцьвітаць,
Каб пасьля памерці за гарамі.
Мы ня хочам радасьці віг ць,
Што чужымі дадзена рукамі."

Лужанін не хацеў вітаць Кастрычніка затым, што яна (радасьць Кастрычніка) дадзена чужымі (для яго, Лужаніна) рукамі.

Апошняя заўвага пра Янку Купалу, (пра якога падрабязна гавора тав. Сянкевіч у сваім артыкуле). Па двух творах—"Дыктатура працы" і "Зыходзіш, вёска, з яснай явы" пра Купалу можна было гаварыць, як пра пісьменьніка, які да нас набліжаецца, яму пролетарская грамадзкасьць "адпусьціла" старыя грахі часоў окупацыі і г. д.

Ня так даўно Янка Купала, юбілей якога сьвяткаваўся ў Беларусі і Комакадэміяй, пускаецца на адкрытую нацыянал-дэмакратычную провокацыю, зьмяшчаючы ў сваім зборніку, прысьвячаным яго юбілею, верш, які быў напісаны у гонар прыходу Пілсудзкага на Беларусь і зьмешчаны ў буржуазна-нацыяналістычнай газэце "Звон" 17 верасьня 1919 году ў № 11. Купала з тэксту 19 г. выпускае толькі наступныя радкі:

"Паўстань з народу нашага, уладар,
Адбудаваць свой збудавань пасад,
Бо твой народ забыў, хто гаспадар
І хто яго абдзёр з каронных шап"

На ўладаря жджэ Беларусь даўно,
І жджэ цябе ўладарства божы дар.
Вялікае, магутнае яно..
Пад беларускі сыяг прыдзі, уладар".

Выкінуўшы гэтыя радкі, Купала, зразумела, не мяняе сэнсу вершу, затым што ў ім ёсьць больш яркія месцы ў параўнаньні з пададзенымі. Мы прывядзем поўны тэкст:

Паўстань...

Паўстань з народу нашага, прарок,
Праяваў бураломных вараж'я,
І мудрым словам скінь з народу урок,
Якім быў век праз ворагаў славіт.

Зьбяры ў адну ўсю Беларусь сям'ю,
Вазьмі з яе прысягу і зарок,

Што не прадасьць сябе, сваю зямлю..
Зьняць пугы бацькаўшчыне ўстань, прарок..

Паўстань з народу нашага, пясняр,
Бялых і будучых ваякоў баян,
І у бурны кліч, як бурны ўдар,
З віхрамі загудзі пад звон кайдан!

Гудзі над Беларусіяй з краю ў край,
У сэрцах сьпячых распалі пажар,
Над курганамі пяруном зайграй,
Збудзіць нябожчыкаў паўстань, пясняр.

Паўстань з народу нашага, ваяк,
І волатам на вогністым¹⁾ кані
Народ аграблены—бы з торб жабрак—
За бацькаўшчыну павядзі ў агні.

Да хвалы шлях алічын пакажы,
Зьмяці з палёў яе чужых бадзяк,
На стражы стань гранічнае мяжы,
Свой край заваджаць паўстань, ваяк"

28/VIII 1919 г.
Карльсбэрг

Не бяз цікавасьці і такая дэталё, што верш зьмешчаны ў зборніку пасьля „Інтэрнацыяналу“, перакладзенага Купалай на беларускую мову.

Такое провокацыі ў 1930 г. мы не чакалі, нават ведаючы ўсё цёмнае мінулае паэты.

Тыя прыклады, якія мы правялі, ужо даволі ярка, па нашай думцы, гавораць аб няпрыкрытых нацыянал-дэмакратычных вылазках у беларускай літаратуры.

Нацыянал-дэмакратызм у літаратурна-публіцыстычнай форме

Гаворачы пра нацыянал-дэмакратызм у мастацкай літаратуры, нельга не ўспамінуць пра тыя выступленьні, якія былі з боку нацыянал-дэмакратаў у публіцыстычнай форме, тым больш, што гэтыя выступленьні былі даволі адкрытымі і паўтараліся, ня гледзячы на рашучы адпор камуністычнага друку БССР.

Член „Узвышша“ Дубоўка (цяпер па-за „Узвышшам“) у газэце „Гудок“ (№ 114, за 27 г.) так трактуе пра работу „Узвышша“ пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі: „З грамадзкай работай „Узвышша“ і ня думала парываць, спадзяючыся праводзіць яе і ў далейшым пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі ў магчымым для сябе кірунку і формах. Запамятайце, што „ў магчымым для сябе кірунку і формах“, так проста і сказана.

Наступнае выступленьне адносіцца да разваг пра беларускую літаратуру. У № 6 „Узвышша“ за 28 год чытаем: „Гэта роля і значэньне „Узвышша“ адбіваецца і на яго пабудове і структуры тых яго твораў, якія яно („Узвышша“) выдае пад сьцягам творчасьці літаратуры нацыянальнай па форме і пролетарскай у сваёй імкнёнасьці“. У другім артыкуле бачым як-бы працяг гэтай думкі: „Галоўная ва ўсім гэтым працэсе (працэс утварэньня вышэйшых форм культуры)—змаганьне за беларускія формы беларускай культуры (літаратура, тэатр, музыка, жыванісь)“. Ія цяжка зразумець, што тут падмяняецца

¹⁾ У газэце „Звон“ „На Юр'евым кані“

барацьбой за форму зьмест, так як пра зьмест гаворыцца, што ён павінен быць пролетарскім толькі ў імкненьні, а галоўнае барацьба за беларускія формы.

Сьцьвярджэньне гэтых палажэньняў мы знаходзім у артыкуле Ф. Купцэвіча; у тым-жа № 6 „Узвышша“ за 28 г. ён гаворыць: „Яшчэ і цяпер канчаткова не разьвязана спрэчнае пытаньне аб магчымасьці наогул пролетарскай літаратуры, як літаратуры пераходнага перыоду“ Праўда, Купцэвіч ня робіць „откровений“, яны ўзяты з арсеналу містэра Троцкага, яны былі і ў беларускіх самабытнікаў—нацыянал-дэмакратаў, якія крычалі пра тое, што на Беларусі ня можа быць пролетарскай літаратуры.

Шкодныя тэндэнцыі той-жа Купцэвіч распаўсюджвае і са старонак часопісі „Печать и революция“, дзе зьявіўся яго артыкул, па напай думцы, па простым папусьціцельству (№ 11, за 29 г.).

У артыкуле „Художественная периодика“ аўтар даводзіць, што „Узвышша“ займае „ў галіне крытыкі пэрыядычна-матэрыялістычнага мэтаду“ „Підраб ушы сёбе палітэрг дыялектыка, Купцэвіч стараецца дыскрэдытаваць, не крытыкаваць, а дыскрэдытаваць БелАПП, абвінавачваючы ў „электычным сьветапоглядзе склад рэдакцыі і кіраўніцтва БелАПП“ (стар. 83) і „міласьціва“ наклеіваючы ярлычкі—„эсэра, рыторычнага рыфмача, угасаючага таленту, няздолянага нікога сагрэць, анархізму, партызаншчыны, патолёгічнага скажэньня“—на больш актыўных членаў БелАПП абыходзячы маўчаньнем няўстойлівых членаў БелАПП.

Не далёка адышлі ад Дубоўкі і Купцэвіча іх таварышы па „Узвышшу“ Бабарэка і Антон Адамовіч. Для характарыстыкі іх літаратурна-публіцыстычнай „дзеянасьці“ мы прывядзем дзьве-тры даведкі.

Адам Бабарэка не адставаў ад сваіх сабратаў Кулішэвіча і Дубоўкі: працуючы ў галіне літаратуразнаўства, ён, як кажуць, тэарэтычна абагульняў, аформляў погляды сваіх сяброў. Прывядзем дзьве вытрымкі з тэарэтычнага дакладу А. Бабарэкі „Поэзія як ўяўленьне“: „Узвышша“ павінна самавызначацца як узвышэнская мастацкая школа беларускай пролетарскай (?) поэзіі. Гэта значыць, што калі мы хочам, кажучы словамі Гётэ, дасягнуць вялікага, то мы павінны ўмець абмяжоўваць сябе. Мы павінны на падставе нашай творчай практыкі выбраць сабе пэўны шлях у мастацкім азначэньні“... Усё, як бачыце, вельмі зразумела, а „галоўнае“ стыль тэарэтычнага разважаньня „вытрыманы“, нават і Гётэ ёсьць. Далей яшчэ лепей, слухайце: „Для нас жа ўвесь сакрэт натхненьня ва ўяўленьні, як проціцэ ператварэньня матэрыяльнага ў ідэальнае, што адбываецца ў чалавечай галаве“. Што адбывалася ў галаве Бабарэкі ў той час, калі ён гэта пісаў, разважаць цяжка, але з усяго дакладу больш-менш яскрава, што Бабарэка стаіць за адрыў поэзіі ад соцыяльных процэсаў, за ўзвышэнскае вызначэньне поэзіі.

Антон Адамовіч найбольш поўна выявіўся ў сваім выступленьні ў БДУ, абараняючы ліст трох пісьменьнікаў, за што яму была вельмі ўдзячна газета „Кур'ер Віленскі“, якая аб прамове Антона Адамовіча ня мала шумела. І, нарэшце, абурваючы ўчынак Антона Адамовіча—гэта паклёп на нябожчыка П. Труса, аб тым, нібыта Трус пад прымусам і пагрозамі знаходзіўся ў БелАПП і пад прымусам напісаў поэму „Дзесяты падмурак“. БелАПП сустраў гэта провокацыйнае выступленьне рашучым адпорам, даючы бой нацдэмаўскім налёткам хлусьні.

У пастанове БелАППу між іншымі гаварылася і аб іншых пытаннях, якія былі закрануты ў артыкуле Ант. Адамовіча.

„Сэкратарыят БелАПП заяўляе, што артыкул Адамовіча мае сваёй мэтай супроцьставіць беларускую пісьменьніцкую арганізацыю партыі, доктрам чаго зьяўляецца нахабнае, недапушчальнае перакручванне думкі, выказанае прадстаўніком ЦК партыі на магіле тав. Труса кіданы прадстаўніку партыі абвінавачваньня ў цывільнасьці і няшчырасьці заяў на магіле поэты, надкрэсьляваючы гэтым самым, што толькі „Узвышша“, прадстаўнікі якога таксама выступалі на магіле тав. Труса, шчыра шкадуюць поэту. Акрамя таго, што ўсё гэта ёсьць яўнае выступленьне супроць партыйнага кіраўніцтва літаратурнымі арганізацыямі, яно зьяўляецца і глыбока абыватэльскім.

Сэкратарыят расцэньвае гэтае выступленьне Адамовіча як арганізацыйнае выступленьне рэдакцыі „Узвышша“—органу аб'яднаньня „Узвышша“. Як выступленьне Адамовіча, яно ёсьць лётчыня працяг яго антысавецкага выступленьня ў БДУ з апраўданьнем вядомага пролетарскай грамадзкасьці контрэвалюцыйнага выступленьня трох беларускіх пісьменьнікаў, якое (выступленьне Адамовіча) было скарыстана фашыстаўскай газэтай „Кур'ер Віленскі“.

Далей БелАПП патрабуе ад „Узвышша“ прызнаньня сваёй памылкі (глядзі газ. „Зьвязда“, № 279, ад 7/XII—29 г.).

Агіднасьць вылазак становіцца на гэты раз яскравей яшчэ і таму, што ўзвышэнцы пачалі хапусіць на мёртвага таварыша і спэкуляваць на факце самой сьмерці.

Ужо пералічаных прыкладаў досыць для таго, каб паказаць сапраўды твар кіруючай часткі „Узвышша“—„марксыстаў“ Купцэвіча, Дубоўкі, Бабарэкі і Ант. Адамовіча, які падрэшні выявіўся і ў літаратурна-публіцыстычнай форме.

Мы ўсюды гаворым пра кіруючую частку „Узвышша“ таму, што большая палова радавых членаў аб'яднаньня ў процесе барацьбы была вельмі няўстойліва (у гэтым была і галоўная бяда як папутнікаў), і толькі пасля неаднаразовых атак на „Узвышша“ з боку крытыкі і пролетарскай грамадзкасьці, гэтая група пераходзіць да перагляду ўстановак аб'яднаньня. Дыфэрэнцыяцыя ўнутры аб'яднаньня насьнявала; яна дайшла да свайго канца, калі Дубоўка, Пушча, Адамовіч і Бабарэка былі ўмоўна выключаны з аб'яднаньня за адказ падпісаць заяву ў друк аб шэрагу бунных нацыянал-дэмакратычных установак, якія зрабіла „Узвышша“, і толькі пасля гэтага нажыму былыя лідэры прымушаны былі падпісаць заяву, зрабіўшы перад гэтым трук левага характару для прыкрыцьця сваіх нацыянал-дэмакратычных спраў, але на гэтым яны былі пабіты на гэты раз ужо сваімі таварышамі па аб'яднаньню. Мы лічым неабходным прывесці пастанову агульнага сходу „Узвышша“ па гэтаму пытаньню:

„Ухвалілі: Пастанову аб політычных памылках у літаратурна-публіцыстычнай і мастацкай творчасьці сяброў „Узвышша“ ад 12-I-1930г. з папраўкамі пацвердзіць.

Проект пастановы трох (Бабарэка, Дубоўка, Пушча) з катэгорычным патрабаваньнем у лісьце падпісаньня проекту кваліфікаваць як працяг тае лініі, якую вялі дагэтуль Бабарэка і Дубоўка і якая накіравана на тое, каб адцягнуць падпісаньне і тым самым змазаць прызнаньне памылак. Канкрэтна гэта выражаецца ў наступным:

а) да гэтага часу сябры Бабарэка і Дубоўка маўчалі і толькі цяпер, калі справа тэйшла да зьмяшчэньня пастановы ў друк, узьнімаюць новыя пытаньні, часамі зусім беспадстаўныя;

б) тт. Бабарэка, Дубоўка, Пушча ігноруюць пастанову агульнага сходу, друкуючы пад проектам прозьвішча выключанага сябра Купцэвіча¹⁾. І гэтым самым процістаўляюць сябе арганізацыі. Зьняважлівыя адносіны да арганізацыі выяўляюцца і ў лісьце да арганізацыі, які мае ўльтыматыўны характар;

в) пра Зьмітрака Бядулю ў прыемце пастановы трох устаноўлен пункт, які тлумачыць аповесьць „Салавей“ як антысавецкі твор; гэта выдумка ні ў якой меры не адпавядае сапраўднасьці, з ёю арганізацыя згадзіцца ня можа, і такім чынам досыць аднаго гэтага пункту, каб змазаць пытаньне аб прызнаньні памылак „Узвышша“;

ж) агульны сход згуртаваньня „Узвышша“ рашуча асуджае паказную „лявізну“ проекту пастановы трох, за якой (пастановай) хаваецца спроба змазаць памылкі зусім;

з) адначасова сход патрабуе безадкладнага падпісаньня сябрамі згуртаваньня пастановы аб памылках ад 12/1 1930 г. і заяўляе, што той, хто не падпіша гэтай пастановай, будзе лічыцца выбыўшым з згуртаваньня.

Старшыня сходу (К. Чорны).

Сэкратар (П. Глебка).

Такі шлях барацьбы нацыянал-дэмакратычных элемэнтаў з „Узвышша“ супроць пролетарскай літаратуры, які прывёў аб'яднаньне да зусім нямінчай дыфэрэнцыяцыі. На сёньня левая частка, што засталася ў аб'яднаньні (у ліку 8 чалавек) пасля доўгіх боек працуе на новых рэйках; вынікі работы пакажуць, наколькі яны ўцямлілі сабе задачы і наколькі яны пераўзброіліся.

Ацэнка таго становішча, у якім зараз знаходзіцца „Узвышша“, як перамогі пролетарскай грамадзкасьці над нацыянал-дэмакратычнымі плынямі ва „Узвышшы“, застаецца правільнай і на сёньня. Толькі пры рашучым адпору з боку грамадзкасьці левая частка магла стаць на правільны шлях, перагляду шкодных установаў, адкінуўшы шкодніцкія нацыянал-дэмакратычныя элемэнтны. Але гэта ні ў якім разе ня можа выклікаць паслабленьня ўвагі да літаратурнага аб'яднаньня „Узвышша“ з боку пролетарскай грамадзкасьці і марксысцкай крытыкі, бо толькі пры дапамозе апошніх адноўленае „Узвышша“ можа змагацца з рэшткамі нацыянал-дэмакратызму і ісьці па шляху паступовага набліжэньня да пазыцыі пролетарскай літаратуры.

Прыведзеныя даведкі паказваюць твар кіраўнікоў „Узвышша“ бяз лішніх коментарыяў.

Прывядзем некалькі фактаў літаратурна-публіцыстычнай дзейнасьці членаў аб'яднаньня „Полымя“.

Першы факт—у 27 г. другі беларускі тэатр паставіў п'есу Грамыкі „Каля тэрасы“, у якой аўтар падмяніў рухаючыя сілы рэвалюцыі роляй інтэлігента-ўрача, брата буйнага памешчыка. Бальшавікаматроса падаў у лібэральным выглядзе, заканаўшыся ў псыхолёгічных перажываньнях сям'і памешчыка, частка якое (па Грамыку) рэвалюцыянізуецца. П'еса ня толькі „з недахопамі“, але і проста шкодная.

Газэта „Зьвязда“ (№ 278) дае ацэнку п'есе. Дарэчы, п'есу зьнялі з пастаноўкі ў 30 г. пры аднадушнай згодзе ўсяго тэатральнага колектыву. Рэцэнзія газэты „Зьвязда“ выклікала буру незадавальненьня з боку шэрагу членаў „Полымя“—Зарэцкага, Александровіча, Дудара, Вольнага,

¹⁾ Купцэвіч яшчэ раней быў выключаны як нацыянал-дэмакрат і антысэміт

якія, блёкуючыся з былым галавою белагвардзейскага беларускага ўраду Ластоўскім, абвінавачваюць газэту ў зьнішчэньні (21) тэатру. Гэтае выступленьне было першым сыгналам да абароны самабытнасьці тэатральнага мастацтва.

Яны былі падтрыманы ўскосным парадкам былым другім сэкратаром ЦК КП(б) Б тав. Васілевічам, які ў артыкуле „Аб тэатры“ браў пад абарону п'есу Грамыкі і не асудзіў выступленьне з лістом у рэдакцыі ўспамянёнай групы за нацыялістычныя тэндэнцыі.

У артыкуле „Аб тэатры“ тав. Васілевіч пісаў: „Мне здаецца, што таму „масавая“ тэатральная крытыка зьяўляецца найменш ідэалёгічна вытрыманай. Калі-ж падумаць, што ў нашых тэатрах, хоць бы ў 2-ім беларускім і яўрэйскім, праслойка рабочага-гледача нязначная, мы ня маем рабочай крытыкі пастановак тэатру“. Пра п'есу ён пісаў: „Ёсьць многа недахопаў у „Каля тэрасы“, але скачок ад „Апрамятнай“ да „Каля тэрасы“ гаворыць аб тым, што тэатр упарта шукае таго, што нам патрэбна“ (21) (а ці патрэбна,—сказаў галоўрэпэртком і сам колектыў у 30 г.).

Даючы напрамак тэатральнай крытыкі аўтар кажа: „Дзейнасьць тэатру трэба крытыкаваць цвёрда і па-дзелавому, а крытыкаваць ёсьць за што, але нельга выкарыстоўваць крытыку для іншых палітычных і нацыянальных мэтаў, за гэта трэба біць па руках“. Якую крытыку трэба біць па руках, проста ня сказана, за гэтым разумей як падабаецца, але паколькі іншай крытыкі ня было, аўтар у вельмі „далікатнай“ форме далучыўся да лісту сямі. Замест удару па лісту—удар па крытыцы, якую трэба было лаяць за павярхоўнасьць.

Бязумоўна, што аб нацыялістычных тэндэнцыях першай тэатральнай дыскусіі даводзіць няма чаго, але гэта было толькі пачаткам. Выступленьне было зьвяном, за якое ўхваціліся нацыянал-дэмакраты і пасля разьвівалі свае погляды на самабытнасьць тэатру.

Другі факт больш паказальны. У 1927 г. 1-шы Беларускі дзяржаўны тэатр паставіў перакладаную з расійскай мовы п'есу „Броняцянкі“; члены „Полымя“ Глыбоцкі, а за ім Жылуновіч зьмяшчаюць шэраг артыкулаў супроць перакладных п'ес. Глыбоцкі перакладныя п'есы з расійскай мовы абзывае „об'едкамі Масквы і Ленінграда“; ідучы далей у сваіх развагах, ён гаворыць гэтак: „Чаму беларускаму гледачу важней падносіць барацьбу сібірскіх партызан... ужо прышоў час паказаць арыгінальны самабытны твар нашага тэатру... „Броняцянкі“ па Глыбоцкаму проста анекдот: „Трэба вымесьці са сцэны беларускага тэатру анекдоты“. Для Глыбоцкага барацьба сібірскіх партызан анекдот, загэтым ён у другім артыкуле ставіць зноў пытаньне: „Ня ведаю, якую карысьць можа прынесці нам гэты малюнак сялянскай барацьбы ў Сібіры...“ Вынікі ад трох артыкулаў: „За самабытнасьць, супроць недаацэнаў маскілёў, супроць паказаў барацьбы ў другіх частках Савецкага Саюзу“. Толькі такі сэнс выступленьня, якое, бязумоўна, мае нацыянал-дэмакратычны характар.

Глыбоцкі-Дудар быў толькі пачынальнікам, на дапамогу яму прышоў З. Жылуновіч, які ня толькі падтрымаў Глыбоцкага, але і дадаў некалькі новых момантаў. На перадае, ён увязвае дыскусію з кіно-дыскусіяй, ён праводзіць параўнаньне між выступленьнем Зарэцкага пра кіно і Глыбоцкага пра тэатр, падводзіць базу пэўнай паслядоўнасьці ў спрэчках; па-другое, гаворачы аб неабходнасьці адбіць беларускага мінулага ў тэатры і кіно, ня кажучы аб якім мінулым ідзе гутарка, Жылуновіч адкрыта і актыўна выступіў з шкоднай тэорыяй.

Выступленьне ў Менску рэхам гучэла ў Віцебску. У газэце „Заря Запада“ Глыбоцкаму і Жылуновічу фальшывым дысконтам падпяваў

Л. Каплан, і зноў гэтае-ж рэха прагучэла ў магілёўскіх нататках Анд. Александровіча аб „прыстасаваньні да беларускіх умоў „Ванькі-Ключніка

Паколькі дыскусія прыняла яўна політычны характар, ЦК КП(б)Б даў зусім правільную ацэнку ёй, кваліфікаваўшы, як вылазку нацыянал-дэмакратызму.

Нацыянал-дэмакратычныя выступленьні на гэты раз сустрэлі рашучы адпор з боку партыі; ў сваёй пастанове ад 17 сьнежня 28 г. бюро ЦК КП(б)Б гаварыла:

„У сувязі з рашучым разгортваньнем соцыялістычнага культурнага будаўніцтва пачалі прасочвацца, асабліва за апошні час, у нашае культурнае, будаўніцтва нацыянал-дэмакратычныя тэндэнцыі, як адна з форм супраціўленьня капіталістычных элемэнтаў нашаму рашучаму наступленьню на іх, тэндэнцыі, зьвязаныя з абвастрэньнем клясавай барацьбы. Гэтыя тэндэнцыі выявіліся і ў апошняй дыскусіі па тэатральных пытаньнях.

У артыкулах Глыбоцкага былі:

а) захады адмежаваньня беларускай культуры ад культур другіх нацыянальнасьцяў СССР і ў першую чаргу ад рускай культуры, што зьяўляецца ня чым іншым, як супроцьстаўленьнем дзьвюх культур адна адной, што вядзе да адыходу ад яскравай формулёўкі Леніна:

„Калі гутарка ідзе аб пралетарыяце, супроцьстаўленьне ўкраінскай культуры ўцалку вялікарускай культуры таксама ўцалку значыць самае бессаромнае здрадніцтва інтарэсам пролетарыяту, на карысьць буржуазнага нацыяналізму“.

Калі ўкраінскі марксыст дасьць сабе падпасьці пад уплыў зусім законнай і натуральнай нянавісьці да вялікарусаў-прыгнятацеляў да таго, што ён перадасьць хоць-бы частачку гэтай нянавісьці, хоць-бы толькі адчужджэньне на пролетарскую справу вялікарускіх рабочых, дык гэты марксыст скоціцца тым самым у балота буржуазнага нацыяналізму“ (Ленін, том XIX, „Нацыянальны жупел асымілярства“).

Супроцьстаўленьне беларускай культуры культурам іншых народаў СССР, у даным выпадку рускае культуры, ва ўмовах дыктатуры пролетарыяту тым больш шкодна, што справа ідзе аб супроцьстаўленьні адна адной, якія будуцца зараз, соцыялістычных культур.

б) Спробы супроцьстаўленьня нацыянальнай формы пролетарскаму зьместу шляхам высоўваньня так званай тэорыі „самабытнасьці“ зьяўляецца скажэньнем формулы партыі: „культура нацыянальная па форме і пролетарская па зьместу“, і прадстаўляюць сабою нацыянал-дэмакратычную ўстаноўку.

6. Аднак, бюро ЦК адзначае, што яскравая ўстаноўка партыі, што: „партыя стаіць за самастойны шлях разьвіцьця беларускай культуры, за выяўленьне ўсіх творчых сіл беларускага народа, за шырокае выкарыстаньне беларускай соцыялістычнай культуры, якая будзеца, усіх каштоўнасьцяў міравой культуры, за рашучы яе разьрыў з традыцыямі правінцыяльнай абмежаванасьці і рабскага перайманьня, за стварэньне новых культурных каштоўнасьцяў, што варта творчасьці і вялікае клясы. Але партыя гэта робіць ня шляхам супроцьстаўленьня беларускае культуры культурам іншых народаў, а шляхам братэрскага супрацоўніцтва рабочых і працоўных мас усіх нацыянальнасьцяў у справе будаўніцтва сьветнай пролетарскай культуры, у якую беларуская рабочая кляса здолее ўкласьці

сваю частку",—гэтая лінія партыі не знайшла да татковага адбітку і астлумачэння ў тэй час цы артыкулаў тав. Мірончыка, дзе ён гаворыць аб нацыянальнай форме беларускай культуры.

7. Бюро ЦК констатэ і політычную памылку тав. Жылуновіча і выносіць імову тав. Жылуновічу.

Факт трэці. У насыценнай газэце Пэдфаку БДУ зьяўляецца фэльетон, у якім аўтар а зывае беларускіх пісьменьнікаў „жывёламі“, „сабакамі“ і г. д. Вялікадзяржаўны шовіністычны твар аўтара і рэдактароў быў вельмі добра відзеч з гэтага фэльетону. Беларускія-ж нацыяналі-дэмакраты не замарудзілі выкарыстаць гэты выпадак, каб зрабіць вылазку з свайго боку.

Тры пісьменьнікі — Зарэцкі, Александровіч і Дудар, члены „Полымя“—пішуць ліст у газэту „Савецкая Беларусь“, у якім заяўляюць, што ім, беларускім пісьменьнікам, няма месца ў сьценах савецкага унівэрсытэту. На сутнасьці ліст быў накіраван супроць нацыянальнай політыкі КП(б)Б і зьяўляўся антысавецкім дакумантам.

І аворачы пра ліст трох пісьменьнікаў і пра яго антысавецкую сутнасьць, мы лічым неабходным паказаць і другі адны твар, твар вялікадзяржаўнага шовінізму. Для ілюстрацыі дадзім дзьве-тры вытрымкі з „фрагмэнтаў“: „Жил умный человек Дарвин—и умер. Умный человек был Дарвин, и умные слова говорил он.

Человек,—сказал Дарвин.—социальное животное. Верно ли говорил старичок, увидим:

„Мыслию, значит существую“ (Декарт).

Будем мыслить.

Человек социальное животное

Все поэты—люди.

Все люди—социальные животные.

Все поэты—животные

Социальные или нет, увидим..

„Математика—наука точная“ (Физмат).

На II курсе лит.-лингвистического отделения значительную часть составляют писатели, они же „пісьменьнікі“ (они же поэты). Они же „Молодняковцы“ и прочие „Цы“.

Пропорция приблизительно следующая:

„Што за штука на педфаке,

Объясни мне это,—

Живнеш палкою в собаку—

Попадеш в поэта...“

Канчаюцца фрагмэнт „гісторычнай даведкай“ такога зьместу:

„...За старими часами існавала певна катэгорія студэнтаў, што завдякі матэрыяльнай забеспэкі мала магчымасьць раскішно одягатыся і прыезджати до Ун-ту на власных конях та авто. Оця катэгорія завжды зневажала та трэцірувала бідна студэнцтва, яке зворотно платило зневагою, відхільваючыся від адносін з імі, та наділяючы іх эпітэтами: „сноб“, „пшют“, „ноб ль“, „хам“, „стерво“ і інш.“... (Гісторія КІНО кол. „У-ту св. Володимера“).

Усё гэта гаворыцца ў сьценах БДУ, гаворыцца ў адносінах да беларускіх пісьменьнікаў, і ў першую чаргу аб „маладнякоўцах“, і праходзіць не з ўважанным у сваёй сутнасьці ні партыйным кіраўніцтвам насыценгазэты Пэдфаку, ні партколектывам і, нарэшце, пры вельмі „спакойных“ адносінах кіраўніцтва Ун-ту.

Аднак, мы яшчэ раз падкрэслім, што, нягледзячы на выступленні вялікадзяржаўнага шпіталя з фрагментамі, антысавецкая сутнасць лісту трох пісьменнікаў не змяняецца ні ў якім разе.

Факт чацвёрты. У канцы 28 г. у № 10 „Полымя“ зьяўляецца артыкул З. Жылуновіча „Беларускія секцыі РКП і стварэнні беларускай савецкай рэспублікі“, які даводзіць, што ўтварэнне БССР адбылося пры ўмовах напярэдняй работы БСГ. Там вялікая ўвага аддаецца та, званаму 1-му зьезду, які быў ня чым іншым, як буржуазным зьездом, пролёгам „учредилки“. Зьезд быў разгананы бальшавікамі, і аўтар нават у 28 годзе аплаквае зьезд: „Аднак, роспуск зьезду прабіў адмоўнае ўражанне і на прадстаўнікоў яе левае палавіны, у тым ліку дэлегатаў-бальшавікоў. Гэтыя апошнія не маглі ўявіць сабе ўсяго азначэння акцыі менскай савецкай улады, цэлы шэраг прычын перацкодзілі знайсці ў сабе апраўданне роспуску“. Аўтара захапляе сум з прычыны разгону зьезду нават у 28 годзе, і, каб было мацней, ён спасылаецца на якіхсьці „дэлегатаў-бальшавікоў“, якія не маглі ўявіць сабе, чаму разганалі зьезд. На вялікі жаль, аўтар забыўся на тое, што амаль аніводзін з тых „бальшавікоў“ не зьяўляўся бальшавіком: яны былі даўно выключаны, а некаторыя пасаджаны па рэвалюцыйнаму закону ў „допр“. Адно правільна ў аўтара: „тое, што ён быў распушчаны ў працэсе працы, павярнула справу ў іншы бок. Усё пакруцілася і набыло зусім другую афарбоўку ў настройх“. Так, „павярнула справу ў іншы бок...“ у савецкі бок, бязумоўна, павярнула гісторыю, а не ў буржуазную балбатню, гэта правільна, але аўтар думаў не аб гэтым, і ня гэта ён меў на ўвазе і, калі разважаў далей, ён сам паказаў, што гэта і яму не спадабалася.

Цікава, што разгон зьезду не падабаўся шмат каму з варожага нам лягеру, напрыклад, Канчэр Е. С. яшчэ раней Жылуновіча на 10 год гаварыў так: „Разгон зьезду справаджаўся грубымі эксцэсамі, ён адыграў ракавую ролю для ўсяго наступнага беларускага руху“. Так, для контррэвалюцыі разгон „адыграў ракавую ролю“. Мы годны з Канчэрам і Жылуновічам у тым, што разгон для іх і падобных да іх быў „ракавым“, ну, а на конт „грубасці“ мы прабачэння прасіць ніколі ня думалі, калі разганалі зьлёты буржуазіі.

Дарэчы, пра Канчэра, якому падпявае ў 28 годзе Жылуновіч. На пытанне аб тым, хто такі Канчэр, адкажам цытатай з яго працы: „Белорусский вопрос“. „Нарэшце, ня трэба забываць, што на чале сацыялістычнай рэвалюцыі ў Расіі стала партыя, якая памылкова сябе называе сацыял-дэмакратычнай,—партыя камуністаў-суб'ектывістаў, тады як нямецкі пролетарыят верны сваёй сацыял-дэмакратычнай партыі, верны паступацельнаму матэрыялізму“. І для яскравасці ў заўвазе кажа далей: „У той час бальшавікі ўваходзілі ў склад РСДРП паасобнай секцыяй. У Нямеччыне суб'ектывісцкую плынь партыі прадстаўляў К. Лібкнехт у выглядзе асобнай групы „Спартак“—вось твар Канчэра; але трэба зноў пра Жылуновіча, які не далёка адышоў ад Канчэра, калі кажа далей: „А беларускі нацыянальны комісарыят зьявіўся першай ячэйкай беларускай дзяржаўнасці“. Ва ўсім артыкуле ні гуку пра саветы, ні гуку пра КП(б)Б і яе ролю. Вось гэты цык сапраўды „паступацельны“ матэрыялізм, па Канчэру толькі 3 такімі довадамі выступаў Жылуновіч у 28 годзе. Нацыянал-дэмакратычны характар відзен досыць яскрава.

Факт пяты. У нумары 5 часопісі „Полымя“ за 29 г. Жылуновіч усхваляе нацыянал-фашыста А. Луцкевіча, які працуе на грошы польскай дэфэнзывы, усхваляе як марксыста (?!). У артыкуле „20 гадоў назад“ Жылуновіч так успамінае Луцкевіча: „Дзякуючы гэтаму

нас абоіх больш за ўсё цягнула да Антона Луцкевіча, у размовах з якім мне ўдалося пераканацца, што ён сьвядомы марксыст. А. Луцкевіч сам гаварыў, што ён належыць да с.-д.". (Надкрэслена намі).

Не мяшае прыпомніць, што Луцкевіч адыграў вельмі „пачэсную“ ролю ў фашыстаў-літсудчыкаў у разгроме Заходняй Беларусі. А ў 29 годз, атрымаўшы такую характарыстыку, бяз усякіх заўваг пра апошнія „заслугі“ А. Луцкевіча па разгрому Заходняй Беларусі, Жалудоз ч фашысцкага грамілу называе марксыстам і ставіць кропку.

І нарэшце, шосты факт—праяўленьне нацыянал-дэмакратычных установак групай „Полымя“. Зарэчкі ў адной з літаратурных дыскусій выступае з тэорыяй самабытнасьці творчага мэтаду ў беларускай літаратуры, рэкамендуе, як найболей падыходзячы творчы мэтад для беларускай літаратуры, эмоцыянальны романтизм. Пры гэтым ён дае рэцэпт, як трэба карыстацца гэтым мэтадам у творчасьці. Ён гаворыць прыкладна так „Калі будзеце карыстацца мэтадам эмоцыянальнага романтизму і будзеце паказваць толькі адмоўныя тыпы, то тым самым вы будзеце ўзбройваць чытача ў дыямэтральна процілеглым кірунку. Чытач, маючы прад сабой адмоўныя тыпы, моцна паказаныя, будзе супроць іх узбройвацца і такім чынам выхоўвацца ў палітычным напрамку“. Арытмэтыка гэтага нацыянал-дэмакратычнага самабытнага творчага мэтаду была вельмі прастай: апраўдаць свайго „голага зьвера“, апраўдаць „Крывічоў“, „Падарожжа на новую зямлю“.

Калі мы гаворым аб нацыянал-дэмакратычных выступленьнях „Полымя“, нельга абмінуць і тых момантаў, якія дапамагалі гэтым выступленьням Галоўным момантам зьяўлялася тое, што „Полымя“ карысталася падтрыманьнем і апекай з боку пазасобных членаў партыі, у тым ліку і адказных“. Мы лічым неабходным прывесць зусім правільную характарыстыку, якую даў апошні кастрычнікаўскі пленум ЦК КП(б)Б тым памылкам, якія былі ў кіраўніцтве на культурным фронце, бо гэта, як убачым ніжэй, мае неасрэднае дачыньне і да літаратурных спраў: „У радзе важнейшых галін культурнай работы кіраўніцтва на працягу апошніх год было фактычна ў руках нацыянал-дэмократаў, якія ня толькі ня сустракалі адпору, але якія карысталіся падтрыманьнем і апекай з боку пазасобных членаў партыі, у тым ліку і адказных, якія (члены партыі) фактычна падзялялі асноўныя ідэалёгічныя ўстаноўкі нацыянал-дэмократаў...“ Гэта, бязумоўна, спрыяла яшчэ большай актывізацыі клясава-варожых элемэнтаў і на літаратурным фронце і часам зьяўлялася перашкодай у барацьбе за пролетарскую літаратуру, бо перш, чым выкрываць буржуазныя тэндэнцыі ў літаратуры, неабходна было раней выкрываць памылковасьць усю ановак асобных камуністых, пра якіх так с проста гаворыць апошні пленум ў сваёй пастанове па нацыянальнасьці.

Гэтая вытрымка з пастановы кастрычнікаўскага пленуму ЦК КП(б)Б, па нашай думцы, павінна быць аднесена да такога таварыша, як былы другі сакратар ЦК КП(б)Б тав. Васілевіч, які ў сваёй прамове на 1-м зьездзе БелАПП выстаўляў „Полымя“, як найбольш блізкую да партыі арганізацыю. Каб упэўніцца ў правільнасьці сказанага прывядзем некалькі вытрымак са стэнаграмы яго прамовы (пры чым просім мець на ўвазе, што стэнаграма ня праўдзівая аўтарам і раней была затрымана), і вось як тав. Васілевіч ацэньвае літаратурныя аб'яднаньні: „У Беларусі ёсьць некалькі аб'яднаньняў: „Полымя“, „Маладняк“, „Узвышша“ і яшчэ некалькі было. „Полымя“ я, зусім зразумела, стаўлю на першым месцы, і я, таварышы, абдуманая гэта раблю. „Полымя“ у сваім аб'яднаньні згрупавала ўсіх

старых, адпавядаючых сваім творамі сучаснасці, абсалютная частка з іх адпавядае пролетарскай сучаснасці сваім творамі, якія павінны даваць для соцыялістычнага будаўніцтва энтузіязм, энэргію, захапленне, якія павінны нам дапамагаць у будаўніцтве". І далей: „Сёння „Полымя“ у асноўным не зьяўляецца адбіваючым асобным настроі, сёння „Полымя“ творыць...”

Трэба памятаць, што гэта гаварылася пасля першай тэатральнай дыскусіі, пасля кіно-дыскусіі і ў час другой тэатральнай дыскусіі, тады, калі ўжо былі факты аб „Полымі“ досыць яскравыя. Няправільна гэта і таму яшчэ, што „Полымя“ процістаўляецца „Маладняку“, які тады ўступаў у ВОАПП і рэарганізоўваўся ў БелАПП. Выступаць з такімі ўстаноўкамі ёсць няшто іншае, як змазваць барацьбу за гэгемонію пролетарскай літаратуры, як аб'ектыўна дапамагаць паслабленьню гэтай барацьбы, тым больш, што „Маладняку“ адводзілася роля рэзервы для „Полымя“, таго „Полымя“, за якія факты гавораць зусім і зусім адмоўнае. Далей прамоўца кажа так: „Вось чаму мы да „Маладняка“ адносімся, як да арганізацыі, якая зьяўляецца найбольш нам паграбнай, не таму толькі і ня столькі, што яна зьяўляецца сёння адпавядаючай патрабаванням рабочых і сялян, а таму, што яна нам неабходна ў перспектыве Гэта ёсць база, гэта ёсць рэзерва для папаўнення нашых кадраў, якія будуць дапамагаць будаўніцтву соцыялізму“. Выходзіць, што толькі база „для папаўнення нашых кадраў,—а „нашы“—гэта значыць самыя блізкія да пролетарыяту,—ёсць ня хто іншы, як „Полымя“.

Наўрад ці патрэбна прыводзіць больш прыкладаў з прамовы; нават калі мы і прыем пад увагу, што стэнограма ня выпраўлена, сэнсу ўсё-ж ніяк ня зменіш, ён зусім яскравы—прамова лье валу на ўмацаваньне пазыцыі „Полымя“ таго часу і падтрымоўвае тэорыю нацыянал-дэмакратызму аб самабытнасці. У прамове ёсць такое месца: „Людзі, якія зараз патрабуюць абавязковага замацавання таго, што мы маем ужо, зьяўляюцца людзьмі, якія адбіваюць настроі, закабеляючыя беларускую літаратуру, зьяўляюцца людзьмі, якія патрабуюць разглядаць беларускую рэспубліку, як падгалосак, беларускую літаратуру, як падгалосак іншых літаратур, якія не разумеюць таго, што беларуская асаблівасць ёсць ужо, мае месца і будзе мець. Бяз гэтага не абыйдзецца. З беларускай самабытнасці ня выскачыш, яна ёсць і будзе мець месца, так сама як ня выскачыш з таго, што сёння перакладныя п'есы ў беларускім тэатры маюць месца і будуць мець месца.“ І зноў нават будзем памятаць, што стэнограма ня выпраўлена і будзем мець на ўвазе апошнюю фразу, нават і гэта не выратоўвае прамоўцу ад яўнага спачування і падтрымання ідэі самабытнасці, бо на што лепш шукаць месца, як тое, дзе прамоўца гаворыць: „Беларускую рэспубліку, як падгалосак“... Па праўдзівасці кажучы, ў гэтым закон і прарокі.

У прамове ёсць наогул шмат чаго, але гэта не ўваходзіць ў нашу тэму, мы толькі імкнуліся давесці, як нават і некагорыя адказныя партыйцы падзялялі далёка не партыйныя погляды ў час напружанай барацьбы з нацыянал-дэмакратызмам, што дапамагала ня партыі, а нацыянал-дэмакратызму; толькі і толькі так трэба ацэньваць падобныя прамовы.

Партыя выступіла самым рашучым чынам супроць гэтых тэорый. Пры шырокім удзеле пролетарскай грамадзкасці мы правялі шэраг дыспутаў і выступленняў, у якіх разбілі нацыянал-дэмакратаў. Не дарэмна беларускі нацыянал-фашы м стаў працягваць руку дапамогі сваім „замежным“ братам—нацыянал-дэмакратам.

Беларускі нацыянал-фашызм Заходняй Беларусі працягвае руку свайму саюзніку

Усе праявы нацыянал-дэмакратызму знаходзілі жывы водклік з боку нацыянал-фашыстаў Заходняй Беларусі. Фашыстаўскі друк паднімаў шчыт сваіх саюзнікаў нацыянал-дэмакратаў, узводзячы паклёп самым бессаромным спосабам на беларускую пролетарскую літаратуру.

Паслухаем, што гаворыць клясавы вораг пра агульнае становішча на літаратурным фронце. Фашыст Станкевіч так характарызуе беларускую літаратуру: „Маладыя беларускія поэты ў Менску гуртуюцца ў трох літаратурных арганізацыях: 1. У Беларускай аб'яднанай пролетарскіх пісьменьнікаў, 2. У „Полымі“ і 3. Ва „Узвышшы“.

Першая з гэтых арганізацый аб'яднае пераважна пісьменьнікаў з камуністычным ухілам, творы якіх друкуюцца ў часопісі „Маладняк“ або асобна. У арганізацыю „Полымі“ (выдае гэтая арганізацыя багаты мясячнік „Полымі“) уваходзяць перад усім старэйшыя пісьменьнікі, між іншымі, Купала і Колас. Група „Узвышша“ выдае пад такім-жа назовам сваю часопісь і аб'яднае маладыя поэтыцкія сілы, пераважна сялянскага паходжання і, побач з некаторымі прадстаўнікамі групы „Полымі“, праводзіць у сваіх творах далёкія ад камуністычных вымаганьняў агульнанародныя, чыста беларускія ідэі“. (Падкрэслена намі)

„Сучасны стан беларускай літаратуры дазваляе многа суліць аб яе будучыні. Беларускае літаратура рэпрэзэнтуюцца сёння ўжо не адзінкамі і не дзесяткамі, а цэлымі сотнямі сваіх маладых прадстаўнікоў. Праўда многа з гэтых пісьменьнікаў у Менску, ці то з прычыны чырвонае цензуры, ці паводлуг уласнага перакананьня, выламліваюцца з агульна-беларускае плыні і ідуць па чужым для нас міжнародным шляху.

Станкевіч вітае тых, хто „у сваіх творах праводзіць далёкія ад камуністычных вымаганьняў агульнанародныя, чыста беларускія ідэі“, і ненавідзіць тых, хто „з камуністычным ухілам“ „выламліваюцца з агульнабеларускае плыні і ідуць па чужым для нас міжнародным шляху“.

Так клясавы вораг сказаў сваю клясавую праўду, міжнародны шлях камунізму для яго і нацыянал-дэмакратаў ня толькі чужы, але і ненавісны.

Сабрат па фашыстаўскай зброі Станкевіча Луцкевіч у газэце „Наперад“ (№ 2 за 30 г.) бярэ пад абарону членаў „Узвышша“. Вось яго словы: „Чарга прышла да другіх беларускіх пролетарскіх пісьменьнікаў і поэтаў з літаратурных таварыстваў („Узвышша“ і „Полымі“) Язэпа Пушчы, Лужаніна, Дубоўкі, Пільняка, Антося Адамовіча, Купцэвіча і інш., ім закідаюцца тыя-ж самыя „праступкі“, гэта „нацыянал-дэмакратызм“ „дробна-буржуазная псыхолёгія“ і „заступніцтва за кулакоў“. Ва ўсім гэтым людзі з скрыўленай душой бачаць „скрыўленьне бальшавіцкай лініі“.

На падрыхтаванай старонцы аглаве першы сыгнал падаў „егер-мэйстар“ тав. Конакоцін у „Бальшавіку Беларусі“, Вось яго даслоўны артыкул“.

Падаецца вынятка з № 6 „Бальшавіка Беларусі“ за 29 г. і далей працягваецца так: „Пасьля гэтага сыгналу падалі свае галасы загоншчыкі т. т. П. Галавач і А. Звонак, якія, разьбіраючы творы па костачках, знаходзяць у іх контррэволюцыйныя і антыбальшавіцкія тэндэнцыі“.

Невыпадкова Луцкевіч абараняе і расійскага Пільняка, які гэтак-жа сама ня мала праславіўся. Правільна нацыянальны момант

падпарадкуецца клясаваму, і ён абараняе Пільняка. Цікава і тое, што Луцкевіч выступае абаронцай і Ф. Куцэвіча (у той час яшчэ ня выключанага з партыі), сапраўды вельмі цікавы малюнак—Куцэвіч, Пільняк, Дубоўка, Пушча, Ант. Адамовіч і Лужанін у абдымках Луцкевіча, гэтага пагромшчыка Заходняй Беларусі, агента, Пілсудзкага-вешацеля. Клясавы вораг гаворыць клясавую праўду: ён ненавідзіць тых, хто яго выкрывае, тых хто выкрывае яго агентаў—нацыянал-дэмакратаў.

Не адстае ад Луцкевіча і газэта „Кур'ер Віленскі“; яна абараняе ліст трох пісьменьнікаў, ужо нам добра вядомы. „Кур'ер Віленскі“ абараняе і тых узвышанцаў, якія падтрымлівалі гэты контррэвалюцыйны ліст, як Ант. Адамовіч.

Газэта „Крыніца“, якая выходзіць у Вільні, падтрымлівае і абараняе Дудара, як „сапраўднага беларускага пісьменьніка“.

Нацыянал-фашыст Луцкевіч у сваёй кнізе „За 25 год“, якая вышла ў 28 г., ведаючы, што Жылуновіч пераходзіць у сваёй рабоце на нацыянал-дэмакратычныя пазыцыі, пачынае пераклікацца з Жылуновічам. Вось што піша Луцкевіч пра яго: „Выдзелілася паміж іх больш радыкальная сацыяльна група з Зьмітрам Жылуновічам... на чале, якая пасля ўвайшла ў склад камуністычнай партыі і ўзяла на сябе ініцыятыву будавання Радавае Беларусі, зьдзейсьніўшы часткова—у складзе СССР—наш дзяржаўны ідэал (1 студзеня 1919 г.), абвешчаны раней актам Рады Рэспублікі 25 марца 1918 г., аб чым скажу далей. Жылуновіч-жа заняў, хоць і не надоўга, становішча галавы першага ўраду Радавае рэспублікі.“

Луцкевіч хваліў Жылуновіча за тое, што ён, увайшоўшы ў ВКП(б), ажыццяўляў старыя ідэі, якія ім былі вынашаны ў беларускай нацыяналістычнай грамадзе сумесна з Жылуновічам. Мы вышэй прыводзілі вынятакі з Жылуновіча, якія паказваюць, як Жылуновіч у 29 г. хваліў Луцкевіча як марксыста. Тут сапраўды атрымалася—„кукушка хваліць петуха за то, што хваліць он кукушку“.

Камуністычная партыя (большавікоў) Беларусі — кіраўнік барацьбы за культуру сацыялістычную па зьместу і нацыянальную па форме.

У адказ на пераклічку нацыянал-дэмакратаў з нацыянал-фашыстамі камуністычная партыя Заходняй Беларусі праводзіць вялікую выхаваўчую работу сярод рабочых і працоўных мас Заходняй Беларусі.

Мы маем такі дакумант, калі віленскае рэвалюцыйнае студэнцтва ацэньвае правільна шкоднасьць нацыянал-дэмакратызму. Праўда, віленскае студэнцтва, беспартыйнае студэнцтва, піша ў хроніцы, таму што іначай цензура не прапусьціла-б, і дае правільную ацэнку контррэвалюцыйнай сутнасьці нацыянал-дэмакратызму.

Камуністычная партыя Заходняй Беларусі вядзе моцную барацьбу з нацыянал-фашыстамі. Камуністычная партыя Заходняй Беларусі ва ўмовах падполья у краіне, залітай крывёй Пілсудзікім, змагла аб'яднаць вакол сябе рэвалюцыйныя пісьменьніцкія сілы і ў падпольлі змагла выпусьціць рэвалюцыйны зборнік вершаў. У гэтым зборніку мы маем надзвычайна добры твор „Кліч“ да беларускага працоўнага сялянства сабрацца пад сьцягі партыі на паўстаньне. Там пішацца поэма, прысьвячаная Леніну. Вось некалькі вынятак з яе:

„Ленін сейбіт знамяніты
Слоў працоўнай беднаты
Праца ўсходзе пладавіта
Надзвычайнай пекнаты.“

Распарушыў скрытых юдаў
 Жывадзёраў Калчакоў;
 Разганяў сьвятыя і цуды
 Ам і ім на век вякоў.
 Для сільня і для рабочых
 Шлях змаганьня даў адзін
 Імя „Ленін“ іх ядлюча
 І працоўных у х х х х х
 Ленін дуж, бо разам з ім
 Пабядзім мы разам з ім.
 Уладу ў сьвечце возьмем самі,
 Хто нічым блу, стане ўсім“

Мы бачым, што кампартыя Заходняй Беларусі падняла 'голас протэсту ня толькі выданьнем гэтага рэволюцыйнага зборніка, які набліжаецца да пролетарскай літаратуры, але кампартыя Заходняй Беларусі выносіць пастанову, у якой правільна ацэньвае беларускіх нацыянал-дэмакратаў У рэзолюцыі Цэнтральнага камітэту кампартыі Заходняй Беларусі пра нацыянал-дэмакратычныя выступленьні ў БССР між іншым гаворыцца:

„Азнаёміўшыся з контррэволюцыйнымі выступленьнямі ў БССР, асабліва Дудара-Глыбоцкага, Цэнтральны камітэт кампартыі Заходняй Беларусі констатуе рост контррэволюцыйнага нацыянал-дэмакратызму сярод звязанай з кулаком часткі беларускай інтэлігенцыі ў БССР, які адбываецца адначасна са стварэньнем у Заходняй Беларусі беларускай нацыянал-фашысцкай групы, на чале якое стаяць Луцкевіч, Астроўскі, Уласаў і інш. дзеячы, якія вышлі з дробнабуржуазнага беларускага „адраджэнцкага руху“ і якія апіраюцца на беларускага кулака, які ўзмацаваўся ў выніку ўсяе політыкі польскага фашыстаўскага ўраду. Фашыстаўскі ўрад Пілсудзкага, які шалёна падрыхтоўвае напад на СССР, імкнецца знайсці апору для сябе сярод беларускага кулацтва на абодва бакі мяжы.

Цэнтральны камітэт кампартыі Заходняй Беларусі лічыць, што ЦК КП(б)Б праводзіць правільную ленінскую нацыянальную політыку. Цэнтральны камітэт кампартыі Заходняй Беларусі вітае рашучы адпор, дадзены ЦК КП(б)Б шовінізму і ўхілам у нацыянальным пытаньні, якія былі праяўлены паасобнымі партыйцамі, якія адлюстроўваюць напор на пролетарыят і партыю з боку дробнай буржуазіі (Вільня, красавік 29 г.)“.

Цэнтральны камітэт кампартыі Заходняй Беларусі правільна ацаніў, што лінія ЦК КП(б)Б у барацьбе за пролетарскую літаратуру ў адпору клясаваму ворагу была зусім правільнай.

Калі-ж у паасобных таварышоў і меліся вывіхі, калі паасобныя кіраўнікі расцэньвалі „Полымя“, як групу пісьменьнікаў, якая нахняе нас на соцыялістычнае будаўніцтва, то Цэнтральны камітэт, даючы адпор і гэтым таварышам, вёў правільную бальшавіцкую лінію і на літаратурным фронце.

Чым-жа іншым, як ня правільным кіраўніцтвам, можна вытлумачыць, што маладая рэволюцыйная літаратура, якая сабралася навакол „Маладняка“, цяпер ужо зьяўляецца цвёрдай арганізацыяй пролетарскіх пісьменьнікаў? Цяпер мы маем БелАПП, як адзін з атрадаў пролетарскай літаратуры, які змагаецца з клясавым ворагам унутры, і які дае адпор клясаваму ворагу, што сядзіць за межамі. Чым-жа іншым, як ня правільнасьцю лініі КП(б)Б можна вытлумачыць, што мы ў час давалі адпор, у час білі і, нарэшце, пры ўдзеле ўсяе пролетарскай грамадзкасьці раскрылі контррэволюцыйную сутнасьць нацыянал-дэмакратызму і цяпер вядзем вялікую работу па ачыстцы ад

нацыянал-дэмакратычных тэорый, ад нацыянал-дэмакратызму шэраг вучасткаў нашага будаўніцтва, у тым ліку і літаратурны фронт.

Пад кіраўніцтвам партыі камуністычны друк правёў вялікую растлумачальную работу па выкрыццю буржуазнай сутнасці ідэалізацыі мінулага, па выкрыццю тых сваіх, якія дамагаліся даць у шэфы беларускай пролетарскай літаратуры... Дуціна-Марцінкевіча ці іншага паслугача пана або капіталіста.

КП(б)Б правяла вялічэзную работу па стварэнню пролетарскай літаратуры, вядучы адначасова барацьбу супроць тых, хто адмаўляў магчымасць існавання пролетарскай літаратуры ў БССР, супроць тых, хто шкодзіў стварэнню гэтай літаратуры.

Пад кіраўніцтвам партыі вырошчваліся новыя пролетарскія кадры беларускай літаратуры, гэтыя кадры расьлі і з ліку членаў КП(б)Б. Асаблівую ролю ў вырошчваньні літаратурных кадраў адыгрывала наша старая бальшавіцкая газэта „Звязда“. Яўрэйская пролетарская літаратура, напрыклад, вырасла ў БССР выключна з бальшавіцкага яўрэйскага друку і ім выхавана і пастаўлена на ногі.

Толькі пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі пролетарскія пісьменьнікі аўладалі зброяй ленінскай нацыянальнай палітыкі і павялі барацьбу за стварэнне літаратуры пролетарскай па зьместу і нацыянальнай па форме.

Чым-жа, як ня правільнай палітыкай КП(б)Б можна тлумачыць тое, што пролетарская літаратура, пры падтрыманьні ўсяе пролетарскай грамадзкасьці, пасьпяхова вяла баі супроць буржуазных тэндэнцый, супроць нацыянал-дэмакратызму ў літаратуры, супроць левых заскокаў абвінавачваньня усіх пісьменьнікаў у нацыянал-дэмакратызме, супроць усяго шкоднага, што паслабляе наш наступ на ідэолёгічным фронце.

Так, толькі пад нязломным ленінскім кіраўніцтвам КП(б)Б, мы разьбілі ўсё варожэ, што стаяла на шляху ўзмацненьня пролетарскай літаратуры ў Беларусі.

У барацьбе з контррэвалюцыйным нацыянал-дэмакратызмам, у барацьбе за стварэнне і ўмацаваньне пролетарскай літаратуры ў Беларусі БелАПП заўсёды ішоў пад кіраўніцтвам партыі ў баі на ідэолёгічным фронце і перамагаў у гэтых баёх толькі пад кіраўніцтвам КП(б)Б.

В. Шчарбакоў

Пытаньні культуры і асьветы на XIII зьездзе КП(б)Б

1. Соцыялістычная рэканструкцыя народнае гаспадаркі і проблемы культурнае рэволюцыі

Кончыўся другі год пяцігадовага пляну вялікага соцыялістычнага будаўніцтва. Комуністычная партыя і рабочая кляса СССР і ўсяго сьвету адсьвяткавалі 13-ю гадавіну вялікага Кастрычніка. Вялізарныя дасягненьні мае дыктатура пролетарыяту ва ўсіх галінах соцыялістычнага будаўніцтва. Вырашаюцца вялікія задачы ў вялікія дні, „концэнтруючыя ў сабе на дваццаць гадоў“, як калісь пісаў Маркс, а за ім і Ленін. Мы яшчэ не пабудавалі соцыялізму ў нашай краіне, але „мы ўжо ўступілі ў СССР у пэрыод соцыялізму“.

Упартасьцю, беззаветнай адданасьцю справе пролетарскай рэволюцыі рабочая кляса СССР перамагае адну перашкоду за другою на шляху будаўніцтва соцыялізму. На дапамогу пролетарыяту ў яго барацьбе за соцыялізм, за перабудову ўсяго ўкладу грамадзкага жыцьця, за рэканструкцыю на соцыялістычных падставах ўсяе гаспадаркі СССР прыходзяць тысячныя і мільённыя масы батрацтва, вясковай беднаты і асноўнай масы сярэдняцтва. Густою сеткаю адна шостая частка ўсяе земнае кулі СССР пакрыта калектыўнымі гаспадаркамі і магутнымі саўгасамі, дзе прыстасоўваецца найноўшая тэхніка, дзе ўводзяцца новыя соцыялістычныя формы працы, дзе мяняецца ўвесь ўклад жыцьця.

У складаным клясавым пераплёце, у абставінах абкружэньня нас капіталістычнымі дзяржавамі прыходзіцца вельмі барацьбу, перабудоўваць усё жыцьцё рабочай клясы Савецкага саюзу. Але яна гэтае жыцьцё перабудоўвае, адну цьвярдую за другую перамагае, закладаючы фундамент соцыялізму, ня глядзячы на аграмадныя цяжкасьці. Найпоўшыя дасягненьні навукі і тэхнікі прыстасоўваюцца ў нашай вытворчасьці, новыя вытворчыя адносіны нараджаюцца на гэтай вытворчасьці, іншыя формы працы прыстасоўваюцца рабочай клясай у яе напружанай рабоце. На аснове індустрыялізацыі адбываецца змычка паміж горадам і вёскаю.

Пасьпяховаму будаўніцтву соцыялізму ўсімі сіламі і сродкамі стараюцца перашкаджаць нашы клясавыя ворагі. Міжнародная буржуазія надумоўвае ўсялякія повады для ўмяшальства ўзброенымі сіламі ў наша ўнутранае жыцьцё. Унутраны клясавы вораг аказвае нам, у сваю чаргу, шалёнае супраціўленьне. На працягу 13 год існаваньня савецкай улады і дыктатуры пролетарыяту гэтыя ўнешнія і ўнутраныя ворагі не пакідаюць ні на адзін дзень, ні на адну гадзіну свае ўпартае, свае азьвярэлае барацьбы супроць савецкае ўлады, супроць соцыялістычнага будаўніцтва. На кожным кроку рабочая кляса, яго

партыя і савецкая ўлада сустракаюць гэтых унутраных ворагаў, гэтых шкоднікаў вялікага соцыялістычнага будаўніцтва. Усюды, дзе толькі магчыма, яны робяць шкоды, займаюцца ўсялякім шкодніцтвам і контррэвалюцыяй. Цэлымі бандамі гэтыя клясавыя ворагі пралязаюць у наш савецкі апарат, у нашыя гаспадарчыя і коопэрацыйныя арганізацыі, на нашы фабрыкі і заводы і там унутры хочуць узрываць і разбураць усё тое, што будзе, што творыць пролетарыят і ідучыя пад яго кіраўніцтвам масы батрацка-бядняцкага і сярадняцкага сялянства.

Рэканструкцыйны перыод, узяты курс нашай партыяй на хуткія тэмпы індустрыялізацыі, на разгортванне будаўніцтва буйных саўгасаў, на суцэльную калектывізацыю, выклікаў яшчэ больш шалёнае, яшчэ больш упартае супраціўленне нашаму будаўніцтву з боку клясавых ворагаў. Гэтыя апошнія напружваюць усе сілы, каб сарваць соцыялістычнае будаўніцтва. Кулак на вёсцы з азьвярэлай нянавісцю намагае ўсе сілы, каб сарваць будаўніцтва калектываў. Ён праікае ў калектывы, каб разлагаць іх унутры, ён падпальвае стагі хлеба, хаты і гумны, якія належаць калектывным гаспадаркам і актыўным барацьбітом за калектывізацыю вёскі, ён з-за кутка страляе ў найбольш актыўных работнікаў вёскі, ён стараецца ўсялякім чынам натраўліваць на колгаснікаў, батракоў і беднату маласьведомых сялян з сярэдніцтва. Разам з рэшткамі эксплёататарскіх клясаў і буржуазнай інтэлігенцыяй, змыкаючы свае шэрагі, кулацтва вядзе жорсткую барацьбу з савецкай уладай супроць соцыялістычнага будаўніцтва.

У гэтых абставінах, у абставінах пасляховага соцыялістычнага будаўніцтва, рэканструкцыі ўсёе нашае прамысловасці і сельскае гаспадаркі, у абставінах абвостранай клясавай барацьбы, зьвярынай нянавісці клясавых ворагаў гораду і вёскі, іх шкодніцкай работы, у абставінах імкнення ўмяшання ў наша будаўніцтва міжнароднага капіталу—у такіх абставінах камуністычная партыя і савецкая ўлада, рабочая кляса ўсяго Савецкага саюзу, пры актыўным удзеле шырокіх працоўных мас і лепшай часткі інтэлігенцыі, адданай савецкай уладзе, перабудоўвалі і перабудоўваюць усё жыццё ў нашым Саюзе, будуюць магутны фундамент соцыялізму, перабудоўваюць быт працоўных, будуюць новыя формы працы. У гэтых-жа абставінах будзеца і наша пролетарская культура, праводзіцца вялікая політыка-асветная і асветна-выхаваўчая работа.

Наш культурны фронт адстае ад тэмпаў гаспадарчага будаўніцтва. Усе мы, сапраўды, адчуваем гэтую адсталасць. Але ці можам мы сказаць, што ў галіне культурнага будаўніцтва мы ня ідзем наперад, што мы топчамся на месцы. Не, гэтага мы ніяк ня можам сказаць, з гэтым мы ня можам згадзіцца. Рабочая кляса, шырокія масы працоўных, калі нават ня прымаць улік нашай непасрэднай культурна-асветнай работы, работы нашай шырокай сеткі ўсялякіх культурна-асветных устаноў, з кожным годам усё больш і больш уздымаюць свой культурны ўзровень, пашыраюць свае погляды, набываюць вялікія веды.

Вопыт вялізарнейшага соцыялістычнага будаўніцтва, штодзённы арганічны ўдзел у рабоце свайго прадпрыемства, у савецкіх коопэрацыйных і профсаюзных арганізацыях, удзел у вытворчых нарадах, наведванне сходаў, дэманстрацыі, пратэсты, увесь клясавы пераплёт, у якім прыхотліва рабіць сваю справу, будаваць соцыялізм, весці барацьбу з клясавымі ворагамі, выкрываць шкоднікаў, праводзіць ліквідацыю кулацтва як клясы, на базе суцэльнай калектывізацыі, прымаць удзел у соцыялістычным будаўніцтве, кампаніі, выбары ў аветы, крытыка і самакрытыка,—усё гэта ня можа ня вучыць, не

ўзбагачаць вопытам рабочую клясу, ня ўздымаць яе культурны ўзровень. Тое-ж самае мы павінны сказаць і аб бядняцка-серадняцкіх масах сялянства. І сялянства таксама, жывучы і працуючы, прымаючы ўдзел у будаўніцтве і барацьбе, змяняе свае погляды, расьце і разьвіваецца.

Але-ж ня толькі само жыццё, будаўніцтва і барацьба, набыты вопыт спрыяюць культурнаму росту працоўных мас, узбагачэньню іх ведаў. Цэлая сыстэма мерапрыемстваў, якія праводзяцца камуністычнай партыяй, савецкай уладай і рабочымі арганізацыямі ў галіне культурнага будаўніцтва, мерапрыемстваў, якія маюць на ўвазе перш за ўсё масы, ня можа ня мець свайго ўплыву на гэтыя масы, ня можа не падымаць іх культурнага ўзроўню. Няхай мы ў сваёй працы культурна-асьветнага характару маем вялікія яшчэ недахопы, няхай мы адстаем на культурным фронце, але ўсё-ж пры ўсіх нашых недахопах, пры ўсёй адсталасьці і неадпаведнасьці нашых форм і мэтаў культурнае работы з запатрабаваньнямі жыцця і будаўніцтва, але ўсё-ж усімі гэтымі мерапрыемствамі мы маем уплыў на масы, у той або іншай ступені ўзбагачаем гэтыя масы вопытам, уздымаем яго культурны ўзровень.

„Мы з году ў год назіраем—“, казаў таварыш Гантман, няўхільны рост матар’яльнага і культурнага стану рабочае клясы, якая ідзе па лініі ня толькі павялічэньня зароботнай платы, а і па шэрагу іншых галін: па лініі мэдычнай дапамогі, па лініі пашырэньня культурна-бытавога абслугоўваньня мас. Вялізарнае павялічэньне выдаткаў і сродкаў на культурна-бытавое абслугоўваньне рабочых—усё гэта разам узятае, бясспрэчна, павярджае тое, што матар’яльны і культурны ўзровень рабочае клясы ўзьнімаецца ўгору“. Дасягненьні ў галіне культурнага будаўніцтва за апошнія два гады мае як увесь Савецкі саюз, так і наша Савецкая Беларусь.

XIII зьезд КП(б)Б павінен быў адзначыць гэтыя нашы дасягненьні ў галіне культурнага будаўніцтва. У рэзолюцыі па дакладу ЦК КП(б)Б зьезд так характарызуе гэтыя нашы дасягненьні:

„Пасьлядоўна праводзячы ленінскія прынцыпы ў нацыянальнай політыцы, партыя дабілася буйных посьпехаў у справе культурнага будаўніцтва. Увядзеньне ўсеагульнага навучаньня, узмацненьне работы па ліквідацыі няпісьменнасьці, пашырэньне сеткі навучальных і навуковых устаноў, у тым ліку і вышэйшых, посьпехі ў справе беларусізацыі і рост тыражу газэт, кніг, часопісаў на беларускай мове і на мовах нацменшасьцяў сьведчаць аб посьпехах партыі ў гэтай галіне“.

Аб гэтых посьпехах вельмі яскрава казаў у справаздачным дакладзе і таварыш Гей, ілюструючы гэтыя посьпехі цэлым шэрагам лічбаў:

„Мы маем рад дасягненьняў і посьпехаў, рад прасоўваньня наперад і ў справе будаўніцтва нашай нацыянальнай культуры. Мы зьяўляемся, напрыклад, перадаваю рэспублікай, першай з усіх рэспублік Савецкага саюзу, якая ўвяла ўсеагульнае абавязковае навучаньне. Мы адчынілі ў 1929—30 годзе 1437 новых комплектаў школ і ахапілі школамі амаль 90 проц. дзяцей узросту ад 8 да 11 год. Мы маем значныя посьпехі і ў справе ліквідацыі няпісьменнасьці. Мы маем прасоўваньне наперад і ў пытаньні стварэньня пролетарскіх кадраў“. У другім месцы свайго дакладу тав. Гей адзначаў нашы дасягненьні, дасягненьні БССР і ў галіне друку. „Аб росьце кніжнай прадукцыі на беларускай мове кажуць

наступныя даныя: 8.647.000 у 1926-27 годзе; 12.867 000 у 1927-28 г.; 13.019.000 у 1928-29 г. Расьце сетка газэт, павялічваюцца іх тыражы".

Адсюль зусім ня вынікае, што на фронце культуры, на фронце нашага культурнага будаўніцтва ў нас у БССР так сама, як і ва ўсім Савецкім саюзе ўсё абстаіць добра XIII зьезд КП(б)Б, адзначаючы нашы дасягненьні ва ўсім будаўніцтве, у тым ліку і ў будаўніцтве культурным, павінен быў адзначыць і нашы вялікія недахопы і цэлыя прарывы на фронце культуры.

Пытаньням культуры і асьветы XIII зьезд КП(б)Б удзяліў надзвычайна вялікую ўвагу. І дакладчыкі і вялікая колькасць выступаючых таварышоў у спрэчках не абыходзілі і не маглі абыходзіць тэтых пытаньняў. Інакш і не магло быць. Галіна культурнага будаўніцтва зараз цясьнейшым чынам пераплялася з усімі іншымі галінамі нашага будаўніцтва. Рэканструкцыя ўсяе нашае гаспадаркі, новыя формы працы, перабудова нашага быту, барацьба з бюрократызмам і шкодніцтвам, клясавая барацьба—усё гэта патрабуе ад нас, ад рабочае клясы, ад шырокіх мас сялянства падвышэньня іх культурнага ўзроўню, граматынасьці, пашырэньня поглядаў, знаёмства з сучаснымі дасягненьнямі навукі і тэхнікі, сыстэматычнай чыткі газэт, часопісаў і літаратуры наогул.

Тое, што мы даем масам у галіне культуры і асьветы, усё гэта ніяк ня можа задаволіць іх. Рабочая кляса і працоўнае сялянства чым далей тым усё больш і больш патрабуе ад нас у галіне культурнага будаўніцтва. На вопыце барацьбы і будаўніцтва масы самі пачынаюць усьведамляць, чаго ім не хапае. Гэтыя масы, як ніколі, пачынаюць адчуваць зараз асабліва тое, аб чым казаў, на што паказваў і што падкрэсьліваў тав. Ленін.

У сваёй прамове на першым Усерасейскім зьездзе па асьвеце ў жніўні 1918 году Ленін казаў:

"Працоўныя пачынаюць усьведамляць тое, што асьвета неабходна ім для перамогі. Дзевяць дзесятых працоўных мас зразумелі, што веды зьяўляюцца аружжам у іх барацьбе за вызваленьне, што іх няўдачы тлумачацца недахопамі асьветы. І што цяпер ад іх саміх залежыць зрабіць асьвету сапраўды даступнай усім. Наша справа забяспечана тым, што масы самі ўзяліся за будаўніцтва новай соцыялістычнай Расіі. Яны вучацца на сваім уласным вопыце, на сваіх няўдачах і памылках: яны бачыць, наколькі асьвета неабходна для пераможнага сканчэньня тае барацьбы, якую яны вядуць. Ня глядзячы на кажучаеся распазьненне многіх устаноў і лікаваньня саботажнай інтэлігенцыі, мы бачым, што вопыт барацьбы навучыў масы брацца самім за завяршэньне свайго лёсу. Усе, што спачуваюць народу не на словах, а на справе, лепшая частка настаўніцтва, прыдзе на дапамогу. І ў гэтым для нас верны залог таго, што справа соцыялізму пераможа".

Так пісаў тав. Ленін дванаццаць год таму назад. Тое, што напісана было тады, гэта ні ў якой меры ня толькі не згубіла, а яшчэ больш набыло сваё значэньне зараз, гэта як нельга сапраўдна і для сучаснага моманту.

Зьвернемся-ж да тых важнейшых пытаньняў культуры і асьветы, якія былі пастаўлены на XIII зьездзе КП(б)Б, аб якіх казалі дэлегаты зьезду, і па якіх зьезд вынес сваё рашэньне. Усе гэтыя пытаньні ў пастаноўцы зьезду мы павінны ўсебакова вывучыць, прадумаць і ўсе

рашэньні па іх мы павінны настойліва праводзіць у жыццё. Рашэньні XIII зьезду па гэтых пытаннях павінны зьяўляцца для нас той праграмай, тым канкрэтным плянам, якіх мы павінны прытрымлівацца, якія мы павінны рэалізаваць у сваёй рабоце ў галіне культурнага будаўніцтва. Мы гэтыя рашэньні, усё тое, на чым спыняўся XIII зьезд, павінны перш за ўсё ўсебакова вывучыць, з імі мы павінны азнаёміць як шырокія масы працоўных, так і нашых работнікаў, якія займаюцца культурна-асьветнай работай.

Трэба адзначыць, што, магчыма, няма ні адной галіны нашага культурнага будаўніцтва, якая так ці іначай не закраналася-б на зьездзе, няма ніводнага больш ці менш важнага пытання, якое датычыцца асьветы і культуры, якое-б ня было закранута на зьездзе, якое-б ня было пастаўлена на абгаварэньне ці самім дакладчыкам, ці выступаючымі ў спрэчках. І гэтыя абставіны кажуць аб тым, якую вялізарную ўвагу ўдзяліў зьезд культурнаму будаўніцтву, наколькі важнай, актуальнай зьяўляецца праблема, звязаная з культурнай рэвалюцыяй. Гэта-ж абставіна кажа аб тым, што важнейшыя сучасныя праблемы соцыялістычнага будаўніцтва цясьнейшым чынам звязаны з праблемамі культурнай рэвалюцыі.

Вырашэньне задач культурнай рэвалюцыі мае вялізарнае значэньне для ўсяго нашага будаўніцтва. Партыя праз друк, Цэнтральны камітэт у радзе пастаноў падкрэсьлівалі ўжо, што наша культурная работа адстае у сваіх тэмпах ад агульных тэмпаў соцыялістычнага будаўніцтва. Цэты рад мерапрыемстваў ужо разгортваецца ў сваім практычным ажыццёўленьні, але нам трэба ўзмацніць сваю работу ў гэтым напрамку. Так расцэньваў значэньне нашай работы на культурным фронце тав. Гантман у сваёй прамове.

Зьезд удзяліў праблемам культуры і асьветы сапраўды вялікую ўвагу.

II Узмацніць барацьбу з варожай нам ідэолёгіяй у галіне культурнага будаўніцтва.

Адно з першых і самых важных пытанняў, якое павінна было стаяць і стаяла на XIII зьездзе КП(б)Б, было пытаньне аб барацьбе з пранікненьнем ва ўсю нашу работу ў галіне культурнага будаўніцтва варожых нам ідэй, варожых нам ідэолёгічных напрамкаў. Галіна культурнага будаўніцтва падпадала і асабліва падпадае зраз, у звязку з абвастрэньнем клясавай барацьбы, асабліва настойлівым імкненьням з боку нашых клясавых ворагаў умяшацца ў нашу культурна-асьветную работу, захапіць на культурным фронце важнейшыя вучасткі, падначаліць важнейшыя культурныя ўстановы, правесці свае ідэі і выхоўваць на гэтых ідэях масы, моладзь. Ва ўмовах БССР, дзе клясавы і нацыянальны пераплёт зьяўляецца асабліва складаным, дзе толькі ў паслякастрычнікавы пэрыод у пэрыод існаваньня савецкае ўлады і асабліва ў пэрыод рэканструкцыі народнае гаспадаркі пачынае паспяхова разьвівацца прамысловасьць, у тым ліку і буйная, дзе пролетарыят яшчэ параўнава з іншымі раёнамі і абласьцямі Савецкага саюзу нешматлікі, дзе яшчэ шмат дробна-буржуазных праслоек з іх градыцыямі, поглядамі і мяшчанствам, у гэтых умовах, памежнай рэспублікі, буржуазныя элементы, нашы клясавыя ворагі, асабліва актывізаваліся і актывізуюцца зараз, асабліва настойліва пранікалі ва ўсе нашы вучасткі культурнага будаўніцтва.

У гэтых адносінах беларускія нацыянал-дэмократы праяўлялі сябе асабліва актыўна, асабліва настойліва. Не драмалі, само сабой разумеецца, і іншыя варожыя нам элемэнты. Аб засьмечанасьці нашых навуковых і культурных устаноў варожымі нам элемэнтамі, аб пранікненьні варожых нам ідэй у навуку, літаратуру, мастацтва, аб пранікненьні варожых нам ідэй у вучэбныя праграмы, падручнікі—аб усім гэтым, на зьездзе настойліва гаварылі, усе пытаньні, звязаныя з гэтым, павінны былі быць абгавораны на зьездзе.

У выніку настойлівай работы варожых нам клясавых груп, асабліва нацыянал-дэмократаў, у выніку недастатковага нашага назіраньня мы мелі з часу ў перыод паміж XII і XIII зьездамі КП(б)Б цэлы шэраг прарываў на культурным фронце. Вось як характарызаваў гэтыя прарывы, як ацэньваў работу беларускіх нацыянал-дэмократаў тав. Геі у сваім дакладзе:

„Партыя правяла рашучае змаганьне з прышчэпаўшчынай і нанесла ёй моцны ўдар. Партыя перабудавала работу-зямельных ворганаў, але ў цэлым радзе выпадкаў мы яшчэ адчуваем цэпкую спадчыну прышчэпаўшчыны, у радзе выпадкаў мы яшчэ натываемся на паасобныя куткі, дзе прышчэпаўшчына яшчэ ня зжыта. Мы, напрыклад, параўнальна нядаўна слухалі даклад аб рабоце навукова-дасьледчых устаноў БССР у абсягу сельскае гаспадаркі. І мы са здзіўленьнем пачулі на бюро ЦК аб тым, што навукова-дасьледчыя інстытуты, якія павінны па існасьці справы кіраваць соцыялістычнай рэканструкцыяй сельскай гаспадаркі, гэтыя інстытуты распрацоўваюць такія тэмы, як навуковае дасьледаваньне пытаньня аб пяньні птушак, як пытаньне аб гатунках руж, якія можна разводзіць у межах БССР, выпісваюць саранчу, якая у нас тут ня водзіцца і над якой робяць навуковыя досьледы і наогул займаюцца работай, якая часта зусім ніякіх адносін да практычнай работы ня мае. На практычныя, штодзёжныя пытаньні, якія маюць патрэбы у навукавай прапрацоўцы, пытаньні, па якіх мы патрабуем ад навуковых сіл распрацоўкі і адказу, мы гэтых адказаў не атрымліваем. На працягу васьмі год мы ня можам атрымаць адказу ад навукова-дасьледчых устаноў на ўдубальт практычнае пытаньне аб тым, якую пароду кароў пераважна трэба разводзіць у БССР, а вось на тэму аб пяньні птушак напішуць навуковую працу вялікага аб'ёму.

Горацкая сельска-гаспадарчая акадэмія, таксама ішла па няправільным шляху, зьяўляючыся расаднікам агрономаў-кіраўнікоў хутарскае гаспадаркі, хутарызатараў. Акадэмія ня толькі не рыхтавала людзей, якія былі-б здольны дапамагчы у справе пабудовы буйнае соцыялістычнае сельскае гаспадаркі, акадэмія ня толькі не падрыхтоўвала людзей для таго, каб яны маглі ў колгасах або саўгасах аказацца карыснымі кіраўнікамі сельскае гаспадаркі, але ў працягу доўгага часу Горацкая сельска-гаспадарчая акадэмія ідэалізавала хутарызацыю і ўсю сваю работу будавала на практыцы хутарскіх гаспадарак.

Агульна вядомы факт, што ў Горацкім раёне пры дапамозе акадэміі было праведзена найбольш поўнае расьсяленьне на хутары. ЦК у радзе пастаноў, у радзе мерапрыемстваў вызначыў каранную перабудову работы навукова-дасьледчых інстытутаў у абсягу сельскае гаспадаркі. Яшчэ большыя прарывы мы мелі

ў працы Беларускай акадэміі навук. Апошняя цалкам знаходзілася ў руках беларускіх нацменаў, якія акадэмію зрабілі цэнтрам сваёй контррэвалюцыйнай працы.

Партыя вяла рашучую барацьбу з нацыянал-дэмакратызмам. ЦК КП(б) Беларусі неаднаразова ставіў пытаньні аб пранікненьні нацыянал-дэмакратаў і іх ідэй у культурна-асьветныя ўстановы.

„Увесь год з XII зьезду быў годам самай упартай барацьбы з нацыянал-дэмакратызмам. Тут такія факты, як тэатральная дыскусія, як выступленьне Жылуновіча, як выключэньне яго з партыі, ліст трох пісьменьнікаў, барацьба з гэтымі фактамі, вылазка Зарэцкага, выключэньне Зарэцкага з партыі, вылазка ў часе 5-годзьдзя Белдзяржвыдавецтва, зьняцьце кіраўніцтва БДЗ, дыскусія аб мове, рэзкі ўдар па нацыянал-дэмокраце Лёсіку і кампаніі,—гэта бясспрэчна факты, якія гавораць аб тым, што ЦК за ўвесь апошні год веў самую актыўную і рашучую барацьбу з нацыянал-дэмакратызмам“. Так гаварыў у сваім выступленьні на даклад ЦК тав. Шпэктураў.

Ня глядзячы на гэтую ўпартую барацьбу ўсёе нашай партыі з нацыянал-дэмакратызмам, апошнія ня складваюць свайго аружжа Яны працягвалі і працягваюць яшчэ і зараз сваю агідную справу. Пра явы нацыянал-дэмакратызму, якія знайшлі сабе актыўную падтрымку ў нацыянал-опартуністых, з якімі нацыянал-дэмакраты ў сваёй рабоце змыкаюць свае шэрагі, працягваюцца і да сучаснага моманту. Нацыянал-дэмакраты і ў далейшы будучы імкнуцца пранікнуць у нашы культурныя ўстановы, будучы шукаць сабе падтрымкі ў радах права-опартуністычных элемэнтаў, у радах нашай партыі ня тым, так іншым чынам яны будучы весьці сваю шкодніцкую контррэвалюцыйную работу, перш за ўсё, аразумела, на культурным фронце, дзе лягчэй, хутчэй, можна сябе захаваць, дзе ўдобней замаскавацца.

У арганізацыйнай справаздачы падкрэсьлівалася: „Нельга думаць, што ў праграмах і падручніках нацыянал-дэмакраты ня будучы імкнуцца працягваць сваё ідэі, нельга думаць, што пабітыя ў адкрытым баі, але не ліквідаваныя, далёка не ліквідаваныя, нельга думаць, што яны не скарыстаюць усіх абсалютна магчымасьцяў для сваёй працы, для правакаваньня сваіх контррэвалюцыйных ідэй. І падручнікі, і ўся навучальная падрыхтоўка, якая знаходзіцца ў значнай ступені ў руках не камуністых не марксыстых, патрабуе пільнага нагляду з нашага боку. Большую ўвагу трэба зьвярнуць на якасную падрыхтоўку, большую ўвагу трэба зьвярнуць на мэтодологічныя камітэты, народныя ўстановы, якія наглядаюць за падрыхтоўкай. Больш адказнасьці павінна быць ускладзена на партыйныя ячэйкі ў навучальных установах. Больш рашуча павінна весьціся барацьба з усялякага роду наскокамі на генэральную лінію партыі ў саміх навучальных і навуковых установах“.

І далей, у другім месцы тэй-жа справаздачы гаворыцца:

„Нельга сказаць, каб прарывы, якія мелі месца на культурным фронце, цалкам ліквідаваны. Напрыклад, пры наборы ў гэтым годзе ў сельска-гаспадарчую акадэмію дырэктыва Цэнтральнага камітэту аб вярбоўцы 300 чалавек у абсалютнай большасьці рабочых, комсамольцаў і камуністых ня была выканана. Цэнтральны камітэт прымушаны быў у другі раз разглядаць гэтае пытаньне і прымусяць выканаць. Мы, нанесшы сур'ёзны

удар беларускаму нацыянал-опартунізму, нацыянал-дэмакратызму і праваму ўхілу, прычэпаўшчыне, маем яшчэ, аднак, у розных мясцох праяўленьне нацыянал-опартунізму, нацыянал-дэмакратызму і правага опартунізму ў нашых культурных апаратах, у апаратах, якія кіруюць культурным будаўніцтвам.

Мы яшчэ сустракаемся і будзем сустракацца з прарывамі. З гэтымі прарывамі Цэнтральны камітэт за справаздачны пэрыод веў бязьлітасную барацьбу. Гэтыя прарывы і ў далейшым могуць яшчэ мець месца ў сувязі з моцным націскам капіталістычных элемэнтаў на наш апарат, на нашу арганізацыю, на камсамол і рабочую клясу, і ў сувязі з абвостраным клясавым змаганьнем. Вядучы непрымірымае змаганьне за генэральную лінію партыі, не супакойваючыся на тым, што нанеслі рашучы ўдар па розных ўхілах, нам трэба і ў далейшым вырашаць праблему кадраў пад кутом погляду колькаснага і якаснага вырашэньня гэтай праблемы. Пад якасным вырашэньнем трэба разумець бальшавіцкую пролетарскую загартаванасьць, бальшавіцкае выразнае правядзеньне генэральнае лініі партыі."

Нацыянал-дэмакраты праводзілі і праводзяць сваю работу ня толькі ў нашых цэнтральных культурных установах. Не, яны стараюцца распаўсюдзіць свой уплыў і на перыфэрыі. Яны пранікаюць са сваімі ідэямі і туды. У іншых гарадох, у раённых цэнтрах яны знаходзяць сабе падтрымку сярод варожых нам элемэнтаў настаяўніцтва, кулацкіх сынкаў і г. д.

Тав. Левіт гаварыў на зьездзе аб пранікненьні нацыянал-дэмакратаў у Гомельскі пэдтэхнікум: „Аб нацыянал-дэмакратызме я Вам раскажу адзін выпадак, які быў у Гомелі. Прыехала з Масквы рэвізія, якая рэвізавала белпэдтэхнікум. І вось рэвізор не заўважыў, што там ёсьць паўнейшы нацыянал-дэмакратызм, што там існуе, такі лэзунг, як „няхай жыве вольная Беларусь!“ Ён забытаў і акругком. І акругком да апошняга моманту не заўважыў, што ў белпэдтэхнікуме маюць месца праявы нацыянал-дэмакратызму."

Клясавыя ворагі пранікаюць ў сярэднія школы, сямігодкі, у іншыя культурныя ўстановы на мясцох. І там мы маем цэлы шэраг прарываў, і аб гэтых прарывах падымалася пытаньне на зьездзе нашае партыі

Тав. Мінін у сваім выступленьні паказаў на гэтыя прарывы, зьвязваючы з гэтым пытаньне аб кадрах, аб узмацненьні работнікамі раёнаў: „Калі ў нас востра стаіць пытаньне аб нястачы навуковых працаўнікоў і працаўнікоў з высокай кваліфікацыяй, дык трэба адзначыць, што мы мелі рад прарываў у падрыхтоўцы нашай рабоча-сялянскай моладзі на мясцох па лініі сярэдніх школ, асабліва сямігодак. Мы на мясцох і ў друку бачым, што ніводнага месяца не праходзіць, каб ня было цэлага раду агідных прарываў у гэтых школах, скажэньняў клясавай лініі, нацыянал-дэмакратычных вылазак і г. д. Таму я лічу, што гэтае пытаньне аб кадрах, асабліва для сярэдніх школ, з усёй сілай неабходна будзе завастрыць на зьездзе. Лічу, што зьезд павінен даць такую дырэктыву: асноўную практычную работу трэба сконцэнтравіць на раёнах, а дзеля гэтага трэба ўмацаваць іх належнымі працаўнікамі."

Што з усяго гэтага вынікае? Якія вывады мы павінны зрабіць для сябе, выходзячы з усіх гэтых матэрыялаў, і асабліва пасьля таго,

як было выкрыта, што Беларуская акадэмія навук зрабілася прытулкам для Беларускіх контррэвалюцыйных нацыянал-дэмократаў, якія імкнуліся скарыстаць яе для барацьбы супроць партыі і савецкай улады, пасля таго, як кіраўніцтва Акадэміі навук апынулася ў палоне гэтага контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмократызму. Гэтыя вывады зрабіў сам XIII зьезд нашае партыі і другі пленум ЦК КП(б)Б. З гэтымі вывадамі трэба ўсебакова азнаёміцца, трэба іх вывучыць і найстойліва, з ўсёй бальшавіцкай рашучасьцю, праводзіць у жыццё. Патрэбна бальшавіцкае чужэцтва работнікаў культурнага фронту. Трэба больш увагі зьвярнуць культурнаму фронту. Рашучая барацьба патрэбна як з нацыянал-дэмократамі, так і з вялікадзяржаўным шовінізмам, які зьяўляецца галоўнейшай небяспекай на даным этапе нашага развіцця, які перашкаджае нам будаваць нацыянальную пролетарскую культуру.

У рэзолюцыі па дакладах ЦК КП(б)Б XIII зьезд так ставіць пытаньне аб барацьбе з варожымі нам ідэалёгіямі і варожымі нам элементамі на культурным фронце:

„Працягваючы і далей бязьлітасную барацьбу з нацыяналізмам, з беларускім нацыянал-дэмократызмам, КП(б)Б павінна адначасова зьвярнуць увагу на барацьбу з вялікадзяржаўным рускім шовінізмам, які актывізуецца і які зьяўляецца асноўнай перашкодай на шляху аўладаньня пролетарыятам процэсам будаўніцтва нацыянальнай культуры. Ажыўленьне яўрэйскага шовінізму, праявы шовінізму польскага патрабуюць так сама значна большай мобілізацыі ўвагі партыі на барацьбу з праявамі шовінізму усіх масьцей.

Узмацненьне работы па інтэрнацыянальным выхаваньні пролетарскіх мас, далейшая інтэрнацыяналізацыя прадпрыемстваў і ўстаноў, забяспечаньне далейшага росту кадраў беларускага пролетарыату, а таксама пролетарыату з нацменшасцяй, выхаваньне пролетарскіх кадраў культурнага будаўніцтва, далейшае пасьпяховае правядзеньне беларусізацыі забяспечань будаўніцтва культуры нацыянальнай па форме і пролетарскай па зьместу“

Гаворачы аб барацьбе з варожай нам ідэалёгіяй на культурным фронце, мы павінны мець на ўвазе ня толькі дзейнасьць беларускіх нацыянал-дэмократаў, ня толькі дзейнасьць вялікарускіх і яўрэйскіх шовіністых на гэтым фронце, мы не павінны выпускаць з-пад увагі і іншыя варожыя нам ідэалёгічныя напрамкі, якія прасочваюцца ў нашу пэдагогіку, навуку, мастацтва і літаратуру. Гэтыя ідэалёгіі не заўсёды афарбоўваюцца ў той або іншы нацыяналістычны колер, але яны існуюць, яны для нас таксама вельмі шкодныя. У зьвязку з тымі прарывамі, якія мы мелі на культурным фронце, нам неабходна зьвярнуць асаблівую ўвагу на гэты фронт. Трэба забяспечыць моцнае партыйнае і пролетарскае кіраўніцтва гэтым фронтам

III. Пытаньне аб падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы кадраў

Другое ня менш важнае пытаньне, самым цесным чынам зьвязанае з першым пытаньнем, барацьбы з варожымі нам ідэалёгічнымі напрамкамі на культурным фронце стаяла на XIII зьездзе КП(б)Б—пытаньне аб нашых кадрах, аб іх падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы. Гэтаму пытаньню зьезд удзяліў таксама вялізарную ўвагу. Якая патрэбна кадра і колькі? дзе іх рыхтаваць, каго вербаваць? як забяспечыць іх падрыхтоўку?—усе гэтыя пытаньні павінны быць вырашаны на зьездзе і яны стаялі.

Бурны рост сацыялістычнага будаўніцтва, рост нашых культурных устаноў, настойліва ставіць перад намі пытаньне аб павялічэньні кадраў спецыялістых, культурных работнікаў, кваліфікаваных рабочых. Нашы патрэбы ў кадрах з кожным годам усё павялічваюцца і павялічваюцца. У арганізацыйнай справаздачы адзначалася наступнае:

„Калі ўзяць тое, што нам патрэбна ў пяцігодку, дык атрымліваецца наступны малюнак: па спецыялістых з вышэйшай асветай нам патрэбна 12,5 тыс., будзе выпушчана каля 5.000, па спецыялістых з сярэдняй асветай—26 тыс., будзе выпушчана 14,5 тыс.; інжынерна-тэхнічных сіл усіх галін народнае гаспадаркі патрэбна да 4.000, будзе выпушчана звыш 500 чалавек. Выразна кідаецца ў вочы колькасны недахоп у кадрах для абслугоўваньня народнае гаспадаркі. Тым больш, зразумела, трэба рашуча выканаць задачу падрыхтоўкі гэтых кадраў з адпаведнай сацыяльнай і навуковай якасьцю неабходнай пролетарскай, камуністычнай, комсамольскай, праслойкай.“

Такая наша патрэба ў кадрах спецыялістых для абслугоўваньня народнае гаспадаркі БССР. Патрэба ў кадрах для абслугоўваньня іншых галін нашага будаўніцтва таксама вялікая. Асабліва вялікі недахоп у работніках мы адчуваем на нашым культурным фронце. У нас няма хатнікаў, няма інспэктароў народнае асветы, не хапае настаўніцтва.

Мы мелі да гэтага часу вялізарныя недахопы ў падрыхтоўцы кадраў. Замест адзінага пляну падрыхтоўкі гэтых кадраў, замест распрацаванай сыстэмы ўсіх мерапрыемстваў па падрыхтоўцы іх, мы мелі неразьбіраху, саматужніцтва і стыхію ў гэтай галіне.

Аб гэтай бясыстэмнасьці з лічбамі у руках гаварыў на зьездзе тав. Палякоў: „Нарэшце, я хачу“, — казаў ён, — „спыніцца на пытанні аб кадрах. Справа падрыхтоўкі кадраў для прамысловасьці і сацыялістычнай сельскай гаспадаркі пастаўлена вельмі дрэнна. ВСНГ і Дзяржплян па гэтым пытанні маюць на ўвазе лічбы, якія былі даны Пленуму ЦК ЛКСМБ. У ВСНГ да канца пяцігодкі павінна быць 227.707 чалавек, занятых на будаўніцтве і апрацоўцы торфу, а па Дзяржпляну з занятымі на будаўніцтве па пераапрацоўцы і здабычы торфу павінна быць менш амаль на 50 проц. чым у ВСНГ. Калі ўзяць пытаньне сыстэмы падрыхтоўкі рабочае сілы, то тут трэба паказаць на недапушчальныя адносіны да ФЗУ. Па лініі ВСНГ разлічана да канца пяцігодкі мець 6000 чал., а па Дзяржпляну—6520. Па лініі ВСНГ прадугледжваецца падрыхтаваць праз ЦПІ 41000 чалавек, а па Дзяржпляну—60000. Ці адпавядае гэта тым запатрабаваньням падрыхтоўкі рабочых, які выклікаюцца сацыялістычнай рэканструкцыяй? Не, гэта не адпавядае. Трэба зрабіць рашучы паварот у напрамку разьвіцьця і пашырэньня сеткі ФЗУ, школ рабочае моладзі, профтэхкурсаў, і г. д.“

Гэтая бясыстэмнасьць і саматужніцтва даводзілі да таго, што мы на падрыхтоўку кадраў трацілі шмат сродкаў, і зусім дрэнныя, зусім нас нездавальняючыя былі вынікі. Тав. Нартыш-Блук у сваім выступленьні, адзначаючы гэты наш недахоп, паказваў на тыя сумы, якія мы трацім на падрыхтоўку кадраў

„Стварэньне кадраў. Мы, праўда, вельмі часта“, — кажа тав. Нартыш-Блук, „і шмат гаворым аб стварэньні кадраў і гэта працяглым. Мы ўпіраемся ў пытаньне аб кадрах. Мы шмат трацім сродкаў на кадры, але мне здаецца, што гэтыя сродкі не даюць

мэтазгодна выдаткоўваюцца. Мы намячаем мерапрыемствы аб стварэнні кадраў па кожнай акрузе, па кожнай галіне, трацім на гэта вялікія сродкі (па 100 тысяч рублёў у кожнай акрузе). Па адной Беларусі мы трацім звыш мільёну рублёў, а эфекту належнага ня маем. Гэта пытаньне невыстарчальна прапрацавана. У нас атрымліваецца тое, што нашы кадры праз 2-3 месяцы ідуць па другім назначэнні, а не па тым, па якім мы намячаем. Трэба ўпарадкаваць гэтую справу, зэканоміць сродкі і выдаткаваць іх больш мэтазгодна. Органы контрольнай камісіі і РСІ павінны звярнуць увагу на гэты абсяг работы”.

Неабходныя нам для прамысловасці і сельскай гаспадаркі кадры сярэдняй і вышэйшай кваліфікацыі мы рыхтуем праз нашу сетку самых розначынных навучальных устаноў. Ад таго, як будзе пастаўлена работа ў сярэдніх і вышэйшых школах, ад іх прапускное здольнасці, ад вярбоўкі ў гэтыя школы перш за ўсё рабочай і батрацкай моладзі, ад вытрыманай марксысцка-ленінскай ідэалёгічнай апрацоўкі вучняў, залежыць галоўным чынам вырашэнне праблемы аб кадрах. Цэлы шэраг савецкіх гаспадарчых і профсаюзных арганізацый да гэтага часу ўдзялялі недастатковую ўвагу пытаньням наладжвання работы навучальных устаноў, вярбоўцы ў іх пролетарскіх элементаў, кіраўніцтву выхаваўчай і асветнай работай з падрыхтоўваемай моладзьдзю.

XIII зьезд КП(б)Б вынес цэлы шэраг рашэнняў па пытанню аб падрыхтоўцы кадраў. Ён намерцў канкрэтныя мерапрыемствы ў гэтай галіне. Ва ўсіх рэзолюцыях, вынесеных зьездам па ўсіх дакладах, пытанні аб кадрах знайшлі свой адбітак.

У рэзолюцыю па дакладах ЦК КП(б)Б уключаны такія спецыяльны пункт аб кадрах

„12. Выкананьне вялізарных задач, якія стаяць перад партыяй у галіне гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, сустракае недахоп кадраў, як адну з асноўных перашкод паспяховага выканання гэтых задач. Партыя рашуча выправіла памылкі былога кіраўніцтва Наркомасъветы, якое скажала ўстаноўку партыі і не праводзіла клясавай лініі ў падрыхтоўцы кадраў.

Зьезд даручае Цэнтральнаму камітэту КП(б)Б далейшае і няўхільнае ажыццяўленьне работ па выхаванню пролетарскіх кадраў, ставячы, як мінімальную задачу, поўнае выкананьне пяцігодкі па кадрах”.

У рэзолюцыі па дакладу аб рабоце профсаюзаў намечана цэлая сыстэма мерапрыемстваў, якія павінны быць праведзены профсаюзамі ў галіне будаўніцтва школ, тэхнікумаў і ВНУ. Пытанні выхавання студэнтаў, вярбоўкі моладзі ў школы, якія рыхтуюць кадры і г. д., усё гэта знайшло свой адбітак у гэтай рэзолюцыі:

„Профсаюзы павінны значна больш пашырыць сваю работу па падрыхтоўцы рабочых і батракоў ў навучальныя ўстановы, гаворыцца ў гэтай рэзалюцыі, „звярнуўшы асаблівую ўвагу на падрыхтоўку жанчын, якія складаюць зусім недавальную колькасць як на падрыхтоўчых курсах, так і ў навучальных установах.

Удзел профсаюзаў у падрыхтоўцы новых кадраў спецыялістаў праз спецыяльныя навучальныя ўстановы павінен быць рашуча ўзмоцнены, профорганізацыям неабходна ўсутыч падыйсці да справы працы і жыцця навучальных устаноў, максымальна садзейнічаючы і дапамагаючы ім ў падрыхтоўцы спецыялістаў.

Самая галоўная ўвага ў гэтай працы павінна быць звернута на пытанні комплектавання, пры абавязковым палепшанні

соцскладу, самааачыстцы навучальных устаноў ад соцыяльна-варожага элемэнту, правядзеньне бесьперапыннай вытворчай практыкі і сувязь студэнцтва з прамысловасьцю, сельскай гаспадаркай, рабочымі масамі, устанаўленьне ў навучальных установах моцнай дысцыпліны, разгортваньне соцыялістычнага спаборніцтва і ўдарніцтва на вучобе, канчатковую перабудовую і організацыю навучальных устаноў адпаведна мэтай спэцыяльным устаноўкам па яскрава вызначаных кваліфікацыях, уздым політыка-выхаваўчай работы сярод навучаемых, падрыхтоўку новых кадраў навуковых працаўнікоў з пролетарскага асяродку, далейшае палепшаньне матэрыяльна-бытовых умоў студэнцтва.

Профсаюзы ў гэтым годзе з ўсёй сур'ёзнасьцю паставілі і практычна разьвязваюць пытаньне аб сыстэматычнай школьна-курсавой падрыхтоўцы профсаюзных кадраў (арганізацыя рэспубліканскай школы профруху на 130 чалавек, курсы сельгаслесрабочых на 240 чал., арганізуюцца 6-мес. курсы нізавога актыву на 1000 чал., курсы новых старшын і сэкратароў ФЗМК на 320 чал., профпропагандыстых на 100 чал. і г. д., на што ЦСПСБ і ЦП Саюзаў вызначана 817000 рублёў і СГЛР 70000 р.)

Зьезд прапануе профсаюзам значна больш павялічыць асыгнаваньні на падрыхтоўку кадраў за лік далейшага скарачэньня адміністрацыйных выдаткаў.

XIII зьезд КП(б)Б не абмежаваўся толькі агульнымі паказаньнямі па пытаньню аб падрыхтоўцы неабходных нам кадраў, але на ім разглядаліся пытаньні канкрэтна, якія датычацца і кадраў паасобных галін нашага будаўніцтва. У радзе рэзолюцый яго мы бачым спэцыяльныя рашэньні па пытаньню аб падрыхтоўцы кваліфікаванай рабочай сілы, аб спэцыялістых для сельскае гаспадаркі, аб кадрах для прамысловасьці пры чым усе гэтыя пытаньні разгледжаны на зьездзе даволі ўсебакова. На ім вынесены цэлы шэраг практычных паказаньняў. Напрыклад, па пытаньню аб падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спэцыялістых для прамысловасьці, аб падрыхтоўцы кіраўнікоў прамысловых прадпрыемстваў у рэзолюцыі па пытаньню аб ходзе выкапаньня пяцігадовага пляну разьвіцьця прамысловасьці БССР зафіксавана:

„У мэтах якаснага палепшаньня камскладу прамысловасьці, са ўсёй рашучасьцю працягваць вылучэньне найбольш актыўных рабочых на новыя пасады ў прамысловасьці, забясьпечыўшы гэтае вылучэньне неабходнымі мерапрыемствамі, як-та: курсы, завочнае навучаньне, забясьпечаньне літаратурай і г. д.

Улічваючы тое, што ва ўмовах рэканструкцыі і ўзьняцьця прамысловасьці на больш высокую тэхнічную базу, задача забясьпечаньня прамысловасьці неабходнымі высокакваліфікаванымі тэхнічнымі кіраўнікамі мае вялікае значэньне, зьезд ухваляе рашэньне ЦК КП(б)Б аб адчыненьні ў БССР ВТНУ і гаручае ўжыць захады да бліжэйшага ажыццяўленьня гэтага мерапрыемства, максымальна пашырыўшы прыём студэнтаў у ВТНУ, зьвярнуўшы пры гэтым увагу на соцыяльна-клясавы адбор, і адначасова з гэтым паскорыць тэрміны навучаньня, утварыўшы для гэтага адпаведныя ўмовы. Разам з гэтым працягваць практыку контрактацыі студэнтаў у ВТНУ СССР“

Нашым гаспадарчым організацыям, кіраўніком гэтых організацый і прамысловых прадпрыемстваў, дырэктаром тэхнічных ВНУ трэба цьвёрда ведаць гэтыя рашэньні і праводзіць іх у жыцьцё

Ня менш падробныя паказаньні дадзены зьездам і па пытаньні аб падрыхтоўцы кваліфікаванай рабочай сілы. У гэтай-жа рэзолюцыі па гэтым пытаньні сказана:

„Выходзячы з вялічэзнай патрэбы ў кваліфікаванай рабочай сіле, у зьвязку з перавышаючымі пяцігодку тэмпамі разьвіцьця, існуючая сетка школ фабвучнёўства і школ масавых профэсій у прамысловасьці павінна быць значна пашырана.

Побач з пашырэньнем школ фабвучнёўства, як асноўнай формай падрыхтоўкі кваліфікаваных рабочых з падлеткаў, на бліжэйшыя гады неабходна шырока разьвіць кароткатэрміновую падрыхтоўку рабочай сілы (курсы і вучэбна-установачныя базы, ЦіП, брыгаднае вучнёўства, курсы па падвышэньні кваліфікацыі і перакваліфікацыі беспрацоўных і г. д.) з абавязковым паступовым падвышэньнем вытворча-тэхнічнага і культурна-політычнага ўзроўню падрыхтаваных праз паказаныя формы падрыхтоўкі рабочых.

Асаблівае значэньне ва ўмовах соцыялістычнай рацыяналізацыі вытворчасьці мае падрыхтоўка новых кадраў высокакваліфікаваных рабочых (устаноўшчыкаў, манцэраў, брыгадзіраў і г. д., а таксама ніжэйшага і сярэдняга тэхнічнага пэрсоналу (майстроў, брыгадзіраў і г. д.).

Хто з нас ня ведае, як востра стаіць пытаньне з кадрамі для нашых калгасаў і саўгасаў? Без падрыхтоўкі кадраў адданных справе соцыялістычнага будаўніцтва, якія могуць кіраваць далейшым разьгортваньнем будаўніцтва калектыўных гаспадарак, без спэцыялістых культурных калектыўных гаспадарак і саўгасаў, без наладжваньня работы ўжо існуючых калектыўных гаспадарак, нам прэзьмерна цяжка спраўляцца з тымі задачамі, якія стаяць перад намі ў галіне будаўніцтва калгасаў і саўгасаў, у галіне соцыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі.

Нам патрэбны зараз такога роду кадры для сельскае гаспадаркі, якія праяікнуты задачамі соцыялістычнага будаўніцтва, ідэямі перабудовы нашае сельскае гаспадаркі на соцыялістычных падставах, умелі-б арганізоўваць масы, кіраваць імі, уздымаць іх творчы энтузіязм, уцягваць гэтыя масы ў калектыўную працу і ў той-жа час якія маглі-б прымяняць у галіне сельскае гаспадаркі найноўшыя дасягненьні навукі і тэхнікі.

Дэлегаты зьезду прапавалі ўсялякім чынам вырашыць найбольш пасьпяхова пытаньне аб кадрах для нашага соцыялістычнага сэктару. Тав. Крохмаль у сваім выступленьні казаў, напрыклад, аб тым, што „трэба рэальна падумаць над тым, каб пры калгасных цэнтрах стварыць цэлую сыстэму курсаў па падрыхтоўцы работнікаў для калгасаў, трэба паставіць пытаньне аб тым, каб арганізаваныя курсы працавалі сыстэматычна і падрыхтоўвалі калгасныя кадры“.

Зьезд і па гэтым пытаньні вынес яскравыя рашэньні. У рэзолюцыі па пытаньні аб калгасным руху і ўзьняцьці сельскае гаспадаркі БССР зафіксавана:

„20. Выходзячы з таго, што далейшае пасьпяховае разьвіцьцё калектывізацыі зьвязана ў першую чаргу з падрыхтоўкаю неабходных кваліфікаваных кадраў—аганізатараў калектыўнага вытворчу ў сельскай гаспадарцы, зьезд ставіць перад усімі арганізацыямі, як адну з асноўных задач, задачу падрыхтоўкі кадраў, якая павінна ажыцьцяўляцца шляхам далейшай пасылкі і вылучэньня на кіруючую працу ў калгасы індустрыяльных рабочых,

якія могуць хутка асвоіць спецыфічныя асаблівасці працы ў сельскай гаспадарцы і перанесці практыку калектыўнай працы з прамысловасці ў развіццё сельскай гаспадаркі; выяўлення лепшых арганізацыйных талентаў з саміх колгаснікаў, вылучаючы іх на адказныя кіруючыя пасады ў колгасах і іх аб'яднаннях і на абавязковае захаванне прынцыпу пролетарскай дэмакратыі пры выбарах у праўленне калгасаў.

Наладзіць масавую падрыхтоўку кадраў з саміх калгаснікаў, прапускаючы праз курсы, сталыя школы, тэхнікумы і вышэйшыя навучальныя сельска-гаспадарчыя ўстановы, удзяліўшы асаблівую ўвагу комплектаванню гэтых кадраў з лік калгаснай і батрацкай моладзі, у першую чаргу за лік членаў КСМ. Дабіцца шырокага разгортвання працы вытворчых нарад. а таксама і дэлегацкіх сходаў калгасніц, пабудаваўшы іх працу так, каб забяспечыць рост калгасных кадраў наогул і ў асаблівасці з жанчын, вылучаючы іх на адказныя кіруючыя пасады.

21. Соцыялістычнае будаўніцтва на вёсцы набыло такія памеры і такое значэнне, якія патрабуюць поўнага прыстасавання да гэтых задач ўсяе сыстэмы вышэйшай і сярэдняй сельска-гаспадарчай асветы ў БССР, з тым, каб яна цалкам адпавядала і выконвала задачы падрыхтоўкі кадраў да рэканстрування і спецыялізаваанай сельскай гаспадаркі.

Разам з пашырэннем прапускной здольнасці сеткі навучальных сельска-гаспадарчых устаноў, асаблівую ўвагу неабходна звярнуць на ідэалёгічнае выхаванне студэнтаў і вучняў у напрамку падрыхтоўкі з іх сапраўдных арганізатараў соцыялістычнай сельскай гаспадаркі.

Усе гэтыя мерапрыемствы па пытанні аб падрыхтоўцы кадраў для ўсяго нашага гаспадарчага і культурнага будаўніцтва намі безадкладна павінны выконвацца. Мы павінны, аднак, памятаць, што нам вельмі цяжка будзе справіцца з задачамі ў гэтай галіне, калі нам ня будзе аказана адпаведная дапамога з боку Савецкага саюзу. Тэмпы нашага гаспадарчага і культурнага будаўніцтва настолькі вялікія, што мы, ня гледзячы на вялікае пашырэнне сеткі тэхнікумаў, профшкол і ВНУ, якія спецыяльна рыхтуюць кадры, ня гледзячы на тое, што, скажам, колькасць ВНУ па БССР у гэтым годзе падвоілася больш чым у два разы, наўрад ці мы справімся самі з падрыхтоўкай кадраў. Мы павінны будзем з БССР пасылаць рабочых, батракоў, калгаснікаў у ВНУ і тэхнікумы, якія знаходзяцца ў іншых рэспубліках Савецкага саюзу, каб адтуль пасылаць атрымаць патрэбных нам спецыялістаў.

„У сувязі з тым, што мы ня зможам забяспечыць сябе дастатковымі кадрамі па нашай пяцігодцы праз нашы навучальныя ўстановы ў Беларусі, перад намі становіцца задача аб накіроўванні на вучобу і працу рабочых, калгаснікаў, бедняц, сярэднякоў і батракоў у адпаведныя навучальныя ўстановы Саюзу, і мы павінны дабівацца таго, каб Саюз нам дапамагаў кадрамі для нашага будаўніцтва. Задачы падрыхтоўкі і забяспечвання пролетарскай, партыйнай і комсамольскай праслойкай гэтых падрыхтоўваемых кадраў, праблема падрыхтоўкі кадраў для гаспадаркі Беларусі ў іншых раёнах Саюзу, пытанне дапамогі з боку Саюзу ў адносінах кадраў для беларускай гаспадаркі,—усе гэтыя задачы трэба паставіць для вырашэння з усёй рашучасцю“

(Працяг будзе)

Г. Бондар

Аграрная політыка беларускай кандрацьцеў-

■ ■ ■ ■ ■

Сацыялістычнае будаўніцтва і клясавая барацьба.

Краіна дыктатуры пролетарыяту ўступіла ў пэрыод разгорнутага сацыялістычнага наступленьня па ўсіх фронтах. Мы дабіліся рашучых зрухаў як у галіне разьвіцьця прамысловасьці, так і ў галіне сацыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі. Зрухі ў сельскай гаспадарцы адбыліся на фоне агульнага пад'ёму народнае гаспадаркі і значнага дасягненьня буйнае сацыялістычнае прамысловасьці. Сельская гаспадарка паднялася на новую ступень сілай росту сацыялістычных элемэнтаў як гораду, так і вёскі.

Разгортваемая прамысловасьць зьяўляецца вытокай рашучай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі на новай аснове. Гэта вядучая роля прамысловасьці адчуваецца ва ўсім народна-гаспадарчым процэсе з усёй відочнасьцю.

Па меры росту вытворчасьці, сродкаў вытворчасьці і пашырэння маштабаў сельска-гаспадарчага машынабудаўніцтва, наша адсталае, распыленае, мала рацыянальнае земляробства стала паднімацца на ўзровень індустрыяльнай вытворчасьці. У гэтым процэсе росту сацыялістычнай прамысловасьці перш за ўсё знайшлі апору саўгасы і калгасы. Іх будаўніцтва і рост у вядучым маштабе сталі магчымымі толькі пры здзяйсненьні вядучай ролі сацыялістычнай індустрыі. Тым фактам, што ў процэсе бурнага росту сацыялістычнай прамысловасьці, саўгасы і калгасы займаюць вядучую ролю ў сельскай гаспадарцы, у корані абвергнуты усе дробнабуржуазныя тэорыі і пра роцтвы правых ухілістых аб пагібельнасьці політыкі партыі.

З ростам усяе народнае гаспадаркі, з ростам прамысловасьці павялічваецца актыўнасьць рабочае клясы і бядняцка-серадняцкага сялянства. Волыт ліквідацыі прарываў на розных вучастках прамысловасьці паказаў, як вялік працоўны ўздых, рабочае клясы, які найвялікшы энтузіязм праяўляюць рабочыя многіх дзесяткаў і сотняў заводаў. Соцспарборніцтва і ўдарніцтва сталі пераважнымі формамі актыўнасьці рабочых і іх удзелу ў будаўніцтве. Гэта актыўнасьць абвяргае ўсякія пэсымістычныя прадбачаньні опартуністых, бо гэта ўзрастаючая актыўнасьць рабочае клясы, яе адданы гэроізм у барацьбе за пяцігодку, рост яе клясавай сьвядомасьці і ўсё большая кансалідацыя ўсіх сіл вакол партыі, узмацненьне арганізацыі беднаты і калгаснікаў, як апора пролетарыяту ў вёсцы, гэта зьяўляецца рашучым фактарам для поспехаў далейшага разгортваньня сацыялістычнага наступленьня, гэта зьяўляецца асновай для далейшых перамогаў у барацьбе за ўцягненьне на сацыялістычны шлях разьвіцьця новых мільёнаў беднякоў і сярднякоў—адзінаасобнікаў.

Але гэта пасьпяховасьць сацыялістычнага будаўніцтва выклікае шалёнае супраціўленьне клясавых ворагаў. Клясавая барацьба ва ўсіх яе праяўленьнях абвастраецца і набывае новыя формы ў сувязі з пасьпяховым пераходам да больш складаных задач сацыялістычнай рэканструкцыі і ў сувязі з правядзеньнем політыкі ліквідацыі кулацтва як клясы, на базе суцэльнай калектывізацыі.

Разгром на шмат якіх вучастках клясавага ворага ўсё яшчэ не адзначае паслабленьня клясавай барацьбы, наадварот, рост яго супраціўленьня зьяўляецца няўхільным на даным этапе. Кулак яшчэ праяўляе і будзе праяўляць актыўнасьць, будзе спрабаваць сарваць хлебныя і мясныя нарыхтоўкі, як спэкулянт — узьнімаць цэны, спрабаваць сарваць рабочае забесьпячэньне. У калгасах кулацтва цераз сваіх падгалоскаў разгортвае падрыўную працу, спэкулюючы на асобных няўдачах, унутраных непаладках, выкарыстоўваючы цяжкасьці таварнага забесьпячэньня, хапаючыся за разрыў цвёрдых загатоўчых і спэкулятыўных цэн.

Цесная сувязь, якая існуе паміж недабітым кулацтвам і работай контррэвалюцыйных і шкодніцкіх груп, якія фармуюцца галоўным чынам у сувязі з замежнымі капіталістамі, зрэшткай гарадзкой буржуазіі, абшарнікаў, царскіх чыноўнікаў і іншых контррэвалюцыйных элемэнтаў, у апошні час стала яшчэ больш відавочнай.

Пераход краіны да шпаркіх тэмпаў сацыялістычнай рэканструкцыі, поўны крах надзей буржуазных клясаў і груп, варожых будаўніцтву сацыялізму, на перарыўнасьць дыктатуры пролетаріяту штурхнулі іх на шлях адкрытай барацьбы супроць пралетарскай дыктатуры, супроць савецкай улады мэтамі шкодніцтва, злачыннымі контррэвалюцыйнымі плянамі стварэньня ў краіне голаду і затрыманьня справы калектывізацыі.

Перад новым пад'ёмам сацыялістычнага будаўніцтва і ў абставінах абвостранай клясавай барацьбы асабліва выразна праяўляецца роля правых опартуністых, як агентуры клясавага ворага ў партыі. Гэтыя правыя элемэнты ў партыі і прымірэньцы да іх ліюць вяду на млын клясавых ворагаў і сваёй політыкай дапамагаюць контррэвалюцыйным элемэнтам нашай краіны.

Навокал выкрытай партыяй кандрацьеўшчыны аб'ядналіся для агульнай барацьбы з пралетарскай дыктатурай і адкрытыя тэорэтыкі кулацка-капіталістычнага разьвіцьця савецкай вёскі і дробнабуржуазныя ўтапісты.

Сацыяльна-эканамічнай глебай, на якой вырасла кандрацьеўшчына зьяўляецца прагніўшы, ахоплены зараз сударгамі крызісу сусьветны капітал. Сусьветны імпэрыялізм зьяўляецца самым заклятым ворагам дыктатуры пролетаріяту. Вось чаму ўсякія шкодніцкія арганізацыі няўхільна абаніраюцца на сусьветны капіталізм, як на сваю ідэю і матэрыяльную базу. Беларуская кандрацьеўшчына была шчыльна звязана з польскім фашызмам. Таму і ня дзіва, што нацыянал-кандрацьеўшчына мела падтрыманьне ад фінансавых тузоў імпэрыялізму і зьяўлялася адным з агентаў капіталу, якому была даручана арганізацыя нізрынуцьця савецкай улады ўнутры і падрыхтоўка ўмоў узброенага нападу на СССР.

Унутры СССР карэньні контррэвалюцыйных шкоднікаў заключаюцца ў рэштках тых капіталістычных элемэнтаў, якія маюцца ў нашай краіне ў выглядзе кулацкай часткі вёскі і буржуазных элемэнтаў у горадзе. Інтэрэсы кулака, інтэрэсы капіталістычных элемэнтаў вёскі і гораду вось што акрыляла кандрацьеўшчыну і складала яе

ідэёвы і сацыяльны змест. Сацыяльнай базай кандрацьеўшчыны зьяўляўся і той пласт антысавецкіх спецыялістых, якія ўяўляў сабою асколкі класы капіталістых. Праграма, якая мелася ў гэтай групе буржуазнай інтэлігенцыі, нічым па сутнасьці не адрозьніваецца ад праграм, якія меліся ва ўсіх іншых контррэвалюцыйных групах.

Мэта, якую ставілі перад сабой шкоднікі ў галіне сельскай гаспадаркі, зводзілася да таго, каб усімі мерамі перашкодзіць сацыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі і сацыйна-эканамічнаму разьвіцьцю і ўзмацненьню капіталістычных элемэнтаў вёскі.

У БССР контррэвалюцыйная кандрацьеўшчына знайшла сабе надзейнага памочніка ў групе нацыянал-дэмократаў, якія аб'ядняліся для агульнага шкодніцтва ў галіне сельскай гаспадаркі вакол былога народнага камісара земляробства Прышчэнава.

Беларускія кандрацьеўцы сьцьвярджалі ня толькі тое, што кулак зьяўляецца „агульным носьбітам прэгрэсу“, але яны, працуючы ў пашых савецкіх, урадовых і навукова-дасьледчых установах рабні ўсе, каб узмацніць пазыцыю кулацтва, ачысьціць шлях для яго разьвіцьця і тым самым абмежаваць магчымасьць пасьпяховага росту сацыялістычнага сэктару сельскай гаспадаркі.

У адпаведнасьці з гэтымі сваімі ўстаноўкамі беларускія кандрацьеўцы выпрацавалі і тэарэтычную праграму дзейнасьці, накіраваную на рэстаўрацыю капіталізму ў БССР.

Беларускія кандрацьеўцы, ва умовах БССР, шчыльна зрабавіліся з нацыянал-дэмакратызмам. Яны выпрацавалі ня толькі сваю ўласную тэорыю ўтварэньня самастойнай беларускай народнай рэспублікі, але яны вызначалі і больш жаданы для іх капіталістычны шлях разьвіцьця народнай гаспадаркі.

Тэарэтычнае афармленьне імкненьняў беларускага кулацтва і капіталістых пачалося ўжо параўнаўча даўно. Калі возьмем апошнюю работу нацыянал-дэмократаў у галіне разьвіцьця сельскай гаспадаркі, то ў іх знайдзем адрэсаваныя кірункі на падтрыманьне росту капіталістычных элемэнтаў у сельскай гаспадарцы. Так, напрыклад, ў кніжцы „Характарыстыка сельскай гаспадаркі Беларусі па дадзеным чыгуначных перавозак“, аўтарам якой зьяўляюцца нацыянал-дэмакраты Ждановіч і Ярашчук, мы можам знайсці тэарэтычнае афармленьне іх праграмы. У прадмове Кісьлякова да гэтай кнігі чытаем:

„Мы амаль што ва ўсіх работах па сельскай гаспадарцы Беларусі пакуль што зусім ня маем асноўных поглядаў на сутнасьць тых зьмен, што адбыліся і адбываюцца ў сельскай гаспадарцы, а ў сувязі з гэтым мы ня маем выразнага і навукова-асьветленага шляху яе далейшага разьвіцьця. Урэшце, важнейшыя пытаньні зямельнай і сельска-гаспадарчай політыкі Беларусі больш грунтуюцца на інтуіцыі, чым на адпаведных лічбах, высьвятленьнях і ведах. Вёска патрабуе канкрэтных адказаў на канкрэтныя практычныя пытаньні, высунутыя распачатым працэсам перабудовы яе сельскай гаспадаркі. Зразумела, што мы гэты адказ можам даць без памылкі толькі тады, калі мы будзем мець добра распрацаваную тэорыю разьвіцьця нашай сельскай гаспадаркі, калі мы пабудуем мясцовую беларускую сельска-гаспадарчую эканомію“

Як бачыце, гэта вынятка гаворыць за тое, што беларускі нацыянал-дэмакратызм ня лічыць шлях разьвіцьця нашай вёскі, вызначаны нашай партыяй, ужытым для сабе, а імкнецца выпрацаваць для сябе жаданы шлях разьвіцьця сельскай гаспадаркі; апрача таго, гэта

вынятка ставіць пытаньне разьвіцьця сельскай гаспадаркі ня з клясавага пункту гледжаньня, ня з пункту гледжаньня пролетарыяту, а з пункту гледжаньня агульнага разьвіцьця ўсяе беларускай нацыі, у тым ліку кулакоў, абшарнікаў і буржуазіі.

Каб даказаць неабходнасьць падобнага разьвіцьця ў далейшым, беларускія нацыянал-дэмократы сьцьвярджалі, што ў Беларусі ня было і няма абшарнікаў, ня было і няма кулакоў, і што ў Беларусі ёсьць толькі „бедны беларускі народ“.

Такая ўстаноўка ёсьць працяг старых нашаніўскіх сьцьвярджэньняў аб тым, што,

„ня гледзячы на розныя падзелы, спрэчкі і звадкі, усе беларусы — гэта родныя браты, адна сям'я, што дзевяцімільённая грамада раскіданых па вагромністаму прастору беларусаў—гэта ёсьць адзін агульны народ“.

Пісалася гэта ў газэце „Наша Ніва“ у 1912 годзе. Але ёсьць дакуманты, якія сьцьвярджаюць гэта-ж самае і значна пазьней. Так, у сваёй кніжцы, выдадзенай у апошнія гады „Гісторыя Беларусі“, нацыянал-опартуністы Ігнатоўскі піша:

„Беларусь амаль што ня ведае тыпу рускага кулака, мірада, які як павук акутваў усю вёску даўгавымі абавязацельствамі“ (стар. 233).

Як бачыце, беларускі нацыянал-дэмократызм самых даўніх часоў да сучаснага моманту сьцьвярджае аб адзінстве нацыі, аб адсутнасьці на Беларусі эксплёататарскіх класаў. Гэта шкодная, антыпралетарская ўстаноўка партыяй разам з рабочай клясай БССР выкрыта, выкрыты і яе канкрэтныя прапаведнікі.

У адпаведнасьці з сваімі поглядамі нацыянал-дэмократы выпрацавалі і сваю асобную політыку; як вядома, адным з асноўных момантаў для пад'ёму вытворчых сіл у сельскай гаспадарцы кандрацьеўшчына высоўвала пытаньне аб зьнішчэньні манаполіі замежнага гандлю. Кандрацьеў пісаў:

„Адным з надзвычайна значных сродкаў політыкі зьяўляецца стварэньне ёй адпаведных умоў замежнага гандлю. Пакуль расейская сельская гаспадарка будзе адарвана ад сусьветнага рынку, мы ня можам разьлічваць на посьпехі шпаркага яе адраджэньня. Толькі сувязь з сусьветным рынкам можа спрыяць шпаркаму палепшаньню кан'юнктуры для расейскай сельскай гаспадаркі. Толькі яна можа ўліць у расейскую сельскую гаспадарку новыя сілы. Вось чаму неабходна зьнішчэньне перашкод, якія стаяць на шляху да гэтай сувязі. Гэтыя перашкоды мы бачым ва ўмовах сучаснай нацыяналізацыі замежнага гандлю, якія павінны быць рэфармаваны. Ад сучаснага прыгоннага становішча мы павінны, у той ці іншай форме пасьлядоўнасьці, перайсьці да звычайных умоў міжнароднага гандлю. (Вестнік с.-х., № 6—за 1922 год).

У гэтым напрамку патрабуе і вучань Кандрацьева, нацыянал-дэмократ Ждановіч. У сваёй памянёнай вышэй кніжцы Ждановіч піша:

„Разьвіцьцё сельскай гаспадаркі Беларусі залежыць галоўным чынам ад замежнага рынку“.

Беларуская кандрацьеўшчына імкнулася разьвіцьцё сельскай гаспадаркі ў БССР накіраваць па капіталістычнаму шляху. У сваіх работах яны ўсякім чынам імкнуліся даказаць перавагу буйных кулацкіх

гаспадарак. Для абгрунтавання сваіх сьцьвярджэнняў яны праводзілі даследаванні, бяручы для гэтай мэты выключна заможніцкую праслойку беларускай вёскі. Для ўзмацнення сваіх поглядаў яны спасылаліся на вопыт іншых капіталістычных краін. Так, узяўшы для свайго даследавання кулацкія гаспадаркі, Ждановіч у сваёй кніжцы „Да пытання аб умовах развіцця рыначнай сьвінагадоўлі на Беларусі“ на стар. 10-й робіць наступныя вывады:

„Калі сельская гаспадарка Польшчы і Ўсходняй Прусіі ў арганізацыйна-вытворчых адносінах можа быць прызнана ў вядомым умоўным сэнсе паказнікам бліжэйшага развіцця сельскай гаспадаркі Случчыны і падобных да яе раёнаў паўночна-заходняй часткі Беларусі, то, з другога боку, арганізацыйна-вытворчая структура сельскай гаспадаркі на Случчыне, ў сваю чаргу, можа быць прызнана да некаторай ступені паказнікам бліжэйшага развіцця некаторых іншых раёнаў Беларусі і, у першую чаргу, мне здаецца, „Магілёўшчыны“

Значыць, ня шлях калгаснага развіцця вызначае Ждановіч для гаспадарак Слуцкага раёну, а развіццё пераз кулацкія капіталістычныя гаспадаркі, па прыкладу іншых краін. У гэтай працы ў поўнай адпаведнасці з поглядамі свайго настаўніка Кандрацьева Ждановіч сьцьвярджае, што

„ва ўмовах плянавага гаспадарання зрабіць прагноз яшчэ цяжэй і больш рызыкоўна, чым ва ўмовах гаспадаркі, якая стыхійна развіваецца, бо ў першай менш адносна устойлівай заканамернасці, якая стыхійна складаецца, але якую можна пазнаць, а больш мімавольнага, мэтавага ўмяшання, характар і вынікі якога прадбачыць надзвычайна цяжка“

Як бачыце, у Ждановіча выходзіць, што ва ўмовах стыхійна развіваемай капіталістычнай гаспадаркі склалася перспектыву развіцця лягчэй, чым ва ўмовах плянавай гаспадаркі. Да такога абсурду можна дагаварыцца толькі самаму шчыраму буржуазнаму прыхвасцёўніку, які, ні перад чым ня спыняючыся, гатоў з пенаю ў роце абараняць капіталістычную сыстэму.

Супроць індустрыялізацыі і саўгасна-калгаснага будаўніцтва

Пры складанні першай пяцігодкі па сельскай гаспадарцы Беларусі нацыянал-кандрацьеўцы праблему развіцця вытворчых сіл звязвалі выключна з развіццём індывідуальнай гаспадаркі і ў адпаведнасці з гэтым распрацоўвалі сыстэму мерапрыемстваў. Яны ўсімі мерамі імкнуліся фарсаваць рассяленне на хутары, атрубы і дробныя пасёлкі, каб стварыць буінага кулака і тым самым пашкодзіць працэсу калектывізацыі. Так, у кніжцы, выдадзенай у 1925 годзе — „Сельская гаспадарка Беларусі і мерапрыемствы па яе аднаўленьню“, пад рэдакцыяй Прышчэнава, чытаем:

„Бліжэйшая перспектыва аднаўлення сельскай гаспадаркі залежыць, галоўным чынам, ад сялянскіх гаспадарак, якім належыць 99 проц. зямлі сельска-гаспадарчага прызначэння“

У складзеных прышчэпаўшчынай перспектывных плянах ня было ніякай, ні сацыяльнай, ні тэхнічнай, рэканструкцыі сельскай гаспадаркі. Больш таго, у гэтых плянах бралася ўстаноўка выключна на развіццё дробнай гаспадаркі. Так, у кніжцы „Матэрыялы да 5-гадовага

пэрспэктыва на пляну народнай гаспадаркі БССР“ чытаем, што ў далейшым на Беларусі няма ніякай магчымасці разьвіваць саўгасы і калгасы

„Усе гэтыя гаспадаркі былі арганізаваны на зямлі дзяржаўнага фонду, створанага пры нацыяналізацыі зямлі непрацоўных уладароў. У сучасны момант усе гэтыя фонды вычарпаны і далейшай магчымасці на ўтварэньне з іх саўгасаў ці калгасаў няма. Магчыма павялічэньне ліку калгасаў за кошт найбольш слабых саўгасаў, што і ўлічваецца Дзяржплянам пры складаньні пэрспэктывы для гэтых гаспадарак. Пры сучаснай пабудове сельскай гаспадаркі, яе тэхнікі і прадукцыі, таксама няма асаблівай падставы разьлічваць на працягу бліжэйшага часу на значны пераход да калектывных відаў зямлякарыстаньня адзінаасобных гаспадарак працоўнага тыпу“.

„Такім чынам, саўгасы і калгасы не набываюць на працягу надыходзячай пяцігодкі асаблівага значэньня, як фактар непасрэднага аграмаджаньня сельскай гаспадаркі“ (стар. 38 і 39).

Вось устаноўкі беларускай кандрацьеўшчыны. Але гэтыя іх кірункі ўшчэнт разьбіты самімі бядняцка-серадняцкімі масамі, бо ў сучасны момант каля 20 проц. с. г. БССР ужо калектывізаваны. Саўгаскі сэктар, які, па іх думцы, ня меў ніякіх пэрспэктыв для свайго разьвіцьця, за апошнія два гады вырас у некалькі разоў, і да канца пяцігодкі пад саўгасы БССР праектуецца да аднаго мільёну га сельска-гаспадарчай плошчы, замест 50 000 га, якія займалі саўгасы ў перыяд складаньня першай пяцігодкі. Калгасны сэктар да канца пяцігодкі ахопіць у асноўным усе бядняцка-серадняцкія гаспадаркі БССР. Цікава адзначыць, што ўжо ў бягучым годзе сацыялістычны сэктар с. г. дае 30 проц. таварнай прадукцыі ўсяе с. г. Гэта гаворыць аб надзвычайна шпаркім росьце саўгасаў і калгасаў і аб значным павялічэньні іх удзельнай вагі ў сельскай гаспадарцы.

У плянах, складзеных раней прышчэпаўшчынай, поўнасьцю адсутнічала праблема трактарызацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі. Складныя машыны, па іх думцы, таксама ня мелі пэрспэктывы на сваё пашырэньне ў сельскай гаспадарцы. Так, па гэтым пытаньні ў тых-жа „Матэрыялах“ мы чытаем:

„У выніку таго, што маюцца лішкі рабочых рук, пашырэньне іх (складаных машын) ня мае вялікіх пэрспэктыв у бліжэйшым будучым. Няма таксама пэрспэктывы на пашырэньне ў бліжэйшыя гады сярод сялянскіх гаспадарак трактараў, таму што лёгкасьць апрацоўкі глебы і рэльефнасьць мясцовасьці даюць магчымасьць задаволіцца ўжываньнем конскай рабочай сілы. а неабходнасьць ужываньня яе і для іншых патрэб гаспадаркі малацьба, праца сячкарні, а таксама для асабістых паездак, заробку ў лесе пры існуючых умовах гаспадаркі робіць яе неамсынай“

Індустрыялізацыя для беларускай кандрацьеўшчыны не зьяўлялася асноўным рычагом разьвіцьця народнай гаспадаркі. Апрача таго, разьвіцьцё індустрыі яны ставілі ў залежнасьць ад разьвіцьця сельскай гаспадаркі, таму і ўсе мерапрыемствы дзяржавы, па іх думцы, у першую чаргу павінны быць накіраваны не на разьвіцьцё прамысловасьці, а на разьвіцьцё сельскай гаспадаркі.

„Вырашэньне асноўнай задачы разьвіцьця вытворчых сіл народнай гаспадаркі Беларусі залежыць перш за ўсё ад характару і тэмпу разьвіцьця яе сельскай гаспадаркі“

І далей: „Беларусь — краіна сельскай гаспадаркі, і развіццё прамысловасці па яе тэрыторыі ў значнай ступені залежыць ад развіцця сельскай гаспадаркі“ (перспектывны плян на 1927 г.). (Стар. 109, 136).

З пададзеных вынятак мы бачым ня толькі нацыянальную абмежаванасць аўтараў гэтых плянаў, але і неразуменне, таго, што толькі прамысловасць і развіццё тэхнікі можа паставіць земляробства на новы шлях паспяховага прасоўвання наперад таму, што толькі:

„Буйная машынная прамысловасць і перанясенне яе ў земляробства ёсць адзіная эканамічная база, база сацыялізму, адзіная база для паспяховай барацьбы за пазбаўленне чалавецтва ад ярма капіталу“ (Ленін).

Як вядома, асабліва вялікае значэнне надаваў Ленін развіццю прамысловасці ў нашай, перапаўня сям'янскай, краіне. Ён гэтым самым наказаў, што далейшае развіццё Савецкага саюзу, а значыць, і БССР павінна павясяці не па шляху арганізацыі а па шляху індустрыялізацыі, па шляху развіцця прамысловасці і пры захаванні яе кіруючай ролі над усімі галінамі народнай гаспадаркі.

„Сапраўднай і адзінай базай,—казаў Ленін ў сваім дакладзе на канфэрэнцыі ў 1921 г., для ўзмацнення рэсурсаў, для стварэння сацыялістычнай грамады, зьяўляецца адна і толькі адна—гэта буйная прамысловасць“. Без высока настаяўленай буйнай прамысловасці ня можа быць і гутаркі аб сацыялізме наогул і гэтым менш можа быць гутарак аб ім у адносінах сялянскай краіны“.

Аполёгеты дробнай сялянскай гаспадаркі,—правыя апартуністы і іх падгалоскі старанна штурхалі нашае будаўніцтва па шлях аграрызаванні, бачачы ў гэтым аснову развіцця народнай гаспадаркі у тым ліку і прамысловасці. Па іх думцы, спачатку трэба аднавіць і ўзмацніць сельскую гаспадарку, потым сама сабой узнімецца і прамысловасць. Су проць гэтай дробнабуржуазнай тэорыі, якая прапавядала кулацкую палітыку, партыя і савецкая ўлада ўзялі рашучы курс на развіццё прамысловасці, якая зьяўляецца адзінай асновай пад'ёму і развіцця ўсёй народнай гаспадаркі. Прывітаньце і прагрэсыўнасць гэтай рэвалюцыйнай палітыкі ўжо даказана на практыцы, бо толькі дзякуючы росту сацыялістычнай прамысловасці нашай краіне мажліва будаўніцтва і развіццё хэмічнай прамысловасці мы набываем магчымасць зруху сельскай гаспадаркі на новую тэхнічную і сацыяльную ступень.

„Рост народнай гаспадаркі ідзе ў нас ня стыхійна, а ў належным кірунку,—а імяна ў кірунку індустрыялізацыі, пад сцягам індустрыялізацыі вытворчасці, пад сцягам росту ўдзельнай вагі індустрыялізацыі ў агульнай сістэме народнай гаспадаркі, пад сцягам ператварэння нашай краіны з аграрнай ў індустрыяльную“ (Сталін - даклад на XVI партз'ездзе).

Усім вядома, што калі развіваецца металёвая прамысловасць з вырабам сельска-гаспадарчых машын, хэміяй, з вытворчасцю штучных ўдзяленняў і г. д., то сельская гаспадарка пачынае мець у гэтай прамысловасці свайго магутнага памочніка, сваю апору, якая толькі і зможа, урэшце, унесці новыя спосабы ў апрацоўку зямлі і паспяхова накіраваць наперад развіццё вытворчых сіл у сельскай гаспадарцы.

За капіталістычны шлях разьвіцьця Беларускай вёскі

Адным з самых старых пунктаў дробнабуржуазнай тэорыі па аграрным пытаньні зьяўляецца сьцверджаньне аб устойлівасьці дробнай вытворчасці ў сельскай гаспадарцы. Разьбітая марксызмам гэта тэорыя зноў была выцягнута на сьвет у нашых савецкіх умовах прышчэпаўшчынай. Ва ўмовах БССР гэты пункт кандрацьцеўскай праграмы меў поўнае прызнаньне і ляжаў у аснове палітыкі прышчэпаўшчыны. Так, у прадмове да пэрспектыўнага пляну разьвіцьця сельскай і лясной гаспадаркі ў БССР Прышчэпаў пісаў:

„Асноўнымі пытаньнямі зямельнай палітыкі, якія могуць садзеінічаць хутчэйшаму аднаўленьню сельскай гаспадаркі і якія НКЗем імкнецца правесці ў жыцьцё, зьяўляецца, па-першае, неабходнасьць стварэньня ўстойлівага зямлякарыстаньня, якое ў нашых умовах мае асабліва вялікае значэньне“.

Гэта палітыка зводзілася да стварэньня мінімальнага і максымальнага нормаў зямлякарыстаньня, нормаў, якія, як гэта будзе відаць і далей пададзенага, спрыялі разьвіцьцю кулацкай гаспадаркі. У зямельным кодэксе БССР, складзеным прышчэпаўшчынай, сказана, што

„вызначэньне канечных нормаў для працоўнай гаспадаркі асобных раёнаў у БССР у адпаведнасьці з зямельным забесьпячэньнем насельніцтва, з рознай сыстэмай паляводзтва ўскладзіцца на НКЗем“.

Карыстаючыся гэтым, НКЗ у кожным раёне утвараў дзьве нормы зямлянадзяленьня: мінімальную і максымальную.

Цікава адзначыць, што ніякіх тлумачэньняў да ўстаноўленых нормаў у аб'ектах НКЗему няма. Самі-ж былыя наркамземаўскія працаўнікі і аўтар гэтых нормаў—нацыянал-дэмакрат Кісьлякоў заяўляюць, што мінімальная норма—спажывецкая, а максымальная—працоўная. Але тут-жа трэба адзначыць той факт, што максымальная норма аказалася ў два разы большай за мінімальную. І, зразумела, чым экстенсыўней раён, тым больш разыходжаньняў паміж абедзьвюма нормаў.

Гэта разыходжаньне па ўстаноўленых у той час раёнах складае наступныя велічыні:

С-г. раён	Мінім. норма	Максім. норма
1	5,0	10,0
2	5,5	11,0
3	6,5	13,0
4	7,0	14,0
5	7,5	16,0

Тут-жа трэба адзначыць, што нават гэтыя нормы ня былі канчатковымі. У спэцыяльным аб'екту Наркамзем, тлумачачы той-жа аргыкул зямельнага кодэксу зазначае, што гэтыя нормы могуць быць паніжаны ці павялічаны. Калі дадзён сялянскай гаспадарцы участак горшы па якасьці глебы, па ўмовах рэльефу, па адлегласьці і г. д., дык ён павінен быць павялічаны, а калі ў лепшых умовах, дык паніжаны. Павялічэньне максымальнага нормаў НКЗемам было ўстаноўлена да 15 проц., а паніжэньне мінімальнага нормаў—да 10 проц. А так, як вядома, што ў дырэктывах партыі па агульнаму зямельнаму пытаньню зазначаецца, што кулаком павінна быць дадзена зямля горшай якасьці і далей ад сялібаў, дык гэтым аб'ектам перакручвалася ўверх нагамі гэта ўстаноўка, і дэкларавалася неабходнасьць кампэнсацыі кулацтва за горшыя далёкія надзелы, і адражалася зямля ў беднаты, якая заставалася на месцы.

Такім чынам прышчэпаўшчына ня толькі давала для буйных кулацкіх гаспадарак больш зямлі, але і ўзнагароду, калі іх зямельныя вучасткі знаходзіліся ў горшых умовах, чым вучасткі дадзеныя беднаце.

Цікава адзначыць, што нават максімальныя кулацкія нормы не пашыраліся прышчэпаўшчынай на буйныя капіталістычныя гаспадаркі, якія, будучы залічанымі ў рубрыку „культурных“, карысталіся зусім неамяжванымі нормаў.

Прышчэпаўшчына гэтым самым на карысць кулацтва скажала і другі прынцып зямельнай палітыкі савецкай улады, накіраваны ў інтарэсах развіцця сярэдняцкіх і бядняцкіх гаспадарак.

У свой час быў выдадзены закон аб тым, што культурныя і перадавыя гаспадаркі сярэдняцкага тыпу, якія заводзяць шэраг новых культур і пераходзяць да лепшага гаспадарання, карыстаюцца ільготамі. Сэнс гэтага мерапрыемства заключаецца ў тым, каб забяспечыць развіццё ў індывідуальных, неэксплуататарскіх гаспадарках, якія знаходзяцца ў аналогічных з усімі іншымі гаспадаркамі ўмовах, імкненнем да інтэнсіфікацыі, каб гэтыя гаспадаркі маглі паказаць, як можна, знаходзячыся ў тых-жа умовах, развіць сваю гаспадарку, кожнаму бедняку і сярэдняку. Гэты закон паказаў, што савецкая ўлада спрыяе такому спосабу пад'ёму дробнай бядняцка-сярадняцкай гаспадаркі. Наркамзем БССР прарабіў у гэты час іншую камбінацыю: ён залічыў у культурна-паказальныя гаспадаркі ўсякія гаспадаркі хоць-бы яны былі і эксплуатацыйнага тыпу, у сваім „Палажэнні“ аб культурна-паказальных гаспадарках зазначыўшы толькі тое, што да іх належаць тыя гаспадаркі; „якія практычна ўжываюць у сваіх гаспадарках новыя аграрна-аграмацкія мерапрыемствы і могуць з'яўляцца ўзорнымі для вакольных гаспадарак“.

Як бачым, замест клясавага прынцыпу, у гэтым палажэнні была пэўная ўстаноўка на абарону капіталістычнай праслойкі вёскі. Калі ў паказальныя гаспадаркі залічваліся гаспадаркі з вялікай колькасцю зямлі, то яны, згодна аб'екту Наркамзему, не падлягалі абрэзцы. У адносінах такіх гаспадарак у аб'екту Наркамзему сказана, што

„хоць ад абрэзкі зямлі поўнасьцю не звальняюцца, аднак, па пастанове АКСА, захоўваюць падвышаную норму, якая не парушае існуючага шматпольнага севазвароту, адпавядаючага сучаснаму ўкладу гаспадаркі. Змены межаў у такіх гаспадарках пры зямляўпарадкаванні могуць быць зроблены толькі са згоды гаспадаркі і аграрна-аграмацкіх арганізацый“.

Само сабой зразумела, што ніводзін гаспадар, які вядзе буйную перадавую гаспадарку, сам згадзіцца на абрэзку яго зямлі ня можа, і таму, як правіла, такія гаспадаркі не абразаліся. Урэшце трэба адзначыць, што аўтары „Палажэння“ забыліся на тое, што гаспадаром зямлі з'яўляецца дзяржава, і давяраць справу размеркавання зямлі самому гаспадару і аграмацу, які яшчэ часта не парваў з зямскімі традыцыямі, зусім ня можна. Гэта ў адносінах гаспадарак, залічаных у першую катэгорыю па „Палажэнню“ Наркамзему, у якіх уся гаспадарка лічылася культурнай.

Для тых-жа гаспадарак, у якіх адна якая-небудзь галіна прызнавалася культурна-паказальнай, устаўлялася значна падвышаная норма. Так, у гэтым-жа „Палажэнні“ чытаем, што

„гаспадаркі другой катэгорыі, пры абрэзцы іх зямельнай плошчы, захоўваюць падвышаную норму, якая адпавядае напрамку гаспадаркі, аднак ня звыш як у паўтара разы“.

Сэнс падобнага становішча зразумелы. Калі ты маеш адну якую-небудзь галіну, прызнаную культурнай, то карыстаешся зямельным надзедам у паўтара разы вышэй, калі ты вырасьцеш у сапраўднага капіталістага вёскі і твая гаспадарка будзе прызнана ўся культурнай то пытаньне аб памерах зямлякарыстаньня вырашай сам. Колькі табе захочацца, столькі і атрымаеш.

Памянёныя вышэй мінімальныя і максымальныя нормы з магчымасьцю павялічэньня і памяншэньня, а таксама ўстаноўка не неабмежаванасьць так званых культурных гаспадарак прывяла да таго, што, як правіла, гаспадаркі хутарскія і кулацкія мелі большую забяспечанасьць зямлёй. Па ўсёй Беларусі забяспечанасьць зямлёй на адну гаспадарку складае (у сярэднім на двор) у вёсках зямляўпарадкаваных на мясцох і ў пасёлках 9 га, а на хутарох—10,2 га

Цікава адзначыць, што беларуская кандрацьеўшчына зусім не хаваючыся заяўляла, што ўвядзеньне нормаў мае мэту арганізацыі ў вёсцы капіталістычных гаспадарак. На старонцы 132 „Пэрспэктыўнага пляну“ чытаем, што:

„Стварэньне ў БССР канечных нормаў для паасобных двароў сялянскага зямлякарыстаньня мае мэтай стварэньне эканамічна-жыцьцёвых (чытай кулацкіх—Г. Б.) гаспадарак-двароў“.

Маючы такія кірункі, вядома больш жаданай формай іх рэалізацыі было стварэньне дробна-пасялковай і хутарскай формы зямлякарыстаньня. Гэтыя дзьве формы тэорэтычна абгрунтоўваліся кісьлякоўшчынай і шпаркім тэмпам ажыцьцяўляліся ранейшым кіраўніцтвам Наркамзему.

Пасялковая форма прышчэпаўшчынай лічылася адной з найбольш рацыянальных форм арганізацыі сельскай гаспадаркі. На старонцы 113 „Пэрспэктыўнага пляну“ чытаем, што

„найбольш рацыянальнай у сучасных умовах формай зьяўляецца пасялковая форма зямлякарыстаньня; яна характарызуецца тым, што 10-15 двароў групуецца ў адно сельска-гаспадарчае аб'яднаньне з агульнай сялібай з агульным шматпольным севазваротам, устаноўленым у парадку зямельнага гаспадарчага зямляўпарадкаваньня, пры гэтым кожны двор атрымлівае асобны участак сялібы і асобныя шнуры ў палёх севазвароту і сенажаці“.

Праводзячы ў асноўным пасялковую форму зямлякарыстаньня, якая па сутнасьці не адрозьнівалася ад хутарскай і дробнай, беларуская кандрацьеўшчына зусім адкрыта прапагандавала і чыста хутарскую форму зямлякарыстаньня. Так, на той-жа старонцы даецца ўстаноўка на стварэньне хутароў там,

„дзе прыродныя ўмовы мясцовасьці, канфігурацыя участкаў ці разьмеркаваньне ўжыткаў ня спрыяе стварэньню пасёлкаў, альбо дзе насельніцтва настойліва гэтага патрабуе, там ажыцьцяўляць арганізацыю хутароў“.

І далей:

„Што датычыцца хутарскай формы зямлякарыстаньня, якая мела месца на Беларусі, асабліва ў паўночнай і заходняй яе частках, дык неабходна дапушчаць яе ў выпадках, калі па тэхнічна-гаспадарчых меркаваньнях яна няўхільна, і ў выпадках настойлівага жаданьня самога насельніцтва абраць гэту хутарскую форму зямлякарыстаньня“ (стар. 137).

Як бачым, зусім акрэсьлены кірунак на хутарызацыю БССР, на разьвіцьцё кулацка-капіталістычных элемэнтаў вёскі.

17 чэрвеня 1927 г. Прышчэпаў піша спецыяльна сакрэты ліст усім загадчыкам АКТЗА аб неабходнасці стварэння хутароў. У гэтым лісьце мы чытаем наступнае:

„У ваших акругах бываюць выпадкі гвалтоўнага навязвання сялянству формаў зямлякарыстання і забароны сяліцца на хутарох і атрубах. Не змяняючы ўвогуле нашай політыкі па гэтаму пытанню, Наркамзем прапануе ніякіх перашкод не рабіць і пры выбары хутароў і атрубоў. Адначасова катэгорычна забараняецца арганізаваць буйныя пасёлкі, якія ў нашых ўмовах ніякага гаспадарчага эфекту не даюць, і прапануецца праводзіць стварэнне дробных пасёлкаў. Дырэктывы праводзіць цераз раёны і зямляўпарадкавацеляў. Наркамзем БССР Прышчэпаў“.

У пытаньнях хутарызацыі кандрацьцеўшчына шчыльна звязвалася з беларускім нацыянал-дэмакратызмам, бо беларускія нацыянал-дэмакраты яшчэ ў 1909 г. сьледам за Сталыпіным у сваёй газэце „Наша Ніва“ заяўлялі, што

„хутары—найлепшы ратунак для нашай вёскі“.

Хутарызацыя БССР у адпаведнасьці з гэтымі ўстаноўкамі праводзілася прышчэпаўшчынай не за страх, а сьвядома і сумленна. У выніку хутарызацыі мы маем наступнае: калі Сталыпін за 10 год узмацняючы ўскраіны царскай Расіі стварыў на тэрыторыі БССР 60000 хутароў на плошчы 675000 га, дык Прышчэпаў з 1924 па 1928 г., усяго за чатыры гады, амаль што дагнаў Сталыпіна, стварыўшы 54000 хутарскіх гаспадарак на плошчы ў 537000 га.

Як адбывалася разьмеркаваньне зямляўпарадкаванай плошчы па наасобных формах за пэрыод прышчэпаўшчыны, паказвае наступная табліца (у процантах да ітогу):

З УСЯЕ ЗЯМЛЯЎПАРАДКАВАНАЙ ПЛОШЧЫ ЗЕМЛЯЎПАРАДКАВАНА	1925-1926	1926-1927	1927-1928	Усяго за 3 гады
У хутарох і атрубах	31,9	29,6	27,1	29,1
пасёлках	47,3	48,4	52,0	49,9
колгасах	2,6	3,4	7,0	4,8
Дзяржаўныя землі	18,2	18,6	13,9	16,2

У ідэальная вага хутарскіх і атрубных гаспадарак у агульнай колькасьці сялянскіх гаспадарак БССР за пэрыод прышчэпаўшчыны дасягнула 20 проц.

Цікава адзначыць той факт, што нават ужо у пераробленай пяцігодцы і выдадзенай у 1929 г. адчуваўся ўплыў прышчэпаўшчыны. У гэтым пляне з усяе прызначанай да зямляўпарадкаваньня плошчы мелася на ўвазе зямляўпарадкаваць колгасаў на 14,1 проц., пад пасёлкамі—69,5 проц. дзяржаўнай зямлі—7,5 і хутары—на 8,9 проц. Гэта ўстаноўка мела месца ў пэрыод пасья XV зьезду партыі, якім быў падзён вокліч „вёска—наперад да аграмаджанай вытворчасьці“.

Беларуская кандрацьцеўшчына, праводзячы ўстаноўкі на капіталістычны шлях разьвіцьця сельскае гаспадаркі, не заставалася ў даўгу і ў службыцеляў духоўнага культу. У памянёным зямельным кодэксе на стар. 14 чытаем наступнае:

„Служыцелі рэлігійных культаў і члены іх сем'яў, якія жадаюць апрацоўваць зямлю сваімі рукамі, могуць быць надзелены зямлёй па пастанове камісіі на агульных падставах. Узнагарода,

якую атрымліваюць служыцелі культаў за выкананьне трэб, ня можа лічыцца падставай для пазбаўленьня іх зямлянадзяленьня".

Чым-жа папы горш абшарнікаў і кулакоў? На што іх крыўдзіць і вось Прышчэпаў рашыў у дадатак да іх непрацоўнага даходу надзяліць іх яшчэ і зямелькай. Як бачым, генэральная лінія беларускай нацыянал-кандрацьеўшчыны—гэта стварэньне буйнай капіталістычнай вытворчасці на базе бязьлітаснага руйнаваньня і закабаленьня бядняцка-серадняцкіх мас вёскі.

Маскуючыся разважаньнямі аб пад'ёме вытворчых сіл, кандрацьеўцы звязвалі гэты пад'ём ня з ростам сацыялістычнага сэктару ў сельскай гаспадарцы, а з разьвіцьцём і ўсямерным падтрыманьнем капіталістычных элементаў.

Па пытаньню калектывізацыі сельскай гаспадаркі і немажлівасьці разьвіцьця аграмаджаных формаў вытворчасці ў сельскай гаспадарцы яны заяўлялі з усёй шчырасьцю. Так, на стар. 129 „Пэрспэктыўнага пляну“ прышчэпаўшчыны чытаем, што

„клектыўныя формы зямлякарыстаньня (арцел. і камуны) вельмі слаба прышчэпліваюцца сярод сялянства Беларусі, галоўным чынам, мабыць таму, што выхаваны на працягу шмат дзесяцігодзьдзяў на прынцыпах адзінаасобнага зямлякарыстаньня, селянін-беларус ня мае яшчэ накуль відочных станоўчых вынікаў аграмаджанай гаспадаркі“

У процівагу таму, што партыя і пралетарская дыктатура бачылі ў калектывізацыі сельскай гаспадаркі адзіны і магчымы шлях пад'ёму вытворчых сіл у земляробстве, Беларуская кандрацьеўшчына абвяргала гэты шлях як той шлях, які, па іх думцы, не прышчапіўся да сялянскіх мас, і як форма гаспадаркі, якія, па іх думцы, ня далі і не даюць станоўчых вынікаў

Невыпадковы адносіны беларускай кандрацьеўшчыны да стварэньня саўгасаў. Праводзячы сваю праграму, беларускай кандрацьеўшчыне

„часта даводзілася, у мэтах наслабленьня надзвычайнай вайстрыні ў зямельным галдзе, колькасьць дзяржаўнай зямельнай маемасьці паступова скарачаць, а некаторыя саўгасы, арганізаваныя на зямлі дзяржаўнай маемасьці, альбо зусім ліквідаваць, альбо больш-менш паменшыць іх зямельную плошчу“ (стар. 497).

І так, палітыка беларускай кандрацьеўшчыны, якая шчыльна перапляталася з нацыянал-дэмакратызмам, у аграрных пытаньнях зводзілася да стварэньня ўстойлівага кулацкага зямлякарыстаньня, да адмаўленьня калектывізацыі, да ліквідацыі саўгасаў, гэтых паслядоўна сацыялістычных гаспадарак у земляробстве, пры ўстаноўках на кулацкую праслойку вёскі і за капіталістычны шлях разьвіцьця сельскай гаспадаркі.

Кісьлякоў, на плечы якога выпала задача тэорэтычнага абгрунтаваньня прышчэпаўшчыны, у сваёй прадмове да кніжкі Плятнэра „Счетоводные записи...“ вызначае шлях далейшага пад'ёму сельскай гаспадаркі. Гэты шлях ён бачыць у рацыяналізацыі дробных сялянскіх гаспадарак. Ён піша:

„Наша сучаснасьць выразна паставіла перад сельскай гаспадаркай задачу арганізацыйна-вытворчага яе перабудаваньня ў адпаведнасьці з новым сацыяльна-эканамічным ідэалам рабочай і сялянскай грамады. Сельская гаспадарка зараз у нас прадстаўлена, галоўным чынам, сялянскімі гаспадаркамі. Ад гэтых апошніх і церазіх давадзецца ісьці да новых, больш рацыянальных форм

арганізацыі сельска-гаспадарчай вытворчасці. Першым этапам доўгай дарогі зьяўляецца рацыяналізацыя самой сялянскай гаспадаркі, паколькі яна адразу ня ўліваецца ў іншыя формы“.

Апрача блытаніны і няпісьменнай фразалёгіі, гэта вынятка яскрава гаворыць аб тым, што беларускія школьнікі ўсімі мерамі імкнуліся падмяніць сацыялістычны шлях развіцця сельскай гаспадаркі капіталістычным. Рацыянальную форму сельска-гаспадарчай вытворчасці яны бачылі ў... самой сялянскай гаспадарцы. Адгэтуль іх ідэалам было развіццё індывідуальнай гаспадаркі на капіталістычных асновах і цераз яе рацыяналізацыю. Дробнабуржуазная тэорыя, якая абараняе перавагі дробнай гаспадаркі і магчымасць яе рацыяналізацыі ў даным выпадку, выступае ў якасці аднаго з тых сродкаў ашуканства мас, якімі заўсёды карыстаецца буржуазія для абароны капіталістычнай сістэмы. Для нас жа, стаячых на марксысцка-ленінскай пазыцыі, зразумела тое, што: „развіццё дробнай гаспадаркі ёсць развіццё дробнабуржуазнае, ёсць развіццё капіталістычнае“ (Ленін).

Сувязь трацкізму, правых і кандрацьеўшчыны

У сваёй барацьбе з партыяй і пралетарскай дзяржавай кандрацьеўцы салідарызаваліся з трацкізмам і правым ухілам. Іх стаўка на перамогу апазыцыі выходзіла з таго, што і перамога „левых“ трацкісцкіх і перамога правага ўхілу прывяла-б да ажыццяўлення іх праграмы, накіраванай на рэстаўрацыю капіталізму ў СССР. Барацьба троецкізму з партыяй проста і непасрэдна ліла ваду на млын буржуазіі, акрыляючы тым самым яе на актыўную барацьбу за капіталізм. Троцкізм, які ня верыў у магчымасць пабудавання сацыялізму без перамогі пралетарскай рэвалюцыі на Захадзе, прарочыў няўхільную пагібель дыктатуры пролетарыяту, знаходзіў сабе пэўных саюзнікаў у кандрацьеўшчыне, для якой такая пастаноўка пытання была логічна звязаная з ажыццяўленнем іх ідэалаў. Калі трацкізм пад сурдынкай „рэвалюцыйных“ фраз маскаваў і захоўваў вынікі правядзення сваёй праграмы, якая аб'ектыўна вяла да капіталістычнай рэстаўрацыі, калі трацкізм імкнуўся замаскаваць тое, што іх учынкі былі накіраваны на падрыў пралетарскай дыктатуры, то буржуазныя эканамісты на чале з Кандрацьевым, Громанам і Суханавым, а ў БССР група нацыянал-дэмакратаў, гэта бачылі зусім яскрава і радаваліся з поведы кожнага кроку трацкісцкай апазыцыі.

Пасля таго, як быў разбіты трацкізм, калі рабочая класа і ўсе працоўныя зразумелі яго контррэвалюцыйную сутнасць, кандрацьеўцы ўсе свае надзеі пералажылі на правых ухілістых, кандрацьеўшчына зразумела, што перамога правых таксама прывядзе пры ажыццяўленні іх праграмы да тых-жа самых вынікаў, як і перамога троецкізму, да рэстаўрацыі капіталізму. У правых і кандрацьеўцаў знайшоўся цэлы шэраг агульных эканамічных устаноў і ў пытаннях аб тэмпах індустрыялізацыі краіны, і ў пытаннях сацыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі. Кандрацьеўшчына з'явілася той ідэалагічнай крыніцай, з якой правыя чэрпалі сваю палітычную і эканамічную праграму. Правыя алартуністы ёсць агентура кандрацьеўшчыны ўнутры нашай партыі:

„Перамога правага ўхілу ў нашай партыі азначала-б значнае ўзмацненне капіталістычных элементаў у нашай краіне... перамога правага ўхілу ў нашай партыі азначала-б нарастанне умоў, неабходных для аднаўлення капіталізму ў нашай краіне“.
(Сталін).

Праца прыхватлівых выклікала і выклікае самыя гарачыя сымпаты з боку буржуазна-капіталістычных рэстаўратараў. „Ты вораг майго ворага, пагэтак ты мой друг“—так адносяцца школьнікі да опартуністага.

Вось чаму законамерным зьяўляецца тое, што і Кандрацьевы і Рамзіны ўскладалі вялізарныя надзеі на прыхватлівых унутры нашай партыі. Правыя і „левыя“ зьяўляюцца іх памочнікамі. „Плянформы прыхватлівых“, пісаў Кандрацьеў, „шмат у чым блізкая да нашай, іх перамогу мы лічылі палітычна станоўчай“, і за ім Рамзін:

„Трэба канстатаваць наяўнасць ідэя-палітычнага кантакту паміж кіраўнікамі „прампартыі“ і выдатнымі прадстаўнікамі прыхватлівых часткі кампартыі — пераход фактычна ў дзелавы блэк на асноўных праграмных пытаннях эканамічнага развіцця краіны. З плянформы прыхватлівых камуністы два асноўных палажэнні на камуністы выходзілі з устаноўкамі і імкненнямі „прампартыі“: 1) стаўка на моцную аднаасобную кулацкую гаспадарку, 2) замаруджванне альбо больш павольны тэмп індустрыялізацыі краіны“.

Больш гарачы пацалунак ці толькі змогуць атрымаць правыя і „левыя“ ад каго-небудзь іншага. Пасля гэтага зусім невыпадковым зьяўляецца тое, што школьнікі ўсе свае пляны на рэстаўрацыю шчыльна звязвалі з лёсам прыхватлівых опартуністаў, выконваючы волю абшарнікаў і буржуазіі, школьнікі імкнуліся да візытування савецкай улады і да ажыццяўлення буржуазна-абшарніцкай рэстаўрацыі. Устаноўкі опартуністы на сутнасці вядуць таксама да тых-жа вынікаў. Як жа пасля гэтага школьнікам не спадзявацца на опартуністаў?

Прадстаўнікі прыхватлівых у сваёй працы часта проста абавіраліся на кандрацьеўшчыну. Класічным прыкладам гэтага на ўмовах БССР зьяўляецца прышчэпаўшчына. Сувязь прыхватлівых з кандрацьеўшчынай, стыхійна-правільнае дзейнасць кандрацьеўшчыны аб'ектыўна садзейнічала апошнім, правядзенню іх школьніцкай працы і ўскладняла барацьбу партыі з буржуазнай і дробнабуржуазнай ідэалогіяй.

Права-ўхілісцкая палітыка Прышчэпава ў БССР зьяўлялася на дзейнай глебай, абавіраючыся на якую, беларуская нацыянальная кандрацьеўшчына рэалізавала сваю праграму.

Паўстае пытанне: свядома альбо несвядома Прышчэпаў і яго блізкія праводзілі сваю шкодную ўстаноўку ў галіне развіцця сельскай гаспадаркі? свядома, альбо не свядома прышчэпаўшчына тым самым дапамагала кандрацьеўшчыне? Адказ на гэтае пытанне можа быць толькі адзін. Прышчэпаўшчына зусім свядома дзейнічала рука ў руку з кандрацьеўшчынай, і зусім няправільна некаторыя блізкія па сваёй працы да Прышчэпава сьцьвярджаюць, нібыта прышчэпаўшчына абумоўлена адсутнасцю выразных партыйных дырэктыв. Гэта ёсць паклёп на партыю. Гэта ня што іншае, як спроба замазаць свае права-опартуністычныя погляды і справы перакладаннем віны на другіх.

За саўгасы і калгасы—вось лінія партыі ў с. г.

Прышчэпаўшчына пачала разгортваць сваю шкодніцкую працу ў галіне сельскай гаспадаркі з 1923—24 г. Дзеля таго, каб паказаць усю недарэчнасць, усю бяссэнсіўнасць абаронцаў і прымірэнцаў да палітыкі Прышчэпава, якія ў сваёй аргументацыі спасылаюцца на адсутнасць выразных указанняў партыі на пытанне развіцця сельскай гаспадаркі, трэба прывесці некалькі вынікаў з партыйных пастановаў.

У сваіх дырэктывах партыя, як і заўсёды ў перыод дзейнасці прышчэпаўшчыны, давала выразныя і дакладныя ўстаноўкі аб шляхох развіцця вёскі пры дыктатуры пралетарыяту. Так, XII зъезд УсеКП(б), які адбыўся ў красавіку 1923 году, у сваёй рэзалюцыі запісаў:

„Сельска-гаспадарчыя таварыствы, арцелі і камуны павінны атрымліваць дапамогу дзяржаўных органаў, у асаблівасці паколькі яны зьяўляюцца гаспадарчымі аб'яднаннямі бяднейшых пластоў сялянства. Падмацоўваючы ранейшую дырэктыву аб тым, што калектывныя гаспадарчэ ў вёсцы павінны арганізавацца пры ўмове поўнай добраахвотнасці іх членаў, партыя і савецкая дзяржава павінны садзейнічаць узмацненню і палепшанню гаспадарак с.-г. калектываў, сапраўды культурных і эканамічна-прагрэсыўных гаспадарак“.

XIII канфэрэнцыя камуністычнай партыі Беларусі, якая зьбіралася 12 мая 1924 году, у сваёй рэзалюцыі аб працы на вёсцы напісала наступнае:

„Мы павінны накіраваць усе нашы фінансавыя, агрыкультурныя, гандлёвыя і гаспадарчыя мерапрыемствы так, каб імі магла карыстацца ў першую чаргу арганізаваная, ці якая арганізуецца намі на каапэрацыйных асновах маламоцная і сярэдняцкая гаспадарка. Пры прадстаўленьні ільгот па адзінаму грашовому падатку павялічваць ільготы каапэраванаму ў вытворчых адносінах маламоцнаму сялянству, ствараючы тым самым штурхаючыя прычыны для арганізацыі вытворчых калектываў. Поруч з арганізацыяй сельска-гаспадарчых таварыстваў неабходна пачаць шырокае каапэраванне паасобных галін сялянскіх маламоцных гаспадарак, напрыклад, па лініі развіцця малочнай справы, мэліярацыі, садоўніцтва і гародніцтва, машынных таварыстваў і г. д., што павінна з'явіцца падрыхтоўчай стадыяй працы для поўнага аб'яднання ў будучым гэтых гаспадарак“.

Ці-ж гэта ня выразная дырэктыва? Ці-ж тут ёсць намёк на развіццё кулацкай гаспадаркі, якую імкнуліся падтрымліваць і насаджваць кандрацьеўцы? Ці-ж можна, праводзячы гэту дырэктыву партыі, зьвярнуць на антыпралетарскі шлях развіцця вёскі? Гэта ёсць ленінская дырэктыва, накіраваная на ўсямернае развіццё сацыялістычных формаў у сельскай гаспадарцы, на ўзмацненне калгасаў, як сапраўдных носьбітаў прагрэсу і культуры ў земляробстве, а не кулакоў і ня „культурных“ гаспадарак тыпу кулака Марозава.

XIII зъезд УсеКП(б), які адбыўся ў маі 1924 году, з усёй расшучасьцю падкрэсьлівае тую-ж самую дырэктыву аб неабходнасці стварэння калектывных форм вядзення сельскай гаспадаркі.

„У галіне сельска-гаспадарчай каапэрацыі“, чытаем мы у рашэннях з'езду, „павінна быць зьвернута асаблівая ўвага на развіццё тых, якія ўжо засноўваюцца, форм вытворча-збытковых аб'яднанняў, на арганізацыю арцельных і калектывных відаў сельскай гаспадаркі, вышукваючы для заахвочвання ўдзельнікаў гэтых гаспадарак усякага роду прэміі і ільгот“.

І далей у рэзалюцыі аб працы на вёсцы зъезд падкрэсьлівае аб неабходнасці ўсямернага падтрымання немажніцкіх элементаў вёскі ў мэтах падняцця іх гаспадарак і абмежавання эксплуатацыйных тэндэнцый кулацтва. Пасля гэтай выразнай дырэктывы паўстае пытанне, каго-ж падтрымлівала ў гэты перыод прышчэпаўшчына? Яна,

замест таго, каб ажыццяўляць пастановы партыі і падтрымліваць сацыялістычныя формы сельскай гаспадаркі, ліквідавала калгасы і саўгасы на карысць развіцця кулацкіх гаспадарак.

XIV Усесаюзная партыйная канфэрэнцыя ў рэзалюцыі аб кааперацыі дае дырэктыву ўсёй партыі звярнуць самую сур'ёзную ўвагу на калектывізацыю сельска-гаспадарчай вытворчасці.

„На калектывізацыю сельскай гаспадаркі неабходна звярнуць большую ўвагу, чым гэта рабілася да гэтага часу. Арганізацыя рознага роду колгасаў (таварыствы, арцелі і камуны) павінна забяспечыць развіццё іх таварнасці і будавацца на асновах гаспадарчага разрахунку. Трэба звярнуць увагу на павялічэнне крэдытавання калектывных гаспадарак і на абслугоўванне збыту іх сельска-гаспадарчай прадукцыі. Зямляўпарадкаўчыя органы павінны ў сваёй працы забяспечыць у першую чаргу патрэбы тае часткі сялянства, якая пераходзіць да калектывных форм гаспадарання“.

Як бачым, партыя давала выразную ўстаноўку па пытанню калектывнага будаўніцтва і па пытанню зямляўпарадкавання, але прышчэпаўшчына рабіла зусім адваротнае. Яна дапамагала і накіроўвала сваю ўвагу да хутароў і дробных пасёлкаў, якія па сваёй сутнасці нічым не адрозніваліся ад хутароў, гэтай мэце ў іх руках служыла і зямляўпарадкаванне. У гэты-жа самы перыяд выпрацоўваліся і тэарэтычна абгрунтоўваліся памянёныя вышэй кулацкія нормы. Як бачым, усё гэта рабілася наперакор дырэктывам партыі.

У снежні 1925 году збіраецца XIV з'езд партыі, які ў сваіх рашэннях канстатуе, што:

„Сельска-гаспадарчая кааперацыя і па сваёй гаспадарчай працы з пункту погляду ўцягнення мас і з пункту погляду правільнага сацыялістычнага кіраўніцтва яшчэ далёка ад выканання сваёй вялікай ролі. З'езд ставіць у абавязак усім членам партыі самым уважлівым парадкам сачыць за развіццём сельска-гаспадарчай кааперацыі і ўжываць усе захады па забяспечанню яе росту“.

IX з'езд камуністычнай партыі Беларусі ў сваёй рэзалюцыі па гаспадарчаму будаўніцтву, у разьдзеле галоўнейшых задач партыі, высоўвае наступнае:

„Уцягненне сялянства ў сацыялістычнае будаўніцтва, пры дапамозе шырокага каапаравання яго на базе ўзрастаючай індустрыялізацыі краіны, гаспадарчага ўзмацнення сярэдняцкіх і бядняцкіх пластоў сялянства і шырокага культурнага пад'ёму ў краіне, забяспечвання кіруючай ролі пралетарыату ва ўсім гэтым працэсе“.

Дзеля таго, каб з'аб'ясніць спрыяльныя умовы для развіцця эканамічнай і палітычнай працы сярод выскочыі бедняцтва, дзеля таго каб весці барацьбу з кулаком і цераз кааперацыю, бядняцка-сярадняяцкія масы вышлі на шлях сацыялістычнага будаўніцтва. XV Усесаюзная канфэрэнцыя яшчэ раз падкрэслівае гэты шлях, па якім павінна развівацца вёска. У рэзалюцыях партканфэрэнцыі зварочваецца ўвага ўсіх членаў партыі на развіццё ў сельскай гаспадарцы саўгаснага і калгаснага будаўніцтва, і падкрэсліваецца тое, што асноўнай задачай партыі на вёсцы з'яўляецца падтрыманне гэтых форм сельскай гаспадаркі і ўцягванне ў рэчышча сацыялістычнага будаўніцтва бядняцка-сярадняяцкіх мас сялянства.

X з'езд камуністычнай партыі Беларусі, які адбыўся ў студзені 1927 году, таксама падкрэсліў той шлях і кірунак, па якім павінна разьвівацца беларуская вёска. У сваёй рэзалюцыі па справах ЦК КП(б)Б з'езд запісаў наступнае:

„У адносінах да сялянскай гаспадаркі працягваць палітыку, накіраваную на разьвіццё гэхнічных культур, механізацыю сельскай гаспадаркі, разьвіццё асноўных для БССР відаў сельска-гаспадарчай каапэрацыі, разьвіццё калгаснага будаўніцтва, не паслабляючы неабходна вёсцы працу па зямляўпарадкаваньню; мэліорацыі, працягваючы эканамічную дапамогу беднаце, паставіўшы ў цэнтры гэтай работы каапэраваньне беднаты і эканамічную ўзаемадапамогу, замацаваньне і пашырэнне сацыялістычных элементаў у эканоміцы (асабліва далейшае ўзмацненьне прамысловасьці і сельска-гаспадарчай каапэрацыі), як і да гэтага часу павінна стаяць на чале ўсяе гаспадарчай працы ў БССР“.

Гэта дырэктыва была ладзена ў той пэрыод, калі Прышчэпаў, пры дапамозе нацыянал-дэмакратаў тыпу Кісьлякова, Гарэцкага і Смоліча, вышуквалі шляхі „арганізацыйна-тэхнічнай рацыяналізацыі сялянскай гаспадаркі“. І тут паўстае пытаньне, на што была патрэбна арганізацыя для Кісьляковых навуковых экспэдыцый па пытаньню адшукаваньня новых форм разьвіцця гаспадарак бядняцка-серадняцкага сялянства? Адказ можа быць толькі адмоўны, бо шлях перабудовы вёскі быў выразна вызначаны партыяй і яе марксысцка-ленінскім штабам.

XI з'езд (1927 г.) камуністычнай партыі Беларусі, разглядаючы асновы пяцігадовага пляну разьвіцця народнай гаспадаркі БССР, яшчэ лішні раз даў выразную і акрэсьленую устаноўку аб шляхах, якімі павінна пайсьці беларуская вёска. У рэзалюцыі па гэтаму пытаньню з'езд запісаў, што

„ўзмацненьне аграмаджаных элементаў у сельскай гаспадарцы і на далейшы пэрыод застаецца адной з важнейшых задач. Шляхі аграмаджаньня сельскай гаспадаркі вызначаны каапэрацыйным плянам Леніна. Такім чынам, усё большае разьвіццё дзейнасьці вытворчай сельска-гаспадарчай каапэрацыі, усё большае каапэраваньне бядняцка-серадняцкіх пластоў сялянства зьяўляецца першачарговай задачай усіх партыйных арганізацый. Разьвіццё агрыкультурных мерапрыемстваў у сельскай гаспадарцы і на далейшае патрабуе максымальнай увагі з боку зямельных органаў. Гэтаму павінны ў значнай меры садзейнічаць савецкія гаспадаркі, якія павінны і могуць стаць культурнымі сельска-гаспадарчымі адзінкамі, якія вядуць за сабой па шляху індустрыялізацыі і культурнага прагрэсу ўсю масу сялянскіх гаспадарак. Значыцца, на чыннасьць савецкіх гаспадарак трэба зьвярнуць асаблівую ўвагу, ўзмацняючы іх больш вопытнымі і вытрыманымі працаўнікамі. Сельска-гаспадарчыя камуны і арцелі да гэтага часу ў сваім разьвіцці незаўсёды мелі належную дапамогу з боку дзяржаўных і грамадзкіх арганізацый, у той час як гэтыя аграмаджаныя сельска-гаспадарчыя ячэйкі зьяўляюцца адной з найбольш значных арганізацый, дапамагаючых калектывізацыі сельска-гаспадарчай вытворчасці. Па гэтаму пяцігадовы плян павінен прадугледзець усямернае садзейнічаньне ўзмацненьню калектываў, сельска-гаспадарчых арцеляў, камун і таварыстваў“.

У сваіх пастановах XV з'езд УсеКП(б) (сьнежань 1927 г.) даў выключны па глыбіні аналіз сацыяльна-эканамічнага становішча

вёскі і шляхоў яе разьвіцьця пры дыктатуры пралетарыяту. Зьезд даў устаноўку аб максымальна-фарсаваным разьвіцьці ў сельскай гаспадарцы саўгаснага і калгаснага будаўніцтва.

XII зьезд камуністычнай партыі Беларусі ў пачатку 1929 году ў рэзолюцыі па справаздачы ЦК КП(б)Б

„з усёй рашучасьцю падкрэсьлівае, што толькі калектывізацыя і сацыялістычная рэканструкцыя зьяўляюцца рашаючым і асноўным шляхам магутнага ўздыму ў сельскай гаспадарцы. Таму неабходна з усёй сілай і энэргіяй праводзіць працу па ўзмацненьню і пашырэньню існуючых саўгасаў і калгасаў і ў далейшым значна ўзмацніць тэмп калектывізацыі сельскай гаспадаркі і будаўніцтва саўгасаў, звярочваючы асаблівую ўвагу на стварэньне буйных колгасаў“.

Тут пададзены найбольш галоўныя дырэктывы партыі, апрача пастаноў апошняга году, аб сацыялістычнай перабудове вёскі, вынесены ў ранейшыя гады. Гэтыя пастановы як УсеКП(б), так і КП(б)Б давалі і даюць выразную ўстаноўку ў галіне аграрнай політыкі; яны зьяўляюцца ня чым іншым, як разьвіцьцём і ажыццяўленьнем таго пункту праграмы партыі, які яскрава вызначае шлях пераходу вёскі да камуністычнай грамады.

Пададзеныя, выняты з партыйных дырэктыў ушчэнт разьбіваюць праваопартуністычныя сьцьверджаньні аб адсутнасьці выразных указаньняў у пытаньнях разьвіцьця вытворчых сіл сельскай гаспадаркі і яе рэканструкцыі на сацыялістычных асновах. Прышчэпаўшчыне не ўдалося і ня ўдасца апраўдаць сваю шкодніцкую працу, спасылаючыся на адсутнасьць партыйных дырэктыў. Ім ня ўдасца сыцягнуць партыю з правільнага ланінскага шляху. Пад кіраўніцтвам ланінскага ЦК наша партыя вядзе і будзе вядзе непрымірумую бязьлітасную барацьбу з усімі буржуазнымі і дробнабуржуазнымі ідэолёгіямі, выкрываючы іх сапраўдны клясавы сэнс, як бы яны ні маскаваліся. Абараняючы чыстату артадаксальнага марксызму-ланінізму, партыя давала суровы адпор усякім спробам права і „лева“ опартуністычным скажэньням бальшавіцкіх прынцыпаў з боку розных элемэнтаў як унутры партыі, так і па-за партыяй.

Бязьлітаснасьць, непрымірумасць да ўсякага адступленьня і скажэньня рэвалюцыйнага марксызму, барацьба супроць усякіх буржуазных і дробнабуржуазных партый, тэорый, барацьба за сапраўдную клясавую пролетарскую ідэолёгію—вось ланія бальшавіцкай партыі, вось той шлях, па якім яна прывядзе краіну дыктатуры пролетарыяту да канчатковай перамогі сацыялізму.

М. Поташ

Аб вывучэнні гісторыі КП(б)Б і падрыхтоўцы кадраў у гэтым абсягу

Вялізарнае політычнае і выхаваўчае значэнне вывучэння і выкладання гісторыі партыі зьяўляецца зусім ясным. Тым больш гэта значэнне павялічваецца ў цяперашні час, у перыод рашучага змаганьня партыі і рабочай класы за набудову сацыялізму ў нашым краі.

Вывучэнне гісторыі партыі зьяўляецца адной з найважнейшых прыклад змаганьня за чыстагу марксысцка-ленінскай рэвалюцыйнай тэорыі і памагае нам выкрываць гістарычныя карэнні сучаснага опартунізму розных масьцей і паказаць яго сапраўдны твар. Практыка змаганьня нашай партыі памагае нам найбольш правільна вырашаць колёсальныя задачы сьгоньяшняга дня. Ня менш важнай зьяўляецца роля вывучэння гісторыі партыі ў справе бальшавіцкага выхаваньня кадраў, асабліва маладых.

Трэба асабліва падкрэсьліць важнасьць гэтай праблемы для Беларусі. Больш слабая праслойка старых бальшавіцкіх кадраў у нашай арганізацыі, з аднаго боку, і больш моцнае дробна буржуазнае абкружэньне — з другога прымушаюць нас асабліва зьвярнуць увагу на задачы вывучэння гісторыі партыі і, у часнасьці, на вывучэнне гісторыі КП(б)Б. Трэба адзначыць, што вывучэнне ўжо цяпер вельмі значнага дасьведчаньня КП(б)Б у справе ажыццяўленьня ленінскай лініі ўсесаюзнай кампартыяй бальшавікоў ва ўсіх галінах будаўніцтва і змаганьня з усімі опартуністычнымі ўхіламі ад гэтай лініі ў складанай абстаноўцы Беларусі мае вялізарнае політычнае значэнне.

Вывучэнне гісторыі КП(б)Б зьяўляецца вялікім фактарам у справе выхоўваньня бальшавіцкіх кадраў, змагароў за далейшыя носьпехі будаўніцтва сацыялізму ў Беларусі.

Правільная пастаноўка вывучэння КП(б)Б і рэвалюцыйнага руху ў Беларусі адыграе вялікую ролю і ў адносінах змаганьня з ухіламі ў нацыянальным пытаньні, якое мае такое значэнне ва ўмовах Беларусі. Гэта паможа нам выявіць карэнні вялікадзяржаўнага шовінізму, як галоўнай небясьпекі, так і мясцовага нацыяналізму (белар., яўр. і г. д.). Тав. Сталін на IV нарадзе ЦК РКП(б) з ачказнымі работнікамі нацыянальных рэспублік і вобласьцяў у 1923 годзе гаварыў: „Трэба памятаць, што нашы комарганізацыі на акраінах, у рэспубліках і вобласьцях могуць разьвіцца і стаць на ногі, зрабіцца сапраўдным марксысцкім кадрам толькі ў тым выпадку, калі яны пераадаваюць нацыяналізм. Нацыяналізм — асноўная ідэёвая перашкода на шляху выхоўваньня марксысцкіх кадраў, марксысцкага авангарду на акраінах ..”¹⁾

¹⁾ Стенограф. отчет, стр. 67. Цытую па рабоце Гірчака „На два фронты в борьбе с национализмом“ Падкрэсьлена мною

Вывучэнне гісторыі партыі і зьяўляецца адным з сур'ёзных фактараў, дапамагаючых у справе пераадалення нацыяналізму і выхоўвання марксысцкіх кадраў.

Але гэту задачу магчыма будзе выканаць толькі ў тым выпадку, калі само вывучэнне і выкладанне гісторыі КП(б)Б і рэвалюцыйнага руху на Беларусі будуць угрунтаваны, выходзячы з вытрыманай марксысцка-ленінскай мэтадологіі, калі яны будуць пранікнуты марксысцка-ленінскай рэвалюцыйнай тэорыяй, калі будуць пераадолены ўсякія ўхілы ад ленінізму, і будзе даны бязьлітасны адпор спробам падмяняць ленінскую тэорыю нацыяналістычнымі і інш. дробнабуржуазнымі ідэйкамі.

У тэзісах, прынятых па дакладу тав. Кіна на нарадзе па пытаннях выкладання ленінізму, гісторыі УсеКП(б)Б і г. д., гаворыцца: „Вялікае значэнне набывае вывучэнне гісторыі кампартый, што ўваходзяць у склад УсеКП(б). Тут трэба адкінуць той пункт гледжання, які прыраўноўвае гісторыю нацыянальных кампартый да гісторыі мясцовых звычайных арганізацый і ня ўлічвае сваяасаблівае работы партый у нацыянальных вобласцях і сярод нацыянальных меншасцяў. Таксама трэба адкінуць спробы адарваць, ізоляваць гісторыю нацыянальных кампартый ад гісторыі УсеКП(б). Пры вывучэнні гісторыі нацыянальных кампартый трэба таксама рашуча адкінуць тэорыі „двохкарэннасці“ паходжання нацыянальных кампартый — ад бальшавіцкіх арганізацый і нацыянал-соцыялістычных партый (Руп, УСДРП, Беларуская Соц. Грамада і інш.)¹⁾. Перад намі, такім чынам, зусім ясная і разам з тым вялізнага політычнага значэння праграма работы ў абсягу вывучэння і выкладання гісторыі КП(б)Б і рэвалюцыйнага руху

Разам з тым трэба рашуча падкрэсліць, што вялікая часць работ гістарычнага характару ў Беларусі якраз не свабодна ад адзначаных у паданай цытаце буйных памылак.

Часамі зусім адкрыта, а часамі ў больш прыкрытым выглядзе, у гістарычных работах на працягу раду гадоў аж да апошняга часу ў нас прапагандуецца тэорыя „двохкарэннасці“ КП(б)Б, ізоляванасці рэвалюцыйнага руху і КП(б)Б, нацыяналізм, ідэі нацыянал-дэмакратызму і г. д. Побач з гэтым часць гістарычных работ амаль зусім ігнаруе сваяасаблівае ўмоў развіцця рэвалюцыйнага руху ў Беларусі і ўмовы работы партыі ў нас, скачваюцца да нігілізму ў нацыянальным пытанні і скажаюць партыйную пастаноўку пытання аб нацыянальнай культуры ва ўмовах СССР. Сама па сабе зразумела ўся шкода гэтых абедзвюх устаноў, і зусім ясна, наколькі яны зьяўляюцца чужымі ленінскай трактоўцы гэтых проблем.

Пара ва ўсю шырыню паставіць праблему вывучэння гісторыі КП(б)Б і рэв. руху ў Беларусі ў марксысцка-ленінскім асвятленьні. І адной з асноўных задач, што стаяць перад намі ў гэтых адносінах, — гэта падняць на вялікую вышыню мэтадологічную распрацоўку проблем гісторыі КП(б)Б. Знаёмаму хоць крыху з нашай гістарычнай прадукцыяй кідаюцца ў першую чаргу ў вочы нізкі тэорытычны ўзровень значнай яе часткі, пагардлівасць да распрацоўкі мэтадологічнай устаноўкі разглядаемых проблем, бесклапотнасць па часці тэорыі.

Ня менш слаба стаць справа і з выкладаннем гісторыі КП(б)Б і рэвалюцыйнага руху ў Беларусі. Даволі ўказаць на такі яркі факт, як неналаджанасць дагэтуль выкладання гэтых дысцыплін нават у

¹⁾ Вопросы преподавания ленинизма, истории ВКП(б) и Коминтерна, Стр. 315

Комвузе Беларусі. Аб іншых навучальных установах ужо няма чаго гаварыць. Такім чынам відаць, наколькі важна звярнуць увагу на гэты вучастак ідэалёгічнага фронту, і наколькі насъпела пытаньне аб неабходнасьці сконцэнтраваньня адпаведных сілы для гэтай работы. Вось чаму зусім правільна і сваячасна ЦК партыі рашыў рэарганізаваць былы Гістпарт у Навукова-дасьледчы інстытут па гісторыі КП(б)Б і рэв. руху Беларусі. Пасьля ўсяго намі сказанага гэта зусім ясна. Перад на нова створаным інстытутам стаяць вельмі важныя задачы. Ён павінен здолець так паставіць сваю работу, каб яна цалкам і поўнасьцю была ўвязана з тымі пытаньнямі, што стаяць перад партыяй у цяперашні перыод змаганьня за ажыцьцяўленьне соцыялізму ў нашым краі ў абстаноўцы абвастрэньня клясавага змаганьня, калі асабліва шкоднымі і небясьпечнымі зьяўляюцца ўсякія ўхілы ад генэральнай лініі партыі.

Каб інстытут мог выканаць паўстаўшыя перад ім задачы, трэба мобілізаваць увагу партыйнай грамадзкасьці да яго дзейнасьці, прыцягнуць да ўдзелу ў яго рабоце найбольш вытрыманыя бальшавіцкія кадры нашай партыйнай арганізацыі, сконцэнтраваньня найлепшыя сілы для пастаяннай работы ў інстытуце.

Але побач з гэтым высоўваецца другая неадкладная і надзвычайна важная задача—стварыць кадры для навукова дасьледчай работы па гісторыі КП(б)Б і рэволюцыйнага руху Беларусі і падрыхтаваць выкладчыкаў гэтых дысцыплін у вышэйшых навучальных установах.

Вялікі недахват ленинска-вытрыманых кадраў у гэтым абсягу зьяўляецца агульнавядомым фактам. Без падрыхтоўкі такіх кадраў ня можа быць і гутаркі аб якім-небудзь сур'ёзным зруху ў далейшым у абсягу вывучэньня і выкладаньня ўказаных дысцыплін. Вось чаму, паводле пастановы ЦК КП(б)Б пры інстытуце гісторыі партыі арганізуецца асьпірантура. Тым самым інстытут гісторыі партыі бярэ на сябе задачу падрыхтоўкі навуковых работнікаў і выкладчыкаў гісторыі КП(б)Б і рэв. руху ў Беларусі. Хоць гэта задача даволі адказная і трудная, асабліва калі прыняць пад увагу вельмі абмежаваны лік работнікаў у інстытуце, але ўсё-ж такі з ёю можна і трэба будзе справіцца пры адной, аднак, умове, калі партыйная арганізацыя вылучыць для гэтай мэты групу падыходзячых таварышоў. У першую чаргу мы маем рацыю чакаць, каб з канчаючых Комвуз Беларусі і соц.-гістарычнае аддзяленьне БДУ, былі вылучаны найлепшыя ў акадэмічных і найбольш вытрыманыя ў партыйных адносінах таварышы для гэтай мэты. Але і партыйныя арганізацыі павінны даць Інстытуту пэўны лік вытрыманых таварышоў. Ня гледзячы на тое, што ў сувязі з ліквідацыяй акруг гэта даволі трудна, аднак трэба ісьці на гэты крок, бо вельмі важнай зьяўляецца для ўсяе КП(б)Б тая задача, якую Інстытут выконвае, арганізуючы асьпірантуру па гісторыі КП(б)Б.

Трэба мець на ўвазе, што вылучаныя таварышы павінны быць ўважна выбраны, пры тым у першую чаргу з рабочых і батракоў. Мы ставім сабе мэту, каб з самага пачатку ня менш 50 проц. асьпірантаў былі паводле соцыяльнага становішча з рабочых і батракоў. Гэта не патрабуе асаблівых коментароў. Далей, яны павінны быць партыйна зусім вытрыманыя, прайшоўшыя школу партыйнай работы і выстарчальна падрыхтаваныя. Усё гэта патрабуе, каб партыйныя арганізацыі сур'ёзна падыходзілі да гэтага пытаньня і далі падыходзячых таварышоў.

Мы ня будзем спыняцца падрабязна на ўсіх пунктах палажэньня аб асьпірантуры, бо яно надрукована ў „Звязьдзе“ ад 28/IX-1929 і

Мы ўкажам толькі на два моманты. Папершае, што цяпер падрыхтоўка кадраў па гісторыі КП(б)Б і рэв. руху Беларусі найноўшага часу будзе сканцэнтравана ў адным месцы, у інстытуце. Мэтазгоднасьць гэтай меры стаіць па-за ўсякім сумненьнем. Толькі такім шляхам можна забяспечыць вытрыманае кіраўніцтва падрыхтоўкай асьпірантаў, канцэнтрацыю ўсіх сіл, што працуюць у абсягу гісторыі КП(б)Б, і kolekтыўную іх работу, што падвысіць і прадукцыйнасьць работы. Падругое, мы хацелі-б адзначыць, што вялікая ўвага будзе зьвернута на агульную тэарэтычную марксысцка-ленінскую падрыхтоўку асьпірантаў. Вось чаму мы лічым патрэбным зьвярнуць сур'ёзную ўвагу ў першы год на распрацоўку проблем гісторыі УсеКП(б)Б. Гэта зусім зразумела, бо бяз гэтага немагчыма вывучыць гісторыю КП(б)Б, як часць УсеКП(б) і правільна паставіць асноўныя праблемы вывучэння КП(б)Б. Вось чаму адводзіцца значнае месца дыялектычнаму матэрыялізму і ленінізму.

Самая работа асьпірантаў мае быць пастаўлена ў адпаведныя ўмовы. Для гэтага пры інстытуце ствараецца бібліятэка з адпаведным падборам навуковай літаратуры па гісторыі УсеКП(б), КП(б)Б і рэв. руху, кабінэт марксызму-ленінізму і г. д. Дарэчы інстытут імкнецца так наладзіць свае кабінэты, каб там маглі працаваць і іншыя таварышы, апрача навуковых супрацоўнікаў і асьпірантаў, якія захочуць займацца вывучэннем адпаведных праблем.

Інстытут сконцэнтруе ў сваіх сьценах і архіўныя матэрыялы, патрэбныя для вывучэння адпаведных тэм. Нямаю ўвагі будзе зьвернута на арганізацыю работы асьпірантаў і кіраўніцтва ёю.

У гэтым артыкуле мы толькі намецілі ў агульных рысах тыя задачы, што стаяць перад інстытутам гісторыі партыі як у абсягу вывучэння гісторыі партыі, так і падрыхтоўкі кадраў. У далейшым ня раз яшчэ прыдзецца зьвярнуцца як да больш дэталёвага абмеркавання задач, што стаяць перад інстытутам, так і асабліва тых праблем, якія ў першую чаргу павінны быць інстытутам распрацаваны.

Інстытут толькі разгортвае сваю работу. Партыйная грамадкасьць павінна яму аддаць максымум увагі, яму павінны ў першую чаргу памагаць у рабоце вытрыманыя бальшавіцкія кадры нашай арганізацыі, і тады ён пад кіраўніцтвам ЦК КП(б)Б выканае тыя задачы, што стаяць перад ім.

П. Корчык

V з'езд камуністычнай партыі Польшчы аб нацыянальна-вызваленчым руху

Справа нацыянальна-вызваленчай барацьбы — аднаго з ладстаўных чыннікаў пралетарскай рэвалюцыі ў Польшчы набывае асаблівае значэнне ў сучасны перыяд, калі шпаркім тэмпам нарастае рэвалюцыйная сытуацыя ў Польшчы, калі барацьба працоўных мас Зах. Беларусі і Зах. Украіны супроць фашыскай акупацыі і сзае буржуазіі прымае ўсё больш вострыя формы, калі ў шуканні выхаду з нарастаючага агульнапалітычнага крызісу фашысцкая дыктатура ліхаманкава арганізуе напад на СССР. Фашызм распальвае вялікадзяржаўны шавінізм і патрыятызм, узмацняе цікаванне Савецкага саюзу, агнём і жалезам душыць нацыянальна-вызваленчую барацьбу паднявольных народаў, а адначасна пры дапамозе ўкраінскага, беларускага, яўрэйскага нацыянал-і сацыял-фашызму робіць усё большыя пачуці, каб зрабіць з працоўных мас падневольных і прыдушаных народаў прыладу сваіх імперыялістычных плянаў, ачмучваючы іх фэдэралістычнымі лёзунгамі і лёзунгам „абароны“ Украіны і Беларусі ад „чырвонага маскоўскага імперыялізму“.

V з'езд КПП адзначыў, што на грунце эканамічнага крызісу і далейшага паглыблення палітычнага крызісу фашыскай дыктатуры будзе ў шпаркім тэмпе адбывацца далейшае завастрэнне, паглыбленне і пашырэнне рэвалюцыйнай нацыянальна-вызваленчай барацьбы паднявольных народаў. Магутная хваля вострай забастовачнай барацьбы сельскагаспадарчых рабочых, якая пракацілася па абшарах Зах. Украіны ў мінулым годзе, змянілася цяпер яшчэ больш вострымі формамі барацьбы паднявольных працоўных украінскіх мас супроць абшарнікаў і фашыскай акупацыі. Гараць абшарніцкія і асадніцкія двары, паліцэйскія і падагковыя ўрады, як выраз помсты працоўных мас супроць сваіх прыпятачляў і эксплуатацараў. Барацьба гэтая захоплівае ўсё новыя абшары, прымае ўсё больш вострыя формы, пераходзіць месцамі да ўзброенага адпору карным фашысцкім атрадам, паліцыі і страццкім бандам. Паглыбленне нацыянальна-вызваленчай барацьбы, хоць і не ў такіх яшчэ яскравых формах, мы бачым і на Зах. Беларусі, доказам чаго з'яўляецца ўзрастаючая барацьба беларускага сялянства супроць падагкаў і шарваркаў, супроць грабежніцкай ліквідацыі сэрвітутаў і камасацы, у ажыўтэньні забастовачнай барацьбы сельскагаспадарчых рабочых (Малдэчна), у адпору сялянскіх мас паліцыі (Алекшыцы, Чарнявіцы). Гэта з'явіліся новага магутнага ўздыму нацыянальна-вызваленчай барацьбы, нарастання элементаў хатняй вайны ў Зах. Беларусі, як слушна акрэсьліў яшчэ IV пленум ЦК КПЗБ.

Абвастрэнне клясавай барацьбы ў Зах. Украіне і Зах. Беларусі, абвастрэнне барацьбы супроць акупацыі, з'яўляецца вынікам усяе

грабежніцкае калёніальнае палітыкі фашысцкай дыктатуры, укінуўшай на дно пропасці, вызыску, нэндзы, голаду, беспрацоўя і беззямельля працоўныя масы паднявольных народаў. Гэтая палітыка, мэтай якое было ўзмацненне базы фашысцкай акупацыі ў ЗБ і ЗУ праз замацаванне саюзу паміж польскім фашызмам і ўкраінскай і беларускай буржуазіяй, коштам павялічэння вызыску і нэндзы працоўных мас, прысьпяшала дыфэрэнцыяцыю на ЗУ і ЗБ, тэмп якое яшчэ больш узрос у варупках глыбокага эканамічнага крызісу.

Магутным чыннікам, які прысьпяшае працэс палярызацыі сіл на ЗБ і ЗУ і рэвалюцыянізавання працоўных мас паднявольных народаў, зьяўляецца магутнае развіццё сацыялістычнага будаўніцтва ў СССР, вялізарныя дасягненні ленінскай нацыянальнай палітыкі УсеКП(б), якая забяспечвае магутны росквіт Савецкай Украіны і Савецкай Беларусі.

Але гэтыя вялізарныя дасягненні працоўных мас пад кіраўніцтвам УсеКП(б) на Сав. Украіне і Сав. Беларусі, а асабліва ліквідацыя кулацтва, як клясы, канчаткова разьбіваюць надзеі ўкраінскай і беларускай буржуазіі на буржуазнае перараджэнне савецкіх рэспублік, і дзеля гэтага расьце іх актыўнасьць да арганізацыі ўзброенай інтэрвенцыі супроць краіны дыктатуры пралетарыяту, узмацняе іх саюз з польскім фашызмам. Украінская і беларуская буржуазія зьяўляецца адной з падставаў фашысцкай акупацыі на ЗБ і ЗУ, стаіць у першых шэрагах душэснай нацыянальна-вызваленчай барацьбы на Зах. Украіне і Зах. Беларусі і арганізатарай вайны супроць СССР. Тут зыходзяцца інтарэсы ўкраінскай і беларускай буржуазіі з інтарэсамі польскага фашызму і міжнароднага імпэрыялізму. Нацыянальная палітыка фашысцкай дыктатуры цесна звязана з падрыхтоўкай міжнароднага капіталу вайны супроць СССР, у арганізацыі якое Польшча зьяўляецца фарпостам, а Зах. Украіна і Зах. Беларусь маюць адыграць ролю выпадковае брамы для ўзброенага нападу на СССР.

Чыннікі, якія акрэсьліваюць нацыянальную палітыку фашысцкай дыктатуры, гэта агульныя інтарэсы польскай буржуазіі, гэта значыць імпэрыялістычныя тэндэнцыі да гаспадарчай экспансіі на Ўсход, да пашырэння граніц польскае акупацыі і разгрому Савецкага саюзу, што цалкам супадае з інтарэсамі міжнароднага імпэрыялізму; спецыфічныя інтарэсы польскіх пануючых клясаў на акупаваных землях, якія ўсё больш адчуваюць канкурэнцыю з боку ўкраінскай і беларускай буржуазіі, а такжа неабходнасьць ўзмацнення супрацоўніцтва польскага фашызму з буржуазіяй паднявольных і ўцісканых народаў для супольнай барацьбы супроць СССР і рэвалюцыйнага руху ў Польшчы, Зах. Украіне і Зах. Беларусі.

У агульных інтарэсах пануючай польскай буржуазіі і буржуазіі паднявольных народаў і міжнароднага імпэрыялізму, фашысцкая дыктатура ўзмацняе нацыянальны ўціск, абвастрае рэпрэсіі і тэрар, які месцамі набывае мэтады хатняй вайны. Фашызму ўжо не выстараюць масавыя арышты, катаржныя прысуды і разгромы арганізацыяў нац. вызваленчага руху; фашысцкая дыктатура пачынае ўсё больш прымяняць сьмяротныя прысуды, залівае Зах. Украіну тысячамі паліцэйскіх і стралецкіх бандаў, мабілізуе цэлыя карпусы кавалерыі для карных экспэдыцый, накладваюць на вёскі кантрыбуцыі, канфіскуюць сялянскую маёмасьць для пакрыцця страт абшарнікаў, расстрэльваюць сялян і рабочых, гвалцяць жанчын у раёнах, ахопленых заравам рэвалюцыйнай барацьбы.

Робячы высілкі крывёю, агнём і жалезам задушыць рэвалюцыйны рух, фашысцкая дыктатура адначасна ліхаманкава напружвае ўсе сілы,

каб утрымаць і ўзмацніць сваю базу на акупаваных землях, у першую чаргу праз узмацненне польскай буржуазіі, збішарнікаў, асаднікаў, фашыскага чыноўніцтва і верхавіны польскага гарадскога дробнамяшчанства. Адначасна фашысцкая дыктатура ўзмацняе саюз з буржуазіяй паднявольных народаў Падставай гэтага саюзу зьяўляюцца іх супольныя клясавыя інтарэсы, супольная барацьба супроць рэвалюцыйнага руху ў Польшчы, супроць Савецкага саюзу. Уся гаспадарчая палітыка фашысцкай дыктатуры ідзе па лініі замацавання гэтага саюзу (зямельная і крэдытовая палітыка, грашовыя падаткі нацыянал-фашысцкім арганізацыям), у тым-жа кірунку ідзе царкоўная палітыка фашызму і поўныя падаткі для ўкраінскай і беларускай буржуазіі і кулацтва ў галіне нацыянальнай культуры. Гэты клясавы саюз паміж буржуазіяй пануючай нацыі і буржуазіяй паднявольных нацыі усё больш будзе ўзмацняцца па меры далейшага абвастрэння рэвалюцыйнай барацьбы на Зах. Украіне і Зах. Беларусі. Усе спрэчкі паміж польскай, украінскай ці беларускай буржуазіяй за ільвіную долю ў эксплеатацыі беларускіх і ўкраінскіх працоўных масаў, адыходзяць на задні пляч і падпарадкоўваюцца агульнаму заданню душэння рэвалюцыйнага руху, які аднолькава пагражае панаванню як тых, так і другіх, і арганізаваньня вайны супроць СССР.

Такім чынам, нацыянальная палітыка фашысцкай дыктатуры паглыбляе клясавыя супярэчнасці ня толькі паміж працоўнымі масамі паднявольных народаў і буржуазіяй пануючай нацыі, але таксама паміж украінскімі, беларускімі, яўрэйскімі працоўнымі масамі і іх уласнай буржуазіяй, прычыняюцца да паглыблення і заострэння клясавых барацьбы проціў польскай акупацыі і яе саюзнікаў—буржуазіі паднявольных народаў. Працоўныя масы Зах. Украіны і Зах. Беларусі ўсё больш усведамляюць сабе, што іх вызваленне з-пад фашысцкай акупацыі і аб'яднанне з Савецкай Украінай і Савецкай Беларуссю цесна звязаны з барацьбою супроць сваёй уласнай буржуазіі і кулацтва, выражэннем чаго зьяўляецца змяшчэнне ўплываў нацыянал і сацыял-фашысцкіх украінскіх, беларускіх і яўрэйскіх партыяў, узрост уплываў кампартыі, узмацненне гегемоніі пралетарыяту ў нацыянальна-вызваленчым руху, узмацненне інтэрнацыянальнага саюзу працоўных масаў Польшчы, Зах. Украіны і Зах. Беларусі пад гегемоніяй пралетарыяту.

У варунках нарастання рэвалюцыйнае сытуацыі ў Польшчы ўзрастае актыўнасць буржуазіі паднявольных народаў у барацьбе супроць рэвалюцыйнага руху ў Польшчы і супроць СССР. Усё больш актыўную ролю адыгрываюць беларускія і ўкраінскія нацыянал і сацыял-фашысцкія партыі ў душэнні нацыянальна-вызваленчай барацьбы і разгроме рабоча-сялянскіх арганізацый. Яны арганізуюць напады сваіх баевак на арганізацыі нацыянальна-вызваленчага руху, бяруць чынны ўдзел у пагромах гурткоў ТБШ і, знаходзячыся пад рэвалюцыйным уплывам аддзелаў „Просьвіты“, робяць даносы на рабоча-сялянскіх паслоў, на рэвалюцыйных рабочых і сялян. Фашысцкая група Луцкевіча-Астроўскага цесна супрацоўнічае з кіраўніком Віленскай ахравкі віцэ-важакам Кантыкрысам у разіроме нац-вызваленчага руху на Зах. Беларусі. Мкрцінскія нацыянал і сацыял-фашысты рашуча адмяжоўваюцца ад гэтага барацьбы ўкраінскіх працоўных масаў супроць польскай акупацыі і апраўдваюць крывавую расправу акупантаў. Іх правадыры, старшыня УНДО Лявіцкі і мітрапаліт Шаптыцкі, супольна з Пілсудзкім, Слаўкам, Складкоўскім дагаварваюцца, як лепш задушыць рэвалюцыйны рух на Зах. Украіне.

Гэтая барацьба супроць рэвалюцыйнага руху на ЗБ і ЗУ цесна звязана з арганізацыяй вайны супроць СССР. Супольна з фашысцкай дыктатурай абмяркоўваюцца пляны нападу на СССР, падзелу тэрыторыяў (дагавор ген. Сальскага са Слаўкам), арганізацыі ваенных украінскіх і беларускіх аддзелаў. Пад кіраўніцтвам польскага фашызму вядзецца салідарная акцыя ўкраінскай і беларускай буржуазіі і кулацтва па абодвух баках кардону для арганізацыі контррэвалюцыйных выступленняў і шкодніцтва ў УССР і БССР („Саюз Вызваленне Украіны“, контррэвалюцыйная дзейнасць беларускіх нацыянальна-дэмакратаў і г. д.).

Таксама ўсё больш замацоўваецца супрацоўніцтва яўрэйскай буржуазіі з польскім фашызмам, які ставіць перад яўрэйскай буржуазіяй місію прысьпяшэння паленізацыі акупаваных абшараў (выступленні Голувко, канфэрэнцыя Слаўка з Грынбаўмам). Нацыяналістычная антынямецкая свівістляска, разьлічаная на распальваньне ў масах шавінізму і ваяўнічага патрыятызму, не перашкаджае ўсё большаму ўзмацненьню супрацоўніцтва паміж польскім фашызмам і нямецкай буржуазіяй у Польшчы, якая выпаўняе цяпер ролю пасрэдніка для збліжэння фашысцкай Польшчы з Нямеччынай, для прысьпяшэння арганізацыі супольнага фронту вайны супроць СССР. Таксама і літоўская буржуазія ў Польшчы з гэткай-жа мэтай дапамагае для ліквідацыі спрэчак паміж Польшчай і Літвой, выступаючы ў ролі пасрэдніка ў перагаворах, якія вядуцца цяпер Паміж Польшчай і Літвой.

V з'езд КПП асабліва звярнуў увагу партыі на небяспеку, якая пагражае нацыянальна-вызваленчаму руху з боку тых аддзелаў украінскага і беларускага нацыянальна-фашызму, якія ў варунках узростаючай рэвалюцыйнай хвалі змушаны паслугоўвацца найбольш заостранаю радыкальнай фразай, з часамі „радыкальнымі“ мэтадамі, калі лепш перахопліваць рэвалюцыйныя настроі масаў. Такім аддзелам на Зах. Беларусі зьяўляецца група Луцкевіча-Астроўскага, папоўненая ў апошні час рэнэгатам „Грамады“ Акінчыцам. Група гэтая разгарнула супольна з фашысцкай дыктатурай на шырокую скалю закроены манэўр навакол засуджаных на катаргу паслоў „Грамады“. Манэўр гэты быў разлічаны на тое, каб завешваючы варункова кару паслоў Грамады, змусіць іх да пасыўнасьці пад пагрозай узнаўленьня кары, і такім чынам стварыць уражаньне, што ўсе правадыры Грамады ідуць сьледам за Луцкевічам і Акінчыцам на шлях супрацоўніцтва з фашызмам, здэарыентаваць масы і пасеяць у іх ілюзіі аб зьмене курсу фашысцкай нацыянальнай палітыкі. Манэўр гэты лопнуў, як мыдлярная банька, бо паслы „Грамады“ на чале з Тарашкевічам здэмастравалі гэты манэўр фашызму і сталі ў шэрагі працоўных Зах. Беларусі дзеля далейшай рэвалюцыйнай барацьбы супроць фашысцкай акупацыі і яе саюзнікаў беларускіх нацыянальна-фашыстаў.

У гэтых-жа варунках адбываецца ўзмацненьне супольнага фронту сацыяльна-фашызму паднявольных народаў са сваёй буржуазіяй з аднаго боку (супольны выбарчы блёк украінска і сацыяльна-дэмакраты з УНДО) і ўзмацненьне лучнасьці ўсяго сацыяльна-фашысцкага лягеру навакол ППС для душэньня рэвалюцыйнага руху, што праяўляецца ў адзіным фронце іх пры разьбіцці рэвалюцыйнага прафруху, ламаньні забастовачнай барацьбы, падтрымоўваньні фашысцкага арбітражу і г. д. Гэтае адзінства ў іх контррэвалюцыйнай дзейнасьці не перашкаджае ім, лічачыся з узростам рэвалюцыйнага масаў, завастраць радыкальную фразу, а нават крытыкаваць ППС, як гэта робіць Бунд, які

гэтым імкнецца ратаваць свае пазыцыі ў масах, шмат пахіснутыя пасля яго ўступлення ў II Інтэрнацыянал, што выклікала абурэнне яўрэйскіх рабочых

ППС, гуртуючы навакол сябе ўвесь сацыял-фашысцкі лагер, выступаючы на чале Цэнтралеву, як апошняя дошка ратунку для загараджанага панавання фашысцкай дыктатуры ад напору рэвалюцыйнай хвалі, таксама і ў галіне нацыянальнай палітыкі разам з польскімі народніцка-фашысцкімі партыямі фактычна з'яўляецца адной з галоўных падставаў польскай акупацыі на ЗБ і ЗУ, правадніком фашысцкай палітыкі палёнізацыі, расаднікам сярод польскага пралетарыяту польскага вялікадзяржаўнага шавінізму, для арганізацыі нападу на СССР. ППС разам з Пілсудзкім агнём і мячом замацоўвала ў 1918—1920 гадох, топячы ў крыві нацыянальна-вызваленчы рух на ЗБ і ЗУ, арганізуючы разам з Пілсудзкім паходы на Менск і Кіеў.

Нацыянальна-вызваленчы рух, барацьба супроць фашысцкае акупацыі гэта ўдар у падставы польскага імэрыялізму, гэта ўдар у падставы панавання польскай буржуазіі, а тым самым адзін з падстаўных чыньнікаў пролетарскай рэвалюцыі ў Польшчы. Гэта асабліва іскрава выступае цяпер. Гэтым ясна выкрывае сваю справу фашысцкая дыктатура, кінваючая цэлыя карпусы для затаплення ў крыві рэвалюцыйнага руху на Зах. Украіне. Але гэтага зразуменьня няма яшчэ поўнасьцю сярод усіх зьвеньяў нашае партыі, доказам чаго з'яўляецца слабая дзейнасьць партыйных арганізацый усяе Польшчы, ЗБ і ЗУ на мабілізацыі масаў на падтрыманьне, пашырэнне і кіраваньне нацыянальна-вызваленчае барацьбы. І дзеля гэтага асабліва моцна трэба падкрэсьліць слухнасьць завастрэння V Зьездам КПП увагі ўсяе партыі на значэньні нацыянальна-вызваленчае барацьбы, на ўсьведамленьні кожнага рабочага і селяніна, што барацьба працоўных масаў Зах. Украіны і Зах. Беларусі супроць акупацыі, за самавызначэньне аж да аддзяленьня і злучэньне з УССР і БССР, што барацьба літоўцаў за самавызначэньне аж да аддзяленьня, барацьба проціў нацыянальнага ўціску яўрэйскіх і нямецкіх масаў, барацьба за самавызначэньне аж да аддзяленьня для Верхняй Сілезіі,—з'яўляецца адначасова барацьбою працоўных масаў усяе Польшчы за зваленьне фашысцкае дыктатуры, за Польскую савецкую рэспубліку. Таксама трэба ўсьведаміць працоўныя масы паняволеных і прыгнечаных народаў, што іх барацьба за сваё нацыянальнае вызваленьне неаддзяліма ад клясавае барацьбы пролетарыяту за зваленьне фашысцкай дыктатуры, што шлях да нацыянальнага вызваленьня толькі адзін—барацьба за Савецкую Польшчу, за дыктатуру пролетарыяту, супроць буржуазіі, як пануючай нацыі, так і свае роднае, у стварэньні адзінага фронту барацьбы рабочых, сялян і паднявольных народаў пад гэгемоніяй пролетарыяту і яго Кампартыі

Зьдзейсьненьне гэтай задачы магчыма толькі шляхам самай цеснай увязкі нацыянальна-вызваленчай барацьбы паднявольных народаў са штодзённаю барацьбай пролетарыяту і працоўных масаў сялянства праз арганізацыю супольных акцыяў; праз разьвіцьцё акцыяў салідарнасьці, сярод польскага і яўрэйскага пролетарыяту з барацьбою масаў паднявольных народаў проціў акупацыі і нацыянальнага ўціску, праз арганізацыю выступленьняў на Зах. Украіне і Беларусі на падтрыманьне барацьбы пролетарыяту і працоўнага сялянства ў Польшчы.

Прысваеньне ўсёй партыяй падставаў бальшавіцкае ланінскае нацыянальнае палітыкі асабліва важна цяпер напярэдадні нападу польскага фашызму ў саюзе з буржуазіяй паднявольных народаў

на СССР, калі ўсё больш будзе ўзрастаць на працоўныя масы націск як вялікадзяржаўнага польскага шавінізму, так і нацыяналізму буржуазіі і кулацтва паднявольных народаў. Дзеля гэтага трэба ўзмацніць барацьбу супроць нацыяналізму, антысэмітызму, узмацніць працу над замацаваньнем інтэрнацыянальнай салідарнасьці працоўных мас. Націск шавінізму ўсякага гатунку прасякае і ў рады рэвалюцыйных арганізацыяў, аб чым сьведчаць выступленьні некаторых абвінавачаных на працэсе ППС-лявіцы ў Сасноўцы, выступленьне Каўфмана і іншых на працэсе 21 ва Львове. Трэба ўсьведаць сабе тую веліч небясьпекі, калі ў часе вайны некаторыя зьвеньні нашае партыі ці нацыянальна-вызваленчых арганізацыяў паддаліся б націску таго ці іншага нацыяналізму. V Зьезд КПП слуха падкрэсьліў, што ў варунках Польшчы галоўная небясьпека пагражае з боку націску польскага вялікадзяржаўнага нацыяналізму, і ў гэтым бок павінен быць накіраваны галоўны агонь. Але побач з гэтым узмагнецца таксама небясьпека нацыяналізму беларускага і ўкраінскага, бо мабілізаваць беларускія і ўкраінскія масы на вайну проціў Савецкага Саюзу польскі фашызм будзе галоўным чынам праз беларускую і ўкраінскую буржуазію пад лёзунгамі ўкраінскага і беларускага нацыяналізму, і дзеля гэтага на гэтых вучастках агонь трэба накіроўваць ня толькі ў бок польскага нацыяналізму, але перад усім у бок ўкраінскага і беларускага нацыяналізму.

Выканаць гэтую задачу партыя зможа толькі тады, калі да канца пераможа ў сваіх радох усякія ухілы ад ленінскай нацыянальнай палітыкі. І тут галоўная небясьпека—правая—небесьпека нацыянал-апартунізму. Зьезд асудзіў нацыянал-апартуністычныя погляды т. Вінярскага, што сучасная Польшча зьяўляецца калёніяй імперыялістычных дзяржаў, што польская буржуазія, арганізуючы вайну проціў СССР, робіць гэта толькі пад націскам імперыялістычных дзяржаў, што галоўным зьвязном, за якое КПЗУ павінна ўхапіцца ў працы сярод польскіх работнікаў на Зах. Украіне, гэта абарона іх „нацыянальных інтарэсаў“, гуртаваньне іх на грунце „барацьбы за сапраўдную дзяржаўную незалежнасьць польскага народу“. Крыніцай гэтых антыбальшавіцкіх поглядаў зьяўляюцца канцэпцыі правай групы ў КПП (нацыянал-апартуністычныя погляды т. Варскага, тэорыі, якія адмаўляюць існаваньне польскага імперыялізму, разьвітыя ў брашурцы Бранда).

Побач з гэтым трэба змагацца з усялякімі праявамі нігілізму ў нацыянальным пытаньні, недаацэнцы значэньня нацыянальна-вызваленчай барацьбы, усялякімі праявамі пасыўнасьці да нацыянальна-вызваленчай барацьбы паднявольных народаў.

Зьезд завастрыў таксама ўвагу на барацьбе з націскам на нашу партыю ўкраінскага і беларускага нацыяналізму. Небесьпека нацыянал-апартуністычных ухілаў у КПЗУ і КПЗБ паглыбляецца ў зьвязку з антысавецкай актывізацыяй буржуазіі паднявольных народаў. Яскравым прыкладам небясьпекі з гэтага боку зьяўляецца здрада групы Васільківа-Тур'янскага. Аб актуальнасьці гэтага небясьпекі сьведчаць факты хістаньняў у радох нац.-вызваленчага руху, невыстарчаючая актыўнасьць некаторых членаў партыі ў барацьбе супроць нацыянал-фашызму, а часам нават ілюзіі адносна яго, памылкі, якія ідуць па лініі адзінага нацыянальнага фронту, і ўзнаўляючыся канцэпцыі аб бяськлясавасьці ўкраінскага ці беларускага народу.

V зьезд раскрытыкаваў таксама нацыянал-апартуністычныя памылкі ў яўрэйскай рабоце, якія адбіваюць націск яўрэйскай буржуазіі, што

знайшло сваё выражэнне ў недаацэнцы буржуазнага і контррэвалюцыйнага характару сыянізму, у недаацэнцы сацыял-фашысцкай сутнасці Бунду, у адзіным фронце з Бундам і ПЦ.

Рашуча змагаючыся з усялякімі ўхіламі, асабліва-ж з нацыянал-апартуністычнымі на падставе бальшавіцкае самакрытыкі, партыя павінна вясці далейшую працу ў галіне прысваення ленінскай нацыянальнай палітыкі, на перашкодзе чаму стаялі апартуністычныя тэорыі правай групы Кастшэва-Варскага. Толькі тады партыя зможа правільна кіраваць нацыянальна-вызваленчым рухам паднявольных народаў і павясці рашучы штурм на зваленне фашысцкай дыктатуры ў Польшчы.

МАТАР'ЯЛЫ І ДАКУМАНТЫ

Нацыянальна-вызваленчы рух і задачы партыі

(Рэзалюцыя IV пленуму ЦК КПЗБ)

1. Фашысцкі ўрад усю сваю політыку падпарадкоўвае ваеннай імперыялістычнай палітыцы, падрыхтоўцы нападу на СССР. На ЗБ асабліва выразна выяўляюцца ваенныя мэты ў нацыянальнай палітыцы фашысцкага ўраду.

Ва ўмовах ўздыму і разгортвання рэвалюцыйнага руху прыгнечаных і эксплёатаваных мас ЗБ пад кіраўніцтвам кампартыі, настойлівага шукання з боку польскага імперыялізму выхаду з крызіснага тупіку праз вайну і набліжэння пралетарскай рэвалюцыі, фашысцкі ўрад ўсё мацней апіраецца ня толькі на польскую буржуазію і абшарніцтва, але таксама і на беларускія зможныя і эксплёатарскія класы ў правядзенні ўсёй сваёй палітыкі (падатковыя палёгкі для сельскай буржуазіі, субвенцыі 500.000 злот., ухваленыя соймам на нацыянал-фашысцкую прэсу, гімназіі, арганізацыі і інш.)

У адносінах-жа да працоўных эксплёатаваных мас ЗБ фашысцкая дыктатура, пры дзейнай дапамозе сацыял і нацыянал-фашыстаў усіх нацый, ужывае распаношаны фізічны і эканамічны тэрор (масавыя арышты ва ўсёй ЗБ, катаржныя прысуды 10—15 гадоў, а ў апошнія часы кары смерці, разгромы сакратарыяту пасольскага клубу „Змаганьне“, рэпрэсіі адносна ТБШ, крывавыя расправы над дэманстрантамі і рэвалюцыйнымі пасламі, шырокае ўжыванне адміністрацыйных штрафаў за палітычную дзейнасць і г. д.). Белы тэрор, па меры росту рэвалюцыйнага руху, па меры набліжэння вайны, будзе прымаць усё больш масавы і крывавы характар. Адначасова ўрад змушаны ісці на шэраг манёўраў, як, напрыклад, выпусчэнне з турмы грамадаўскіх паслоў Тарашкевіча, Мятлы, Рак Міхайлоўскага і інш. Выпускаючы ўмоўна грамадаўскіх паслоў, фашысцкі ўрад хацеў выклікаць хістанні ў іншых засуджаных грамадаўцаў, стварыць ілюзіі аб быццам-бы новым курсе ў нацпалітыцы, адцягнуць увагу мас ад барацьбы за вызваленне ўсіх палітвязняў, даць зброю нац фашыстам у іх падрыхтоўчай рабоце ў шэрагах нацыянальна-вызваленчага руху і па ўцягванні мас у фашысцкую ваенную палітыку фашысцкага ўраду. Манёўр гэты, разлічаны на дэзарыентацыю мас, на ўмацаванне пазыцый беларускага нац-фашызму, які прапагандуе разбраенне і супрацоўніцтва з фашысцкай дыктатурай, быў у корані здэмакаваны і спаткаў рашучы адпор мас і павадыроў Грамады, з абурэннем адкінуўшых акт „фашысцкай ласкі“, прадэманстравалі сваю адданасць рэвалюцыйнаму нацыянальна-вызваленчаму руху і востра асудзіўшых контррэвалюцыйную дзейнасць беларускіх нац-фашыстаў.

2. Побач з павялічэннем эксплёатацыі, беспрацоўя, паглыбленьнем галечы, голаду шырокіх мас і дэградацыі ўсяе гаспадаркі ЗБ, як калёніі Польшчы, у БССР, як і ва ўсім Савецкім саюзе, паскараецца тэмп індустрыялізацыі, ідзе сацыялістычная перабудова бядняцка-серадняцкіх гаспадарак на падставе калектывізацыі, выкарчоўваюцца

рэшці капіталістычных карэнняў, і на аснове суцэльнай калектывізацыі ліквідуецца кулацтва як кляса—гэтая апошняя апора міжнароднага імперыялізму ў СССР і зьлейшага ворага сацыялістычнага будаўніцтва ў краі Саветаў. У выніку правядзення рашучага сацыялістычнага наступлення на капіталістычныя элементы гораду і вёскі, КП(б)Б, апіраючыся на пралетарскую грамадзкасьць і цвёрда ажыццяўляючы ленінскую нацыянальную палітыку, атрымала бліскучыя перамогі ў барацьбе супроць усялякіх ухілаў ад правільнай ленінскай лініі, у першую чаргу супроць правага ўхілу, як галоўнай небяспекі на даным этапе. Братняя КП(б)Б за апошні перыод нанесла сакрушальныя ўдары па беларускаму нац.-дэмакратызму і пашавізмам розных нацыянальнасьцяў, якія (гэтыя шавінізмы), выяўляючы політычную актывізацыю капіталістычных элементаў у БССР, атакаваных сацыялістычным наступленьнем, зьяўляюцца адначасна агентурай польскага фашызму і беларускага нацыянал-фашызму. Магутны рост пралетарыату, росквіт пралетарскай культуры (беларускай, яўрэйскай, польскай і інш.) у БССР, аграмадная дапамога ўсяго Савецкага Саюзу ў сацыялістычным будаўніцтве БССР—усё гэта дапамагае зжываць рэшці нацыянальных антаганізмаў, як спадчыну царызму, спрыяе інтэрнацыянальнаму выхаваньню мас і ўзмацненьню пралетарскай дыктатуры.

3. Агульнасьць клясавых захопніцкіх інтарэсаў польскіх капіталістых, абшарнікаў і беларускай буржуазіі і кулацтва прыводзіць да цясьнейшага іх эрастаньня. Беларуская буржуазія, у тым ліку кулацтва, буржуазная інтэлігенцыя, і духавенства, мае свае ўласныя клясавыя інтарэсы, аднак яна добра разумее, што бяз польскага і міжнароднага капіталу яна бясьсільна ў барацьбе супроць пралетарыату і яго кампартыі. Таму, у імя сваіх клясавых інтарэсаў і дзеля зваленьня пралетарскай дыктатуры ў БССР, яна канцэнтруе свае сілы пад камандай польскага фашызму супроць сацыялістычнай рэвалюцыі ва ўсёй Польшчы і на падрыхтоўку вайны супроць СССР, выяўляючы ўсё большую агрэсыўнасьць у адносінах да БССР.

Усцях адбываецца кансалідацыя буржуазіі ўсіх прыгнечаных народаў Польшчы пад гэгемоніяй польскай буржуазіі, адбываецца кардынальная работы і зацясьненьне адзінага антысавецкага фронту контррэвалюцыйных элементаў усіх нацыянальнасьцяў Польшчы (варшаўская канфэрэнцыя беларускіх, украінскіх і літоўскіх нацыянал-фашыстаў, тайная ваенная ўмова прэм'ера Славека з новым дыктатарам пятлюраўскага ўраду генэралам Сальскім аб нападзе на СССР, антысавецкія змовы УНДО—пятлюраўцаў з групай Луцкевіча, паездка Масьціцкага ў Вільню і яго перагаворы з беларускімі нац.-фашыстамі). У адзіным контррэвалюцыйным фронце супроць рэвалюцыйнага руху працоўных мас і ў падрыхтоўцы вайны супроць СССР прымае ўдзел яўрэйская і літоўская буржуазія і яўрэйскі сацыял-фашызм. (Бунд, ПЦ) і літоўскі сацыял-і нацыянал-фашызм. Яўрэйская буржуазія і сацыял-фашызм вядуць шалёнае цкаваньне супроць СССР, (зямляўпарадкаваньне працоўных яўрэяў, павялічэньне яўрэйскага пралетарыату, рост і разьвіцьцё яўрэйскае пралетарскае культуры). На ЗБ яўрэйскія і літоўскія сацыял-і нацыянал-фашысты зьяўляюцца саюзьнікамі і агентамі польскага імперыялізму. Фашысцкі ўрад, пашыраючы правы яўрэйскіх рэлігійных гмін, мае на мэце пры пасрэдстве гэтых гмін праводзіць калёнізацыю і закабаленьне працоўных яўрэйскіх мас і ўзмацніць барацьбу супроць іх нацыянальна-вызваленчага руху.

У выніку росту ўплыву кампартыі, разгортвання контрнаступлення пралетарыяту, набліжэння рашучых клясавых баёў адбываецца актывізацыя беларускіх нацыянал-фашыстаў — ідэолагаў беларускіх заможных эксплёататарскіх клясаў у справе ажыццяўлення палітыкі фашысцкага ўраду, палітыкі тэрору, эксплёатацыі, нацыянальнага прыгнечання і арганізацыі вайны, адбываецца ўсё большае зрастанне іх з апаратам фашысцкай дыктатуры.

Лягер беларускага фашызму з групай Луцкевіча на чале праводзіць асабліва вышуканымі і хітрымі манэўрамі сваю раскладаючую працу сярод працоўных мас з мэтай пранікнуць у гэтыя масы, каб уцягнуць іх у сваю палітыку цкавання Савецкага Саюзу, правакацыі і разгрому нацыянальна-вызваленчага руху (паказная абарона грамадаўскіх паслоў, ашуканчая псэўдарадыкальная фраза ў прэсе, асабліва ў „Наперадзе“ і г. д.). Беларускі нац. фашызм задае тон фашысцкаму лягеру на ЗБ у хлусьні і паклепах супроць калектывізацыі і нацыянальнай палітыкі СССР. Нацыянал-фашызм прадстаўляе перад масамі наступленне на кулака ў СССР, як наступленне на ўсё сялянства, барацьбу з нацыянал-дэмакратызмам — як праследванне беларусаў наогул, а яскравую перамогу ленінскай палітыкі кампартыі на ўсіх франтах сацыялістычнага будаўніцтва — як гаспадарчы заняпад. Мера прыемствы фашысцкага ўраду, накіраваныя на задавальненне патрэб беларускай буржуазіі і кулацтва (наведванне прэзідэнтам Масквы кім беларускіх гімназій, садзейнічанне ўраду ў беларусізацыі праваслаўнай царквы, адкрыццё вучыцельскай сямінары ў Вільні, удзел у працах Інстытуту вывучэння ўсходніх народаў і адчыненне катэдр беларускай мовы ў віленскім універсітэце), нацыянал-фашысты прадстаўляюць перад масамі, як новы курс у нацыянальнай палітыцы, каб гэтым адцягнуць масы ад клясавай рэвалюцыйнай барацьбы і вырваць іх з-пад кіраўніцтва кампартыі. Па сутнасці ўсе гэтыя манэўры ўраду ў нацыянальнай палітыцы і яго новыя падачкі беларускай буржуазіі і кулацтву ідуць па лініі дагаворанасці польскіх, беларускіх, яўрэйскіх і літоўскіх багатых кляс у справе ўзмацнення эксплёатацыі працоўных мас і ў справе кардынацыі работы у падрыхтоўцы вайны супроць СССР.

Луцкевічаўская група беларускага нацыянал-фашызму, побач з асьцярвянелым контррэвалюцыйным паходам супроць рэвалюцыянага руху ў ЗБ і сацыялістычнага будаўніцтва ў СССР, ужывае надзвычайна гнуткую сацыяльную дэмагогію, а таксама спекулюе сваёй роляю ў разгромленай Грамадзе. Шалёнай антысавецкай і антыкамуністычнай кампаніяй сацыял-і нацыянал-фашысты ўсямерна стараюцца разбіць узрастаючыя рэвалюцыйныя сымпатыі працоўных мас ЗБ да СССР, падарваць уплыў кампартыі і гэтым уцягнуць рабочых і працоўнае сялянства ў вайну супроць краю будуючага сацыялізму.

Беларускі нацыянал-фашызм — група Лукцевіча, БХД, Сельска, ня гледзячы на неаднаразовыя паражэнні (няўдалая спроба фашызавання ТБШ, няўдалыя палітыкі ўнесці расклад у нацыянальна-вызваленчы рух, правал на лідзкіх выбарах) з'яўляецца і надалей сур'ёзнейшым ворагам для кампартыі ў справе барацьбы за беларускія працоўныя масы.

Беларуская буржуазія і кулацтва і іх нацыянал-фашысцкія партыі, па меры паглыблення дыфэрэнцыяцыі на вёсцы, разгортвання контрнаступлення пралетарыяту, ўзмацнення сацыялістычнага будаўніцтва ў БССР, па меры набліжэння нападу на Савецкі саюз, становіцца ўсё больш ударным ваяўнічым атрадам фашысцкага лягеру ЗБ. Жанглюючы псэўдарадыкальнай фразай, нацыянал-фашысты ўсё часцей

прымаюць актыўны ўдзел у фізічным тэроры, у паліцэйскіх расправах, у пагромах над масавымі арганізацыямі нацыянальна-вызваленчага і наогул рэвалюцыйнага руху. Наладжаны беларускімі фашыстамі ў Вільні пагром арганізацый беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, крывавыя расправы кулакоў, асаднікаў і паліцыі на мітынгх і пры правядзенні камасацыі і ліквідацыі сэрвітутаў, — усё гэта паказвае на бяздонную глыбіню клясавага распастання ў беларускім народзе, сьведчыць аб завастрэнні да краю клясавай барацьбы, барацьбы клясы супроць клясы, аб нарастанні элементаў грамадзянскай вайны і ў беларускім грамадзянстве, у якім таксама насцьпяваюць рашучыя баі—хто-каго, паміж камунізмам і фашызмам.

Нацыяналістычны лягер беларускай буржуазіі па абодвух баках граніцы зьяўляецца адзіным лягерам беларускага нацыянал-фашызму, які ідзе пад гегемоніяй польскай буржуазіі ў шэрагах міжнароднага антысавецкага фронту. Надыходзячы момант ваеннага нападу на СССР з боку польскага імперыялізму ўсё больш зьнітоўвае беларускую контррэвалюцыю, якая па абодвух баках граніцы зьвязвае свае надзеі на зьнішчэнне дыктатуры пралетарыяту ў БССР, задушэнне рэвалюцыйнага руху ў ЗБ і на стварэнне буржуазнай „Беларускай народнай рэспублікі“ пад пратэктаратам польскага імперыялізму, што роўназначна каленні фашыскай Польшчы.

Беларуская контррэвалюцыя ў ЗБ і БССР зьяўляецца актыўнай арганізуючай сілай у падрыхтоўцы вайны супроць БССР у саюзе з польскім імперыялізмам і пад яго кіраўніцтвам. Беларускі нацыянал-фашызм у сваёй антысавецкай агітацыі выкарыстоўвае лёзунг буржуазнае „Беларускае незалежнае рэспублікі“ і паказаную абарону інтарэсаў „усяго беларускага народу“ для барацьбы супроць БССР пад маскай барацьбы з „чырвоным маскоўскім імперыялізмам“.

Як беларуская нац. дэмакратыя ў БССР, гэтак і нацыянал-фашызм у ЗБ зьяўляюцца тэй сілай, якая ня толькі ідэалёгічна і палітычна вядзе падрыхтоўку да падбою БССР, але ўжо цяпер арганізуе непасрэднае ўзброенае выступленне супроць СССР. Беларуская контррэвалюцыя ўжо цяпер рыхтуецца выступіць яшчэ больш актыўна, чым у гады грамадзянскай вайны (1918-20 г.г.), збройным атрадам польскага і міжнароднага імперыялізму ў вайне супроць СССР. Беларуская контррэвалюцыя, каб прыдушыць Кастрычнікавую рэвалюцыю і зваліць савецкую ўладу, арганізавала разам з польскімі і нямецкімі імперыялістамі, разам з расейскай белагвардзейшчынай (Врангель, Дзянікін) пад кіраўніцтвам міжнароднага імперыялізму ўзброеную барацьбу супроць дыктатуры пралетарыяту (мэмарыял беларускага нацыянальнага цэнтру ў Адэсе галоўнакамандуючаму французскіх войск Бэртэлэ ў 1919 г., тэлеграма Вільгельму ад Найвышэйшай Рады, слупкі кулацкі бунт супроць савецкай улады, банды Балаховіча, беларуская вайсковая камісія). Такім чынам, зусім відавочна выступае гістарычная пераёмнасць паміж нарастаннем у сучасны момант элементаў грамадзянскай вайны ў беларускім грамадзянстве і тэй роляю, якую адыгрывала беларуская контррэвалюцыя ў узброенай барацьбе разам з расейскімі белагвардзейцамі і інтэрвенцыйнымі войскамі Антанты ў 1918-20 г.г. супроць пралетарскае дыктатуры, супроць рэвалюцыйнага руху беларускіх працоўных мас.

4. У выніку паглыблення клясавай дыфэрэнцыяцыі на ЗБ у нацыянальна-вызваленчым руху, які ідзе пад кіраўніцтвам кампартыі, у барацьбе супроць капіталістычна-абшарніцкай акупацыі, супроць фашыскай дыктатуры, усё больш на першы плян выступаюць соцыяльныя моманты

Партыя, апіраючыся на пралетарскія і паўпралетарскія элементы ў нацыянальна-вызваленчым руху, дасягнула значных поспехаў у кіраўніцтве гэтым рухам, у справе ўзняцця яго на вышэйшы політычны ўзровень. Характэрным для выяўлення стану сучаснага нацыянальна-вызваленчага руху з'яўляецца перанясенне галоўнай вагі ў барацьбе на сацыяльныя і эканамічныя дамаганні рабочых і працоўнага сялянства, зацясненне баявой сувязі вызваленчай барацьбы працоўных мас ЗБ з барацьбой працоўных мас Польшчы, узмацненне саюзу рабочых і працоўнага сялянства, узмацненне гэгемоніі пралетарыяту і кіраўніцтва кампартыі. Знітаванне і ўмацаванне рабоча-сялянскага саюзу пад кіраўніцтвам пралетарыяту і яго кампартыі на ЗБ ідзе ў ногу з узмацненнем пралетарскай дыктатуры ў СССР і яго складовай часткі—БССР, і гэтым знітоўваецца баявы саюз працоўных мас. Партыя сваячасова і рашуча змагалася з усялякімі праявамі раскладу і апартуністычнымі ўхіламі ў нацыянальна-вызваленчым руху, паспяхова разгарнула ў масах барацьбу з нацыянал-фашызмам, садзейнічала кансалідацыі нацыянальна-вызваленчага руху па лініі рэвалюцыйнай барацьбы супроць фашысцкай акупацыі...

Організацыі нацыянальна-вызваленчага руху праводзілі з поспехам барацьбу супроць беларускага нац.-фашызму, дэмаскуючы яго ў масах як саюзніка і агента фашысцкай акупацыйнай улады і падбукторшыка вайны супроць СССР. У кампаніі супроць беларускіх фашыстаў былі вынесены рэзалюцыі на мясцох, і адбыліся масавыя мітынгі, збіраліся подпісы пад калектыўнымі пратэстамі, па вёсках сяляне дэманстравалі палілі атрымоўваемую газету Луцкевіча „Наперад“. Арганізацыі нацыянальна-вызваленчага руху прымалі актыўны ўдзел у падрыхтоўчай кампаніі да Бэрлінскага сялянскага кангрэсу, якая на ЗБ ахапіла шырокія працоўныя масы.

Арганізацыі нацыянальна-вызваленчага руху далі рашучы адпор усім спробам беларускага нац.-фашызму апанаваць і раскладаць ТБШ. У варунках абвостранага тэрору і наскокаў нац.-фашызму ТБШ разгортвае сваю працу, расце арганізацыйна. За апошнія паўгады ў арганізацыі ТБШ уступіла новых 665 сяброў і арганізавана 27 новых гурткоў. Маюцца дасягненні ў прэсе нацыянальна-вызваленчага руху, якая стойка вяла барацьбу супроць нац.-фашызму, падрыхтоўкі вайны, бараніла інтарэсы рабочых і сялян. Выдавецтва нацыянальна-вызваленчага руху зрабіла вялікае зрушша ў справе выдання марксысцкай літаратуры і ў справе сувязі з масамі праз друкаванае слова (лістоўкі, камунікаты). Усю гэту працу выдавецтва праводзіла ў абставінах абвастраючага тэрору і рэпрэсій.

Побач з гэтымі буйнымі дасягненнямі трэба адзначыць шэраг лаважных недахопаў і памылак у працы арганізацый нацыянальна-вызваленчага руху, якія перад усімі выразілася: а) ва ўсё яшчэ невыстарчальным кіраванні барацьбой працоўных мас на грунце іх штодзённых патрэб; б) у невыстарчаючым разгортванні масавай працы; в) у адсутнасці плынаваасці і сістэматычнасці ў працы, асабліва па ахопу раёнаў, дзе ўплывы арганізацый нацыянальна-вызваленчага руху параўнаўча малыя; д) у надзвычайна слабай працы сярод польскага, літоўскага і беларускага каталіцкага сялянства і яўрэйскай беднаты; е) у несваечасовым рэагаванні на лаважнейшыя палітычныя выпадкі ў Польшчы і ЗБ; ж) у невыстарчаючай папулярнасці дасягненняў БССР, асабліва ў галіне індустрыялізацыі і калектывізацыі, у слабым асвятленні барацьбы ў БССР проці нац.-дэмакратаў

Асабліва трэба адзначыць буйныя памылкі паслоў „Змаганьня“ у сойме, якія ішлі па лініі пераацэнкі царцёў унутры фашыскага лягера, панікёрскіх настрояў і капітулянцтва, а таксама ў галасаваньні ў сойме за крэдыты для культурных нац.-фашысцкіх устаноў. Гэтыя памылкі былі прызнаны клюбам ў пададзенай ім крытыцы.

Праводжаная ТБШ барацьба за школу ў роднай мове прымала найчасцей характар „дэкларацыйнай акцыі“. Замест шырокага разгортваньня масавых выступленьняў з дамаганьнем школы ў роднай мове, супроць нацыянальнага ўціску і фашысцкай акупацыі, акцыя гэтая частка зводзілася да механічнага падаваньня індыўдуальных дэкларацый, што сеяла ілюзіі, быццам гэтым шляхам пэтыцыі у варунках фашысцкай дыктатуры магчыма дабіцца здавальненьня культурна-асьветных патрэб працоўных мас, і зьяўлялася аб'ектыўна спаўзаньнем на пазыцыі нац.-фашызму. Побач з гэтым былі дапушчаны таксама памылкі ультралевага характару, якія ішлі па лініі негаваньня штодзённай барацьбы за частковыя дамаганьні, асабліва ў галіне барацьбы за школу ў роднай мове.

5. У варунках уздыму рэвалюцыйнай барацьбы і выжываньня ў масах ілюзіі адносна фашыскае палітыкі, дзякуючы правільнаму кіраўніцтву і рашучаму адпору ўсім праявам нацыянал-апартунізму з боку партыі, пад уплывам магутнага росту сацыялістычнага будаўніцтва ў БССР і посьпехаў ленінскай нацыянальнай палітыкі КП(б)Б, арганізацыі беларускага нацыянальна-вызваленчага руху ўсё больш рашуча пазбаўляюцца хістаньняў у сваіх шэрагах і перамагаюць нацыяналістычныя перажыткі беларускага буржуазнага адраджэнцкага руху, уплывы якога на гэтыя арганізацыі моцна адчуваліся. Аднак, небясьпека хістаньняў у шэрагах нацыянальна-вызваленчага руху ўсё яшчэ застаецца актуальнай. Дробнабуржуазнае асяродзішча зьяўляецца спрыяючай глебай дзеля карэньняў гэтых хістаньняў, якія вырастаюць з нявыжытых яшчэ да канца нацыяналістычных перажыткаў. Небясьпека гэтых хістаньняў павялічваецца ў сувязі з ўсё больш узрастаючай актыўнасьцю беларускага нацыянал-фашызму ў ЗБ і беларускага нац.-дэмакратызму ў БССР, націск якіх на пэўныя праслойкі беларускага нацыянальна-вызваленчага руху ўсё яшчэ моцна адчуваецца і будзе ўзрастаць па меры набліжэньня ваеннага нападу на СССР. Аб актуальнасьці гэтай небясьпекі сьведчаць такія факты, як першамайская дэманстрацыя м. г. у адной з вёсак Гарадзеншчыны пад нацыяналістычнымі беларускімі сьцягамі, у якой прымалі ўдзел нават камсамольцы; праявы беларускага нацыяналізму сярод рабочых на шкляннай гуце ў Вільні; спаўзаньне беластоцкай управы ТБШ на шлях адкрытага супрацоўніцтва з фашызмам; апартуністычныя памылкі ў школьнай кампаніі з боку кіруючых органаў ТБШ; хістаньні пасярод паасобных дзеячоў нацыянальна-вызваленчага руху і г. д.

Манэўры і ўзмоцнены белы тэрор фашыскага ўраду, ажыўленьне дзейнасьці беларускай контррэвалюцыі па абодвух баках савецкай мяжы—вось галоўнейшыя фактары хістаньняў ад рэвалюцыйнай лініі паасобных зьвеньняў нацыянальна-вызваленчага руху. Па меры паглыбленьня дыфэрэнцыяцыі, завастрэньня клясавых барацьбы і рэзкага разьмежаваньня на два лягеры ў беларускім грамадзянстве адбываецца ачышчэньне шэрагаў нацыянальна-вызваленчага руху ад чужых і варожых элемэнтаў, якія адыходзяць у лягерь фашызму (паасобныя выпадкі фашызацыі гурткаў ТБШ у Мірскім раёне).

Побач з гэтай небясьпекай, пагражаючай нашай партыі з боку беларускага нацыяналізму і шавінізму, трэба завастрыць увагу партыі

на небяспецы, якая пагражае з боку іншых нацыяналізмаў, а ў першую чаргу з боку вялікадзяржаўнага польскага шавінізму, які ўсілена распальваецца фашысцкай дыктатурай. Касьцёл, школа, дзяржаўны апарат, агенты фашызму, як ППС, „Строніцтва Хлопске“, „Вызваленне“, а таксама сацыял і нацыянал-фашысты прыгнечаных народаў прывіваюць і ўзгадоўваюць нацыянальныя антаганізмы да мас няпольскай нацыянальнасці, натраўляюць польскія працоўныя масы на нацыянальна-вызваленчы рух працоўных мас паняволеных народаў.

Даўленьне яўрэйскага сацыял-фашызму (Бунд, ПЦ, сіянізм), узмоцненае нацыянальнай абмяжованасцю і сэктанцкай замкнутасцю некаторых зьвепняў нашай партыі, павялічвае небяспеку яўрэйскага шавінізму, што асабліва ярка знаходзіць сваё выражэнне ў так званых „антыгоеўскіх“ настроях (беларуская арганізацыя КСМ). Польскі вялікадзяржаўны і яўрэйскі шавінізм часта выяўляецца пад прыкрыццём „левай“ маскі ў форме нацыянальнага нігілізму і недацэнкі значэння беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, як аднаго з падставовых фактараў пралетарскай рэвалюцыі ў Польшчы. Гэта знаходзіць сваё выражэнне ў трактаванні справы кіраўніцтва нацыянальна-вызваленчым рухам, як справы трэцярадлага значэння, справы выключна беларускіх працоўных мас, што вядзе да ігнаравання ўсіх праблем нацыянальна-вызваленчага руху, партыйнай прэсы ў беларускай мове і г. д. Набліжэнне вайны, распальванне праз фашызм вялікадзяржаўнага польскага шавінізму—усё гэта павялічвае небяспеку росту шавінізму прыгнечаных нацыянальнасцяў і ўплыў яго на паасобныя зьвенні нашай партыі.

Задачи партыі

На участку нацыянальна-вызваленчай барацьбы, у варунках непасрэднай падрыхтоўкі вайны супроць СССР і нарастання элементаў грамадзянскай вайны ва ўсёй Польшчы і ЗБ, асноўнай задачай партыі і ў далейшым зьяўляецца рашучая барацьба з нацыянал-фашызмам—авангардным атрадам польскага імперыялізму ў падрыхтоўцы ваеннага нападу на СССР і БССР, верным саюзнікам і агентам фашысцкай акупацыі ў ЗБ. У барацьбе супроць нац.-фашызму і яго тэорый аб адзіным нацыянальным фронце, бяскрысавасці беларускага народу, неабходна шырай разгарнуць дэмакававанне нац. фашысцкага лёзунгу буржуазна-дэмакратычнай „незалежнасці“ Беларусі, выясняючы контррэвалюцыйную ролю БНР, Слуцкага кулацкага паўстання ў 1920 г. і г. д. Партыя, на аснове канкрэтных праяў сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання, росту ваеннай небяспекі, шырока разгортвае барацьбу супроць нацыянальнага ўціску супроць фашысцкай акупацыі, за поўнае самавызначэнне аж да аддзялення і аб'яднання ЗБ з БССР. Мабілізуючы працоўныя масы пад гэтымі лёзунгамі, партыя павінна шырока высветліць і папулярызаваць сутнасць і заданні нацыянальна-вызваленчага руху на ЗБ ня толькі сярод беларускіх працоўных мас, але і сярод польскіх, літоўскіх і яўрэйскіх працоўных мас, непасрэдна ўцягваючы іх у актыўны ўдзел у нацыянальна-вызваленчым руху ЗБ. Перамагаючы ўсялякія праявы шавінізму, партыя яднае працоўныя масы ўсіх нацыянальнасцяў у інтэрнацыянальнай барацьбе супроць фашысцкае дыктатуры і сваёй буржуазіі, тлумачачы масам на вопыце штодзённай барацьбы, што лёзунг самавызначэння паднявольных народаў аж да аддзялення і аб'яднання ЗБ з БССР зьяўляецца лёзунгам пралетарыяту ўсіх нацыянальнасцяў і што ў інтарэсах працоўных усіх нацыяналь-

насьцяй ЗБ змагаецца за яго ажыццяўленьне. Неабходна цесна ўвязваць барацьбу супроць нацыянальнага прыгнечаньня і фашысцкай акупацыі па ЗБ з барацьбой працоўных і эксплёатаваных мас усёй Польшчы супроць вайны з СССР, за зваленьне фашысцкай дыктатуры праз узброенае паўстаньне, за рабоча-сялянскі савецкі ўрад -дыктатуру пралетарыяту.

Рашучы адпор з боку мас усім спробам нацыянал-фашызму пралезьці у іх рады не павінен ні ў якой меры аслабіць увагі партыйных арганізацый на гэтым фронце клясавай барацьбы, бо як сацыял, гэтак і нацыянал-фашызм розных колераў зьяўляецца і надалей галоўнейшым ворагам кампартыі ў яе барацьбе за масы.

Праводзячы няшчадную барацьбу з беларускай буржуазіяй і нац. фашызмам, з няменшым напружаньнем трэба змагацца з польскім сацыял-фашызмам і народніцка-фашысцкімі партыямі „Строніцтва Хлопске“, „Вызваленьне“, якія шляхам шаленай дэмагогіі, праціскаюцца галоўным чынам ў польскія і беларускія каталіцкія працоўныя масы, пераважна там, дзе ня маюць належнага адпору з боку кампартыі.

Правая небясьпека ў нашай партыі ў галіне кіраваньня нацыянальна-вызваленчым рухам праяўляецца галоўным чынам у форме нац-апаргунізму, а таксама пад левай маскай нац. нівілізму, за якім часта хаваецца вялікадзяржаўны польскі шовінізм. Партыя вядзе рашучую барацьбу супроць правыі небясьпекі, завастраючы ўвагу на барацьбе супроць польскага вялікадзяржаўнага шавінізму. Неабходна ўзмацніць барацьбу супроць іўрэйскага шовінізму, супроць бундаўскіх перажыткаў, „антыгоеўскіх“ настрояў.

Партыя з асаблівай сілай завастрае барацьбу супроць непасрэднай падрыхтоўкі ваіны, супроць пільнаў фашызму паняволіць БССР. Гэтая барацьба перад усім павінна быць пкіроўана супроць тэй шалёнай зьвязгі, якую вядзе ўвесь фашысцкі лягер Польшчы і, галоўным чынам, нац-фашызм супроць Савецкага Саюзу, асабліва супроць калектывізацыі бядняцка-середняцкіх гаспадарак і нацыянальнай палітыкі ЎсеКП(б) і КП(б) Б. Партыя павінна дэмакаваць манэўры фашысцкай дыктатуры і яе саюзніцкаў і агепаў—беларускіх нац-фашыстаў, што, поруч з абвастрэньнем тэрору, будзе ўсё больш усільвацца па меры нарастаньня рэволюцыйнага ўздыму і набліжэньня моманту вайны, што з асаблівай яскравасьцю сыгналізуе апошні манэўр фашысцкага ўраду ў сувязі з умоўным вызваленьнем засуджаных на шматгоднюю катаргу паслоў Б. С. Р. Грамады.

Партыя павінна з усёй рашучасьцю дэмакаваць адзіны контр-рэволюцыйны фронт нац. фашыстаў з нац-дэмакратамі ў БССР, дэмакаваць дзікую хлусьню аб СССР, супроцьстаўляючы ей шырокае папулярызавальне посьпехаў сацыялістычнага будаўніцтва БССР, дасягнутых за 10 год ад часу вызваленьня з-пад бела-польскай акупацыі, а таксама дасягненьняў усяго Савецкага саюзу як у гаспадарчай, так і ў нацыянальна-культурнай галіне (правядзеньне пяцігодкі ў чатыры гады).

Выкарыстоўваючы нацыяналістычныя настроі і распальваючы нацыянальны антаганізм, фашызм уцягвае рабоча-сялянскую моладзь у свае ваенныя арганізацыі. Перамаганьне гэтых настрояў, рашучая барацьба супроць усялякага роду вансковых арганізацый („Стралец“, „Гайсак“, „Зьвёззэк абароны айчыны“ і інш.) чарговае заданьне партыі.

Патрэбна далейшая цясьнейшая ўвязка нацыянальна-вызваленчага руху з барацьбой за штодзённыя эканамічныя дамаганьні пралетарыяту і эксплёатаванага сялянства

Змагаючыся супроць полёнізацыі і дэмаскуючы полёнізатарскую ролю сацыял-і нацыянал-фашыстаў, партыя на грунце штодзённай барацьбы мас разгортвае масавую кампанію супроць фашызму, клерыкалізму і розных шавінізмаў. Дэмаскуючы перад масамі контррэвалюцыйную сутнасць лёзунгу нац.-фашыстаў аб культурнай творчай працы пры фашысцкім рэжыме, партыя разгортвае масавую акцыю за школу на роднай мове; галоўны націск у школьнай кампаніі трэба класыці на мобілізацыю і арганізацыю найшырэйшых працоўных мас да баявых рэвалюцыйных выступленняў пад лёзунгамі кампартыі шляхам калектыўнага (па некалькі вёсак) складання дэкларацый, арганізацыі масавых баявых паходаў да гмін і старастваў, мітынгаў і сходаў. Барацьбу за школу ў роднай мове трэба цесна ўвязваць з барацьбой супроць нацыянальнага ўціску, за самаазначэнне аж да аддзялення і аб'яднання ЗБ з БССР.

Арганізоўваючы масавы адпор рэпрэсіям ў адносінах да ТБШ, трэба і ў далейшым разгортваць масавую працу ТБШ, падаючы ўсёй дзеінасьці гэтай арганізацыі антыфашысцкі характар, пашырэнне арганізацыйную сетку гурткоў, рашуча і сваячасо перамагаючы ўсе хістаньні ў ТБШ, выкарыстоўваючы з карэннем усе гандэкцы ў бок супрацоўніцтва з фашызмам; неабходна шырока разгарнуць масавую асьветна-палітычную працу, цесна ўвязваючы яе з працай рэвалюцыйных прафсаюзаў, ствараць гурткі на прадпрыемствах, уцягваючы ў іх рабочыя масы.

У галіне працы ў самаўрадах, якія зьяўляюцца часткай фашысцкага дзяржаўнага апарату, трэба палажыць галоўны націск на мобілізацыю мас навакол барацьбы за штодзённыя дамаганьні працоўных мас супроць сацыяльнага і нацыянальнага ўціску. Неабходна на грунце самаўрадаў разгарнуць барацьбу супроць сацыял і нацыянал фашыстаў.

Трэба мобілізаваць шырокія масы працоўных ўсіх нацыянальнасьцяў супроць душэня прэсы нацыянальна-вызваленчага руху. Неабходна правесці масавую акцыю ў абарону рабоча-сялянскае прэсы, супроць рэпрэсій на масавага чытача, арыштаў рэдактароў і г. д. Адначасна закладаць гурткі чытачоў і пашыраць сетку карэспандэнтаў рабоча-сялянскай прэсы, зьбіраць складкі на выдавецтвы нацыянальна-вызваленчага руху.

Неабходна шырока весці барацьбу супроць рэлігіі і клёру — расадніка нацыяналізму, шавінізму і антысэмітызму. На канкрэтных прыкладах шырока выяўляць ролю папоў, ксяндзоў, рабінаў і іншых як агентаў капіталістаў і абшарнікаў і падбухторшчыкаў вайны супроць СССР.

Організацыйныя задачы

Завастрэньне клясавай барацьбы, шалёны націск фашызму на нацыянальна-вызваленчы рух вымагаюць далейшага ўзмацнення ў ім кіруючай ролі пралетарыяту і поўнай унутранай скансалідаванасьці. Далейшая пасьпяховая барацьба з усялякімі праявамі рознага роду хістаньняў ў нацыянальна-вызваленчым руху вымагае ўзмацнення пралетарскіх кадраў у кіраўніцтве нацыянальна-вызваленчым рухам. У зьвязку з пэўным аслабленьнем кіраўніцтва з боку мясцовых партыйных арганізацый ў гэтым руху, неабходна шырэй асьвятляць у партыйнай прэсе, асабліва на польскай і яўрэйскай мовах, неабходна ўзмацніць кіраўніцтва працай райкомаў і паасобных ячэек у гэтай галіне. Неабходна прыступіць да стварэньня і ажыўленьня дзейнасьці

камфпракцый ва ўсіх масавых арганізацыях нацыянальна-вызваленчага руху. . . Уцягваючы ў гэтыя арганізацыі шырокія працоўныя масы, неабходна завастрыць увагу на падбор і вылучэнне шырокага актыву, галоўным чынам, з пасярод пралетарскіх, а так сама батрацкіх і бядняцкіх элементаў.

У барацьбе супроць узмацняючагася тэрору, накіраванага супроць нацыянальна-вызваленчага руху, замаху на рабоча-сялянскіх паслоў, нападаў на арганізацыі і паасобных дзеячоў партыя мусіць мабілізаваць масы на барацьбу з белым тэрорам і правакацыяй, тварыць дружыны масавай самаабароны.

Ва ўсёй арганізацыйнай працы ў нацыянальна-вызваленчым руху неабходна рашуча перамагаць легалісцкія настроі, панікёрства перад завастраючымся тэрорам, рашуча змагацца проці тэндэнцый падменьваць шырокую масавую працу кружкаўшчынай, прыкрытых „левай“ фразай, трэба ўмець мабілізаваць шырокія масы ў нацыянальна-вызваленчым руху навакол частковых дамаганьняў, на барацьбу супроць фашысцкай дыктатуры, падрыхтоўкі яго да вайны проціў СССР, за самаазначэнне аж да аддзяленьня і аб'яднаньня ЗБ з БССР, за дыктатуру пралетарыяту ў Польшчы.

КРЫТЫКА І БІБЛІЯГРАФІЯ

Аб двух памылковых артыкулах у „Бальшавіку Беларусі“

Некалькі месяцаў таму назад „Звязда“ на палёх рэцэнзіі, прысьвячанай ацэнцы „Бальшавіка Украіны“—тэарэтычнага органу ЦК КП(б)Б,—справядліва зазначала на сур'ёзныя недахопы „Бальшавіка Беларусі“, якія не знайшлі выразу ў тым, што часопісь, выходзячы надзвычай нерэгулярна, адстае ае жыцця, цягнецца ў хвасьце падзей, ня ідзе ў ногу з тэмпамі, якія разьвівае наша сацыялістычнае будаўніцтва пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі.

Да гэтых у поўнай меры ўгрунтаваных зазначэньняў „Звязды“ трэба дадаць, што нумары „Бальшавіка Беларусі“ насілі часта выпадковы характар, нагадвалі хутчэй эпізодычныя зборнікі, чым мэтаімаклівы, вядучы, тэарэтычны орган нашае партыі. Вялікім недахопам „Бальшавіка Беларусі“ і прычынай яго нярэдкай правалаў, у тым ліку і палітычных, зьяўляецца той факт, што за ўвесь час свайго існаваньня часопісь ня здолела згуртаваць і арганізаваць вакол сябе больш ці менш шырокі актыў партыйных работнікаў, працуючых у абсягу ленінскай тэорыі і практыкі сацыялістычнага будаўніцтва.

За апошнія месяцы „Бальшавік Беларусі“ аказаўся літаральна на становішчы бяспрытульнага, назбаўленага рэдакцыі, бо толькі адсутнасьцю рэдакцыі можна вытлумачыць той факт, што ў № 6—7 „Б. Б.“ прасьлізгнуў нягоды для друку ні палітычна, ні з пункту гледжаньня звычайнай пісьменнасьці артыкул тав. Пракопчыка „Аб арганізацыі і аплаце працы ў калгасах“. Нясумненна, у выніку тэй-жа бяспрытульнасьці зняйшоў сабе месца ў гэтым-жа нумары „Бальшавіка Беларусі“ шкодны, які заключае ў сабе антыпартыйныя ўстаноўкі, артыкул тав. Агурскага „Да ліквідацыі яўсэцкі“.

Вядома, бяспрытульнасьць гэта зьяўляецца ў даным канкрэтным выпадку крыніцай сур'ёзнага палітычнага прарыву ў часопісі. Сур'ёзнасьць гэтага прарыву паглыбляецца тым, што ў адносінах да артыкулу тав. Пракопчыка дана заўвага, падпісаная ад імя рэдакцыі, у тым, што артыкул Пракопчыка „бязумоўна, дзякуючы сваім разьмерам, не дае ўсё-ж такі належнага адказу на гэта актуальнейшае пытаньне“,—заўвага, якая змазвае палітычныя памылкі артыкулу тав. Пракопчыка і аб'ектыўна салідарызуецца з яго ўстаноўкамі, у той час, калі артыкул гэты заключае ў сабе, побач з безьліччу стылістычных недарэчнасьцяў, якія мяжуюць з элемэтарнай няпісьменнасьцю, рад груба памылковых месц, якія адлюстроўваюць палітычна няправільную, апартуністычную ўстаноўку аўтара ў пытаньні, якое ім закранута ў даным артыкуле. Ня менш сур'ёзна стаіць справа і з артыкулам тав. Агурскага, бо, як кажа заўвага, таксама даная ад імя рэдакцыі, гэты артыкул, які заключае ў сабе рад антыпартыйных установак, зьмешчаны „ў парадку інфармацыі“

Пераходзячы да канкрэтнага разбору і крытыкі гэтых артыкулаў, агаворваемся, што на стылістычных пагрэшнасцях гэтых артыкулаў ня будзем затрымліваць увагі чытачоў. Пяройдзем проста да палітычных „пэрлаў“ артыкулу тав. Пракопчыка. На старонцы 51 „Большавіка Беларусі“ (№ 6—7) чытаем. „Наша гаспадарка яшчэ адрозьніваецца плянавасьцю, чаго ня можа быць у капіталістых, пры прыватнай уласнасьці на сродкі вытворчасці“.

Нявыразна і таму элементарна няпісьменна. Асобная капіталістычная гаспадарка, як гэта мае месца ў сапраўднасьці, можа быць пабудавана і весьціся ў строга плянавым парадку. Пытаньне-ж заключаецца ў тым, што сыстэма капіталістычнае гаспадаркі ня можа быць пабудавана на плянавым прынце, бо ў аснове яе ляжыць рыначная стыхія і канкрэтнае змаганьне. Далей тав. Пракопчык піша:

„Працяг часу паміж крызісамі ў капіталістычных краінах час ад часу скарчаецца, і гэта ў недалёкім часе прывядзе капіталізм да ўсеагульнага крызісу, у выніку якога працоўныя павінны будучь узяць уладу ў свае рукі, дабіць капіталізм і прыступіць да пабудовы сацыялізму ва ўсім сьвеце“.

Гэты тэзіс тав. Пракопчыка нічога агульнага з устаноўкай нашае партыі ня мае, зьяўляючыся прыкладам фаталістычнага падыходу да пытаньня. Усеагульны крызіс капіталізму—гэта ня справа больш ці менш далёкай будучыны, як гэта піша т. Пракопчык, а пытаньне сёньняшняга дня. Мы жывем у пэрыод загіваючага капіталізму і пралетарскай рэвалюцыі. Пасьляваенны крызіс капіталізму перажывае асобную фазу, якую мы прызвычайліся характарызаваць, як трэці пэрыод разьвіцьця пасьляваеннага крызісу капіталізму, які характарызуецца далейшым завастрэньнем усіх супярэчнасьцяў капіталістычнай сыстэмы і ростам рэвалюцыйнага змаганьня рабочае клясы. Няправільнае сьцьвярджаньне т. Пракопчыка, што ў выніку гэтага, па яго думцы, будучага ўсеагульнага крызісу „працоўныя павінны будучь узяць уладу ў свае рукі і прыступіць да будаўніцтва сацыялізму ва ўсім сьвеце“.

Капіталістычны крызіс завастрае змаганьне клясаў, палягчае перадавым пластам пралетарыяту, пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі, уцягнуць у змаганьне за зьвяржэньне капіталізму найбольш шырокія і найбольш адсталыя масы працоўных, але прычынай змаганьня пралетарыяту за зьвяржэньне капіталізму зьяўляюцца ня крызісы капіталізму, а сыстэма капіталістычнай эксплёатацыі, якая параджае імкненьне эксплёатаваных зьнішчыць эксплёатацыю і эксплёатарскія клясы, стварыць бясклясавы грамадзкі лад, пры якім ня будзе эксплёатацыі чалавека чалавекам, і гэтым вырашыць усе супярэчнасьці капіталістычнага грамадзтва (выяўленьнем якіх, між іншым, зьяўляюцца гаспадарчыя, палітычныя крызісы капіталізму, а таксама імперыялістычныя бойкі, якія параджаюцца ўсёй сувакупнасьцю капіталістычных супярэчнасьцяў).

У дзелавой частцы свайго артыкулу тав. Пракопчык крытыкуе выданую Белдзяржвыдавецтвам у 1930 годзе кнігу—матар’ял Калгасцэнтру Беларусі пад загалоўкам „Арганізацыя і аплата працы ў калгасах“. Тав. Пракопчык правільна характарызуе ўстаноўку аўтараў гэтае кнігі на выкарыстаньне рабочага часу калгаснікаў у працягу 250 дзён у год, як ультралевы заскок, правільна зазначае, што аўтары гэтай работы выпусьцілі з-пад увагі асноўныя формы калгаснага руху на даным этапе, а іменна арцель, і пераскочылі праз яе ў камуну. Пераходзячы аднак ад крытыкі да канструяваньня становай устаноўкі па даным пытаньні, т. Пракопчык аддае перавагу гэтай

астатняй асабістай гаспадарцы членаў калгасаў, а грамадзкай гаспадарцы аддае толькі тую частку рабочага часу калгаснікаў, якая застаецца ў іх пасля ўсіх работ у асабістай гаспадарцы. Вядома, гэта няверная, праваапартуністычная ўстаноўка. Арцель мы будзем, як найбольш простую зразумелую для адзінаасобніка форму пераходу да больш высокіх і закончаных форм калектыўнае працы і гаспадаркі. Трэба ў сувязі з гэтым няўхільна ўкараняць у сьвядомасьць калгасніка важнасьць калектыўнае гаспадаркі і яе прашынства. Трэба грунтавацца на патрэбах іменна гэтай калектыўнай гаспадаркі. Гэта ня значыць браць увесь рабочы час, трэба, вядома, улічваць патрэбы калгасніка ў рабочым часе і для сваёй асабістай гаспадаркі. Але грунтавацца неабходна на патрэбах калектыву. Як-жа падыходзіць да пытаньня тав. Пракопчык? Ён піша:

„Лік дзён, якія можна даць членам арцелі для калгасу, я бяру арыентавачна: 150 — для дарослага мужчыны і 100 для дарослай жанчыны; бязумоўна, гэта ўмоўныя лічбы, яны патрабуюць дасканаллага вывучэньня на практыцы. Па-мойму гэта найбольшыя лічбы, якія можна ўзяць.

У другім месцы т. Пракопчык яшчэ раз гаворыць аб тым, што яго лічбы ён лічыць максымальнымі, якія могуць быць толькі зьменены ў бок зьмяншэньня колькасьці дзён, якія калгаснік аддае для работы калгасу:

„Трэба адзначыць, што беларуская жанчына шмат часу траціць, праўда ня зусім прадукцыйна, на пражу і тканьне палатна і інш.. Па беларускіх традыцыях, жанчына, пры наўнасьці асобнае хаты і невяліччай гаспадаркі, сама даглядае жывёлу. Ёй неабходна даглядзець кароў, свіней, авечак, птушак. Дарослая жанчына, член сельскагаспадарчай арцелі, больш як 100 дзён у годзе працаваць у калгасе ня зможа“.

Нясумненна, гэтыя ўстаноўкі тав. Пракопчыка паказваюць стаўку на самацёк у справе разгортваньня ўнутрыкалгасных вытворчых адносін і ў справе пераводу іх на больш высокую арганізацыйна-гаспадарчую ступень. Прычым у тав. Пракопчыка ўстаноўка на так сказаць вечнае існаваньне пераплёту дзвюх сыстэм — калгаснай і ўнутрыкалгасу індывідуальнай гаспадаркі, бо тав. Пракопчык так ставіць пытаньне: „Некаторую частку ўласнае прадукцыі... даросламу члену арцелі неабходна... рэалізаваць, каб купіць другую частку... Жанчына павінна ўдзельнічаць у... малацьбе“. Значыцца, тав. Пракопчык лічыць, што прадукты індывідуальнай гаспадаркі калгаснік павінен збываць не праз кааперацыйна-калгасную сыстэму, а абавязкова марнаваць асабіста час для таго, каб быць на рынку і займацца гандлем. Частку ўраджаю, зьнятага з індывідуальнага поля, тав. Пракопчык лічыць неабходным малаціць у індывідуальным парадку, а не ў парадку калектыўнае работы.

Ня менш памылкова ўстаноўка тав. Пракопчыка ў пытаньні аб аплаце працы ў калгасе: „Аплата вылічана прыблізна ў дзень у грашовым эквіваленце, а выдаецца грашыма і натурай“ (па жаданьні калгасніка).

Гэта нявыразная фармулёўка дае магчымасьць ставіць пытаньне такім чынам, што ўся зароботная плата калгасніка павінна выдавацца па яго патрабаваньні натурай. Такім чынам, могуць быць сарваны пляны. У калгасу ёсьць магчымасьць выканаць свае абавязальствы па кантрактацы, па здачы ўраджаю ў парадку дзяржаўных збожжа

загатоўак. У гэтым пытанні патрэбна максымальная выразнасць. Гэтым абмяжуем пералічэнне, далёка няпоўнае, памылковых месц у артыкуле тав. Пракопчыка¹⁾.

Артыкул тав. Агурскага заключае ў сабе шмат каштоўнага і цікавага матар'ялу. Аднак, гэты матар'ял паданы тав. Агурскім у вельмі аднабаковым асвятленьні. Выяўляючы ў агульным і цэлым правільна рад памылак, якія маюць месца ў рабоце паасобных яўрэйскіх таварышоў, тав. Агурскі памылкова абгульвае гэтыя памылкі і прылічвае іх яўрэйскім сэкцыям у цэлым, забываючы, што гэтыя сэкцыі былі часткай апарату нашае партыі, і што, ня гледзячы на паасобныя памылкі сваіх работнікаў і кіраўнікоў, яны наогул праводзілі правільна лінію нашае партыі ў галіне работы сярод яўрэйскіх працоўных мас. Мы спынімся на трох мясцах артыкулу тав. Агурскага, адсылаючы чытачоў да спецыяльнага артыкулу тав. Галенчанка, які адказваў ад імя рэдакцыі на старонках „Большавіка Беларусі“ тав. Агурскаму.

Тав. Агурскі зусім правільна на стар. 71 „Б. Б.“ піша, што „ліквідацыя яўсэкцыі адбылася ў працэсе рэарганізацыі партпарату“. Але следам за гэтай правільнай фразай тав. Агурскі робіць заскок „улева“ і праводзіць сваю няправільную і антыпартыйную ўстаноўку:

„Але, калі-б гэта не адбылося такім шляхам, усёроўна неабходна было сэкцыю ліквідаваць“.

Далей тав. Агурскі тлумачыць, чаму гэта ўсёроўна трэба было-б ліквідаваць. Аказваецца, што толькі ў першыя гады свайго існавання яўрэйскія сэкцыі мелі вялізарнейшыя заслугі перад партыяй, што толькі ў першыя гады свайго існавання яны вялі барацьбу, як частку партпарату супроць усяго варожага партыі і рэвалюцыі. За апошнія-ж гады, па думцы тав. Агурскага, яўрэйскія сэкцыі перарадзіліся і „аказаліся лішнімі і шкоднымі, бо яны... зрабілі цэлы шэраг памылак, якія выклікалі неабходнасць іх ліквідацыі“. „Вось чаму“, канчае свой артыкул тав. Агурскі, „ліквідацыю яўсэкцыі можна толькі вітаць“. Ня будзем затрымлівацца на тым факце, што тав. Агурскі ні к сялу, ні к гораду ў сваёй памылковай і антыпартыйнай ацэнцы прычын ліквідацыі яўрэйскіх сэкцый прыплёў тав. Сянкевіча і яго правільную партыйную ацэнку паасобных памылак, меўшых месца ў яўрэйскай рабоце, даную на старонках „Акцябра“. Пакажам толькі на той факт, што ня толькі яўрэйскія сэкцыі мелі памылкі ў сваёй рабоце. Рад памылак у іншых галінах, у тым ліку і ў абсягу нацыянальнага пытання, зрабіў цэлы рад другіх іншых партыйных органаў і арганізацый. Следуючы за разьвіццём думкі тав. Агурскага, прыйшлося-б усе гэтыя органы і арганізацыі ліквідаваць і разagnaць. Ужо гэты адзін прыклад паказвае, наколькі няправільнай, недарэчнай, антыпартыйнай зьяўляецца пазыцыя тав. Агурскага ў даным пытанні.

Буйная палітычная памылка, якая заключаецца ў зьмяшчэнні на старонках „Большавіка Беларусі“ вышэй зазначаных артыкулаў ставіць перад рэдакцыяй „Большавіка Беларусі“ задачу неадкладна разгарнуць сваю работу і зьмяніць мэтады работы, прыцягнуць больш шырокія пласты партыйнага актыву да работы і да кіраўніцтва часопісьсю. Апрача таго, гэты прарыў ва ўсёй шырыні ставіць пытаньне

¹⁾ Артыкул тав. Пракопчыка, нясумненна, сьведчыць ня толькі аб яго памылках, але і аб незадавальняюча прасякнутай правым апартунізмам работы самой катэды кааперацыі і калектывізацыі і яе кіраўніка праф. Лазовага, які, паводле нашых вестак, атрымаў суровую вымову з папярэджаньнем за ідэалёгічна шкоднае, праваапартуністычныя ўстаноўкі ў сваіх лекцыях. — Рэд

аб тым, каб рэдакцыя „Б. Б.“ дабілася таго, каб „Б. Б.“ стаў актуальным, ня толькі ідучым у ногу, але кіруючым тэарэтычным органам партыі, які-б адказваў тым задачам, што перад ім, як і перад усім партыйна-савецкім друкам, ставяць большавіцкія тэмпы разгорнутага пад кіраўніцтвам партыі сацыялістычнага будаўніцтва

У гэтым напрамку рэдакцыі „Б. Б.“ былі даны паказаньні Цэнтральным камітэтам нашае партыі.

Рэдакцыя „Большавіка Беларусі“

У рэдакцыі газеты „Зьвязда“ і часопісі „Большавік Беларусі“

Наважаныя таварышы!

У „Большавіку Беларусі“, № 6-7, зьмешчаны мой артыкул аб арганізацыі і аплэце працы ў калгасах, які выклікаў крытыку з боку раду таварышоў.

Лічу неабходным публічна заявіць, што я цалкам і поўнасьцю згодзен з крытыкай майго артыкулу, разгорнутай у артыкуле „Аб двух памылковых артыкулах“ у „Большавіку Беларусі“.

З камуністычным прывітаньнем *Пракопчык*

29/X 1930 г.

Л. Якаўлеў

Клясавы твар беларускага нацыянал- дэмократа

Беларускі нацыянал-дэмакратызм часта, выходзячы на сьвет прыкрывае сваю контррэвалюцыйную сутнасьць тогай навукі, мастацтва і г. д. Расьпісваючыся ў сваіх дэкларацыях у адданасьці савецкай уладзе, беларускія нацыянал-дэмакраты да пары да часу не маглі паставіць усіх пунктаў над і. Аднак, лёгіка антысавецкай барацьбы вымусіла эпігонаў нацыянал-дэмакратызму выкласьці ў сваіх выступленьнях аснову іх поглядаў, іх палітычную пляцформу. М. Зарэцкі, Жылуновіч, Парэчын, М. Гарэцкі і інш. у сваіх творах ці публічных выступленьнях імкнуліся працягваць антысавецкія нацыянал-дэмакратычныя ўстаноўкі. Партыя гэтыя ўстаноўкі ў свой час ускрыла і разьбіла. Усё-ж нацыянал-дэмакраты да апошняга часу ня губілі агрэсыўнага абліку. Наадварот, з абвастрэньнем клясавай барацьбы ў краіне нацыянал-дэмакратызм вылазіў з сваіх нор часьцей і часьцей. Як мы ведаем, ДПУ Беларусі выяўлена ў апошні час і арыштавана група контррэвалюцыйнай дэмакратычнай інтэлігенцыі, якая вяла антысавецкую работу. Такава лёгіка клясавай барацьбы.

Разрозьненыя выступленьні нацыянал-дэмократаў, бясспрэчна, у сьлё абвастрэньня клясавай барацьбы павінны былі атрымаць новы характар: выступленьняў, так сказаць, праграмнага парадку. Да ліку такіх выступленьняў можна аднесці кнігу М. Касьпяровіча „Краязнаўства“, якая выдадзена Белдзяржвыдавецтвам у 1929 г.

Тут ня будзем застаняўлівацца на тым, па якіх прычынах гэтая кніга атрымала магчымасьць убачыць сьвет. Партыя сказала сваё слова па пытаньні аб нацыянал-дэмакратычных і нацыянал-опартуністычных прарывах, якія мелі месца ў БДВ, і аб кіраўнікох апошняга. Нашай задачай зьяўляецца аналіз тых поглядаў, якія ў кнізе праводзяцца.

Злучнасьць поглядаў і думак, якія знаходзяць свой выраз на старонках „Краязнаўства“, можа быць разьбіта на дзьве групы: на праграмна-установачную і тактычную.

У першай частцы Касьпяровіч прабуе падвесці крытыцы некаторыя марксысцкія палажэньні і проціпаставіць ім свае погляды, а таксама „тэорытычна абгрунтаваць“, калі так можна сказаць, заходніцкую орыентацыю. У другой-жа частцы ён дае паказаньні практычна-арганізацыйнага парадку, па частцы „зьбіраньня сіл“.

Кажучы аб краязнаўстве, як аб прадмеце, Касьпяровіч заяўляе:

„Часамі да нас далятае быццам рэвалюцыйнае разуменьне краязнаўства, як вывучэньне вытворчых сіл. Гэта спрошчваньне вялікай грамадзкай зьявы, часьцей за ўсё абапёрта на непрадуманасьці е да канца“. („Краязнаўства“, стар. 11, падкрэсьлена мною Л. Я.).

Гэтая заява ёсць прамая спроба тэорытычна атакаваць марксысцкую трактоўку грамады і грамадзкіх зьявішчаў. Выказваючы пазытыўны погляд на тое, чым павінна займацца краязнаўства, Касцяровіч піша: „Мэтай гэтага (краязнаўства. Л. Я.) зьяўляецца ўсебаковае пазнаньне краю ў яго мінулым і сучасным стане...“ г. зн. вьвучэньне як гісторыі краю, так і яго сучаснага становішча. Ну, а што ж такое гісторыя краю? Касцяровічу павінны быць вядомы слова Маркса: „Спосаб вытворчасці матэрыяльнага жыцця абумоўлівае сабою працэс жыцця сацыяльнага, палітычнага і духоўнага наогул“¹⁾. Плехану па гэтаму-ж поваду кажа: „на глебе данага становішча вытворчых сіл складваюцца пэўныя адносіны вытворчасці, якія атрымліваюць свой ідэальны выраз у прававых паняццях людзей і ў больш ці менш адцягнутых правілах, у няпісаных звычаях і пісаных законах“. І далей, у гэтым-ж творы ён рэзюмуе: „З прычыны разьвіцця вытворчых сіл павінны былі зьмяніцца фактычныя адносіны людзей у працэсе вытворчасці, і гэтыя новыя фактычныя адносіны выразіліся ў новых прававых паняццях“²⁾.

З гэтага відна, што ўсякі, хто хоча сур'ёзна, па-навуковаму падыйсці да вьвучэньня „краю ў яго мінулым і сучасным стане“, павінен звярнуцца да вьвучэньня гісторыі разьвіцця вытворчых сіл краю. Што-ж проціпастаўляе гэтаму сьцверджаньню Касцяровіч? Па яго думцы, гэта зьяўляецца „спрошчваньнем“. Ён гаворыць: „Вядомы абшарнік Аніхоўскі гадоў 10 перад сусьветнай вайною вьвучаў вытворчыя сілы часткі тэрыторыі Беларусі і ніяк ня мог зрабіць практычных вывадаў з свае працы. Вось яскравы выпадак нявытворчага вьвучэньня вытворчых сіл“ (стар. 11). Тутак Касцяровіч, відавочна для зьдзеку, прыплятае нейкага абшарніка, каб скампраметаваць нават самае разуменьне вытворчых сіл.

Матэрыялістычнае разуменьне грамадзкасьці і характару грамадзкіх зьяў чужое аўтару, і ён проціпастаўляе гэтаму „задавальнае свайго замілаваньня да пэўнай галіны зьяў краю, у мэтах узбагачэньня свае галіны навукі“, наўна-ідэалістычную формулёўку задач краязнаўства.

Але калі супярэчаньні мэтадалёгічнага парадку здаюцца сьмешнымі і нялепымі, то палітычныя вывады з іх робяцца ўпаўне сур'ёзныя і пэўныя. Краязнаўства неабходна „для зьмены яго (краю—Л. Я.) на сваю карысьць“, „для ўсебаковых зьмен яго на карысьць насельніка“ і г. д.

Што-ж хоча зьмяніць Касцяровіч? Ён лічыць, што ўсё тое, што ўтварылася ў краіне ў выніку Кастрычнікавай рэвалюцыі, ёсць ня што іншае, як „зьмена дэкарацый“. Толькі адна назва перамянілася, заўважэ ён: „Старая зьява атрымала новую назву таму, што яна набыла новую форму“. Туманны зьмест гэтага выразу становіцца зразумелым толькі пры супастаўленьні яго з наступнай заявай Касцяровіча: „Але ўявім сабе, гаворыць ён, што вьвучэньне вытворчых сіл дае вялікія практычныя вынікі. У гэты-ж час не вьвучаюцца нацыянальны склад насельніцтва, сацыяльна-эканамічныя ўзаемаадносіны яго пластоў і г. д. У выніку гэтага пэўная частка насяленьня краю, быць можа большасьць, церпіць нацыянальны ўціск, ня маючы сваіх школ, газэт і іншага, а таксама сацыяльна-эканамічны ўціск кулакоў і спэкулянтаў, ня маючы абароны ўлады. Зьнішчыць

¹⁾ К. Маркс. Прадмова да „Крытыкі політ. эканоміі“

²⁾ Бельтов-Плеханов. „К вопросу о развитии монистического взгляда на историю“.

уціск немагчыма, бо ён пакуль што невядомы. Такі стан рэчаў да-
вядзе да таго, што гэтае насельніцтва прыдзе і навучыць кра-
язнаўства правільнаму разуменню свайго зместу¹⁾.

Гутарка ідзе аб сучаснай Беларусі і яе становішчы.

Калі ўзяць пад увагу, што некалькімі старонкамі ніжэй Касьпя-
ровіч у поўнай згодзе з іншымі нацыянал-дэмакратамі гаворыць, што
„беларускі народ у XVIII і XIX ст. ст. складаўся амаль выключна з сялян-
ства, якое ў масе сваёй было няпісьменным“, дык вышэйпрыведзе-
ная цытата расшыфроўваецца вельмі лёгка: культурна-нацыянальны і
соцыяльны ўціск Беларусі працягваецца, яго ажыццяўляюць прадстаў-
нікі іншых нацыянальнасцяў пры дапамозе дзяржаўнай улады. Такім
чынам, „старая зьява набыла новыя формы...“, і мессія грядет ад края-
знаўства. „Гряди-ж“, заклікае Касьпяровіч, інакш „насельніцтва прыдзе
і навучыць... краязнаўства правільнаму разуменню свайго зместу...“
Вось вам і „зьмена краю на карысьць насельнікаў“.

Прыведзеныя вышэй заявы Касьпяровіча малююць яскрава яго
шкодную ідэалёгію беларускага кулака. Пераможнае разьвіццё са-
цыялістычнага будаўніцтва БССР выбівае ў яго з-пад ног глебу да-
лейшай эксплёатацыі батракоў і беднаты, і ён вопіць істошным гола-
сам: „беларусы—роўныя сяляне. Вас-жа эксплёатуюць яўрэй, расеец, па-
ляк...“ У тон яму втораць нацыянал-опартуністы: „на беларусі кулака
няма...“ Пад гэту музыку кулак і яго ідэолёгі—нацыянал-дэмакраты
мараць аб „зьмене краю на сваю карысьць“—пры дапамозе інтэрвэнцыі.

Колектывізацыя сельскае гаспадаркі нясе пагібель кулаку. І яго
ідэолёг Касьпяровіч „абвяргае“ колектывізацыю з псеўдонавуковага
пункту гледжаньня.

„Селянін, дзякуючы сваёй і сваіх бацькоў практыцы, добра ве-
дае, на якім кавалку поля ў яго лепш родзіць лён, на якім ня вы-
макне бульба, як арганізаваць талаку для выконваньня непасільнай
яму аднаму працы і г. д.“ (стар. 9). Такім чынам мерапрыемствы па
ўдасканаленьню, палепшаньню мэтадаў апрацоўкі зямлі, па колекты-
візацыі—гэтыя „новшества“ савецкай улады,—нікуды ня годны. Селя-
нін—„сам ведае...“

Супроць колектывізацыі—за талаку, супроць БССР—за кулац-
кую дыктатуру, у якой „адраджаюцца“ нашаніўска-эсэраўскія ідэалы
такава ўстаноўка Касьпяровіча.

Не дарма-ж ён захлёбваецца ад залалу, канонізуючы „Нашу
Ніву“:

„У галіне культурна-гістарычнага вывучэньня краю „Наша
Ніва“ асабліва клапацілася аб выяўленьні і ахове помнікаў стара-
сьветчыны. Даўшы, напр., агляд курганаў Беларусі, як помнікаў нашай
старасьветчыны, паведаміўшы аб тым, што знаходзілі ў курганах ву-
чоныя, вытлумачыўшы вялікае значэньне курганаў для беларускай на-
вукі, газета заклікала: „Браткі-сяляне, шануйце гэтыя магілы—курганы,
бо тут ляжаць косці нашых дзядоў. Не разорвайце іх бяз лішняй
патрэбы (?), бо гэта справа вучоных археолёгаў“

„Вучоны археолёг“ М. Касьпяровіч і яго кроўныя паставілі
сваёй задачай раскапаць абшарпаныя міністэрскія фракі беларускай
Рады і яшчэ раз паставіць бясслаўна праваліўшуюся опэрэту. Каб
апраўдаць гэты „ня зусім удобны“, мякка кажучы, занятак, Касьпяро-
віч аналізуе гісторыю краязнаўства і яго сучаснае становішча ў цар-
скай Расіі, СССР, Польшчы і прыбалтыцкіх краінах.

¹⁾ Стар. 11. Падкрэсьлена ў арыгінале.

Робячы досьледы краязнаўчага руху ў Расіі, ён раўняе два гурткі: гурток для навуковага вывучэння Гродненскай губ. пры Пецярбургскім універсітэце і беларускі навукова-літаратурны гурток. „Тамака (у першым.—Л. Я.) было чорнае жаданьне зрусіфікаваць, зьняволіць край і нацыянальна і сацыяльна, а тутак—паэсэраўску вызваліць яго сацыяльна, падняць на вышэйшую ступень культуры і жыцця наогул у эсэраўскім разуменьні“ (стар. 41). „Вучоны археолёг“ дайшоў да прамой апалёгіі эсэраўскай манэры праводзіць „вызваленне“ працоўных БССР у карысьць абшарнікаў і капіталістых з дапамогай польскіх штыхоў.

Ідэалам Касцяровіча зьяўляецца „Наша Ніва“. Яе цытаты займаюць досыць вялікую плошчу ў кнізе. На першых 67 старонках ён цытуе „Нашу Ніву“ 30 раз. У кніжцы сустракаюцца вельмі часта такія нацыянал-дэмакратычныя пэрлы, як „выдатны беларускі вучоны Іван Іванавіч Луцкевіч, супрацоўнік газеты „Наша Ніва“ (стар. 35), „у самыя чорныя часы царскага самаўладства „Наша Ніва“ зрабіла вялікую працу ў галіне культурна-нацыянальнага адраджэньня“ (стар. 47) „вынікам яе (працы „Нашай Нівы“.—Л. Я.) цяперака карыстаюцца шмат якія навуковыя інстытуцы“ (стар. 49). Пра вядомага фашыста Антона Луцкевіча Касцяровіч піша: „Адзін з актыўнейшых працаўнікоў „Нашай Нівы“ Антон Луцкевіч пасаджаны ў турму“ (стар. 58). З такіх цытат яго палітычны твар дастаткова добра відаць.

Раўняючы становішча краязнаўства ў братэрскіх савецкіх рэспубліках—РСФСР і УССР, Касцяровіч паказвае сваю няпрыкрытую орыентацыю на капіталістычны Запад, пры чым заяўленьні, якімі ён гэту орыентацыю абгрунтоўвае, наскрозь ілжывыя, тэндэнцыйныя, маюць зусім няпрыкрытую ўстаноўку—„Прэч ад Масквы...“

„У суседніх саюзных рэспубліках беларускіх краязнаўчых арганізацый або беларускіх сэкцый агульных краязнаўчых гурткоў і таварыстваў няма. Найбольш актыўныя краязнаўцы—беларусы ўваходзяць у склад рускіх і ўкраінскіх краязнаўчых аб'яднаньняў і працуюць тамка, даючы часамі вельмі каштоўныя працы. Ёсць толькі гурткі ў Маскве, Ленінградзе і Кіеве, аднак, дзякуючы матар'яльнай незабяспечанасьці саміх гурткоў і іх членаў дзейнасьць гэтых гурткоў выяўлялася ў вельмі слабай ступені“ (стар. 87). Ня вольна напашваюцца пэўныя палітычныя вывады, асабліва, калі мы возьмем для параўнаньня краязнаўства ў суседніх капіталістычных дзяржавах. На гэтай-жа старонцы Касцяровіч піша: „Беларускае краязнаўства ў Латвіі, дзе налічваецца звыш 75.000 беларусаў, зрабіла пакуль што значныя вынікі ў справе папулярызацыі ідэй, вывучэння беларусамі густа заселеных імі тэрыторый“. У Заходняй Беларусі хоць „ледзьледзь“, але ўсё-ж існуюць дзьве краязнаўчыя ўстановы, а ўласна—Бел. навуковае таварыства і музэй імя Луцкевіча“. Больш таго: „масавае заснаваньне краязнаўчых арганізацый у Заходняй Беларусі прыпадае на 1922-24 г. г.“.

Мы на падставе фактаў лічым, што на Заходняй Беларусі і Заходняй Украіне польскі фашызм бязьлітасна распаўляецца з парасткамі ўкраінскай і беларускай нацыянальнай культуры, узрывае клубы, зачыняе школы, але-ж не: па Касцяровічу, польскі ўрад нават спрыяе беларускаму краязнаўству: „Апрача падтрыманьня мясцовых арганізацый, польскі ўрад заснаваў у Варшаве Інстытут для досьледу зямель усходніх рэспублікі польскай“. Гэта фраза, а таксама наступная, супроць волі Касцяровіча, сьліваючага дзіфэрамбы польскаму фашызму, паказвае сапраўдныя імкненьні імперыялістых: „Ён (інстытут.—Л. Я.) меў

на мэце навуковае дасьледваньне і азнаямленьне з гісторыяй, мастацтвам і культурай наогул зямель усходніх і зямель, якія калі-небудзь да іх належалі". (Падкрэсьлена мною, стар. 14),

У сваёй імперыялістычнай палітыцы Польшча імкнецца пашырыцца „хоць бы“ у межах „зямель, якія калі-небудзь да іх належалі“, ну, напрыклад, у межах 1772 году. Для ажыццяўленьня сваіх захватніцкіх імкненьняў Польшча, як вядома, шалёна рыхтуецца да вайны супроць СССР. А „прастадушны“ Касьпяровіч лічыць гэтую падрыхтоўку—вывучэньне тэатру ваенных дзействаў і мясцовасьцяў, якія вызначаны да акупацыі—мірнай навуковай дзейнасьцю. Гэта невыпадкова. Усім памятны сьвежы падзеі 1927 г.—пераход фінска-савецкай мяжы шпіёнскімі групамі з дывэрсійнымі мэтамі. Па Касьпяровічу гэта—таксама навуковая дзейнасьць, іменна краязнаўчая работа:

„Летам легат (слоўнікаявая арганізацыя,—Л. Я.) пасылае экспэдыцыі па чалавек 20-30 для зьбіраньня слоў У мінулым 1927 г. адна такая экспэдыцыя ў складзе 20 асоб працавала ва ўсходняй частцы Фіншчыны, каля мяжы з СССР“ (стар. 101). Памятаецца, тады было некалькі выпадкаў забойстваў нашых пагранічнікаў фінскімі белабандытамі. Ці ня гэтымі „краязнаўцамі“, М. Касьпяровіч?

Ад аналізу ўмоў работы беларускіх краязнаўчых арганізацый у суседніх капіталістычных краінах Касьпяровіч пераходзіць да досьледаў работы ўласна польскіх, літоўскіх і інш. краязнаўчых арганізацый. Тут ён аб'ят проста неапісваемым запалам. З асаблівым захапленьнем ён абмалёўвае пастаноўку краязнаўчай работы ў Фіншчыне. Апісаньню работы ў гэтай краіне адведзена 12 старонак, і ніводнага слова—аб фашыцкім характары гэтых арганізацый, аб фашызме ў Фіншчыне наогул.

Затое вельмі многа сказана аб шчэдрасьці фінскага ўраду і г. д. Дарэчы, у ліку дасягненьняў фінскага краязнаўства адзначана, што „таварыствам зьбіраецца слоўнік фінскай карэльскай мовы“. Гэта павінна яўна азначаць проціпастаўленьне „расейскай“ карэльскай, больш правідлова—савецкай карэльскай, г. зн. тэй мове, на якой гавораць карэлы в СССР. Мы добра ведаем, што ёсьць такія карэлы, гавораць на сваёй мове і жывуць яны ў Карэльскай рэспубліцы ў складзе РСФСР. Дык вось жа вам, гаворыць Касьпяровіч, фінская карэльская мова

З няменшым захапленьнем гаворыцца і аб Польшчы. Там „у асобе свае камісіі па ахове помнікаў прыроды польскае таварыства краязнаўства зрабіла вялікую працу выяўленьня апісаньня і ўласна аховы помнікаў на тэрыторыі Польшчы“. Відавочна, Касьпяровіч мае на ўвазе продаж польскім фашысцкім уладам на зруб Белавескай пушчы—гэтага помніка прыроды.

Адзначыўшы дасягненьні ў краязнаўчай рабоце Віленскага аддзяленьня саюзу польскіх інжынэраў, якая заключаецца ў выданьні брашуры аб касьцёле Пятра і Паўла на Антокалі ў Вільні, Касьпяровіч далей апявае работу сярод фашысцкай моладзі. Расказаўшы пра тое, што маладыя фашыстыя выдаюць часопіс „Орлі лёт“ (мабыць „белага арла“), Касьпяровіч заключае:

„Такім чынам, праца маладых польскіх краязнаўцаў мае ня толькі вялікае выхаваўчае значэньне, але ў пэўнай меры і навуковае“ (стар. 116).

У арбіту падрыхтоўкі вайны супроць Савецкага саюзу польскі фашызм уцягвае пэўныя, даволі значныя коды фашысцкай і соцыял

фашысцкай моладзі. Усім вядомы фашысцкая арганізацыя „Стреліц“, якая налічвае ў сваіх шэрагах вялікі, у параўнанні з сваёй чысленасцю, процант моладзі, арганізацыя бойскаутаў і інш. Гэтыя арганізацыі галоўнай сваёй мэтай ставяць забеспячэнне патрэб вайны супроць Савецкага саюзу. Касцюковіч-жа у захапленні, нават да сьліначэння: „выхаваўчае“, „навуковае...“

Падвядзем вынікі першай часткі. Контррэвалюцыйны нацыянал-дэмократызм наліцо. Тут і „бясклясавы характар беларускае грамады“ і орыентацыя на капіталістычны Захад, імкненне ідэалізаваць „Нашу Ніву“, адмаўленне значэння Кастрычнікавай рэвалюцыі ў БССР і апраўданне інтэрвенцыі ў мэтах „змены краю на карысць насельніцтва“.

Пярэйдзем да другой часткі „ідэй“ аўтара. Ён ня толькі тэорэтык, але і практык у нацыянал-дэмократызме. У разьдзеле „Арганізацыя краязнаўчага руху“ ён дае якія-кольвечы практычныя парады па арганізацыі... нечага накшталт нацыянал-дэмократычных ячэек. Раней за ўсё, гэтыя краязнаўчыя арганізацыі разумеюцца аўтарам накшталт другой партыі. Сувязь мясцовых краязнаўчых арганізацый з савецкімі, профэсійнальнымі і партыйнымі арганізацыямі арганізуецца на пачатках „узаемнага (?) прадстаўніцтва“ (стар. 70). Ён рэкамендуе арганізаваць гурткі, даць ім адпаведныя назвы. „Напрыклад“, гаворыць ён, „Пруханавіцкі імя Цяплінскага... слабадзкі імя Ф. Скарыны—гурток краязнаўства і г. д.“ (стар. 119. Падкрэслена мною).

У частцы масавай работы ён дае наступныя дырэктывы: „Краязнаўчыя аб'яднанні, радзіўшыся і займаючыя першае (?) месца ў мясцовым жыцці, павінны знайсці як найбольшы лік супольнікаў“. Іх шукаць рэкамендуецца ў органах народнае асьветы: школах, хатах-чытальнях, надрадах, клубках, аддзелах асьветы, у аддзелах земляробства (стар. 125-6). Варта толькі ўспомніць сапраўдную дыслёкацыю нацыянал-дэмократычных элементаў—НКА, БАН, БДВ, НКЗем,—атрымоўваецца точная суадпаведнасць, якая паказвае, што пад маскай „краязнаўства“ Касцюковіч мае на ўвазе нацдэмократызм. Вельмі цікава таксама разважаньне аб мэтадах масавай работы, накіраванай цалкам супроць масавай работы КП(б)Б, ЛКСМБ і грамадзкіх арганізацый. Найбольш даступны сродак яе—сходы. На іх звычайна робяцца даклады аб краязнаўстве. Толькі, на жаль, сходаў гэтых ня любяць наведваць. Галоўная прычына тая, што ўсё ужо стаміліся слуханьнем доўгіх нудных дакладаў“ (стар. 137). Па гэтаму, „замест звычайных сходаў, трэба ладзіць краязнаўчыя вечарыны“. Калі яшчэ прыгледзецца ўважліва да праграмы гэтых вечарын (казкі, гарманісты, цымбалісты), дык мы будзем мець разгорнуты малюнак кулацкай масавай работы, якая проціпастаўляецца масавай рабоце партыі і камсамолу.

Некалькі дробязяў да гэтага. Касцюковіч дае паказанні па арганізацыі распаўсюджаньня (продажу) выданьняў мясцовых краязнаўчых арганізацый. З цынیزмам, які даходзіць да нагласьці, ён заяўляе: „Тут нельга шкадаваць часу і трэба параіцца з кім можна, а часамі і скарыстаць досьлед гандляра-кніжніка, нават прыватнага, не пападаючыся яму, аднак, у рукі і ведаючы, што на шкоду сабе ён не параіць. Словам, трэба навучыцца гандляваць, як казаў калісь Ленін“ (стар. 158).

Такі сапраўдны твар нацыянал-дэмократа. Мы ўжо зрабілі вывады пры разборы паасобных месцаў кнігі. Няма сумненьня ў тым,

што Кассяпровіч невыпадкова выбраў прыкрыццём свайго контр-рэвалюцыйнага выступлення краязнаўства. Як мы ужо ведаем, краязнаўства і яго орган „Наш Край“ былі засьмечаны нацыянал-дэмакратамі. Яны адтуль „вещали“, што яны „адчыняюць зусім новую эпоху культурнага разьвіцця Беларусі, што ўжо зроблена ў Латвіі, Фіншчыне, Украіне (Падольлі) і іншых старонках“ (стар. 158).

У адказ на іх работу пролетарыят БССР пасьпяхова будзе сацыялістычную гаспадарку і ўзмацняе сувязь з братэрскімі народамі СССР. Гэтыя фактары забясьпечваюць разьвіццё беларускай культуры нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па сутнасьці.

Рэдкалегія

Будзінскі
Гаруновіч
Рыўлін
Саевіч
Чарнушэвіч
Шаранговіч
Якаўлеў

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА

АДДЕЛ ПАДПІСНЫХ І ПЭРЫОДЫЧНЫХ ВЫДАНЫЯЎ

Менск, Савецкая, 79.

Тэлефон № 17-12

АДКРЫТА ПАДПІСКА на 1931

НА ПЭРЫОДЫЧНЫЯ ВЫДАНЫІ БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ, ЧЫТАЙЦЕ, РАСПАЎСЮДЖАЙЦЕ

„КОМУНІСТЫЧНАЕ
ВЫХАВАНЬНЕ“

часопісь пэдагогічнай, мэтодычнай і політыч-
най асьветы

12 К Н І Г
ВЫХОДЗЯЦЬ
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Кап.	Руб. Кап.	Руб. Кап.	АСОБН. НУМАРУ
8 —	4 50	2 30	80 к.

„М А Л А Д Н Я К“

літаратурна-мастацкая і грамадзка-політыч-
ная часопісь. Орган Беларускай Асоцыяцыі
Пролетарскіх Письменнікаў.

12 К Н І Г
ВЫХОДЗЯЦЬ
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Кап.	Руб. Кап.	Руб. Кап.	АСОБН. НУМАРУ
5 —	3 —	1 50	50 к.

„П О Л Ы М Я“

часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі,
гісторыі, крытыкі.

12 К Н І Г
ВЫХОДЗЯЦЬ
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Кап.	Руб. Кап.	Руб. Кап.	АСОБН. НУМАРУ
10 —	5 50	3 —	1 р.

„У З В Ы Ш Ш А“

часопісь літаратуры, мастацтва, крытыкі.
Орган літаратурна-мастацкага згуртаваньня
„Узвышша“.

12 К Н І Г
ВЫХОДЗЯЦЬ
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Кап.	Руб. Кап.	Руб. Кап.	АСОБН. НУМАРУ
6 —	3 50	2 30	80 к.

„Ч Ы Р В О Н А Я
Б Е Л А Р У С Ь“

ілюстраваная двухтыднёвая часопісь. Часо-
пісь „Чырвоная Беларусь“ высьвятляе праз
мастацкае слова і ілюстрацыі рост і разь-
віцьце сацыялістычнага будаўніцтва БССР
і ўсяго СССР.

24 Н У М А Р Ы
ВЫХОДЗЯЦЬ
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Кап.	Руб. Кап.	Руб. Кап.	АСОБН. НУМАРУ
3 —	1 50	— 75	15 к.

ПАДПІСАЦА МОЖНА: у адзеле падпісных і пэрыодычных выданняў БДВ
(Менск, Савецкая, 79, тэл. 17-12); у Цэнтральнай кнігарні БДВ (Менск, рог Ленін-
скай і Савецкай); ва ўсіх гарадзкіх аддзяленьнях БДВ; у адзеле падпіскі пэрыод-
эктару ГІЗ'у РСФСР (Менск, Савецкая, 54); ва ўсіх паштова-тэл. канторах і ва
ўсіх кніжных крамах спажывецкіх таварыстваў Белкоопсаюзу.

БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА
ПАДПІШЭЦЕСЯ НА 1931 ГОД

НА ШТОМЕСЯЧНУЮ ЛІТАТУРНА-МАСТАЦКУЮ
І ГРАМАДЗКА-ПОЛІТЫЧНУЮ ЧАСОПІСЬ

„МАЛАДНЯК“

Орган беларускай асоцыяцыі пролетарскіх пісьменьнікаў
ІХ ГОД ВЫДАНЬНЯ

„МАЛАДНЯК“ зьяўляецца баявой часопісцю ў барацьбе за пролетарскую літаратуру, нацыянальную па форме і пролетарскую па зьместу

„МАЛАДНЯК“ мае мэтай даць чытачу творы, якія адбівалі-б эпоху вялікага соцыялістычнага будаўніцтва.

„МАЛАДНЯК“ на сваіх старонках будзе і надалей рашуча праводзіць цвёрдую бальшавіцкую лінію ў галіне літаратуры, рашуча змагацца са ўсякімі хістаньнямі, ухіламі, шкоднымі тэндэнцыямі і варожымі ўхіламі ў літаратуры і змагацца за баявое згуртаваньне рады беларускай пролетарскай літаратуры

„МАЛАДНЯК“ у 1931 г. зьмесьціць рад артыкулаў па пытаннях пролетарскага мастацтва і творчых дасягненьняў беларускай пролетарскай культуры, а таксама літаратуры братніх рэспублік

**Депшыя сілы пролетарскай літаратуры
і марксыскай крытыкі ўзельнічаюць у „Маладняку“**

УМОВЫ ПАДПІСКІ:

на 1 год . . . 5 р. — к.
„ 6 месяцаў . . . 3 р. — к.
„ 3 месяцы . . . 1 р. 50 к.

Асобны нумар 50 кап.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: у аддзеле падпісных і пэрыядычных выданьняў БДВ, Менск, Савецкая, 79, у кіёсках і кнігарнях БДВ, ва ўсіх паштова-тэлеграфных канторах і упаўнаважаных БДВ і крамах спажывецкай коопэрацыі

АДДЗЕЛ ПАДПІСНЫХ І ПЭРЫОДЫЧНЫХ ВЫДАНЬНЯУ